

AVOCATUL
POPORULUI
OMBUDSMAN

02 aprilie 2021

Nr. 12-6/04

La Nr.

din

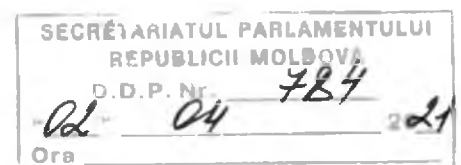
Parlamentului Republicii Moldova

În corespundere cu alineatul 1 al articolului 29 din Legea nr. 52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman), transmit Raportul Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020.

Anexă: Raportul pe 279 de pagini.

Cu respect,

Avocatul Poporului
pentru drepturile copilului,
Maia Bănărescu

RAPORT

**PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR
ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2020**

CHIȘINĂU, 2021

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	3
CAPITOLUL I.	
RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI	
ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2020	6
Democrația și drepturile omului.....	6
Dreptul la un proces echitabil.....	10
Libertatea individuală și siguranța persoanei.....	21
Dreptul de vot și dreptul de a fi ales.....	25
Dreptul la respectarea vieții private și de familie.....	29
Dreptul la muncă și protecția muncii.....	35
Dreptul la asistență și protecție socială.....	41
Drepturile persoanelor cu dizabilități.....	51
Dreptul la ocrotirea sănătății.....	59
Libertatea întrunirilor.....	68
Libertatea de exprimare.....	70
Dreptul la un mediu sănătos.....	77
Statutul juridic al persoanelor straine și apatrizilor.....	81
Dreptul la informație.....	83
Protecția avertizorilor de integritate	88
Violența față de femei	93
Respectarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Niistrului și municipiul Bender (Transnistria)	99
CAPITOLUL II.	
RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI	
ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2020	109
Dreptul copilului la sănătate	117
Dreptul copilului la educație	127
Asigurarea drepturilor și libertăților civile	136
Dreptul la securitate socială a copilului	144
Respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă	152
Justiția juvenilă	157
CAPITOLUL III.	
PREVENIREA TORTURII	165
CAPITOLUL IV.	
PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI	219
CAPITOLUL V.	
ACTIVITATEA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI	230

Anul 2020, marcat de pandemia de Sars-Cov-2, a fost unul foarte dificil pentru întreaga omenire, nu doar pentru Republica Moldova. A fost perioada în care a fost testată capacitatea statelor de pe glob de a face față unei crize de sănătate publică fără precedent, cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale.

Asta în condițiile în care reglementările internaționale în materia drepturilor omului garantează tuturor dreptul la cel mai înalt standard de sănătate care poate fi atins și obligă statele să ia măsuri pentru a preveni amenințările la adresa sănătății publice și pentru a oferi asistență medicală celor care au nevoie de aceasta. Standardele internaționale în domeniul drepturilor omului prevăd, de asemenea, că în situații de pericol public care amenință viața națiunii, restricțiile privind anumite drepturi și libertăți sunt admise, dacă acestea sunt prevăzute de lege, sunt proporționale cu situația care au determinat-o, sunt cu siguranță necesare și justificate științific și, de asemenea, dacă aplicarea lor nu este arbitrară sau discriminatorie, este limitată în timp și supusă periodic controlului.

Cele mai mari provocări au fost legate de asigurarea dreptului de acces la servicii medicale, la informații de interes public, dreptul la muncă și la un trai decent, la libera circulație, la libertatea exprimării și a întrunirilor. În încercarea de a preveni răspândirea virusului autoritățile din mai multe țări au impus restricții exagerate ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Și autoritățile Republicii Moldova au trecut prin aceste încercări și nu întotdeauna le-au făcut față în spiritul valorilor și standardelor internaționale din domeniul drepturilor omului.

Având în vedere impactul nefast enorm al pandemiei asupra realizării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, situația privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2020 este evaluată în prezentul raport anume din această perspectivă.

Rolul instituțiilor naționale pentru drepturile omului în perioade de criză, cum ar fi pandemia de COVID-19, este unul crucial, aceste instituții având menirea să-și îndeplinească în continuare, dar cu o mai mare atenție și determinare, mandatul de protecție și promovare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, prin realizarea funcțiilor de monitorizare și raportare, examinare a reclamațiilor beneficiarilor, acordarea de consultanță în domeniul drepturilor omului și asistență pentru autorități, informare și promovare a drepturilor omului.

Astfel, în anul trecut OAP a făcut peste 1000 de demersuri de diferit gen pe un spectru de probleme, care necesitau intervenții operative, revizuirii de acte normative etc. Avocații Poporului au avut mai multe declarații, luări de atitudine privind semnale de violare a drepturilor omului, prin care au pledat pentru luarea de către autorități a unor decizii în spiritul principiilor și valorilor drepturilor omului. Recomandările Avocaților Poporului au fost întemeiate pe principiile și normele stabilite în instrumentele internaționale la care Republica Moldova este parte, precum și pe recomandările avansate în perioada crizei sanitare de către organizațiile internaționale în domeniul drepturilor omului.

Constatarea de bază a Avocaților Poporului este că în anul 2020, în Republica Moldova, s-au produs multiple încălcări ale drepturilor omului și au fost impuse limitări exagerate care au condus la afectarea unor libertăți și a proceselor democratice la noi în țară. Criza COVID-19 a condus la adâncirea sărăciei, creșterea inegalităților, discriminări structurale și consolidate și la înrăutățirea situației privind drepturile omului.

Pandemia a scos în evidență zonele nevralgice ale sistemului drepturilor omului din Republica Moldova iar autoritățile nu întotdeauna au putut face față provocărilor apărute din cauza gestionării ineficiente a situației sau a deficiențelor de sistem care nu au permis adoptarea de acțiuni prompte și adecvate.

Decidenții nu au lansat un mesaj unic care să aibă un efect benefic asupra comportamentului populației, deciziile autorităților în gestionarea crizei de sănătate au fost influențate mai mult de factorul politic și mai puțin de specialiștii în domeniu.

În mai multe cazuri au fost atestate situații în care demnitari au tratat cu sfidare cetățenii, indiferent dacă e vorba de medici, pacienți, jurnaliști sau alte categorii de persoane. Unele decizii au impus măsuri excesive și dezechilibrate prin care au fost încălcate drepturile omului. Acești și alți factori au influențat comportamentul populației și a determinat mai multe persoane să nu reacționeze la modul convenit la pericolul prezentat de Sars-Cov-2.

În gestionarea pandemiei de COVID-19, autoritățile, în linii mari, nu au ținut cont de abordări bazate pe drepturile omului.

Lipsa transparenței, ignorarea recomandărilor venite din partea Avocatului Poporului și altor entități sau experți în diferite domenii au determinat evoluțiile pe care le atestăm în prezent în ceea ce privește situația epidemiologică și efectele ei negative asupra cetățenilor, mediului de afaceri, cu impact social-economic de durată.

În activitatea desfășurată în perioada crizei sanitare Avocații Poporului și membrii staff-ului instituției s-au confruntat și cu unele dificultăți. Provocarea de bază a constat în atitudinea foarte rezervată iar în unele cazuri chiar și ostilă manifestată de autorități față de inițiativele, propunerile și recomandările lansate de către Avocații Poporului. Unele

propuneri au fost acceptate după ce au fost lansate repetat, iar altele – susținute după preluarea și promovarea acestora de către alte entități.

În același timp, putem afirma despre efectul benefic al reacțiilor și propunerilor Avocaților Poporului, care, totuși, au influențat într-o anumită măsură luarea unor decizii sau au determinat revizuirea acestora de către factorii de răspundere. De asemenea, eforturile echipei Oficiului Avocatului Poporului au fost remarcate de către beneficiari și parteneri din țară și de peste hotare, care au apreciat atitudinea proactivă, promptitudinea și oportunitatea inițiativelor lansate.

Anul 2020 ne-a adus foarte multe încercări, dificultăți, provocări, oportunități, dar și mari pierderi. Avocatul Poporului, Mihail Cotorobai, a devenit victima virusului ucigaș. Este o pierdere incomensurabilă pentru Instituția Națională pentru Drepturile Omului și pentru Republica Moldova. Prezentul Raport reflectă și opiniile regretatului Mihail Cotorobai, în calitate de Avocat al Poporului, în procesul de monitorizare, protecție și promovare a drepturilor omului la noi în țară în cel de-al cincilea și, din păcate, ultimul an de exercitare a mandatului.

MAIA BĂNĂRESCU,
Avocat al Poporului pentru drepturile copilului

CAPITOLUL I.

RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2020

DEMOCRAȚIA ȘI DREPTURILE OMULUI

Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, libertatea, democrația, statul de drept, egalitatea și nediscriminarea sunt interdependente și se consolidează reciproc. Un regim puternic al statului de drept este vital pentru protejarea drepturilor omului, iar statul de drept poate fi realizat pe deplin doar într-un mediu care protejează drepturile omului.

Susținerea democrației este un element esențial al eforturilor de asigurare a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, lucru consfințit și în articolul 21 din Declarația Universală a Drepturilor Omului: „Voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat”. Iată de ce pentru o prezentare exhaustivă a stării de lucruri privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova este nevoie și de o examinare a situației privind funcționarea instituțiilor democratice în țara noastră.

În cei 29 de ani de la obținerea independenței Republica Moldova așa și nu a reușit să edifice instituții democratice puternice, menținând constant în ratingurile internaționale *statutul de țară în tranziție sau regim hibrid* și calificativul de țară parțial liberă în ceea ce privește respectarea drepturilor politice și libertăților civile¹.

În condițiile crizei pandemice din 2020 starea de lucruri la acest capitol a degradat simțitor, drepturile omului și democrația fiind periclitate. Astfel, în anul trecut s-au produs mai multe evenimente care au contribuit la restrângerea spațiului democratic în Republica Moldova. Printre acestea nu pot fi trecute cu vederea atacurile și intimidările la adresa presei independente și a sectorului asociativ; procesul decizional netransparent și neparticipativ; adoptarea în Parlament a unui set de acte legislative fără de respectarea procedurii legislative; perpetuarea și menținerea în spațiul public a discursului de ură; proces electoral cu multe nereguli; menținerea unei justiții selective și impunitatea pentru unele încălcări ale drepturilor omului. Toate acestea au avut efecte negative asupra încrederii publicului în instituțiile democratice din țara noastră.

Rezultatele modeste în realizarea reformelor democratice a constituit unul dintre motivele menținerii condiționalităților Uniunii Europene pentru oferirea Republicii Moldova a

¹ <https://freedomhouse.org/country/moldova/freedom-world/2020>
<https://emerging-europe.com/news/democracy-in-emerging-europe-remains-flawed-at-best/>

următoarelor tranșe de asistență financiară. În Rezoluția sa din septembrie 2020 **referitoare la punerea în aplicare a Acordului de asociere UE - Republica Moldova**, Parlamentul UE a invitat autoritățile din Republica Moldova să consolideze mecanismele democratice, inclusiv sistemul parlamentar pluripartit, să asigure o mass-media liberă, independentă și pluralistă, precum și un acces echitabil la finanțare și la mass-media; să pună în aplicare măsuri de abordare a nevoii urgente de a soluționa problema cumpărării de voturi, a actelor de intimidare a observatorilor electorali, a dării de mită electorală și a altor practici de corupție, precum și utilizarea necorespunzătoare a resurselor de stat, întrucât aceste practici subminează și distrug toate eforturile democratice depuse de actorii politici din Republica Moldova.²

În particular în primele luni ale crizei epidemiologice, cauzate de pandemia de COVID-19, s-au produs **derapaje de la standardele în domeniul libertății de exprimare**, cum ar fi unele acțiuni de intimidare a jurnaliștilor urmare a criticilor aduse autorităților privind reacția inadecvată a acestora la criza sanitară, precum și barierele instituite pentru accesul la informații de interes public. Presiunile asupra jurnaliștilor s-au produs în timp ce structuri și experți internaționali în domeniul libertății de exprimare reiterau în contextul crizei sanitare importanța funcționării unei prese libere și independente, spunând că fluxul liber de informații este esențial în combaterea COVID-19.

Avocatul Poporului a accentuat³ că atacurile împotriva mass-media sunt atacuri împotriva democrației și a reafirmat că libertatea de exprimare și libertatea mass-media sunt cruciale pentru funcționarea unei societăți democratice și continuă să fie așa și pe timp de pandemie cu COVID-19.

În prima jumătate a anului 2020 au fost atestate mai multe cazuri de restrângere a libertății de exprimare, prin intimidarea persoanelor care și-au exprimat în public opiniile privitor la situația epidemiologică, a celei din spitale, au lansat critici cu privire la modul în care autoritățile au gestionat criza pandemică. Astfel, pacienții care au făcut dezvăluiri publice despre starea precară din spitale au fost blamați, luați în zeflema⁴, iar cadrele medicale – persecutate și chiar amenințate cu concedierea.

Există temeuri de a afirma că în anul 2020 în Republica Moldova s-a restrâns spațiul democratic și din cauza unor **atacuri lansate la adresa societății civile**, cu acuzații de activitate de subminare a intereselor statului. Acțiunile de hărțuire și de intimidare a celor mai importante și reprezentative organizații neguvernamentale a avut un impact negativ asupra

² https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0166_RO.html

³ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-atacurile-impotriva-mass-media-sunt-atacuri-impotriva-democrației/>

⁴ <https://tv8.md/2020/04/06/premierul-ii-raspunde-femeii-din-soroca-care-s-a-plans-pe-conditiile-din-spital-nu-este-sens-acum-de-facut-live-uri-glamuroase/>

activității sectorului asociativ, căruia îi revine un rol important în promovarea schimbărilor democratice, prin activitatea lor în diverse sfere pe domenii neacoperite de către stat și prin capacitatea lor de a transforma societatea.

Avocatul Poporului a condamnat cu fermitate aceste tentative de denigrare și de intimidare a reprezentanților sectorului asociativ din Republica Moldova. Ombudsmanul a accentuat că reprezentanții societății civile fac parte din categoria apărătorilor drepturilor omului, care au un rol pozitiv, important și legitim de a contribui la realizarea drepturilor omului, la nivel local, național, regional și internațional, inclusiv prin angajarea în dialog cu autoritățile și susținerea eforturilor depuse de acestea pentru punerea în aplicare a obligațiilor și angajamentelor statelor în această privință⁵.

În anul trecut s-a făcut tot mai resimțită **problema transparenței decizionale**. Frecvent procesul decizional devine un act formal și nu oferă posibilitatea unui schimb amplu de opinii pe marginea propunerilor avansate de către autorități. Mai mult, experiența anului 2020 a demonstrat că acte legislative de o importanță crucială pentru publicul larg pot fi adoptate cu neglijarea procesului legislativ, a principiilor transparenței, buneii guvernări și cu neglijarea opoziției.

Avocatul Poporului a calificat drept inadmisibilă neglijarea normelor și principiilor democratice de legiferare și de adoptare a unor legi de un larg interes public, împiedicarea participării opoziției parlamentare la luarea unor decizii de însemnătate decisivă pentru cetățeni.⁶

În 2020 nu au fost înregistrate progrese în ceea ce privește **sporirea independenței și eficienței justiției, contracararea amenințărilor la adresa statului de drept**. Accesul la justiție rămâne deseori limitat pentru persoanele care trăiesc în sărăcie și pentru cele cu dizabilități, pentru supraviețuitoarele violenței în bază de gen și pentru vârstnici, arată datele unei cercetări efectuate de Laboratorul de Inovații (MiLab) al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) Moldova. Participanții la studiu au enumerat mai multe dificultăți în accesul la justiție⁷. În același timp, s-au menținut mari suspiciuni privitor la corectitudinea și obiectivitatea instrumentării unor dosare de rezonanță în care sunt vizați foști sau actuali demnitari sau politicieni.

Scrutinul prezidențial care s-a desfășurat în anul 2020, deși recunoscut liber și democratic, a avut o campanie electorală foarte agresivă, în particular în turul doi de alegeri,

⁵ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-condamna-ferm-atacurile-la-adresa-societatii-civile-din-republica-moldova-si-reafirma-rolul-acesteia-deosebit-de-important-intr-un-stat-democratic-si-de-drept/>

⁶ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-nerespectarea-principiilor-democratiei-parlamentare-reprezentative-poate-conduce-la-degradarea-statului-de-drept-si-la-autoritarism/>

⁷ https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/presscenter/pressreleases/2020/pnud-_i-suedia-susinimbuntirea-eficienei-i-accesului-la-justitie.html

cu discursuri de ură și chiar cu chemare la violențe. *Misiunea de Observare Promo-LEX a alegerilor prezidențiale a constatat „utilizarea resurselor administrative, implicarea cultelor religioase în campania electorală a unui candidat, folosirea fondurilor financiare și materiale nedeclarate, dar și încălcarea restricțiilor stabilite de Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică”*⁸.

Subiectul privind funcționarea instituțiilor democratice este abordat în prezentul raport dat fiind **rolul fundamental al Oficiului Avocatului Poporului în calitate de Instituție Națională pentru Drepturile Omului în consolidarea democrației, a statului de drept, bunei guvernări și a drepturilor omului**. Conform Declarației Alianței Globale a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (GANHRI) de la Marrakesh, o Instituție Națională pentru Drepturile Omului are misiunea de a interveni atunci când se află în pericol drepturile omului, democrația, statul de drept, se află sub amenințare spațiul civic.

Acest lucru a fost accentuat de Curtea Constituțională în Hotărârea nr. 22 din 16.07.2015, menționând că Instituția Avocatului Poporului „este garantul dezvoltării democratice”, „poate acționa ca mecanism al responsabilității democratice” și „poate fi considerată o instituție cu responsabilitate orizontală în guvernările democratice”. Or, „prin activismul său, Ombudsmanul dintr-o societate democratică trebuie să lupte pentru consolidarea mecanismelor de responsabilizare a tuturor actorilor implicați în protecția drepturilor fundamentale, facilitând astfel realizarea unei bune guvernări într-un stat de drept”.

Pentru consolidarea democrației, a statului de drept, bunei administrări și a drepturilor omului sunt cruciale:

- Respectarea necondiționată a principiilor democrației pluraliste și a statului de drept, i a drepturilor omului și a libertăților fundamentale ale tuturor persoanelor aflate în jurisdicția țării;
- Facilitarea și accelerarea punerii în aplicare a Agendei 2030 pentru dezvoltare durabilă, inclusiv a obiectivului 16 privind instituțiile responsabile și procesul decizional incluziv și participativ, precum și a obiectivului 10 privind reducerea inegalităților;
- Sporirea eforturilor în vederea creșterii independenței și eficienței justiției;

⁸ <https://promolex.md/19118-misiunea-de-observare-promo-lex-constata-un-numar-ingrijorator-de-incidente/?lang=ro>

- Consolidarea guvernării democratice prin asigurarea transparenței și răspunderii în procesul legislativ și politic;
- Armonizarea cadrului electoral la standardele internaționale și sporirea încrederii în procesul electoral;
- Eficientizarea funcționării instituțiilor de guvernare democratică, precum și a încrederii populației în acestea, prin fortificarea și depolitizarea lor, în particular a instituțiilor naționale abilitate de punerea în aplicare a legii;
- Susținerea și fortificarea pe toate căile a presei independente și a sectorului asociativ și neadmiterea unor acțiuni care le-ar afecta activitatea;
- Asigurarea punității pentru actele ilegale și nedemocratice săvârșite, inclusiv la nivel înalt;
- Fortificarea în continuare a Oficiului Avocatului Poporului și Consiliului pentru Prevenirea Discriminării și Asigurarea Egalității.

DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL

Dreptul la un proces echitabil este consfințit de Constituția Republicii Moldova în articolele 20, 21 și 26. În aceste articole este reglementat accesul liber la justiție, prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare.

Dreptul persoanei la un proces echitabil, este garantat în articolele 8,10 și 11 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 14 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, articolul 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și articolul 13 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Dreptul la un proces echitabil se regăsește și în Obiectivele de Dezvoltare Durabilă, la obiectivul 16 - Pace, justiție și instituții puternice.

Elemente specifice ale acestui drept fundamental se referă la examinarea cauzei în mod echitabil, într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, cu respectarea dreptului la viață privată, a principiului de prezumție a nevinovăției, a dreptului la apărare, inclusiv prin oferirea asistenței juridice gratuite, precum și alte drepturi procesuale menite să contribuie la realizarea acestui drept.

Anterior, Avocatul Poporului a reiterat recomandările sale anterioare către autorități privind continuarea eforturilor de reformare a sistemului de justiție, implementarea recomandărilor organismelor regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului care

se referă la sistemul de justiției și adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale.

La fel, recomandările mecanismelor internaționale de protecție a drepturilor omului în linii generale se referă la necesitatea consolidării capacităților sistemului judecătoresc de a răspunde la actele de corupție dar și de a asigura protecția eficientă a victimelor corupției, a avocaților acestora, a activiștilor anticorupție, a denunțătorilor și a martorilor.⁹

Totodată, Statul este încurajat să asigure dreptul la o administrare corectă a justiției¹⁰; remunerația suficientă a judecătorilor, asigurarea unui mandat suficient de lung pentru a garanta independența și integritatea instanței; asigurarea protecției de jure și de facto a judecătorilor de orice sancțiuni sau represalii pentru deciziile judiciare nepopulare.¹¹

Un alt aspect important care se regăsește în recomandările internaționale se referă la combaterea discursului de ură. Despre necesitatea modificării articolului 346 din Codul Penal¹², astfel încât acesta să corespundă totalmente articolului 4 din Convenție ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, și ca acest articol modifica t să fie pus în aplicare în mod corespunzător; să adopte legislație comprehensivă care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură și să asigure ca o astfel de legislație să corespundă Convenției și ca motivația rasială să fie listată ca o circumstanță agravantă; să asigure ca toate incidentele de infracțiuni săvârșite din ură și discursuri de ură să fie investigate și urmărite în justiție și ca infractorii să fie pedepsiți, fără a ține cont de statutul lor oficial; să ofere date privind numărul infracțiunilor săvârșite din ură și cazurilor de discursuri de ură raportate, urmăririlor penale, condamnărilor și compensațiilor oferite victimelor; să consolideze rolul procurorilor în susținerea victimelor discriminării rasiale pentru raportarea încălcărilor.¹³

Încrederea scăzută în sistemul de justiție

Avocatul Poporului a constatat că nivelul de încredere a cetățenilor în justiție rămâne a fi unul foarte scăzut. De multe ori petenți au solicitat intervenția Avocatului Poporului în contextul realizării dreptului la un proces echitabil, invocând lipsa încrederii în obiectivitatea și imparțialitatea reprezentanților sistemului de justiție. Avocatul Poporului a fost nevoit de fiecare data să explice că nimeni nu este în drept să intervină în actul de justiție.

Tergiversarea examinării cauzelor

⁹ Comitetul ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale;

¹⁰ În conformitate cu articolul 14 din Pact și comentariul general nr. 32 (2007) privind dreptul la egalitate în fața instanțelor și tribunalelor și la un proces echitabil;

¹¹ Comitetul ONU pentru drepturile civile și politice;

¹² „Acțiunile intenționate îndreptate spre ațâțarea vrajbei, diferențierii sau dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase.”;

¹³ Comitetul ONU pentru discriminarea rasială, reamintind Recomandarea sa generală nr. 35 (2013) privind combaterea discursului de ură rasist;

Tergiversarea examinării cauzelor de instanțele de judecată reprezintă o problemă actuală ce duce la încălcarea accesului la justiție, acest fenomen fiind acutizat de pandemie, care a arătat că sistemul judecătoresc este și mai vulnerabil în fața situațiilor de criză acutizându-se defecțiunea mecanismelor de asigurare a dreptului la informare și la recurs efectiv.

Într-unul din cazurile examinate de către Avocatul Poporului, din cauza informării tardive a părților, se ajunge la pierderea termenelor de contestare în instanțele superioare, ceea ce duce la pierderea cauzei pe motiv de tardivitate și chiar la impunerea achitării taxei de stat, chiar dacă prima instanța a emis o decizie în favoarea petentului.

În același timp, petentul în cerințele sale de apărare și recurs efectiv, în calitate de reclamant, a adresat un aviz consultativ Plenului CSJ asupra cazului, precum și cerere de ridicare a excepției de neconstituționalitate al art.94 CPC RM, care la fel au fost respinse pe același temei.

Considerând că aducerea tardivă la cunoștința petentului, în calitate de reclamant, a actelor judecătorești a contribuit la pierderea firului derulării procesului de judecată a cauzei civile, fapt ce a dus la o interpretare și aplicare eronată a normelor de drept material și procedural, iar, în rezultat, la încălcarea dreptului de acces la justiție, Avocatul Poporului a sesizat Consiliul Superior al Magistraturii în acest sens, conștientizând totodată acest caz individual ca fiind unul potențial de condamnare a Republicii Moldova la CEDO. Mai mult ca atât, respingerea cererii privind ridicarea excepției de neconstituționalitate într-un proces de judecată ordinar se prezintă a fi o ingerință în materie de constituționalitate, ce depășește în mod vădit competența instanțelor judecătorești, ori, aceasta este prerogativa Curții Constituționale a Republicii Moldova.

Un alt caz, privind încălcarea dreptului la un proces echitabil, a fost cererea unei persoane deținute, care având statut de victimă a torturii și tratamentelor inumane și degradante în cadrul unui dosar penal, nu a fost informat atât despre acțiunile întreprinse de organul de urmărire penală pe caz, cât și despre rezultatele acesteia. Deși, în calitate de parte vătămată, petentul este în drept să fie informat de ofițerul de urmărire penală sau, după caz de procuror despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale, să primească gratuit, la solicitarea sa, copiile de pe aceste hotărâri¹⁴, acesta nu a beneficiat de acest drept, pentru care Avocatul Poporului a intervenit către Procuratura Generală, solicitând revendicarea imediată a drepturilor acestuia. Avocatul Poporului apreciază pozitiv acțiunile Procuraturii Generale prin care urmărirea penală pe caz a fost reluată, fiindu-i asigurată informarea reclamantului despre acțiunile întreprinse.

¹⁴ Art.60 alin. (1) pct. (10) Cod Procedură Penală al Republicii Moldova;

Ombudsmanul reține că la această situație s-a ajuns nu doar din cauza neglijenței responsabililor de gestionarea urmăririi penale, dar și din cauza calității proaste a serviciilor de asistență juridică garantate de stat, manifestată prin lipsă de responsabilitate și a unei atitudini pozitive a apărătorului față de victimă, în cauza penală.

Cererile parvenite din locurile de detenție și examinate de Avocatul Poporului în anul precedent, în majoritatea lor, fac trimitere la încălcări ale dreptului la un proces echitabil, per general referindu-se la tergiversarea examinării cauzelor de către instanțele de judecată, în special examinarea îndelungată a demersurilor privind aplicarea eliberării condiționate și/sau aplicarea mecanismului compensatoriu pentru deținere în condiții inumane. Petenții deseori au invocat faptul că nu cunosc dacă acestea din urmă au fost recepționate de către instanță și/sau cărui judecător a fost distribuită și/sau examinată cauza.

Astfel, Ombudsmanul a constatat că pe un caz aflat în examinare, din momentul recepționării plângerii (29.10.2019) până la pronunțarea Încheierii (27.11.2020) au trecut 13 luni, fapt care indică direct la o încălcare a prevederilor procesual-penale, or termenul maxim de examinare a plângerii referitoare la condițiile de detenție care afectează grav drepturile condamnatului sau ale prevenitului este de 3 luni.¹⁵

Potrivit Rapoartelor statistice privind numărul de dosare aflate în procedura judecătoarei de instrucție, care este unicul în cadrul Judecătoriei Soroca, pentru anul 2019 și 2020, au fost repartizate 1320 dosare și respectiv până la data de 09.12.2020 - 798 dosare, ceea ce face Ombudsmanul să constate, că instanța judecătorească întâmpină dificultăți la respectarea termenelor privind examinarea acestei categorii de plângeri, dat fiind numărul imens de solicitări și complexitatea cazurilor, fiind necesară o pregătire mai îndelungată a lor până la fixarea dezbatelor, deoarece plângerile nu sunt însoțite de materialul probatoriu, iar rapoartele instituțiilor penitenciare sunt prezentate cu mari întârzieri. În scopul examinării cauzelor privind aplicarea mecanismului compensatoriu pentru condițiile de detenție, judecătorul de instrucție are nevoie de dosarele penale în care au fost pronunțate sentințele de condamnare, acestea de obicei fiind expediate prin poștă, astfel determinând necesitatea unei durate de timp mai îndelungată.

Astfel de cazuri ne demonstrează că nerespectarea termenelor de examinare a cauzelor de către instanțele de judecată, inclusiv pe motivele unui management defectuos a instanțelor, creează premise pentru eventuale condamnări ale Moldovei la CEDO, or statul urmează să asigure condiții fiabile întru realizarea unui proces echitabil și în termene rezonabile. În acest sens, Ombudsmanul consideră oportună optimizarea și consolidarea instanțelor judecătorești, în a căror rază teritorială se află instituțiile penitenciare.

¹⁵ Alin.(4) art.473³ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova;

Asigurarea traducerii actului/sentinei judecătorești

Un alt subiect abordat în cererile persoanelor care sunt deținute în custodia statului, necunoscători a limbii române, este depășirea termenului rezonabil al procedurii de asigurare a traducerii actului/sentinei judecătorești. În procesul de investigare a unei cereri adresate Avocatului Poporului a fost constatat că dosarul solicitantului a fost tradus timp de aproximativ 11 luni. Cu regret, deși petentul a sesizat și CSM, care a dispus verificarea situației, însă urmare a verificărilor efectuate, Inspekția Judiciară nu a constatat nici o încălcare.

Considerând termenul de circa 11 luni pentru traducerea unei sentințe în limba rusă, drept unul exagerat, Avocatul Poporului îndeamnă autoritățile responsabile de asigurarea termenelor rezonabile de a veni cu soluții optime unor astfel de probleme, ori statul și-a asumat angajamentul de a respecta prevederile art.6 CEDO care stabilește, că *„orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa”*.

Calitatea asistenței juridice garantate de stat

O altă problemă invocată atât în cereri, cât și în cadrul audiențelor a fost manifestarea nemulțumirii față de asistența juridică calificată oferită atât de către avocații desemnați de către Consiliul Național de Asistență Juridică Garantată de Stat, cât și de către avocații angajați prin contract, fapt pentru care persoanele solicită desemnarea unui apărător din cadrul Oficiului Avocatului Poporului și/sau reprezentarea intereselor lor de către Ombudsman în fața instanțelor de judecată. Majoritatea persoanelor consultate susțin că pentru a fi siguri de faptul că toate materialele necesare examinării cauzelor lor vor fi prezentate în instanțe în modul convenit, sunt puși în situația de a-și pregăti în mod individual mijloacele legitime de apărare în cadrul procesului judiciar, prin formularea, completarea tuturor cererilor, demersurilor, recursurilor, etc.

Astfel, Avocatul Poporului consideră o posibilă necorespondere a serviciilor oferite de către avocații desemnați sau cei contractați raportate la standardele garantate de legislația privind asistența juridică¹⁶, precum și posibile promisiuni neîntemeiate ale avocaților oferite clienților, care subînțeleg rezolvarea cu succes a problemelor acestora în raport cu rezultatul procesului. Totodată, Ombudsmanul constată că în unele cazuri, persoanele care exercită apărarea în cadrul proceselor judiciare, din motive necunoscute, informează în mod eronat

¹⁶ Legea cu privire la avocatură Nr.1260/2002 și Legea cu privire la Asistența juridică garantată de stat nr.198 din 26.07.2007;

clienții despre atribuțiile, competențele și în general rolul instituției avocatului, fapt ce generează o neconcordanță a realizărilor în raport cu așteptările acestora.

În condițiile în care asistența juridică garantată de stat este acordată pe principiul calității, eficienței și a egalității în drepturi a tuturor persoanelor care beneficiază de ea,¹⁷ aceasta reprezintă o garanție a Statului întru realizarea pozitivă a dreptului de acces liber la justiție. Considerând alarmant numărul cererilor cu privire la calitatea slabă a serviciilor de prestare a asistenței juridice garantate de stat, Avocatul Poporului a solicitat Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, una din atribuțiile căruia este monitorizarea procesului de acordare a asistenței juridice calificate și procesul de evaluare a calității asistenței juridice garantate de stat¹⁸, de a prezenta informații privind mecanismul de monitorizare a procesului de acordare și evaluare a serviciilor juridice prestate, precum și a impedimentelor care influențează negativ calitatea acestora. În opinia Ombudsmanului, răspunsul CNAJGS este unul formal, ori procesul de formare a noii componente a Consiliului, nu este un argument rezonabil de a nu oferi informație despre mecanismul în cauză, acesta fiind un instrument elaborat și implementat la nivel de instituție, indiferent de care ar fi componenta Consiliului.

Avocatul Poporului consideră că monitorizarea calității asistenței juridice garantate de stat trebuie realizată în strictă conformitate cu indicatorii existenți, sau, în cazul în care se constată în continuare că problemele identificate persistă, să fie inițiată o procedură de evaluare a metodologiei de monitorizare a serviciilor respective, în scopul îmbunătățirii acestora, pentru a asigura servicii de calitate.

Sedintele de judecată on-line

Un subiect aparte invocat în cererile parvenite din locurile de detenție este desfășurarea defectuoasă a ședințelor de judecată în format *on-line*, care, în opinia petenților, creează impedimente la asigurarea confidențialității discuțiilor cu apărătorii lor, or deținuții sunt însoțiți de angajații penitenciarului, iar avocații de obicei se află în sala de ședințe. Mai mult ca atât, din cauza conexiunilor slabe ale internetului, firul discuțiilor se pierde, fapt pentru care unii deținuți solicită să le fie asigurată prezența la sediul instanței de judecată, decizia finală aparținând judecătorului care examinează cazul, care de obicei refuză pe motivul respectării măsurilor de prevenire a infectării/răspândirii infecției COVID-19.

Pentru a asigura dreptul la sănătate al deținuților, precum și altor actori implicați în actul justiției, Ombudsmanul a solicitat atât Procuraturii Generale, cât și Consiliului Superior al Magistraturii de a fi luate măsurile necesare, însă concomitent, Avocatul Poporului îndeamnă

¹⁷ Art.4 din Legea nr.198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat;

¹⁸ Art.12 alin.(2) lit. m) din Legea nr.198/2007 cu privire la asistența juridică de stat;

autoritățile de a îmbunătăți mecanismele existente de realizare a proceselor judiciare în format *on-line*, precum și conjugarea eforturilor dintre instanța de judecată, procuror, apărător și instituția penitenciară ce asigură deținerea persoanelor.

Politici publice și legislație

În rapoartele anterioare Avocatul Poporului a reiterat recomandările sale privind continuarea eforturilor de reformare a sistemului de justiție, implementarea recomandărilor organismelor regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului care se referă la sistemul de justiției și adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale.

În acest context menționăm că la 26 noiembrie 2020 a fost votat în cadrul ședinței plenare a Parlamentului proiectul de Lege pentru aprobarea Strategiei pentru asigurarea independenței și integrității în sectorul justiției pentru anii 2021-2024 și Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia¹⁹. Strategia are drept scop îmbunătățirea sectorului justiției, prin crearea premiselor pentru un sector al justiției independent, imparțial, responsabil și eficient.

În continuare se impune un efort conjugat, implicare și suport din partea tuturor actorilor din sistemul judecătoresc, a societății civile, a partenerilor de dezvoltare care au un rol important în procesul de implementare a Strategiei pentru asigurarea independenței și integrității în sectorul justiției din Republica Moldova, pentru a asigura accesibilitatea, independența, eficiența, transparența și integritatea sistemului de justiție.

La etapa de consultări publice, Avocatul Poporului a atras atenția că documentul de politică în acest domeniu ar trebui să răspundă necesităților reale ale beneficiarilor/titularilor de drepturi cu stabilirea unor obiective clare, pentru a eficientiza procesul de evaluare a progreselor înregistrate în urma implementării strategiei.

În cadrul aceleiași ședințe plenare, la 26 noiembrie 2020, Parlamentul a votat proiectul de lege cu privire la instituția regresului în contextul condamnării Republicii Moldova de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului²⁰.

Analizând proiectul respectiv din perspectiva impactului asupra protecției efective a drepturilor omului, care, în ultimă instanță, depinde de buna administrare a justiției, Avocatul Poporului a atras atenția asupra standardelor/principiilor unanim recunoscute de care trebuie să se țină cont în acest context, în mod special, a principiului clarității și previzibilității

¹⁹ <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=4&id=5137>

²⁰ <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5149/language/ro-RO/Default.aspx>

normelor juridice cu respectarea standardelor privind garanțiile inerente independenței judecătorilor și procurorilor.

Nici în anul 2020 nu au fost înregistrate progrese în procesul de definitivare a proiectului de lege nr. 301 din 01.07.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative privind reglementarea infracțiunilor motivate de prejudecată. În urma consultărilor publice organizate în octombrie 2019 de Comisia juridică, numiri și imunități și Comisia drepturile omului și relații interetnice ale Parlamentului Republicii Moldova¹, proiectul de lege urma să fie definitivat luând în considerare recomandările avansate, inclusiv de societatea civilă. Pe data de 5 martie 2020, Comisia juridică, numiri și imunități a organizat o nouă rundă de consultări publice, în al cărei cadru au fost reiterate propunerile, care nu au fost introduse în proiectul în cauză.

În anul 2020 Curtea Constituțională s-a expus asupra unor probleme care se referă la dreptul la un proces echitabil.

Curtea Constituțională²¹ a examinat constituționalitatea unor prevederi din Codul de procedură penală referitoare la noțiunea de „eroare gravă de fapt”. Curtea a constatat că există o incoerență între teza a doua din articolul 6 pct. 11¹ din Codul de procedură penală (conform căreia „eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor”) și teza întâi din același articol (potrivit căreia eroarea gravă de fapt semnifică „stabilirea eronată a faptelor, în existența sau inexistența lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conținutului acestora”). Această incoerență normativă creează o incertitudine juridică și este de natură să afecteze dreptul la un proces echitabil al persoanei.

Urmare declarării stării de urgență pe întreg teritoriul Republicii Moldova, la data de 17 martie 2020, au fost adoptate o serie de măsuri care au afectat sistemul de justiție. În mare parte acestea au fost prevăzute în Dispoziția Comisiei pentru Situații Excepționale (CSE) nr. 1 din 18 martie 2020. Prin dispozițiile ulterioare au fost aduse concretizări/completări cu referire la activitatea organelor de drept și jurisdicționale.

Măsurile speciale instituite în justiție vizau termenele legale (de prescripție, decădere, atac, soluționare a plângerilor, etc.), care au fost întrerupte până la încetarea stării de urgență. Atât examinarea cauzelor civile, cât și a celor penale și contravenționale a fost suspendată, iar examinarea cauzelor care nu suferea amânare s-a desfășurat prin teleconferință. Examinarea contestațiilor împotriva dispozițiilor CSE a fost pusă în competența Curții de Apel Chișinău,

²¹ <https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=1767&t=/Media/Noutati/Curtea-a-examinat-constitucionalitatea-unor-prevederi-din-Codul-de-procedura-penala-referitoare-la-notiunea-de-eroare-grava-de-fapt>

iar termenul de contestare a fost stabilit de 24 ore, fără posibilitatea repunerii în termen, fără drept de atac.

În procesul analizei dispozițiilor emise de Comisie din perspectiva respectării drepturilor omului, Avocatul Poporului a avut mai multe rezerve/îngrijorări, motiv din care a înaintat un șir de recomandări CSE pentru revizuirea/excluderea anumitor restricții pentru a respecta standardele internaționale în domeniul drepturilor omului în perioada stării de urgență. Avocatul Poporului a considerat că unele reguli impuse de CSE prin Dispoziția nr. 4 din 24 martie.2020 se aduce atingere garanțiilor unui proces echitabil și a recomandat revizuirea acestora. În adresarea Avocatului Poporului se reamintește că potrivit art.54 alin.(3) din Constituția Republicii Moldova dreptul la acces liber la justiție nu poate fi restrâns.

La data de 25 mai 2020 Ministerul justiției a oferit un răspuns prin care a menționat *inter alia*, că dispozițiile normative și individuale ale Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova puteau fi contestate direct în instanța de judecată (Curtea de Apel Chișinău) în termen de 24 de ore din momentul afișării pe pagina oficială a Guvernului (pct. 4 și pct.7 din Dispoziția Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova nr. 4/2020).

Având în vedere informațiile tot mai frecvent difuzate în diferite surse media²² privind practicile instituite în aplicarea acestor prevederi, Avocatul Poporului a analizat prevederile prin care a fost completat Codul contravențional cu articolul 76¹, intitulat „Nerespectarea măsurilor de profilaxie, prevenire și combatere a bolilor epidemice” prin Legea nr. 52 din 12.03.2020 (în vigoare din 14.03.2020).

Pe 29 aprilie 2020 Avocatul Poporului a adresat Ministerului Justiției Propunerea de modificare a Codului contravențional, în care a pledat pentru revizuirea prevederilor art. 76¹ din Codul contravențional nr. 218/2008. Avocatul Poporului a propus reducerea mărimii minime a amenzilor aplicate persoanelor fizice (între 22 500 și 25 000 de lei) și stabilirea de sancțiuni alternative, cum ar fi munca neremunerată în folosul comunității, pentru nerespectarea restricțiilor impuse în perioada stării de urgență. Ministerul Justiției a respins această inițiativă. Concomitent, Avocatul Poporului s-a adresat cu propuneri și recomandări similare comisiilor parlamentare cu atribuții în domeniu²³ .

²² <https://www.zdg.md/importante/video-o-amenda-cat-pensia-pentru-doi-ani-istoria-unei-pensionare-de-66-de-ani-amendata-pentru-ca-ar-fi-iesit-la-magazin-dupa-paine/>

<https://tv8.md/2020/04/21/o-femeie-care-citea-intr-un-parc-din-capitala-amendata-cu-11-250-lei/>

²³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/05/04-2-8-din-29.04.2020-Comisia-protoc%C8%9Bie-social%C4%83-s%C4%83n%C4%83tate-%C8%99i-familie.pdf>

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/05/04-2-9-din-29.04.2020-Comisia-drepturile-omului-%C8%99i-rela%C8%9Bii-inter>

Avocatul Poporului a prezentat opiniile sale la sesizările aflate în examinare la Curtea Constituțională referitoare la controlul constituționalității articolului 76¹ din Codul contravențional.

Cu referire la solicitarea privind suspendarea acțiunii articolului 76¹ alin. (1) din Codul contravențional, precum și a punctelor 4-11, 22-40 și 45 din Dispoziția nr. 4 din 24 martie 2020 a Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova la data de 30.04.2020 Curtea Constituțională constată că nu deține atribuția de a exercita controlul constituționalității actelor Comisiei pentru Situații Excepționale, prin urmare, nu poate decide în privința suspendării acțiunii acestora.

De menționat că argumentele aduse de Avocatul Poporului se regăsesc în Hotărârea Curții Constituționale din 30.06.2020²⁴. Curtea reține că nu doar pedeapsa fixă stabilită de către legislator, dar și diferența relativ mică dintre limita minimă și maximă a sancțiunii sunt de natură să afecteze în funcție de fapta prejudiciabilă și de multitudinea modalităților factuale de comitere a acesteia, dreptul la un proces echitabil, prin restrângerea competenței instanței de judecată de a exercita un control de jurisdicție deplină în privința individualizării și oportunității sancțiunii.

Prin urmare, Curtea Constituțională a declarat că cuantumul minim de 450 unități convenționale al amenzii aplicate persoanei fizice pentru nerespectarea măsurilor de profilaxie, prevenire și/sau combatere a bolilor epidemice, dacă acest fapt a pus în pericol sănătatea publică este neconstituțional²⁵.

Curtea a reținut că legislatorul nu poate reglementa o sancțiune astfel încât să lipsească instanța de judecată de posibilitatea de a o individualiza în mod efectiv și rezonabil. Curtea a menționat că limitarea rolului instanței de judecată lipsește de substanță garanțiile dreptului la un proces echitabil, garantat de articolele 20 din Constituție și 6 din Convenția Europeană.

Sub acest aspect, Curtea a stabilit că nu doar pedeapsa fixă stabilită de către legislator, dar și diferența relativ mică dintre limita minimă și maximă a sancțiunii, în funcție de fapta prejudiciabilă și de multitudinea modalităților factuale de comitere a acesteia, sunt de natură să afecteze dreptul la un proces echitabil, prin restrângerea competenței instanței de judecată de a exercita un control de jurisdicție deplină în privința individualizării și oportunității sancțiunii.

Concluzii

²⁴ http://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_18_2020_61a_2020_rou.pdf

²⁵ <https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=1884&t=/Media/Noutati/Cuquantumul-minim-de-450-unitati-conventionale-al-amenzii-aplicate-persoanei-fizice-pentru-nerespectarea-masurilor-de-profilaxie-prevenire-sisau-combatere-a-bolilor-epidemice-daca-acest-fapt-a-pus-in-pericol-sanatatea-publica-neconstituțional-sesizarile-nr-61a2020-nr-62a2020-i-nr-67g20120>

Problemele identificate pe parcursul anului 2020 în domeniul respectării dreptului la un proces echitabil reflectă probleme similare cu cele din anii precedenți, doar că starea de urgență a scos în evidență și mai mult aceste probleme, și totodată a demonstrat lipsa de flexibilitatea a sistemului de justiției de a se adapta rapid la astfel de situații, astfel încât să asigure realizare dreptului la un proces echitabil.

Printre aceste probleme se enumeră tergiversarea examinării cauzelor de către instanțele judecătorești, dezacordul cu deciziile/sentințele instanțelor judecătorești, nivelul scăzut al calității serviciilor juridice, inclusiv a celor de asistență juridică garantată de stat, încălcarea termenului de informare a părților despre deciziile emise de către instanțele judecătorești, impunitatea actorilor din sistemul de justiție care admit abateri, nivelul scăzut al încrederii populației în sistemul de justiție și altele.

Caracterul permanent al problemelor este favorizat de lipsa unor acțiuni ferme și continue. De exemplu, o evaluare obiectivă a încălcărilor instanțelor pentru a determina unde trebuie alocate resurse suplimentare pentru eficientizarea acestora ar contribui la evitarea tergiversării examinării dosarelor. Totodată un management eficient al instanțelor ar contribui și la eliminarea tergiversării traducerii cauzelor aflate în examinare. Evaluarea eficientă a serviciilor de asistență juridică garantată de stat ar asigura servicii mai calitative pentru beneficiari. Examinarea obiectivă a cazurilor privind abaterile din sistemul de justiție și pedepsirea celor care se fac vinovați ar contribui la creșterea încrederii populației în sistemul de justiție.

Prin urmare, suma unor eforturi mici, dar constante, ar contribui la eliminarea treptată a problemelor care sunt înregistrate la moment în sistemul de justiție, și care au un impact direct negativ asupra respectării, protecției și realizării dreptului la un proces echitabil în Republica Moldova.

RECOMANDĂRI:

- Avocatul Poporului reiterează recomandările sale privind necesitatea implementării recomandărilor internaționale emise de către mecanismele internaționale de protecție a drepturilor omului;
- Avocatul Poporului reiterează recomandările sale anterioare privind continuarea eforturilor de reformare a sistemului de justiție, implementarea recomandărilor organismelor regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului care se referă la sistemul de justiției și adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale;

- Avocatul Poporului recomandă autorităților să asigure evaluarea necesităților fiecărei instanțe judecătorești și, în funcție de constatări, să asigure cu resursele financiare și umane necesare pentru desfășurarea activității astfel încât să se asigure realizarea în mod corespunzător a dreptului la un proces echitabil;
- Avocatul Poporului recomandă organelor de autoadministrare judecătorească să examineze cu obiectivitate orice semnale privind abaterile din sistemul judecătoresc și să nu admită impunitatea celor care se fac vinovați de aceasta, pentru a contribui la redobândirea încrederii cetățenilor în sistemul de justiție.

LIBERTATEA INDIVIDUALĂ ȘI SIGURANȚA PERSOANEI

Dreptul fundamental la libertate și siguranța persoanei este reglementat în articolul 9 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, articolul 9 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, precum și articolul 14 din Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Constituția Republicii Moldova, în articolul 25, stabilește că „(1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile. (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sînt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege. (3) Reținerea nu poate depăși 72 de ore. (4) Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate depune recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult pînă la 12 luni. (5) Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. (6) Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut.”

Dreptul la libertatea și securitatea persoanei este prevăzut și de Obiectivul de Dezvoltare Durabilă nr.16: Pace, justiție și instituții puternice. Promovarea unor societăți pașnice și favorabile incluziunii pentru o dezvoltare durabilă, asigurarea accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile.

Obiectivele includ reducerea tuturor formelor de violență; eradicarea violenței împotriva copiilor și traficului de copii; promovarea statului de drept și a justiției pentru toți; reducerea

fluxurilor financiare și de arme ilicite, a corupției și a mitei; dezvoltarea unor instituții eficiente; participarea la luarea deciziilor la toate nivelurile; identitate legală pentru toți.

Libertatea individuală și siguranța persoanei este un principiu al statului de drept, care garantează tuturor persoanelor că percheziționarea, reținerea sau arestarea pot avea loc numai în cazurile prevăzute de lege și cu respectarea procedurii prevăzute de lege. Această garanție este strâns legată de dreptul persoanei la un proces echitabil.

Convenția Europeană pentru Drepturile Omului garantează libertatea și siguranța fizică a persoanei, fără a aduce atingere prezumției nevinovăției recunoscând că libertatea **nu este un drept absolut**: recurgerea la privarea de libertate individuală este posibilă doar ca măsură extremă și în condiții strict definite. Astfel, statul nu este în drept să prevadă alte motive decât cele strict reglementate de Convenție pentru reținerea sau arestarea unei persoane²⁶.

Avocatul Poporului reamintește că recomandările internaționale privind libertatea individuală și siguranța persoanei se referă la: reducerea duratei arestului preventiv la 48 de ore, care este considerată o perioadă suficientă de timp pentru ca persoanele arestate să fie aduse în instanță²⁷, abrogarea prevederilor legale care legitimează internarea forțată și tratamentul psihiatric non-consensual pe motiv de deficiență, stoparea privării de libertate a persoanelor cu dizabilități pe baza unei deficiențe reale sau percepute²⁸...

Recomandările anterioare ale Avocatului Poporului au vizat excluderea din prerogativele poliției detenția persoanelor în izolatoarele de detenție preventivă de peste 72 de ore și aplicarea arestului preventiv în conformitate cu standardele internaționale.

Potrivit datelor ANP, la situația din 01 ianuarie 2020 în sistemul administrației naționale a penitenciarelor erau deținuți **983 de preveniți** sau cu 131 mai puțin decât în aceeași perioadă a anului 2019²⁹. Observăm o ușoară scădere a ratei aplicării măsurii preventive sub forma privării de libertate, comparativ cu situația din 2019. Aparent, această scădere a fost cauzată de situația pandemică din țară.

Pentru a asigura măsurile de prevenire a răspândirii infecției COVID-19 în instituțiile penitenciare, prin Legea nr. 69/2020, pe perioada stării de urgență în sănătate publică declarate, s-a dispus ca examinarea cauzelor penale, inclusiv a demersurilor privind emiterea și prelungirea mandatelor de arestare, și a chestiunilor ce țin de executarea pedepselor în privința persoanelor private de libertate să fie efectuată doar prin intermediul sistemului de

²⁶ Convenția Europeană a drepturilor omului. Comentariu asupra hotărârilor curții europene a drepturilor omului versus Republica Moldova. *Concluzii și recomandări*. pag.82

²⁷ Comitetul ONU pentru drepturile civile și politice susține că statul-parte ar trebui să-și adapteze legislația și practica la articolul 9 din Pact, ținând seama de comentariul general al Comitetului nr. 35(2014) privind libertatea și siguranța personală;

²⁸ Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități;

²⁹ <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant>

teleconferință sau în spațiile corespunzătoare la sediile instituțiilor penitenciare, fără a fi necesar acordul persoanei private de libertate.

Aceleași date publicate de ANP arată că în 2020 au fost desfășurate prin intermediul sistemului de videoconferință 8909 ședințe (în 2019-2139 ședințe).

În anul 2020 Avocatul Poporului a identificat un caz de depășire a termenului legal de aflare a persoanelor în arest preventiv. Astfel, pentru a preveni situații similare, Avocatul Poporului a intervenit către Consiliul Superior al Magistraturii și Procuratura Generală și a atras atenția în privința importanței și obligativității respectării prevederilor art.11 Cod de procedură penală la examinarea demersurilor de aplicare a măsurilor preventive sub formă de arest preventiv, inclusiv interdicția depășirii termenului de 72 ore persoanelor reținute.

Urmare a recomandărilor înaintate, atât Consiliul Superior al Magistraturii, cât și Procuratura Generală au comunicat că, în scopul prevenirii situațiilor descrise în recomandările Ombudsmanului, au fost emise un șir de reglementări interne.

La situația alarmantă din instituțiile de detenție au făcut referiri mai multe ONG-uri care activează în domeniul apărării de drepturile omului. În ultima declarație a sectorului asociativ din 26 iunie 2020, acestea au menționat: „...*Condițiile de detenție din penitenciarele Republicii Moldova, în special în penitenciarul nr. 13, nu corespund standardelor minime de prevenire și combatere a torturii, tratamentelor inumane sau degradante. Un nou penitenciar care să substituie Penitenciarul nr. 13 urma să fie construit, însă lucrările de construcție a acestuia nici nu au început. Penitenciarele din Moldova sunt într-o stare dezastruoasă și supra-populate, inclusiv și din motivul aplicării excesive a arestării preventive. Autoritățile Republicii Moldova au fost atenționate de mai multe ori asupra faptului, că nu aplică forme alternative de prevenție, în situația condițiilor proaste de detenție...*”³⁰

Referitor la situația prevenițiilor și Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a cerut autorităților să aplice alternative la detenție și să reducă rata aplicării arestării preventive – ca unicele măsuri efective de prevenire a violării art.3 CtEDO.

După vizita sa din februarie 2020, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (CPT) a rămas îngrijorat de faptul: (a) că persoanele suspectate de comiterea unei infracțiuni pot fi ținute în detenție în așa-numitele „izolatoare ale poliției” pentru o perioadă de 72 de ore după arestare, înainte de a fi aduși în fața instanței, iar unele persoane sunt ținute chiar până la două luni; (b) ***că arestul și detenția provizorie, în cazurile când persoanele sunt cele mai vulnerabile la tortură și rele tratamente, se aplică excesiv***, chiar și în cazurile când infracțiunea comisă nu se califică pentru arest și detenție provizorie, că numărul persoanelor

³⁰ <https://amnesty.md/ro/media/apel-cu-ocazia-zilei-internationale-a-onu-pentru-sustinerea-victimelor-torturi/>

plasate în detenție provizorie a crescut cu peste 20 de procente din 2013; și că *alternativele la detenție sunt utilizate foarte rar*³¹.

CPT a menționat că Statul parte trebuie: (a) Să asigure că toate persoanele arestate în cauze penale sunt aduse în fața instanței în decurs de **48 de ore** și că nimeni nu este ținut în detenție provizorie pentru o perioadă mai mare decât cea prevăzută de lege, pentru infracțiunile prevăzute de lege, sau în locuri de detenție care sunt considerate neadecvate pentru a fi utilizate; și să asigure căi de atac victimelor detenției provizorii prelungite nejustificate; (b) Să modifice legislația și să întreprindă toate măsurile necesare pentru a scurta durata detenției provizorii, care trebuie aplicată ca excepție, în calitate de măsură de ultimă instanță, pentru perioade limitate de timp, în conformitate cu standardele internaționale; și să examineze posibilitatea înlocuirii detenției provizorii pentru infracțiuni minore, cu măsuri neprivative de libertate, inclusiv monitorizarea electronică

O altă problemă identificată este existența mai multor sentințe/încheieri ale instanțelor naționale de judecată, prin care un act stabilește termenul concret de ispășire a pedepsei și dreptul persoanei la eliberare, iar alt act prevede un alt termen pentru aceeași faptă, respectiv conflictul de acte emise de către diferite instanțe de judecată, încalcă dreptul persoanei la libertate. În situația dată persoanele și instituțiile de detenție sunt pe poziții diferite în partea ce ține de calcularea termenului real de ispășire a pedepsei și posibilitatea liberării de ispășirea pedepsei înainte de termen.

La fel cum prevăd standardele internaționale³², Avocatul Poporului consideră că arestul preventiv al persoanelor bănuite de comiterea infracțiunii trebuie să fi e mai degrabă o excepție, decât o normă. În cazuri separate, arestul preventiv trebuie aplicat doar în cazuri strict necesare, ca o măsură de ultimă instanță, și nu trebuie aplicată ca măsură de pedeapsă. Pentru a evita aplicarea inadecvată a arestului preventiv, trebuie să fi e accesibilă cea mai largă gamă posibilă de alternative, măsuri mai puțin restrictive ce țin de comportamentul persoanei suspectate de comiterea infracțiunii. Astfel, arestarea preventivă trebuie să fi e o excepție de la dreptul de libertate și securitate și să fie aplicată în cazuri, în care sunt prezentate probe certe, însoțite de argumentări, care ar confirma cu certitudine probabilitatea comiterii acțiunilor de către persoanele bănuite. Arestarea este o măsură excepțională. Ca urmare, arestarea poate fi dispusă numai în anumite cazuri și numai pentru anumite motive, care trebuie arătate în mod concret și convingător în hotărârea organului care o dispune.

³¹ Raport CPT/2020: <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-moldo-6>

³² Regulile de aplicare a arestului preventiv, condițiile de desfășurare și măsurile de protecție împotriva abuzului se regăsesc și în Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, Rec(2006)13 cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv.

În contextul celor menționate mai sus observăm că în Republica Moldova persistă două probleme care reprezintă încălcarea libertății individuale și siguranței persoanei, și anume, aplicarea excesivă a măsurii arestului preventiv și, deținerea în custodia poliției a persoanelor reținute mai mult de 72 de ore.

Astfel, cum s-a menționat și în rapoartele anterioare, aceste probleme țin direct de factorul uman, reprezentanți ai statului care trebuie să asigure respectarea legii în mod corespunzător.

RECOMANDĂRI:

- Avocatul Poporului recomandă autorităților să elaboreze un mecanism eficient de evidență a respectării termenului de 72 de ore de aflare în custodia poliției și să descurajeze încălcarea acestei prevederi prin pedepsirea celor care le comit;
- Avocatul Poporului reiterează recomandarea sa către Consiliul Superior al Magistraturii să emită circulare către instanțele judecătorești pentru atenționarea privind aplicarea arestului preventiv în conformitate cu standardele internaționale.

DREPTUL DE VOT ȘI DREPTUL DE A FI ALES

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales este prevăzut în articolul 21 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 25 din Pactul Internațional privind drepturile civile și politice, articolul 29 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, și articolul 7 din Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei.

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales este garantat de Constituția Republicii Moldova prin prevederile articolul 38. În conformitate cu prevederile constituționale „(1) *Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.* (2) *Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.* (3) *Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.*”

Anul 2020, de altfel ca și anul 2019 a fost unul electoral. Elementul definitiv, care a deosebit scrutinul electoral 2020 de cele precedente a fost situația epidemiologică globală, proiectată pe plan național, cu efecte nefaste pentru populație. Respectiv, efortul reprezentanților statului trebuia să fie dublu, axat nu doar pe organizarea democratică a alegerilor, dar și pe protecția adecvată a cetățenilor de riscurile asociate cu virusul COVID-19.

Astfel, autoritățile au depus eforturi pentru a oferi posibilitatea tuturor celor care au dreptul de vot să își exercite acest drept în condiții sigure. Persoanele care au fost deja confirmate ca purtătoare ale virusului Covid-19, sau care au manifestat anumite simptome, au avut posibilitatea să solicite în ziua alegerilor să-și exercite dreptul la vot prin intermediul echipelor mobile. De urna mobilă au putut beneficia inclusiv cei care se aflau în regim de autoizolare.

De asemenea persoanele private de libertate, aflate în custodia sistemului administrației penitenciare și-au exercitat dreptul la vot, cu asigurarea respectării condițiilor anti-epidemiologice.

La alegerile prezidențiale din anul 2020, cetățeni Republicii Moldova aflați peste hotarele țării au avut posibilitatea de a-și exprima dreptul la vot inclusiv în baza pașaportului cu termen de valabilitate expirat. Acest fapt se datorează sesizării Curții Constituționale de către Avocatul Poporului referitor la prevederile din Codul electoral, care au fost modificate prin Legea nr. 113 din 15.08.2019, astfel încât în secțiile de votare deschise peste hotare s-a permis votarea cu buletinul de identitate și cu pașaportul expirat.

În același timp, pentru alegerile prezidențiale din 1 noiembrie 2020 au fost deschise mai multe secții de votare, 139 la număr, mai multe fata de alegerile parlamentare din 24 februarie 2019, care au constituit 125 de secții.

Cu toate acestea, numărul de secții de votare nu au fost suficiente, iar cetățenii stabiliți peste hotare au fost nevoiți să parcurgă distanțe foarte mari și să aștepte la cozi enorme pentru a-și exercita dreptul la vot.

Un aspect pozitiv este mărirea numărului de buletine de vot la secțiile de votare din străinătate de la 5000 la 10000 de buletine. Cu toate acestea, au fost înregistrate cazuri în care numărul buletinelor de vot nu a fost suficient.

În continuare rămâne o problemă asigurarea accesului persoanelor cu dizabilități în secțiile de votare. În acest context ținem să reamintim că în anul 2016 Raportorul Special ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități a vizitat Republica Moldova. În constatările sale, Raportorul Special menționează ca, în conformitate cu articolul 29 din Convenție, persoanele cu dizabilități au dreptul de a participa la viața politică și publică, iar guvernele sunt obligate să asigure accesibilitatea tuturor procedurilor de vot, facilități și materiale.

Politici publice și legislație

Odată cu lansarea campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale, Avocatul Poporului a venit cu o adresare³³, prin care a remarcat importanța respectării normelor și standardelor internaționale de organizare și desfășurare a alegerilor, în scopul asigurării unui proces electoral corect și democratic și exercitării drepturilor fundamentale ale omului, cu precădere a drepturilor civile și politice.

În parteneriat cu Agenția Relații Interetnice și Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, Avocatul Poporului a adoptat o Declarație comună cu privire la desfășurarea și reflectarea campaniei electorale fără discriminare și discurs de ură³⁴ cu recomandări pentru partidele politice, actorii politici, concurenții electorali, precum și persoanele care lucrează pentru ei, mass-media, societatea civilă, alegători, Comisia Electorală Centrală, Consiliul Audiovizualului, organele de urmărire penală și Parlament.

Avocatul Poporului a expediat o Recomandare Comisiei Electorale Centrale³⁵ prin care a solicitat elaborarea unor măsuri speciale foarte clare, cu consultarea organelor de supraveghere a sănătății publice, pentru asigurarea condițiilor de maximă siguranță pentru cetățeni și protecție împotriva răspândirii virusului COVID-19 în cadrul desfășurării alegerilor prezidențiale din 1 noiembrie 2020. De asemenea, a recomandat desfășurarea unor campanii de informare a alegătorilor și concurenților electorali, prin mijloace accesibile tuturor, despre măsurile speciale impuse/recomandările elaborate în acest context pentru ca atât cetățenii, cât și concurenții electorali, susținătorii acestora să-și ajusteze comportamentul la cerințele/regulile impuse în perioada campanie electorale, dar și în ziua alegerilor.

Pe parcursul ultimului an până la alegeri, au fost operate unele modificări la Codul electoral, în mare parte tehnice. Nu au fost adoptate modificări care ar răspunde, la adresele formulate de Curtea Constituțională³⁶ la Hotărârea privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova nr. 34 din 13.12.2016, pentru soluționarea problemelor/ deficiențelor identificate în cadrul normativ. Cu puțin timp înainte de începerea procedurilor de organizare a alegerilor prezidențiale, la data de 19 iunie 2020 a fost înregistrat proiectul de lege nr.263³⁷ pentru modificarea unor acte normative, iar la 9 iulie a fost aprobat în prima lectură. Avocatul Poporului a remarcat că la elaborarea proiectului de lege menționat, care prevede un șir de amendamente la legislația electorală, nu s-a asigurat

³³ <http://ombudsman.md/news/adresarea-avocatului-poporului-mihail-cotorobai-in-legatura-cu-lansarea-oficiala-a-campaniei-pentru-alegerile-prezidentiale-din-1-noiembrie-2020/>

³⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/09/20.09.19_declaratie-comuna-in-campanie-electorala_coordonare-finala.pdf

³⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/10/07-6-10-din-16.10.2020-recomandare-CEC.pdf>

³⁶ <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=602&l=ro>

³⁷ <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5118/language/ro-RO/Default.aspx>

întru totul principiul transparenței: nu putem vorbi despre organizarea unor consultări publice eficiente, astfel încât să fie puse în discuție toate recomandările/opiniile avansate cu părțile interesate. Amintim că, potrivit Hotărârii Curții Constituționale nr. 11 din 07.05.202016, în privința prevederilor legale în materie electorală trebuie să existe un consens social larg. Autorii proiectului de lege nu au intervenit semnificativ în perfecționarea mecanismului de votare în străinătate, după cum a cerut Curtea în două din adresele sale.

De asemenea, Avocatul Poporului a accentuat momentul de ezitare a autorilor proiectului de modificare a Codului Electoral de a include unele elemente-cheie/propuneri venite de la societatea civilă: asigurarea organizării procesului electoral, și, în special, asigurarea dreptului la vot al alegătorilor în condițiile epidemiologice actuale, metode alternative; prevederi cu privire la accesibilizarea și adaptarea la necesitățile persoanelor cu dizabilități a procesului electoral. S-a menționat și faptul ignorării propunerilor Coaliției pentru alegeri libere și corecte și ale ONG-urilor de media de a institui reguli clare și corecte de reflectare a alegerilor de către mass-media.

Acestea, dar și alte îngrijorări ale Avocatului Poporului au fost expuse în cadrul discuțiilor avute cu membrii Comisiei de la Veneția, care la solicitarea Ministerului Justiției a fost chemată să-și expună Opinia sa asupra acestui proiect. Unele dintre aceste îngrijorări se regăsesc în recomandările Comisiei de la Veneția.

Avocatul Poporului recomandă ajustarea proiectului nr.263 la recomandările din Opinia comună urgentă a Comisiei de la Veneția și OSCE /ODIHR cu organizarea unor consultări publice pentru găsirea unui consens social și readucerea pe agenda de lucru a Parlamentului a acestui proiect.

Un alt moment de îngrijorare ține de discursul de ură care este tot mai des utilizat în spațiul public și în mass-media din Republica Moldova, iar în context electoral acesta crește în intensitate. Pentru moment, nu există un cadru legal pertinent și nici mecanisme pentru a combate acest fenomen, iar autoritățile nu au un răspuns la discursul de ură în context electoral.

Concluzii

În contextul celor expuse, constatăm că persistă problema privind asigurarea condițiilor pentru exercitarea dreptului la vot al persoanelor cu dizabilități, precum și al cetățenilor stabiliți cu traiul în afara țării. Astfel, considerăm că pandemia COVID-19 a accentuat și mai mult necesitatea identificării și implementării unor alternative privind exercitarea dreptului la vot, cum ar fi votul electronic sau votul prin corespondență.

RECOMANDĂRI:

- Avocatul Poporului recomandă autorităților să examineze posibilitatea de a institui alternative pentru exercitarea dreptului la vot, care pot fi o soluție eficientă pentru exercitarea dreptului la vot a diasporei, persoanelor cu dizabilități ș.a.
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să adopte cadrul legal și instituțional necesar pentru combaterea discursului de ură, în cazul dat ne referim în mod special la discursul de ură în context electoral.

DREPTUL LA RESPECTAREA VIEȚII PRIVATE ȘI DE FAMILIE

Prin conținutul articolului 28 din Constituție, Republica Moldova a declarat că respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată. Aceasta presupune aprobarea mecanismelor necesare și întreprinderea acțiunilor legislative și administrative în acest sens.

În articolul 17 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice se menționează că nimeni nu va putea fi supus vreunor imixțiuni arbitrare sau ilegale în viața particulară, în familia, domiciliul sau corespondența sa, nici la atingeri ilegale aduse onoarei și reputației sale. Orice persoană are drept la protecția legii împotriva unor asemenea imixțiuni sau atingeri.

Potrivit articolului 8 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.

Comisia Europeană pentru Drepturile Omului a adus următoarea interpretare a noțiunii de viață privată: dreptul la respectarea vieții private este dreptul la intimitate, dreptul de a trăi așa cum dorești, protejat de publicitate.

Dreptul individual de a dispune de el însuși, precum și dreptul acestuia la protecția vieții lui intime, familiale și private au implicații practice și legislative dintre cele mai surprinzătoare și spectaculoase.³⁸

³⁸https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utila/Comentariu_Constitutie.pdf

De asemenea, viața intimă și privată este în interconexiune cu alte drepturi și libertăți ale persoanelor, iar garanțiile legale vin să stabilească limitele vieții intime, private, familiale, etc. De exemplu, casa sau apartamentul reprezintă proprietatea privată a persoanei și locul ce asigură intimitatea persoanei, locul unde au loc întrunirile de familie, unde persoanele își serbează evenimentele intime din familie, etc., iar ingerințele aduse casei se răsfrâng și asupra dreptului la proprietate și dreptului la viața intimă și privată.

Cu toate că statul garantează respectarea și ocrotirea vieții private, cele mai multe ingerințe în acest sens au fost invocate de către persoanele din instituții penitenciare.

În acest sens, pe parcursul anului 2020 în cereri a fost invocat dezacordul cu deciziile instituțiilor penitenciare de limitare/interzicere a întrevederilor de scurtă/lungă durată cu membrii familiilor în calitate de sancțiune disciplinară, efectuarea perchezițiilor în celule cu deteriorarea bunurilor personale (foto și corespondența purtată cu membrii familiei și autoritățile), etc.

Totodată, în contextul pandemiei COVID-19, la recomandările OMS și ale Comisiei Pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, Ministerul Justiției în comun cu Administrația Națională a Penitenciarelor au restricționat accesul persoanelor în instituțiile penitenciare cu scopul prevenirii infectării deținuților cu COVID-19.³⁹

Pentru a preveni ruperea legăturilor cu familia și persoanele apropiate, a fost elaborat Ordinul Ministerului Justiției Nr.53 din 18.03.2020, prin care a fost prelungită interdicția intrării vizitatorilor și primirii coletelor în instituțiile penitenciare; înlocuirea întrevederilor de lungă și scurtă durată cu întrevederi de scurtă durată prin intermediul teleconferințelor sau cu convorbiri telefonice suplimentare; interdicția transferurilor la cererea deținuților dintr-o instituție penitenciară în alta, cu excepția transferării în spitalul penitenciar în vederea acordării asistenței medicale calificate.⁴⁰

Cu toate acestea, o parte din deținuți, precum și rudele acestora au invocat alegații privind lipsa întrevederilor fizice cu membrii familiilor, iar prelungirea interdicțiilor de intrare în instituțiile penitenciare o consideră ca disproporționată.

Din aceste considerente, Avocatul Poporului a solicitat Administrației Naționale a Penitenciarelor informație amplă cu privire la procedurile existente, privind întrevederile de scurtă durată prin intermediul teleconferințelor și apelurile telefonice suplimentare.

Astfel, Ombudsmanul a fost informat că în baza Ordinului ANP nr.134 din 24.03.2020 „Cu privire la unele măsuri ale sistemului administrației penitenciare în contextul declarării stării de urgență pe teritoriul Republicii Moldova” a fost creat mecanismul intern care permite

³⁹ <https://drive.google.com/file/d/1SdX1zYOHGP1xPK4-UY3mW1m1g-IxrLs/view>

⁴⁰ https://drive.google.com/file/d/14f0JVXLkYHsLnIpVtB7MUfzDERwA_1m_/view

desfășurarea întrevederilor on-line ale deținuților cu rudele acestora sau alte persoane apropiate.

În perioada martie-decembrie 2020, subdiviziunile ANP au recepționat 1659 cereri de apeluri video, dintre care 1647 cereri au fost satisfăcute. Impedimente în procesul convorbirilor video între deținuți și rudele acestora nu au fost întâmpinate, cu excepția unor probleme tehnice. În toate instituțiile penitenciare au fost amenajate spații dotate cu echipament tehnic necesar pentru organizarea întrevederilor on-line ale deținuților cu rudele acestora, care au avut loc sub supravegherea reprezentanților administrației instituției, conform prevederilor pct.283, secțiunea 25 a Statutului executării pedepsei de către condamnați. Respectiv, în perioada de referință, conform prevederilor legale a fost asigurată prezența personalului sistemului administrației penitenciare în procesul convorbirilor video ale deținuților cu rudele acestora sau alte persoane apropiate.

Referitor la asigurarea accesului deținuților la convorbiri prin intermediul sistemului de telefonie fixă în instituțiile penitenciare, s-a comunicat că procesul este asigurat prin telefoanele publice montate și gestionate de S.A. Moldtelecom. În caz de necesitate numărul de telefoane publice pot fi suplimentate.

Deși mecanismul stabilit pentru asigurarea dreptului la întrevederi este funcțional, ceea ce este de apreciat, totuși prezența personalului penitenciar la întrunirile de familie prin intermediul teleconferințelor reduce din respectarea vieții private ale persoanelor, care în condițiile pandemiei resimt mult mai accentuat această necesitate.

Totodată, prezența fizică a personalului penitenciar în sala de teleconferință ar putea avea caracter disproporționat, deoarece, potrivit normei legale, întrevederile de scurtă durată ale deținuților cu rudele sau alte persoane au loc sub supravegherea reprezentanților administrației instituției sau sub supravegherea prin intermediul sistemelor video, în spații special amenajate.⁴¹ Prin urmare, personalul penitenciar ar putea supraveghea comportamentul persoanelor prin intermediul sistemului de supraveghere video sau prin alte metode ce ar permite respectarea vieții private ale persoanelor private de libertate, or, în caz contrar, nerespectarea intimității în timpul comunicării prin intermediul teleconferinței poate fi considerată ca o ingerință în viața privată.

O altă categorie de deținuți a invocat faptul că în cadrul perchezițiilor planice și inopinate angajații instituțiilor penitenciare, antrenați la percheziții deteriorează total sau parțial lucrurile personale ale deținuților printre care corespondența cu familia sau autoritățile.

⁴¹ Pct.283 din Hotărârea Guvernului R.Moldova Nr.583 din 26.05.200 „Cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați”;

Pentru verificarea legalității acțiunilor angajaților penitenciarului, în privința cărora au parvenit mai multe cereri similare într-o perioadă de timp relativ scurtă, Ombudsmanul a solicitat intervenția Procuraturii, care, urmare a cercetărilor efectuate, nu a constatat abateri de la legislația execuțional-penală în activitatea angajaților vizați.

Într-un caz, persoana din detenție a invocat divulgarea datelor personale ale copiilor minori, prin publicarea acestei informații (data, luna și anul nașterii) pe panoul publicitar al instituției penitenciare. Urmare a investigării cazului s-a stabilit că informația dată era imprimată pe un draft de răspuns unei autorități, care solicitase anterior informație cu privire la componența familiei și protecția socială, de care beneficiază copiii în timp ce părintele se află în detenție. Acest proiect de răspuns a fost folosit ca ciornă, pe care a fost imprimat un anunț, care ulterior a fost plasat pe panoul de informații al penitenciarului, prin urmare a fost o neatenție a personalului instituției raportat la programele de optimizări a cheltuielilor instituțiilor de stat și reutilizarea hârtiei folosite, fără scopul de divulgare a datelor personale sau discreditare a persoanei/persoanelor.

O altă problemă invocată din perspectiva încălcării dreptului la viața privată ține de dispariția corespondenței (cererilor) adresate administrației instituției penitenciare, corespondența cu familia, persoanele apropiate, etc. Cu toate că în instituțiile penitenciare există un sistem de transmitere a corespondenței prin montarea cutiilor poștale în sectoarele locative ale deținuților, Avocatul Poporului continuă să recepționeze un număr mare de cereri la acest subiect.

Într-un caz ieșit din comun, cerere parvenită din Penitenciarul nr.6 Soroca s-a invocat citirea corespondenței unor deținuți de către reprezentanții subculturii penitenciare cu toate că cererile erau adresate conducerii penitenciarului, însă din motiv că persoanei îi era frică pentru propria viață și securitate în detenție, persoana nu a dorit să se intervină, deoarece examinarea cazului presupunea divulgarea datelor acestei persoane.

O altă problemă identificată în perioada pandemiei a fost divulgarea de către demnitari de stat a datelor cu caracter personal ale unor persoane contaminate cu COVID-19.

De asemenea, în presă au apărut mai multe interviuri cu persoane sancționate cu amendă pentru nerespectarea măsurilor antiepidemiologice, care conțineau și imagini foto ale persoanelor în cauză, iar în contextul în care o parte din populație reacționa agresiv față de potențialii bolnavi ce puteau transmite infecția, divulgarea acestor informații putea să pună în pericol viața și sănătatea persoanelor, care puteau fi identificate de vecini, sau alte persoane.

Sub aspect legislativ ținem să menționăm că Parlamentul a adoptat Legea nr.124/2020 pentru modificarea articolului 27 din Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter

personal⁴² în vederea optimizării și eficientizării procedurii și termenului de efectuare de către Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal a investigațiilor privind conformitatea prelucrării datelor cu caracter personal, precum și a responsabilității angajaților Centrului în procesul de examinare a plângerilor⁴³.

În cadrul procedurii de avizare a proiectului legii respective, Avocatul Poporului a recomandat extinderea conceptului proiectului de lege propus spre avizare pentru a evita riscul scurgerii de informații, accesului ilegal la datele cu caracter personal și a nu crea supoziții subiectului de date despre existența unui acces necontrolat asupra datelor cu caracter personal care îl vizează⁴⁴ conform unei recomandări anterioare susținută la momentul respectiv de către Cancelaria de Stat⁴⁵. Aceste modificări însă nu au fost operate până la moment.

Urmare a examinării prevederilor din Hotărârea nr.21 din 24.07.2020 a Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică (în continuare Comisie), unele prevederi/cerințe instituite au trezit îngrijorarea Avocatului Poporului din perspectiva respectării dreptului la viața privată și protecția datelor personale. Subsecvent, în adresarea către Prim-ministrul Republicii Moldova⁴⁶, Avocatul Poporului a semnalat despre stabilirea în Hotărârea menționată a unor prevederi care impun colectarea excesivă a unor date cu caracter personal, fără a fi garantată asigurarea confidențialității acestora. Astfel punctul 6 al hotărârii vizate prevedea modelul de evidență epidemiologică, care trebuia să includă categoriile de date cu caracter personal: nume, prenume, IDNP, număr de telefon, adresa de email, adresă de domiciliu, în cazul organizării întrunirilor în masă cu caracter unic, cu participarea unui număr mai mic de 50 de persoane. Aceleași date personale urmau a fi colectate în legătură cu organizarea și desfășurarea evenimentelor festive în unitățile de alimentație publică, prevăzute la pct.8 din Hotărâre, modelul fiind prevăzut în pct.11 din Anexa nr.4 la Hotărârea respectivă.

Avocatul Poporului a solicitat opinia motivată a Asociației pentru Protecția Vieții Private⁴⁷ cu privire la cerințele menționate supra, instituite prin Hotărârea nr.21 a Comisiei. Reprezentanții organizației, la fel ca și Avocatul Poporului, s-au arătat îngrijorați de situația creată, în particular, cu privire la modul de colectare/prelucrare a datelor cu caracter personal. Aceștia de asemenea au constatat că, prin decizia în cauză, se pretinde colectarea categoriilor

⁴² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122295&lang=ro

⁴³ <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislative/tabid/61/LegislativId/4847/language/ro-RO/Default.aspx>

⁴⁴ Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2019, pag. 26; http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Avocatul-Poporului_Raport-_aprobare-pentru-tipar.pdf

⁴⁵ Scrisoarea Cancelariei de Stat nr.31-16-6075 din 13.09.2019

⁴⁶ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/04-2-15-din-04.08.2020-CNESP-dlui-Ion-Chicu.pdf>

⁴⁷ ONG din Republica Moldova cu o experiență recunoscută la nivel național în domeniul protecției datelor cu caracter personal și a vieții private

de date cu caracter personal, însă nu se stabilesc sub nici o formă aspectele necesare prevăzute de Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal.

În lumina raționamentelor enunțate, pentru neadmiterea încălcării dreptului la viața privată și dreptului la protecția datelor cu caracter personal, dar și altor drepturi, Avocatul Poporului a recomandat revizuirea prevederilor menționate supra, inclusiv cu atragerea/consultarea în acest proces a specialiștilor/expertiilor cu competență în domeniul protecției datelor personale.

În acest context, Ombudsmanul a recomandat întreprinderea, în mod prioritar, a tuturor măsurilor tehnice și organizatorice necesare pentru implementarea principiilor de protecție a datelor cu caracter personal și stabilirea finalității prelucrării datelor și trasabilității acestora, dar și modificarea modelului de declarare a datelor (lista de evidență epidemiologică), prin aplicarea principiului minimalizării divulgării datelor cu caracter personal.

Cu regret, recomandările în cauză au rămas fără răspuns.

În anul 2020, Curtea Europeană a constatat violarea articolului 8 din Convenția europeană, în cauzele *Bostan vs. Republica Moldova* și cauza *PT vs. Republica Moldova*. Cauzele se referă la: percheziție neregulamentară și fără control judiciar eficient ulterior și obligația legală implicită de a divulga informații medicale sensibile la obținerea documentelor oficiale sau la angajare⁴⁸.

În contextul celor expuse constatăm că legislația existentă privind dreptul la viață intimă și privată nu este respectată, nici măcar la nivelul autorităților centrale ceea ce în alte situații este mult mai specific pentru autoritățile responsabile de implementarea prevederilor legale.

RECOMANDĂRI:

- Avocatul Poporului recomandă Administrației Naționale a Penitenciarelor să asigure intimitatea deținuților în timpul convorbirilor cu familiile prin monitorizarea video a acestora. Totodată, este necesar să fie revizuite practicile privind efectuarea controalelor astfel încât să nu se admită încălcarea dreptului la viață intimă și privată. La fel, ANP trebuie să întreprindă măsuri pentru a asigura confidențialitatea corespondenței deținuților;
- Avocatul Poporului recomandă tuturor persoanelor, indiferent de statutul și nivelul funcțiilor acestora în stat, să se informeze privitor la dreptul la viață intimă și privată și să nu admită încălcarea acestui drept prin deciziile, discursurile și intervențiile pe care le fac în public.

⁴⁸ <https://crjm.org/wp-content/uploads/2021/01/Nota-analitica-CEDO-2021.pdf>

DREPTUL LA MUNCĂ ȘI PROTECȚIA MUNCII

Potrivit articolului 43 din Constituția Republicii Moldova, „(1) Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului. (2) Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice. (3) Durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore. (4) Dreptul la negocieri în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sânt garantate.”

În același timp, dreptul la muncă și la protecția muncii este garantat de articolul 23 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolele 6 și 7 din Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, articolul 27 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Măsurile guvernamentale de combatere a pandemiei de COVID-19 au avut implicații profunde pentru drepturile fundamentale ale tuturor cetățenilor, inclusiv pentru dreptul la muncă și protecția muncii.

Cererile parvenite pe parcursul anului 2020 cu referire la dreptul la muncă și protecția muncii, au vizat mai multe aspecte cum sunt: concedierea sau suspendarea contractului de muncă; obligarea de către angajator de a semna cerere pentru concediu sau chiar demisie ș.a.

Pe parcursul anului 2020 urmare a investigării cererilor s-a constatat situații în care persoanele au fost puse în situația să suspende contractul de muncă, să depună cerere de demisie sau chiar au fost concediate. Din cauza măsurilor de protecție împotriva răspândirii infecției COVID-19, unii angajați au fost obligați să își ia concediu din cont propriu ceea ce i-a nemulțumit, deoarece au redus din resursele lor de existență, în condițiile în care mulți dintre aceștia au copii la întreținere. Totodată, nu era clar principiul după care a fost decisă trimiterea în concediu din cont propriu, autoritățile fiind învinuite de lipsă de transparență și tratament diferențiat, deoarece unii angajați au avut posibilitatea să muncească și să fie remunerați în timp ce alții - nu.

Ca răspuns la intervenția Ombudsmanului Copilului, autoritatea publică a remarcat că *fiecare dintre actele instituționale cu privire la regimul de activitate al Agenției în perioada pandemică, au fost emise în strictă conformitate cu deciziile Comisiei Situații Excepționale, urmărind drept obiectiv asigurarea respectării drepturilor tuturor salariaților și protecției acestora împotriva contaminării cu COVID-19 și nicidecum tratarea discriminatorie în raporturile de muncă.*

Cu toate că și-a exprimat diligența de a acționa prin mecanisme speciale întru apărarea dreptului la muncă al petenților, aceștia au refuzat intervenția ulterioară a Avocatului Poporului, din frica de a nu-și pierde locul de muncă.

Concomitent, un număr impunător de cereri adresate Avocatului Poporului, au parvenit din partea angajaților din sistemul medical.

Odată cu izbucnirea epidemiei de COVID 19 în țara noastră, Avocatul Poporului a fost sesizat de reprezentanți ai mai multor instituții medico-sanitare publice din țară. Lucrătorii medicali care invocau lipsa securității și siguranței la locul de muncă și anume lipsa echipamentelor de protecție pentru medicii care asigură tratamentul și diagnosticarea cetățenilor infectați sau suspecți de COVID-19.

Este de menționat că, potrivit prevederilor articolului 9 din Legea securității și sănătății în muncă nr. 186 din 10.07.2008, salariații beneficiază de normele generale în materie de protecție a muncii, iar angajatorul este obligat să asigure securitatea și sănătatea lucrătorilor sub toate aspectele ce țin de activitatea desfășurată”.

Cu referire la angajații sistemului medical, Ombudsmanul reamintește că Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264 din 27.10.2005, în articolul 18 asigură dreptul medicului de a refuza efectuarea anumitor intervenții medicale, în lipsa posibilităților tehnico-medicale necesare. Acest drept, la fel este stipulat și în pct. 69 al Secțiunii a 7-a a Hotărârii Guvernului Nr.192 din 24-03-2017 „Cu privire la aprobarea Codului deontologic al lucrătorului medical și al farmacistului”.⁴⁹

Astfel, din cauza neasigurării cu echipament tehnico-material necesar pentru protecția personalului medical, mai mulți medici ar putea să își dea demisia, iar angajatorul va fi pus în situația de a respecta acest drept, garantat de legislația Republicii Moldova. Or, în condițiile epidemiologice din țară, concedierile în masă ale personalului medical ar putea conduce la un colaps al sistemului de sănătate și la probleme grave legate de asigurarea securității și sănătății publice din țară.

În situația creată, Avocatul Poporului a solicitat președintelui Comisiei Naționale pentru Situații Excepționale, Prim-ministrul Republicii Moldova, să identifice de urgență fonduri suplimentare, pentru asigurarea condițiilor adecvate protecției lucrătorilor medicali de

⁴⁹Lucrătorul medical poate refuza efectuarea unui act medical din motive profesionale temeinice, care pot fi argumentate prin lipsa cunoștințelor suficiente și a calificării specifice în domeniu sau în cazul unor posibilități tehnico-materiale limitate pentru a efectua asistența solicitată, cu excepția cazurilor de urgență vitală.

contaminare cu COVID-19, atât la nivel de instituții medicale spitalicești, cât și la nivel de asistență medicală primară.⁵⁰

Urmare a demersului Ombudsmanului, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova a decis, prin Dispoziția nr. 1 din 18 martie 2020, finanțarea din fondul de profilaxie a Companiei Naționale de Asigurări în Medicină a achiziționării mijloacelor de protecție (mănuși și măști medicale) în valoare de două milioane lei.

Ulterior, Guvernul a decis alocarea către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, din Fondul de rezervă al Guvernului, a sumei de 36 milioane de lei, destinate pentru procurarea echipamentului special de protecție (ecrane de protecție și respiratoare) destinat pentru prevenirea și combaterea răspândirii infecției cu COVID-19, iar la 28 martie 2020 Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova a decis alocarea, în acest scop, din fondul de intervenție a Guvernului, a unei sume suplimentare de 19,5 milioane de lei pentru procurarea respiratoarelor.

Politici publice și legislație

În perioada de referință Curtea Constituțională s-a expus asupra unor aspecte care vizează dreptul la muncă.

La 10 martie 2020, Curtea Constituțională a declarat neconstituțională⁵¹ excluderea de la plata diferenței de salariu a angajaților care aveau raporturile de muncă suspendate la data intrării în vigoare a Legii nr.270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar⁵². Avocatul Poporului a depus opinia sa în adresa Curții Constituționale.

Referitor la acest subiect, Avocatul Poporului a menționat că prin instituirea restricțiilor de la articolul 27 alin. (5) din Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar s-a admis o ingerință în dreptul la un salariu echitabil și la o remunerație egală pentru o muncă de valoare egală în cazul persoanelor ale căror contracte individuale de muncă au fost suspendate. De asemenea, legislatorul a făcut o diferențiere în salarizarea angajaților din sectorul bugetar după criteriul angajării efective la momentul intrării în vigoare a legii, instituind în mod artificial o distincție față de persoanele cu raporturile de muncă suspendate, fără o justificare obiectivă și rezonabilă. În acest context, norma contestată generează o

⁵⁰ http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-solicita-autoritatilor-identificarea-unor-fonduri-suplimentare-pentru-echiparea-adekvata-si-asigurarea-protectiei-medicilor-de-contaminare-cu-covid-19/?fbclid=IwAR38guNVDELxseHxfEwYMfM3e8nFfIAIUqFf3_jyRVi8YcbZCzL3h1Gs9g

⁵¹ <https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=1795&t=/Media/Noutati/Excluderea-angajatilor-care-aveau-raporturile-de-munca-suspendate-la-data-intrarii-in-vigoare-a-Legii-nr-2702018-de-la-plata-diferentei-de-salariu-neconstititionala-sesizarea-204g2019>

⁵² Hotărârea nr.6 din 10.03.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 27 alin. (5) din Legea nr.270 din 23 noiembrie 2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar și ale punctului 8 din Anexa nr. 6 la Hotărârea Guvernului nr.1231 din 12 decembrie 2018 pentru punerea în aplicare a prevederilor Legii nr.270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar (garanțiile salariale în cazul suspendării raporturilor de muncă);

discriminare bazată pe sex/gen în exercitarea dreptului la muncă. Ea creează o diferență salarială pe baza suspendării contractului de muncă în legătură cu concediul de maternitate sau de îngrijire a copilului. Totodată, Avocatul Poporului a subliniat că prevederile contestate afectează în mod analog și alte categorii de salariați, cum ar fi persoanele cu dizabilități. Prin urmare, Avocatul Poporului a considerat că prevederile contestate depășesc marja de apreciere a statului, fapt incompatibil cu articolele 16 și 23 alin.(2) din Constituție, coroborate cu articolul 43 din Constituție.

Curtea a reținut că scopurile declarate de legislator la neaplicarea garanțiilor față de angajații care aveau raporturile de muncă suspendate la intrarea în vigoare a Legii privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar nu se încadrează în nici unul din scopurile prevăzute de articolul 54 alin. (2) din Constituție. Prin urmare, Curtea a conchis că prevederile contestate contravin articolelor 16 și 43 din Constituție.

Curtea Constituțională a mai examinat constituționalitatea unor prevederi din Codul muncii și din Legea sindicatelor referitoare la obligativitatea acordului organelor sindicale la concedierea funcționarilor sindicali⁵³.

Curtea a constatat că dispozițiile criticate prin interzicerea de a concedia salariații membri și conducători ai organelor sindicale fără acordul organelor sindicale, în cazurile în care concedierea nu are legătură cu activitatea sindicală, contravin dispozițiilor constituționale ale articolelor 9, 46 și 126 din Constituție.

Având în vedere situația epidemiologică din Republica Moldova provocată de infecția cu Coronavirus de tip nou (Covid 19), la data de 21.05.2020, Parlamentul a adoptat Legea nr.69⁵⁴ prin care s-a prevăzut un șir de măsuri pentru evitarea unor situații de pericol eminent asupra sănătății publice, precum și pentru susținerea anumitor activități sau domenii prin reglementări cu caracter administrativ, economic, medical și social. Una din principalele măsuri de politici se referă la reglementarea modalității organizării muncii la distanță, modificarea duratei zilnice a timpului de muncă pentru unele categorii de salariați, principiile organizării muncii la distanță, încheierea, modificarea, conținutul și încetarea contractului individual de muncă care prevede clauze de muncă la distanță.

Parlamentul a votat proiectul de lege privind modificarea unor acte normative⁵⁵, care are drept scop restabilirea atribuțiilor de control ale Inspectoratului de Stat al Muncii în domeniul securității și sănătății în muncă și cercetării accidentelor de muncă.

⁵³ Hotărârea nr.3 din 04.02.2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 87 alin. (2) și alin. (3) din Codul muncii (obligativitatea acordului organului sindical la concediere);

⁵⁴ Legea nr. 69 din 21.05.2020 cu privire la instituirea unor măsuri pe perioada stării de urgență în sănătate publică și modificarea unor acte normative;

⁵⁵ Legea nr.191 din 19.11.2020 pentru modificarea unor acte normative;

Prin urmare, de la 1 ianuarie 2021, instituția urmează să preia funcțiile de control în domeniul securității și sănătății în muncă, care au fost atribuite prin Legea nr. 185/2017 la 10 agenții. Modificările au fost elaborate în contextul recomandărilor experților Biroului Organizației Internaționale a Muncii, care au constatat în sistemul existent de inspecție un șir de neconformități ale actelor legislative naționale din domeniul controlului asupra securității și sănătății în muncă cu Convențiile Organizației Internaționale a Muncii.

Modificările adoptate vor asigura funcționalitatea sistemului de control în domeniul securității și sănătății în muncă și deblocarea situației actuale privind conflictul de competență între autoritățile cu atribuții de control în domeniul securității și sănătății în muncă.

Guvernul a aprobat⁵⁶, începând cu 1 ianuarie 2021, cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real (întreprinderi, organizații, instituții cu autonomie financiară, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică) în mărime de 2935 lei. În același timp, Avocatul Poporului reiterează⁵⁷ că cuantumul salariului minim pe țară, în mărime de 1000 lei⁵⁸, nu a fost modificat din 01 octombrie 2014.

În legătură cu restricțiile instituite în perioada stării de urgență, introducerea carantinei, trecerea la un regim special de muncă pentru angajați, precum și alte restricții necesare au apărut multe întrebări în rândul populației legate de aplicarea legislației cu privire la plata pentru absența de la muncă, indemnizației pentru prevenirea îmbolnăvirilor (carantină), indemnizației de șomaj tehnic. În acest context, Avocatul Poporului a venit cu unele propuneri de perfecționare a cadrului normativ din domeniul muncii. Astfel una din propuneri⁵⁹ a vizat revizuirea prevederilor art.76 din Codul muncii nr. 154/2003, art.52 din Legea nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, art. 14 alin.(4) din Legea nr. 289/2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale și, respectiv art. 36 din Hotărârea Guvernului nr.108/2005 privind aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă pentru asigurarea dreptului la indemnizația pentru carantină. Raportând prevederile în cauză la situațiile generate în contextul măsurilor luate pentru prevenirea răspândirii pandemiei COVID-19, Avocatul Poporului a considerat că normele menționate sunt confuze și contradictorii, deoarece nu stabilesc cu exactitate condițiile pentru acordarea indemnizației pentru prevenirea

⁵⁶ Hotărârea Guvernului R.Moldova nr. 165 din 09.03.2010 „Cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real”, pct.1;

⁵⁷ Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017, pag. 47; <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport2017redfinal.pdf>

⁵⁸ Hotărârea Guvernului R.Moldova nr.550 din 09.07.2014 „Privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară”

⁵⁹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/04/Propunere-de-modificare-a-legisla%C8%9Biei-04-2-5-din-02.04.2020.pdf>

îmbolnăvirilor (carantină). Având în vedere că carantina poate fi instituită la nivel individual, cât și la nivel de colectiv (instituție, localitate sau regiune) reglementările actuale nu oferă soluții clare pentru toate aceste situații.

O altă propunere⁶⁰ înaintată de Avocatul Poporului a avut ca scop eliminarea **neclarităților în legislație privind modalitatea de acordare a indemnizației de șomaj tehnic**. Avocatul Poporului a notat că deși alin.(4) al art.80 din Codul muncii prevede pentru salariați o indemnizație în perioada de șomaj tehnic ce nu poate fi mai mică de 50 la sută din salariul de bază, prin excepția stabilită, această garanție nu este valabilă în caz de suspendare a contractului individual de muncă. Iar conform prevederilor art.77 lit.c) din Codul muncii, în caz de șomaj tehnic, contractul individual de muncă se suspendă prin acordul părților, exprimat în formă scrisă.

Ombudsmanul susține că în atare circumstanțe apar neclarități privind modalitatea de acordare a indemnizației de șomaj tehnic, fapt ce poate genera aplicarea neuniformă și eronată a prevederilor în cauză.

Evident că măsurile/restricțiile impuse în scopul de a proteja sănătatea publică, cum ar fi interdicțiile de călătorie, carantina, pot avea un impact advers asupra drepturilor persoanelor la locul de muncă. Pentru aceste considerente este imperios necesară asigurarea dreptului la servicii eficiente de protecție socială a persoanelor, care sunt în imposibilitate de a munci, pentru a reduce impactul potențial negativ asupra nivelului de trai a acestor persoane și al familiilor lor. De menționat că prevederile indicate mai sus nu au fost revizuite.

Concluzii

În final, este important de menționat că potrivit prevederilor Pactului Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale, Statul ar trebui să garanteze persoanelor posibilitatea de a-și câștiga existența prin muncă, pe care o alege sau o acceptă în mod liber și să le protejeze împotriva concedierii abuzive, fără discriminare pe orice motiv, inclusiv starea de sănătate.

Orice impact negativ al răspunsurilor COVID-19 asupra angajării și remunerării lucrătorilor ar trebui atenuat. Concedierile și disponibilizările abuzive, programul de lucru redus, modificările tipului de încadrare în muncă sunt exemple de răspunsuri care pot avea un impact negativ asupra dreptului la muncă.

Lucrătorii ar trebui să aibă remedii eficiente pentru a contesta deciziile care afectează dreptul lor la muncă. Persoanele marginalizate și defavorizate, inclusiv persoanele aflate în șomaj, lucrătorii care desfășoară activități independente, lucrătorii în forme de angajare netradiționale (pe cont propriu, lucrători temporari, ocazionali) și lucrătorii migranți ar trebui

⁶⁰ <http://ombudsman.md/news/neclaritati-privind-modalitatea-de-acordare-a-indemnizatiei-de-somaj-tehnic/>

să primească o atenție specială din partea autorităților statului. Orice act de discriminare legat de COVID-19 ar trebui interzis și prevenit la locul de muncă. Orice măsuri referitoare la piața muncii, elaborate de state pentru a răspunde efectelor economice generate de pandemia COVID-19, ar trebui să fie centrate pe asigurarea respectării drepturilor prevăzute de PIDESC.⁶¹

RECOMANDĂRI:

- Avocatul Poporului recomandă autorităților ca în procesul de luare a deciziilor să atragă atenția la neadmiterea situațiilor care ar putea contribui la tratament diferențiat, în special al grupurilor vulnerabile sau al celor care pot fi cel mai grav afectați de aceste decizii, în special în contextul crizei pandemice COVID-19;
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să se asigure că lucrătorii au la dispoziție un mecanism eficient de depunere și examinare a plângerilor privind încălcarea dreptului la muncă, fără a fi supuși riscului de a fi sancționați, eliberați din funcție, ș.a.

DREPTUL LA ASISTENȚĂ ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ

Dreptul la asistență și protecție socială este garantat de Constituția Republicii Moldova (articolul 47), care stipulează că *statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și a familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale. Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor.*

Dreptul la protecție socială este consfințit în Declarația Universală a Drepturilor Omului (articolele 22 și 25), Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (articolele 9 și 11), Convenția ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități (articolul 28) și alte instrumente ale ONU în materie de drepturile omului, Carta Socială Europeană revizuită și o serie de convenții ale Organizației Internaționale a Muncii, ratificate de Republica Moldova⁶².

Protecția socială constituie elementul fundamental al politicilor statului, mecanismul principal prin care societatea intervine pentru a reduce, preveni sau înlătura sărăcia și

⁶¹ <https://moldova.un.org/ro/44959-dreptul-lucratorilor-contextul-covid-19>

⁶² https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11200:10021027793778:::P11200_INSTRUMENT_SORT:2

vulnerabilitatea pe parcursul întregului ciclu de viață. Protecția socială are un rol central în atingerea dezvoltării, promovarea justiției sociale și realizarea dreptului la securitatea socială pentru toți. Astfel, politicile de protecție socială sunt elemente centrale ale strategiilor naționale de dezvoltare de reducere a sărăciei și vulnerabilității și suport al creșterii incluzive și sustenabile prin majorarea veniturilor gospodăriilor casnice, promovarea dezvoltării umane, facilitarea transformării structurale a economiei, promovarea muncii decente.

Prin adoptarea în 2015 a Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030, Republica Moldova s-a angajat, alături de celelalte state membre ale ONU, să promoveze eradicarea sărăciei extreme și reducerea sărăciei absolute până în anul 2030 (țintele 1.1 și 1.2), să combată inegalitățile și să asigure un sistem de protecție socială adecvat pentru toți, inclusiv cei săraci și vulnerabili (ținta 1.3), să reducă vulnerabilitatea celor săraci și celor aflați în situații de vulnerabilitate prin acces sporit la bunuri, resurse, servicii și informații (ținta 1.4 și 1.5).

În rapoartele anterioare Avocatul Poporului a emis o serie de recomandări pentru autoritățile statului, multe dintre care poartă un caracter repetat: de a implementa în mod corespunzător recomandările mecanismelor internaționale; de a asigura un nivel al prestațiilor de asigurări sociale astfel, încât quantumul minim al acestora să se echivaleze, cel puțin, cu valoarea minimului de existență; de a examina oportunitatea ratificării articolului 23 referitor la dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială și articolul 30 referitor la dreptul la protecția împotriva sărăciei și a excluziei sociale din Carta Socială Europeană (revizuită); de a revizui prevederile articolului 6 și articolului 28 alineatul (1) lit. c) din Legea nr. 289 /2004 pentru ca orice asigurat să poată beneficia de dreptul la asigurare socială; de a examina oportunitatea excluziei cerinței de a refuza alocația lunară pentru îngrijire și supraveghere, în cazul în care persoana cu dizabilități severe beneficiază de asistent personal.

Aceste recomandări ale Avocatului Poporului converg cu recomandările comitetelor mecanismelor internaționale și regionale: Comitetului ONU privind drepturile economice, sociale și culturale, Comitetului ONU pentru protecția persoanelor cu dizabilități, Comitetului European pentru drepturi sociale al Consiliului Europei. Ele se referă în special la: sporirea semnificativă a cheltuielilor publice pentru protecție socială; intensificarea eforturilor de combatere a sărăciei cu accent sporit asupra persoanelor vulnerabile; extinderea sistemului de protecție socială asupra tuturor păturilor vulnerabile; majorarea valorii prestațiilor sociale până la nivelul care să asigure beneficiarilor un trai decent; revizuirea criteriilor de eligibilitate, inclusiv a listei bunurilor, pentru a asigura că toate persoanele defavorizate beneficiază de programul Ajutor Social.

În februarie 2020, Republica Moldova a fost evaluată de către Comitetul ONU pentru eliminarea discriminării față de femei în ceea ce privește implementarea Convenției privind

eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei. În recomandările sale⁶³ Comitetul îndeamnă statul:

- să asigure acces adecvat victimelor la adăposturi și servicii de asistență accesibile, inclusiv la tratament medical, consiliere psihosocială și asistență juridică în orice parte a statului;
- să accelereze ratificarea Convenției de la Istanbul și să ratifice Convenția privind normele minime de securitate socială a Organizației Internaționale a Muncii (OIM) Nr. 102/1952;
- să consolideze protecția socială a femeilor liber profesioniste (autoangajate) și să asigure accesul egal la indemnizații de maternitate ca și în cazul femeilor angajate;
- să extindă acoperirea schemelor de protecție socială existente pentru femeile aparținând grupurilor defavorizate, inclusiv femeile de etnie romă și femeile din mediul rural, precum și la femeile care sunt la pensie, aflate în situație economică dificilă, să consolideze finanțarea pentru astfel de scheme și să asigure că schemele de protecție socială sunt sensibile la gen.

Necesitatea ratificării de urgență a Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței domestice (Convenția de la Istanbul), pentru a preveni și răspunde fenomenului violenței, a fost abordată și de către Comisarul Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, Dunja Mijatovic, în Raportul său de vizită în Republica Moldova din 9-13 martie 2020⁶⁴. De asemenea, oficialul a îndemnat autoritățile să continue extinderea rețelei de adăposturi și servicii de sprijin pentru victimele violenței domestice.

Remarcând lipsa generală de locuințe sociale și accesul limitat la apă și canalizare, în special în zonele rurale, Comisarul a recomandat autorităților să efectueze o evaluare cuprinzătoare a nevoilor în vederea dezvoltării unor intervenții specifice de locuințe pe baza informațiilor actualizate despre persoanele care trăiesc în condiții locative precare și să aloce treptat resurse financiare pentru construirea sau renovarea locuințelor sociale și la prețuri accesibile. Noile proiecte și politici de locuințe ar trebui dezvoltate în strânsă consultare cu cei care au nevoie de locuințe și toate locuințele construite sau renovate ar trebui, în măsura posibilului, să fie accesibile persoanelor cu dizabilități. Accesul la opțiunile disponibile de locuințe ar trebui să fie asigurat pe baza tratamentului egal pentru toate grupurile defavorizate și marginalizate. Comisarul a îndemnat autoritățile să accepte dispozițiile neacceptate ale

⁶³ CEDAW/C/MDA/CO/6, 10 martie 2020, alin. 20 (c), alin. 23 (b), (c) și (f), alin. 33 (f), alin. 37 (a) și (c).

⁶⁴ <https://rm.coe.int/report-on-the-visit-to-moldova-from-9-to-13-march-2020-by-dunja-mijatovic/16809ed0e4>

Cartei sociale europene (revizuite), în special cele referitoare la dreptul la locuință și Protocolul adițional din 1995 care prevede un sistem de plângeri colective.

Similar anilor precedenți, încălcarea dreptului la asistență și protecție socială a continuat să fie invocată de cetățeni în cererile adresate Avocatului Poporului. Problemele abordate în acestea denotă faptul că situația în domeniul protecției sociale nu a cunoscut îmbunătățiri substanțiale. Persoanele continuă să invoce valoarea mică a pensiilor și alocațiilor sociale, accesul limitat la serviciile sociale, în special serviciul ”Asistența personală”, cauzată de deficitul de asistenți personali.

Problema persoanelor cu dizabilități, la fel, nu a fost soluționată. Beneficiarii alocației de întreținere în continuare sunt în situația de a alege între alocație sau admiterea în serviciul social cu salarizarea persoanei care le acordă suport, deși acestea au o finanțare din bugete diferite⁶⁵, scopuri diferite și beneficiarii finali sunt diferiți. Mai pe larg, problema a fost abordată în Raportul Ombudsmanului din 2019⁶⁶.

Totodată, rămâne nesoluționată problema referitoare la prevederile art. 6 al Legii nr. 289 din 22.07.2004 *privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale*, în conformitate cu care persoana asigurată poate beneficia de dreptul la prestații de asigurări sociale doar dacă confirmă un stagiul de cotizare de cel puțin 9 luni în ultimele 24 de luni premergătoare datei producerii riscului asigurat.

Starea de urgență, declarată în legătură cu pandemia cu COVID-19, a diversificat spectrul de probleme, rezultate din măsurile restrictive ale Comisiei pentru Situații Excepționale în ceea ce privește exercitarea unor drepturi și libertăți ale cetățenilor, dar și urmare a suspendării activității instituțiilor publice. Următoarele probleme au necesitat intervenția Avocatului Poporului: imposibilitatea ridicării pensiei și altor prestații sociale pentru beneficiarii care nu dispun de carduri bancare, inclusiv pensionarii din stânga Nistrului, beneficiari de pensie din Republica Moldova (problemă soluționată prin Decizia CSE); dificultăți financiare ale familiilor social-vulnerabile cu copii; în localitățile aflate în carantină s-a constatat aprovizionarea defectuoasă cu medicamente, produse de primă necesitate; lipsa accesului la apă potabilă de calitate și alimentație adecvată în unele instituții medico-sanitare, în special în zonele rurale; neclarități privind acordarea indemnizației de carantină; imposibilitatea perfectării dosarului de pensionare pentru persoanele care în perioada stării de urgență au atins vârsta de pensionare care rezultă în imposibilitatea de a

⁶⁵ Alocațiile stabilite în conformitate cu Legea nr.499 din 14.07.1999 cu privire la alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni se plătesc din mijloacele bugetului de stat, prin intermediul bugetului asigurărilor sociale, iar finanțarea serviciului social „Asistență personală” este realizată din bugetul autorităților publice locale.

⁶⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Avocatul-Poporului_Raport- aprobare-pentru-tipar.pdf

beneficia de polița de asigurare medicală ca persoane asigurate de către stat; neacordarea ajutorului de șomaj și subvențiilor deținătorilor de patentă⁶⁷.

În asemenea condiții Guvernul a fost nevoit să adopte un pachet de măsuri anticriză pentru susținerea cetățenilor și agenților economici în perioada stării de urgență, care să prevadă măsuri de sprijin al persoanelor care suportă constrângeri financiare, persoane fizice sau juridice, cauzate de sistarea sau suspendarea activității sau imposibilitatea desfășurării activității pe timp de pandemie.

Avocatul Poporului apreciază drept pozitive măsurile adoptate pentru susținerea populației pe durata stării de urgență:

- majorarea cuantumului ajutorului de șomaj și extinderea listei beneficiarilor, asigurând accesibilitatea tuturor persoanelor înregistrate cu statut de șomer, inclusiv celor revenite de peste hotare, chiar dacă nu întrunesc condițiile pentru acordarea acesteia. Respectiv, persoanele cu statut de șomer sunt asigurate de către stat în sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală.
- majorarea venitului lunar minim garantat de la 1107 lei până la 1300 lei și venitului lunar minim garantat pentru fiecare copil cu 25%, care, respectiv, a condus la majorarea ajutorului social pentru familiile vulnerabile;
- prelungirea termenului de încadrare în grad de dizabilitate persoanelor a căror grad de dizabilitate a expirat în perioada stării de urgență și continuarea plății drepturilor sociale (ajutor social, pensie de dizabilitate), cu excepția de depunere a cererii și prezentare a certificatelor confirmative;
- angajarea suplimentar a 2600 de asistenți personali pentru susținerea persoanelor cu dizabilități;
- instituirea unui mecanism de subvenționare a agenților economici care și-au sistat total sau parțial activitatea, în vederea susținerii angajaților și a angajatorilor în condițiile efectelor economice ale situației epidemiologice.

În general, în anul 2020 volumul cheltuielilor pentru protecție socială a crescut cu 26,852,196 mii lei sau cu aprox. 12,27% în comparație cu 2019. Aceasta se datorează, în mare parte, majorării unor prestații sociale (pensii, prin indexare bianuală și reexaminarea pensiilor pentru limită de vârstă, pensii de urmaș, indemnizații pentru incapacitate temporară de muncă, suport financiar unic) și creșterii numărului de beneficiari. A crescut și volumul transferurilor de la bugetul de stat către bugetele locale pentru măsurile de protecție socială.

Cu toate acestea, cuantumul pensiei minime pentru limită de vârstă acoperă doar 64,7% din minimul de existență pentru pensionari (o creștere de 5,95% comparativ cu 2019),

⁶⁷ <http://ombudsman.md/despre/stiri-covid-19/>

cuantumul pensiei minime în cazul unei dizabilități severe acoperă doar 48,5%, iar mărimea alocației sociale de stat constituie doar 32,3% din minimul de existență pentru o persoană vârstnică.

Astfel, este cert faptul că impactul măsurilor adoptate este unul ne semnificativ pentru reducerea sărăciei și creșterea bunăstării populației. Statul trebuie în continuare să depună efort pentru a asigura dreptul la un trai decent tuturor persoanelor.

Datele statistice arată că în anul 2019 rata sărăciei absolute a constituit 25,2% (în creștere cu 2,2% față de 2018). În același timp, rata sărăciei extreme a fost de 10,7% (în creștere cu 2% față de 2018)⁶⁸. Conform estimărilor Băncii Mondiale, în 2020 sărăcia extremă se așteaptă să atingă circa 13% pe măsură ce gospodăriile se confruntă cu impactul crizei, inclusiv pierderea locurilor de muncă (estimativ 70 000 de locuri de muncă) și a câștigurilor, care va rezulta în creșterea ratei șomajului cu cca. 8%, reducerea veniturilor din remiteri și revenirea celor mai vulnerabili migranți care ar putea avea dificultăți în angajarea în câmpul muncii. Potrivit datelor Cercetării bugetelor gospodăriilor casnice din 2020 (CBGC), 17% din gospodării au raportat o reducere sau pierderea veniturilor din muncă⁶⁹; 8,3% - o reducere sau pierderea remitențelor din străinătate; și 3,6% - reținerea salariilor, pensiilor și prestațiilor sociale. În asemenea condiții, consolidarea programului "Asistența socială" este esențială pentru a ajunge la cei mai vulnerabili muncitori și gospodării în timpul acestei crize⁷⁰.

Sub aspectul măsurilor legislative, apreciem pozitiv adoptarea mai multor acte normative și documente de politici publice menite să sporească nivelul de trai al populației.

Printre acestea se numără inițiativa legislativă a unui grup de deputați prin care se propune stabilirea cuantumul pensiei minime pentru limită de vârstă nu mai mic decât minimul de existență⁷¹. Această măsură este în conformitate cu recomandările mai multor comitete ale ONU și ale Comitetului European pentru Drepturi Sociale al Consiliului Europei, iar implementarea ei va constitui un pas important în atingerea obiectivului de reducere a sărăciei și vulnerabilității celor săraci, precum și în realizarea dreptului la un trai decent.

⁶⁸ În 2019 pragul sărăciei absolute a constituit în medie pe lună pe o persoană 2095,1 lei și, respectiv, pragul sărăciei extreme a constituit în medie 1689,7 lei pe lună pe o persoană;

<https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6865>

⁶⁹ Datele Raportului de evaluare a impactului pandemiei cu COVID-19 asupra grupurilor vulnerabile și situației economice, realizat de UNDP în comun cu UNFPA, arată că 18% din cei săraci și-au pierdut locurile de muncă, 67% din gospodăriile sărace nu au venituri/economii suficiente pentru a acoperi cheltuielile lunare (în mediu urban 83%!), iar 65% au ales alimente mai ieftine;

https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/library/inclusive_growth/social-and-economic-impact-assessment-of-covid-19-in-the-republi.html

⁷⁰ <http://pubdocs.worldbank.org/en/453701608708692970/Moldova-Economic-Update-Special-Focus-Dec-22-Romanian.pdf>

⁷¹ Proiectul de lege cu privire la modificarea art.12 din Legea nr.156/1998 privind sistemul public de pensii, înregistrat la data de 15.10.2020, nr.422;

<http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5279/language/ro-RO/Default.aspx>

O altă măsură apreciabilă ține de amendamentele operate la Regulamentul-cadru al Serviciului de îngrijire socială la domiciliu și Standardele minime de calitate, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 1034/2014, acestea fiind în concordanță cu recomandările Avocatului Poporului⁷². Urmare a modificărilor, de acest serviciu pot beneficia la fel și persoanele care locuiesc în aceeași localitate cu copiii majori, apți de muncă și obligați să-i întrețină, dar, care din anumite motive nu pot exercita această obligație.

De asemenea, merită a fi remarcate modificările la articolul 33 din Legea nr. 156/1998 privind sistemul public de pensii, operate prin Legea nr.158 din 20.07.2020 (în vigoare de la 01.01.2021), prin care a fost acordată persoanelor, care au activat sau activează în câmpul muncii după realizarea dreptului la pensie, opțiunea de a depune cererea și în mod electronic privind reexaminarea pensiei pentru limită de vârstă. Aceasta a facilitat accesul la serviciile publice și va contribui la asigurarea respectării drepturilor persoanelor la protecție socială, astfel fiind evitate, într-o anumită măsură, aglomerările la ghișeele oficiilor teritoriale de asigurări sociale, în mod special în situații epidemiologice.

În același timp, în vederea facilitării procedurii de reexaminare a pensiilor în cazul persoanelor care continuă să activeze după realizarea dreptului la pensie, dar și pentru a nu expune riscului de infectare a persoanelor vârstnice în condițiile pandemiei, Avocatul Poporului a propus Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să examineze oportunitatea inițierii procedurii de modificare a prevederilor art. 33 (alin. (4¹) și (4²)) din Legea 156/1998 privind sistemul public de pensii. Propunerea de modificare constă în reexaminarea pensiei pentru limită de vârstă *din oficiu*, în baza datelor deținute de către organul de asigurări sociale competent⁷³. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a dat asigurări că după finalizarea procesului de scanare a carnetelor de muncă și sistematizare se va iniția reexaminarea din oficiu⁷⁴.

Problema pensiilor și a prestațiilor sociale în stânga Nistrului rămâne nesoluționată. În baza cererilor recepționate, Avocatul Poporului a adresat Guvernului Republicii Moldova mai multe propuneri pentru soluționarea acestei probleme de sistem⁷⁵, și anume: să se identifice resurse financiare și să se inițieze procesul de modificare a Legii nr.156/1998 privind sistemul public de pensii, astfel încât perioada în care persoanele care au activat în entitățile economice din stânga Nistrului, subordonate autorităților constituționale, să fie inclusă în stagiul de

⁷² https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/extras_51.pdf;

⁷³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/10/04-2-19-din-01.10.2020-MSMPS-propunere-de-perfectare-a-legisla%C8%9Biei.pdf>

⁷⁴ Nr. 04-2/19 din 01 octombrie 2020;

⁷⁵ Nr. 04-2/27 din 07 decembrie 2020;

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/04-2-27-din-07.12.2020-Guvernul-RM-propunere-de-perfec%C8%9Bionare-a-legisla%C8%9Biei.pdf>

cotizare la calcularea și stabilirea pensiei; să se identifice un mecanism eficient pentru asigurarea dreptului la pensii pentru persoanele care au activat în entitățile economice din stânga Nistrului; să se identifice numărul beneficiarilor de pensii, stabilite în sistemul public de asigurări sociale, domiciliați în mun. Bender și resursele financiare pentru examinarea oportunității introducerii mun. Bender în lista localităților care cad sub incidența Legii nr.1591/2002 privind protecția socială suplimentară a unor beneficiari de pensii și a unor categorii de populație.

La 26 noiembrie 2020, Curtea Constituțională a examinat sesizarea Avocatului Poporului privind controlul constituționalității interdicției transferului pensiei peste hotare, prevăzută la articolul 60 din Legea asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne și din cadrul Inspectoratului General de Carabinieri nr. 1544/1993 ⁷⁶. În hotărârea sa Curtea Constituțională a declarat neconstituționale prevederile care fac dependentă plata pensiei de locul de domiciliu al persoanelor.

O problemă identificată de Avocatul Poporului se referă la ambiguitatea din legislație în legătură cu crearea și activitatea comisiei pentru probleme sociale la nivelul autorităților publice locale.

S-a constatat că prevederile legislative care reglementează crearea unor astfel de comisii au fost abrogate în anul 2016, în contextul ajustării legislației la Convenția privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței în familie. În lipsa acestora, dispozițiile din Legea nr.713/2001 privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope care împuternicesc comisia pentru probleme sociale cu atribuția de trimitere a persoanelor la examen medical în comisia narcologică⁷⁷, sunt nefuncționale.

Avocatul Poporului a înaintat propunerile de rigoare Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, care a confirmat necesitatea inițierii unei analize exhaustive privind deficiențele de implementare a prevederilor Legii nr.713/2001, elaborării unui cadru metodologic necesar și ajustării prevederilor Legii nr.436/2006 privind administrația publică locală în vederea funcționării și stabilirii competențelor clare ale comisiei pentru probleme sociale.

⁷⁶ <http://ombudsman.md/news/curtea-constitucionala-a-luat-in-calcul-argumentele-avocatului-poporului-si-a-declarat-neconstituționale-prevederile-care-fac-dependenta-plata-pensiei-de-locul-de-domiciliu-al-persoanelor/>
https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/124a_2020.07.24.pdf

⁷⁷ Art. 14 alin.(1) și art.15 alin.(3) din Legea nr.713/2007 privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope;

Problema recunoașterii ca victime ale represiunilor politice a copiilor născuți în locurile de represiune⁷⁸ a fost soluționată de Curtea Constituțională care, în Hotărârea din 12.01.2021, a declarat neconstituțional textul „copiii persoanelor supuse represiunilor care s-au născut în locurile de represiune sau în drum spre ele se consideră copii proveniți din căsătoria încheiată până la represiune” din articolul 1 din Legea nr.296 din 23 noiembrie 1994 pentru interpretarea unor prevederi ale Legii nr.1225 din 8 decembrie 1992 privind reabilitarea victimelor represiunilor politice⁷⁹.

În opinia prezentată Curții Constituționale Avocatul Poporului a menționat că statul beneficiază de o amplă marjă de apreciere în domeniul securității sociale și, prin urmare, poate extinde protecția socială a mai multor categorii de persoane. El este obligat să asigure un tratament egal și echitabil pentru toate categoriile de persoane care au avut de suferit din cauza represiunilor politice.

Modificările de rigoare au fost operate în art. 60 al Legii nr. 1544/1993 prin Legea nr. 190 din 19.11.2020⁸⁰.

În perioada stării de urgență, Avocatul Poporului a fost sesizat despre deficiențele legate de aplicarea legislației cu privire la plata pentru absența motivată de la muncă urmare a măsurilor întreprinse de angajatori pentru prevenirea răspândirii virusului COVID-19. Respectiv, a recomandat Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale modificarea unor prevederi din articolul 80 al Codului muncii ce vizează indemnizația pentru perioada șomajului tehnic, pentru asigurarea dreptului de protecție socială a salariaților în perioada șomajului tehnic.

În propunerea expediată ministerului, Avocatul Poporului notează că, deși art.80 alin.(4) din Codul Muncii prevede pentru salariați o indemnizație în perioada de șomaj tehnic ce nu poate fi mai mică de 50 la sută din salariul de bază, prin excepția stabilită, această garanție nu este valabilă în caz de suspendare a contractului individual de muncă. Conform prevederilor art.77 lit.c) din Codul Muncii, în caz de șomaj tehnic, contractul individual de muncă se suspendă prin acordul părților, exprimat în formă scrisă.

Ombudsmanul susține că în atare circumstanțe apar neclarități privind modalitatea de acordare a indemnizației de șomaj tehnic, fapt ce poate genera aplicarea neuniformă și eronată

⁷⁸ Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2019, pag. 41;

⁷⁹ <https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=2061&t=/Media/Noutati/Curtea-a-examinat-constitutionalitatea-unui-text-din-articolul-1-din-Legea-nr-296-din-23-noiembrie-1994-pentru-interpretarea-unor-prevederi-ale-Legii-nr-1225-din-8-decembrie-1992-privind-reabilitarea-victimelor-represiunilor-politice>

⁸⁰ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124464&lang=ro

a prevederilor în cauză, prin ce se aduce atingere dreptului la asistență și protecție socială a salariaților.⁸¹ Propunerea în cauză, însă, nu a fost susținută de minister.

Concluzii

Anul 2020, atât în Republica Moldova, cât și în statele din întreaga lume, a fost marcat de o criză de nivel global fără precedent, provocată de pandemia cu COVID-19, care a avut un impact major pentru societate. Aceasta a amplificat problemele deja existente în domeniul protecției și asistenței sociale, care, nefiind soluționate la timp prin măsuri adecvate, a condus la deteriorarea situației în domeniul drepturilor omului, accentuarea inegalității în societate și a afectat și mai mult persoanele vulnerabile. Atenuarea efectelor economice și sociale negative ale crizei pandemice a necesitat adoptarea, de urgență, a unui pachet de măsuri de ordin economic și social ca răspuns la provocările cauzate de pandemie.

Este de menționat că pe parcursul anului 2020 autoritățile au implementat parțial recomandările din anii precedenți ale Avocatului Poporului⁸². Nivelul de implementare a recomandărilor organismelor internaționale și regionale continuă a fi redus. În pofida efortului depus de îmbunătățire a cadrului normativ și de majorare a prestațiilor, situația din domeniul protecției sociale nu s-a schimbat substanțial. Nivelul de trai al populației rămâne a fi jos, cu tendința de scădere, și, respectiv, dreptul la un trai de decent nerealizat în măsura corespunzătoare. De aceea, este important ca Guvernul să reacționeze cu măsuri pozitive adecvate și la timpul potrivit în efortul de a soluționa problemele de sistem existente, pentru a face față noilor provocări de ordin economic și social.

RECOMANDĂRI:

- Dezvoltarea politicilor publice și a cadrului normativ în conformitate cu recomandările internaționale, ținând cont de necesitățile populației vulnerabile;
- Identificarea de resurse financiare și sporirea semnificativă a cheltuielilor publice pentru măsurile de protecție socială care să asigure un trai decent tuturor persoanelor;
- Adoptarea proiectului de lege, înaintat cu titlu de inițiativă legislativă, privind stabilirea cuantumului pensiei minime pentru limită de vârstă la nivelul minimului de existență;
- Revizuirea Programului „Ajutor Social” și consolidarea asistenței sociale, astfel încât acesta să țintească mai bine persoanele vulnerabile și cele în dificultate, pentru a le asigura un nivel minim de existență;

⁸¹ <http://ombudsman.md/news/neclaritati-privind-modalitatea-de-acordare-a-indemnizatiei-de-somaj-tehnic/>

⁸² La capitolul protecție socială, în proporție de 33% din recomandările din Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2019 și mai puțin de 20% din recomandările exprimate în Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2018;

- Adoptarea modificărilor la articolul 33, alin. (4¹) și (4²) din Legea 156/1998 privind sistemul public de pensii, în vederea modificării procedurii de reexaminare a pensiilor (din oficiu);
- Eliminarea ambiguităților legislative prin ajustarea prevederilor Legii nr. 436/2006 privind administrația publică locală, pentru a stabili competențe clare ale comisiei pentru probleme sociale;
- Modificarea prevederilor din articolul 80 al Codului Muncii ce vizează indemnizația pentru perioada șomajului tehnic, pentru asigurarea dreptului de protecție socială a salariaților în perioada șomajului tehnic.

RESPECTAREA DREPTURILOR PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Constituția Republicii Moldova garantează protecția persoanelor cu dizabilități prin prevederile stipulate în articolul 51:

(1) Persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială.

(2) Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forțat, decât în cazurile prevăzute de lege.

La nivel internațional drepturile persoanelor cu dizabilități sunt protejate de către Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, din 13.12.2006. În anul 2010, prin Legea Nr. 166 din 09.07.2010, Republica Moldova a ratificat Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Conform datelor statistice, la 01.01.2020, în Republica Moldova numărul total al persoanelor cu dizabilități constituia 176100, inclusiv 10700 copii, fiind în descreștere cu 3500 persoane față de anul 2017. Din totalul persoanelor cu dizabilități, circa 48,0% sunt femei și 52,0% sunt bărbați, 62% locuiesc în zone rurale și 38% locuiesc în zone urbane. Persoanele cu dizabilități reprezintă 5,0% din populația totală a țării, iar copii cu dizabilități reprezintă 1,6% din numărul total al copiilor Republicii Moldova.⁸³

În anul 2020, în Republica Moldova domeniul dizabilității a fost grav afectat de pandemia COVID 19.

⁸³ <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/08/RAPORT-implementare-Conventie-ONU-privind-drepturile-persoanelor-cu-dizabilitati.pdf>

Odată cu declanșarea stării de urgență în Republica Moldova, în vederea protejării sănătății publice în contextul răspândirii pandemiei COVID-19, statul a limitat anumite drepturi prin impunerea regimului de carantină.

Astfel, persoanele cu dizabilități din țara noastră s-au pomenit în situația că sunt izolate de societate, ceea ce a dus direct la încălcarea anumitor drepturi ale acestei categorii vulnerabile.

Pandemia de COVID-19 a scos la iveală costul uman și financiar al investițiilor slabe ale statului în serviciile de sănătate și protecție socială în rândul grupurilor persoanelor cu dizabilități.

Au fost identificate încălcări ale dreptului la sănătate, prin reducerea accesului la servicii de sănătate, sistarea programărilor pentru serviciile specializate de sănătate și pentru examen medical în scopul prelungirii gradelor de dizabilitate; acces limitat la informații; limitarea veniturilor financiare, ca urmare a pierderii locului de muncă.

Unul din aspectele pe care a intervenit Ombudsmanul către autoritățile responsabile a fost, respectarea și asigurarea dreptului la informație a persoanelor cu dizabilități.

A fost constatat că informațiile oficiale privind starea de urgență, situația epidemiologică prin infecția cu COVID-19 și alte informații de interes public nu a fost furnizate în limbajul semnelor / limbajul mimico-gestual, limbaj care reprezintă în sine unicul format accesibil pentru persoane fără auz, fapt care a dus la creșterea gradului de vulnerabilitate a persoanelor cu dizabilitate de auz în exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Avocații Poporului au solicitat de urgență Comisiei pentru Situații Excepționale să instituie pentru instituțiile media din audiovizual (în special televiziunile cu acoperire națională) obligativitatea de a asigura translarea mimico-gestuală a informațiilor oficiale cu privire la situația epidemiologică din țară, precum și privind deciziile luate de Comisia Situații Excepționale.⁸⁴

Politici publice și legislație

În *Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2019*⁸⁵, Ombudsmanul a recomandat autorităților să depună toate eforturile pentru implementarea documentelor de politici care prevăd realizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, inclusiv prin asigurarea cu resurse financiare și umane.

⁸⁴ <http://ombudsman.md/news/avocatii-poporului-solicita-asigurarea-informarii-despre-starea-epidemiologica-masurile-de-protectie-de-covid-19-intr-un-limbaj-accesibil-pentru-persoanele-cu-dizabilitati-senzoriale/>

⁸⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Avocatul-Poporului_Raport-_aprobare-pentru-tipar.pdf

Prioritățile Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022 în domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități sunt axate pe: dezinstituționalizare și crearea unor servicii sociale comunitare; implementarea unui cadru legal care ar garanta autonomia decizională a persoanelor cu dizabilități prin acordarea de suport la identificarea și interpretarea corectă a voinței persoanei care se află sub ocrotire; sporirea numărului de persoane cu dizabilități încadrate în câmpul muncii.

În acest context, unele evoluții au fost raportate de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale privind îmbunătățirea și perfecționarea regulamentelor de organizare și funcționare a serviciilor sociale „Locuință protejată”, „Plasament familial pentru adulți” și „Casă comunitară”, ajustarea la necesitățile prestatorilor și beneficiarilor de servicii, inclusiv în contextul realizării procesului de dezinstituționalizare și de prevenire a instituționalizării⁸⁶. Totodată, a fost majorat numărul unităților de asistenți personali pentru persoanele cu dizabilități, prin alocarea mijloacelor financiare suplimentare din pachetul minim de servicii sociale. Potrivit informației difuzate de minister, comparativ cu anul 2019, numărul de unități de asistenți personali a crescut cu 2468 de unități (de la 3590 unități de asistenți personali, la 6058 unități)⁸⁷.

Merită a fi menționate modificările operate la Legea nr.105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj⁸⁸, în vigoare de la 07.02.2021, prin care a fost reglementat serviciul „angajarea asistată”⁸⁹. Serviciile de angajare asistată se prestează persoanelor cu dizabilități cu statut de șomer, direcționați de către subdiviziunea teritorială la prestatorii serviciilor de angajare asistată. Prestatorii ai serviciilor de angajare asistată sunt prestatorii privați de servicii sociale, acreditați conform legii. Aceste servicii sunt contractate de către Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă de la prestatorii serviciilor de angajare asistată.

Avocatul Poporului a propus Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale eliminarea prevederilor discriminatorii la modul de stabilire persoanelor cu dizabilități a compensației pentru serviciile de transport în funcție de locul de trai. În acest context, Ombudsmanul a susținut inițiativa Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale de modificare a Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a compensației pentru serviciile de transport, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1413/2016, care prevedea eliminarea prevederilor discriminatorii din pct.9 la Anexa nr.1 referitoare la cuantumul compensației trimestriale pentru serviciile de transport acordată persoanelor cu dizabilități.

⁸⁶ Hotărârea Guvernului nr.19 din 15.01.2020 cu privire la modificarea unor hotărâri ale Guvernului;

⁸⁷ <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/12/RAPORT-MSMPS-2020.pdf>

⁸⁸ Legea nr. 137 din 16.07.2020 pentru modificarea unor acte normative, în vigoare de la 07.02.2021;

⁸⁹ Legea nr. 105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj, articolul 29¹

În același timp, a solicitat MSMPS să modifice art.49 alin.(4) din Legea nr.60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. Articolul 49 din Legea nr.60/2012 garantează dreptul persoanelor cu dizabilități la compensația pentru serviciile de transport, însă prin alin.(4) face dependentă stabilirea compensației la transport de locul de trai (raioane/municipii). Această sintagmă a constituit temei pentru stabilirea diferențiată a cuantumului compensației pentru serviciile de transport în pct. 9 din Regulamentul cu privire la modul de stabilire și de plată a compensației, care urma să fie revizuit.

Urmare propunerii Avocatului Poporului Ministerul a dat asigurări⁹⁰ că va iniția modificarea prevederilor Legii nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, care va include și modificarea art. 49 alin. (4), în contextul uniformizării mărimii compensațiilor pentru serviciile de transport beneficiarilor din raioanele republicii și mun. Bălți, la nivelul/mărimea compensației de care beneficiază locuitorii din municipiul Chișinău, însă aceste prevederi nu au fost modificate până la moment. Mai mult, s-a constatat că modificările operate la Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a compensației pentru serviciile de transport, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1413/2016 prin Hotărârea Guvernului nr.862 din 09.12.2020 diferă de cele propuse în redacția inițială de minister și rămân în continuare discriminatorii.

Avocatul Poporului reține că în vederea realizării politicii în domeniul asigurărilor sociale de stat, legiuitorul, în limitele atribuțiilor ce-i revin, este în drept să opteze pentru diverse soluții de reglementare și concretizare a conținutului drepturilor sociale, dar cu respectarea principiilor echității sociale și egalității, consfințite prin articolul 16 din Constituție.⁹¹ Avocatul Poporului consideră că prevederile prin care a fost stabilit cuantumul diferențiat al compensației pentru serviciile de transport acordate persoanelor cu dizabilități, în funcție de locul de trai, sunt discriminatorii și recomandă eliminarea acestor prevederi din Legea nr. 60 și Regulamentul de implementare a prevederilor în cauză.

În cadrul discuțiilor avute în contextul marcării în anul 2020 a 10 ani de la ratificarea de către Republica Moldova a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CDPD), organizate de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului din Moldova (OHCHR), Ombudsmanul a recomandat autorităților ratificarea Protocolului opțional la Convenția cu privire la respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, care constituie un mecanism suplimentar de revendicare a drepturilor persoanelor cu dizabilități și sporește șansele acestora de a-și realiza drepturile. Ratificarea acestui mecanism se încadrează armonios în logica

⁹⁰ Raspunsul Ministerului Sănătății Muncii și Protecției Sociale nr.13/6002 din 30.10.2020;

⁹¹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/10/04-2-20-din-23.10.2020-MSMPS-propunere-de-perfec%C8%9Bionare-a-legisla%C8%9Biei.pdf>

implementării obligațiilor/angajamentelor asumate prin ratificarea Convenției, Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, care examinează plângerile, fiind un mecanism de evaluare a nivelului de implementare/respectare a prevederilor Convenției.

Avocatul Poporului îndeamnă autoritățile să dea dovadă de consecvență și determinare pentru a-și onora angajamentele asumate față de partenerii internaționali și față de cetățeni. Prin ratificarea Protocolului Opțional la Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, autoritățile vor demonstra că statul nostru este unul responsabil, deschis pentru cooperare cu mecanismele internaționale de protecție a drepturilor omului, dispus să respecte și să asigure implementarea angajamentelor asumate în domeniul drepturilor omului, atașamentul la valorile democratice, care pun în prim plan interesele și bunăstarea oamenilor.

Odată cu stabilirea unui regim special de lucru în perioada stării de urgență, majoritatea autorităților publice au întreprins măsuri îndreptate spre prevenirea răspândirii infecției respiratorii cauzate de virusul COVID-19 și în acest scop au solicitat ca petițiile și solicitările de informație să fie expediate doar prin poșta electronică a autorităților. În legătură cu acest fapt Ombudsmanul a primit semnale de la persoane cu dizabilități locomotorii, care au sesizat despre imposibilitatea adresării cererilor în formă electronică în lipsa semnăturii electronice. Astfel, din moment ce adresarea în formă electronică este singurul mijloc pe care îl pot utiliza persoanele pentru exercitarea dreptului la petiționare și accesului la informație, problema semnalată a devenit și mai gravă pentru persoanele care nu dețineau semnătură electronică și /sau care întâmpină bariere în deplasare.

În acest context, Avocatul Poporului a recomandat Comisiei Situații Excepționale elaborarea unor reglementări speciale pentru perioada stării de urgență, prin care să se ofere dreptul persoanelor de a înainta petiții/cereri/cereri de solicitare de informații cu orice tip de semnătură electronică, prevăzute de Legea nr.91/2014 privind semnătura electronică, iar în lipsa acesteia prin indicarea unor date identificabile. Recomandările în cauză, însă nu au fost susținute.

Deficiențele în realizarea dreptului la petiționare în cazul transmiterii petiției/cererii în formă electronică, în mod special, de către persoanele cu dizabilități au fost relatate într-o propunere ulterioară a Avocatului Poporului către Prim-ministrul Republicii Moldova⁹². Problema constă în faptul că, pentru transmiterea petiției în formă electronică, autoritățile publice solicită utilizarea doar a semnăturii electronice avansate calificate, care se eliberează contra plată și pentru un anumit termen. În special, prețul semnăturii electronice avansate

⁹² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/05/04-2-10-din-22.05.2020-Guvernul-RM-Propunere-de-perfec%C8%9Bionare-a-legisla%C8%9Biei.pdf>

calificate, care poate fi utilizată în raporturile cu autoritățile publice, constituie 310 lei pentru persoanele fizice⁹³.

Potrivit celor relatate în cererile adresate Avocatului Poporului, aceste condiționalități, în mod special, afectează persoanele cu dizabilități locomotorii, alte grupuri vulnerabile, care, în virtutea barierelor legate de accesibilitate în toate domeniile (infrastructura mediului fizic, transport etc.), întâmpină dificultăți în realizarea dreptului la petiționare, de acces la informație, dar și altor drepturi.

Reieșind din informațiile oferite de autoritățile publice sesizate și analizând prevederile cadrului normativ enunțat din perspectiva abordării bazate pe drepturile omului, Avocatul Poporului atrage atenția asupra aspectelor problematice identificate, care impun măsuri adecvate, inclusiv ajustări de ordin legislativ și regulator privind realizarea dreptului la petiționare și acces la informație în formă electronică.

În primul rând, prevederile legislației în vigoare nu țin seama de grupurile cu un risc sporit de vulnerabilitate, cum ar fi persoanele cu dizabilități locomotorii, pentru care forma electronică constituie opțiunea cea mai eficientă și rapidă de a se adresa către autoritățile publice în scopul asigurării protecției drepturilor și intereselor lor legitime. Aceasta în condițiile în care semnăturile electronice se eliberează contra plată, fără a fi prevăzute anumite facilități, scutiri pentru grupurile vulnerabile.

În al doilea rând, se constată confuzii în prevederile legale privind tipurile de semnături electronice care pot fi utilizate de persoanele fizice în raport cu autoritățile publice, dat fiind faptul că autoritățile publice oferă diferite soluții în acest sens.

Avocatul Poporului a recomandat inițierea procedurii de modificare a prevederilor din Codul administrativ, Legea 982/2000 privind accesul la informație, ce reglementează modalitatea adresării petițiilor, cererilor, solicitărilor de informații în formă electronică, astfel încât acestea să fie suficient de clare și previzibile, dar și să ofere șanse egale în exercitarea dreptului la petiționare și accesului la informație tuturor categoriilor de persoane. În acest context, eventualele cerințe impuse trebuie să respecte testul minimei intruziuni în exercitarea acestor drepturi, dar care să realizeze la fel de eficient scopul legitim urmărit de a asigura securitatea datelor.

Constatările Comisarului Consiliului Europei pentru Drepturile Omului

În raportul comisarului Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, Dunja Mijatović, în urma vizitei sale din martie 2020 în Republica Moldova se menționează că ONG-urile care monitorizează situația din instituțiile țării au raportat cazuri de tratament forțat fără un mandat

⁹³<https://stisc.gov.mcl/ro/content/semnatura-elcctronica;>

legal; administrarea de medicamente psihotrope fără consimțământ; violență; abuz; închiderea involuntară; muncă forțată; și tratament umilitor și degradant.

Majoritatea instituțiilor rezidențiale suferă de o lipsă de personal medical, de unități inadecvate de locuințe și salubritate și de lipsa de cazare adecvată pentru persoanele cu mobilitate redusă. Au existat, de asemenea, deficiențe în documentarea, investigația și gestionarea cazurilor care implică persoane cu dizabilități intelectuale și psihosociale de către poliție, procurori, judecători și furnizorii de servicii de sănătate, releva raportul comisarului Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, Dunja Mijatović, în urma vizitei sale din martie 2020 în Republica Moldova.

Același raport ne indica probleme legate de accesul la munca. Legea prevede că 5% din forța de muncă din companiile cu 20 sau mai mulți angajați ar trebui să fie persoane cu dizabilități. Persoanele cu dizabilități au dreptul legal la două luni de concediu anual plătit și la o zi de lucru de șase ore, beneficii care îi fac pe angajatori să fie mai puțin dispuși să le angajeze. Deși Strategia Națională de Ocupare a Forței de Muncă 2017-2021 conține măsuri importante de politici publice axate pe creșterea ratei de ocupare a persoanelor cu dizabilități, în prezent rata de ocupare a acestora este de două ori mai mică decât cea a populației în general.

Totodată, Comisarul a menționat ca serviciile de prevenire și reabilitare de calitate pentru copiii cu dizabilități, în special pentru cei cu boli rare și pentru cei cu risc de dizabilități, nu sunt suficient dezvoltate și sunt disponibile numai în orașele mari sau în zonele urbane. Personalul medical implicat în terapiile de identificare și intervenție utilizează adesea metodologii învechite de detectare a deficiențelor de dezvoltare. Mai mult, lipsa coordonării între sectoarele sănătății, educației și serviciilor sociale duce adesea la întâzieri, afectând în continuare intervenția și continuitatea sprijinului atunci când copiii se mută dintr-o reședință în alta și afectează în general calitatea și continuitatea asistenței medicale pentru copiii cu dizabilități. și cei cu risc de dizabilități, în special pentru copiii care trăiesc în așezări rurale îndepărtate.

Recomandările Comisarului pe segmentul dizabilitate

Comisarul salută începutul procesului de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale. Cu toate acestea, pentru ca această reformă să fie cu succes, autoritățile ar trebui să extindă și să diversifice în continuare serviciile comunitare și facilitățile de locuit asistat, rămânând în același timp atenți la faptul că acestea din urmă nu devin o altă formă de instituționalizare și segregare, deși într-un cadru mai mic. Autoritățile ar trebui, de asemenea, să ia măsuri pentru a îmbunătăți accesibilitatea spațiilor publice, a

transporturilor și a serviciilor și pentru a se asigura că proiectarea universală și acomodarea rezonabilă sunt luate în considerare la dezvoltarea tuturor politicilor sectoriale. Comisarul subliniază faptul că izolarea persoanelor cu dizabilități în instituții sau acasă din cauza lipsei accesibilității și a serviciilor de sprijin subminează participarea și integrarea lor deplină și efectivă în societate. De asemenea, autoritățile ar trebui să ia măsuri suplimentare pentru a aborda stigmatizarea și discriminarea în muncă.

Comisarul îndeamnă autoritățile să întreprindă reforme mai ambițioase ale politicii de sănătate mintală, în vederea reducerii drastice și eliminării progresive a recursului la practicile coercitive în psihiatrie. Plasările involuntare ale persoanelor cu dizabilități psihosociale din cauza dizabilității lor sunt, în principiu, împotriva articolului 19 din Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități. Cei responsabili de încălcări grave ale drepturilor omului comise împotriva adulților și copiilor care trăiesc în instituții ar trebui să fie aduși în fața justiției, în conformitate cu Orientările din 2011 ale Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind eradicarea impunității pentru încălcările drepturilor omului. Persoanele care trăiesc în instituții ar trebui să aibă acces la sprijin juridic adecvat pentru a contesta în mod eficient orice încălcare a drepturilor omului.

Comisarul salută modificările legale care vizează introducerea deciziilor asistate și solicită autorităților să se asigure că punerea în aplicare a acestor dispoziții are loc cu implicarea strânsă a persoanelor cu dizabilități și a asociațiilor acestora, care ar trebui consultate și informate în mod regulat. Este vital să ne asigurăm că persoanele care oferă sprijin pentru luarea deciziilor în această perioadă inițială sunt bine informate despre ceea ce presupune rolul lor și că există garanții solide pentru a se asigura că orice sprijin oferit respectă cu adevărat voința și preferințele persoanei care primește un astfel de sprijin. Comisarul consideră că obiectivul pe termen lung ar trebui să fie reducerea și, în cele din urmă, eliminarea treptată a recursului la tutelă și la alte forme de luare a deciziilor substituite prin creșterea utilizării deciziilor sprijinite. De asemenea, este important să se asigure că profesioniștii din domeniul juridic, inclusiv judecătorii, procurorii și avocații apărării, sunt instruiți continuu cu privire la aplicarea legislației relevante, în conformitate cu standardele internaționale corespunzătoare.

Comisarul încurajează autoritățile moldovenești să ratifice Protocolul opțional la Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, care prevede un mecanism individual de plângere pentru presupuse încălcări ale Convenției.

Concluzii

În final, concluzionăm că în pofida progreselor anterioare, privind adoptarea unui cadru legal național și crearea unor servicii de suport pentru persoanele cu dizabilități, reieșind din

obligățiile asumate de către stat prin ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, constatăm că persoanele cu dizabilități încă se confruntă cu probleme în realizarea drepturilor lor.

Situația privind respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități nu a progresat semnificativ pe parcursul anului 2020, din contra, s-au evidențiat și mai mult barierele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități. Accesul la informație, adaptarea serviciilor publice pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități, adaptarea infrastructurii sociale sunt problemele la care autoritățile în continuare trebuie să identifice soluții pentru integrarea corespunzătoare a persoanelor cu dizabilități în societate, și posibilitatea acestora de a-și realiza dreptul la un trai independent în comunitate.

RECOMANDĂRI:

- Avocatul Poporului recomandă eliminarea prevederilor discriminatorii din Legea nr. 60 și Regulamentului privind stabilirea cuantumului diferențiat al compensației pentru serviciile de transport acordate persoanelor cu dizabilități, în funcție de locul de trai;
- Avocatul Poporului recomandă ratificarea Protocolului opțional la Convenția privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități privind primirea și examinarea comunicărilor, inclusiv a plângerilor individuale;

DREPTUL LA OCROTIREA SĂNĂTĂȚII

Garantând dreptul la ocrotirea sănătății, Constituția stabilește obligații pentru stat și impune autorităților legislative misiunea de a reglementa principalele domenii și aspecte ale realizării dreptului în cauză.

Dreptul la sănătate este abordat astăzi prin prisma prevederilor internaționale, punându-se accent pe drepturile pacientului, acestea fiind stipulate în Carta Europeană a Drepturilor Pacienților, care include 14 drepturi ale pacientului.

La fel, acest drept se regăsește și în articolul 12 din Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, articolul 25 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Dreptul la protecția sănătății și asistență medicală este stipulat și în articolele 11 și 13 din Carta Socială Europeană Revizuită.

Totodată, este oportun de reamintit și obligația statului de a asigura dreptul la cel mai înalt standard de sănătate, care prevede că toate serviciile de sănătate trebuie să fie: *disponibile, accesibile, acceptabile și calitative*.

Astfel, statul trebuie să asigure: o cantitate suficientă a serviciilor medicale și a medicamentelor; accesibilitate *fizică* (financiară și nediscriminatorie pentru toate grupurile vulnerabile), *informațională* (dreptul de a solicita, primi și disemina informație despre sănătate, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități); acceptabilitate - care ar lua în considerare specificul cultural al pacientului, etica medicală; servicii calitative.

La 11 martie 2020 Organizația Mondială a Sănătății (*OMS*) a declarat, în urma aplicării mecanismelor proprii de evaluare și constatare a riscurilor asupra sănătății populației lumii, pandemie globală legată de infecția COVID-19, declanșată de către coronavirusul SARS-CoV-2.

Deoarece epidemia a depășit granițele țărilor și s-a extins fulgerător în lume inclusiv și asupra populației din Republicii Moldova, statul a fost impus să acționeze rapid, trecând de la constatarea gradului de alertă *Cod galben* la nivel național referitor la situația epidemiologică prin infecția cu COVID-19 (24 februarie 2020) la *Cod portocaliu* (8 martie 2020), *Cod roșu* (13 martie 2020), culminând prin declararea *Stării de urgență* pe întreg teritoriul țării la data de 17 martie 2020.

Odată cu această situație, fiecare cetățean al Republicii Moldova a obținut statutul de beneficiar de servicii de sănătate publică în contextul pandemiei COVID 19, iar statul garantează prin art. 36 din Constituție, dreptul fiecăruia la ocrotirea sănătății, care este unul inerent.

Este relevant de menționat că dreptul la sănătate include în sine 2 componente:

- *Libertăți*, care includ dreptul la ocrotirea sănătății persoanei și a corpului acesteia, și dreptul de a fi liber de imixtiuni din partea Statului;
- *Drepturi*, care includ dreptul la un sistem de protecție a sănătății, care prevede egalitatea de șanse pentru ca oamenii să se bucure de cel mai înalt nivel de sănătate ce poate fi atins.

Astfel, Statul este obligat să se abțină de la acțiuni care limitează accesul egal pentru toate persoanele, inclusiv pentru cele din grupurile vulnerabile și marginalizate, la servicii de sănătate preventive și curative.

Totodată, statul are obligația de a asigura măsuri legislative, administrative, bugetare, judiciare, informaționale și alte măsuri adecvate pentru realizarea deplină a dreptului la sănătate.

Odată cu declararea stării de urgență pe întreg teritoriul țării, Avocatul Poporului a monitorizat cu o atenție sporită activitatea instituțiilor publice naționale cu privire la realizarea măsurilor de prevenire și protecție a populației prin prevenirea răspândirii virusului COVID-19 în țară.

La începutul epidemiei cu COVID-19 în Republica Moldova, Avocatul Poporului, a fost sesizat privind diverse aspecte ale încălcării drepturilor pacientului la ocrotirea sănătății.

De cele mai dese ori, au fost invocate:

- reducerea sau amânarea spitalizărilor planificate, fapt care a dus la agravarea bolilor;
- accesul limitat la servicii de sănătate în rândul pacienților cu boli cronice;
- încălcarea dreptului la informație a pacientului;
- accesibilitatea redusă la preparatele medicamentoase pe piața farmaceutică din țară, pentru pacienții cu boli rare.

În vederea gestiunii crizei actuale cauzate de răspândirea noului tip de virus Covid-19 în Republica Moldova, prin pct. 2 al Dispoziției Comisiei pentru Situații Excepționale nr. 8 din 28 martie 2020 s-a dispus sistarea internărilor programate a pacienților în perioada de acțiune a Stării de urgență, inclusiv, în cadrul instituțiilor medico - sanitare de orice tip de proprietate.

În acest context, începând cu data de 29 martie 2020 instituțiile medico-sanitare, inclusiv cele private, au suspendat toată activitatea chirurgicală planificată, pentru toate specialitățile medicale.

La etapa respectivă, Avocatul Poporului a sesizat Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în vederea oportunității revizuirii prevederilor prevederile pct. 2 din Dispoziția CSE nr. 8 din 28 martie 2020 și întreprinderea tuturor măsurilor necesare efectuării intervențiilor chirurgicale planice în cazurile care nu pot fi amânate.

Ombudsmanul a fost sesizat și cu referire la încălcarea *dreptului pacientului la informație*, care s-a manifestat în acea perioadă prin faptul că pacienților nu le-a fost asigurată informarea corectă în limba maternă; acordul informat la internare de cele mai dese ori era doar în limba română, iar rezultatele investigațiilor medicale nu erau aduse la cunoștința pacientului, decât dacă acesta o solicita.

Nerespectarea dreptului la informarea corectă a pacientului are loc de cele mai dese ori din cauza unei comunicări defectuoase dintre medic-pacient, sau din lipsa de cunoaștere de către unii medici a prevederilor legislației medicale. Reamintim că în rapoartele sale anterioare, Avocatul Poporului a recomandat Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să se asigure că instituțiile medicale au elaborat proceduri instituționale pentru respectarea drepturilor pacientului.

Deși este de apreciat faptul că în anul 2018 MSMPS a aprobat *Ghidul privind aplicarea procedurii de comunicare și consiliere a pacienților*, în anul de raportare, aspectul comunicării defectuoase dintre medic-pacient a continuat să fie invocat în plângerile recepționate de Oficiul Avocatului Poporului.

Un alt aspect invocat în cererile recepționate de Avocatul Poporului în perioada de pandemie s-a referit la *accesul limitat la preparatele medicamentoase*. Ombudsmanul a fost sesizat în special de către persoane diagnosticate cu boli rare, care odată cu declararea stării de urgență pe întreg teritoriu țării, au rămas fără posibilitatea de a procura medicamentele necesare, neaccesibile pe piața farmaceutică națională. Acești pacienți procurau anterior de peste hotare preparatele medicamentoase vitale pentru tratament, însă prin instituirea stării de urgență de către Republica Moldova și implementarea unui șir de măsuri de siguranță prin limitarea dreptului la circulație cu scopul de a reduce transmiterea COVID-19 și de a minimaliza impactul acestuia asupra sănătății publice, acest lucru a devenit imposibil. Situația este una îngrijorătoare, deoarece anume lipsa medicamentelor în țară, pune în pericol viața pacienților respectivi.

Astfel, Avocații Poporului au înaintat demersurile corespunzătoare în adresa autorităților responsabile din domeniu. Este de menționat că dreptul la sănătate reprezintă unul dintre drepturile fundamentale ale omului, iar asigurarea acestuia se desfășoară obligatoriu prin garantarea accesului la serviciile de sănătate, prin echitate și calitate a acestor servicii fiecărui cetățean care le solicită.

Lipsa medicamentelor pe piața farmaceutică din Republica Moldova, duce la încălcarea inclusiv a *dreptului la respect pentru timpul pacientului*, prevăzut în Carta Europeană a Drepturilor Pacientului, care presupune că fiecare cetățean are dreptul să primească tratamentul de care are nevoie, într-o anumită perioadă de timp, în funcție de gradul de urgență al bolii.

Serviciile de sănătate trebuie să garanteze pentru fiecare cetățean accesul la serviciile de care acesta are nevoie, Or, în cazul dat, pacienții personal au găsit soluții de a face rost de medicamentele vitale.

În același timp, plângerile parvenite pe parcursul anului 2020, au vizat de cele mai deseori accesul limitat la servicii medicale pentru pacienții cu boli cronice. Este de menționat că în vizorul Ombudsmanului au ajuns cazurile când pacienții cu insuficiență renală, au fost nevoiți să reducă/suspende numărul de proceduri de dializă, pe motiv că organele statului nu au întreprins nici o măsură pentru a pregăti un spital cu o capacitate mai mare de a interna persoanele dependente de dializă și infectate sau suspecte la Covid-19.

La fel, Avocatul Poporului a avut în examinare cazul unei paciente care risca să-i fie amputat un picior din cauza că operația planificată anterior a fost amânată din cauza instituirii stării de urgență și a restricțiilor impuse prin prevederile punctului 2 din Dispoziția nr. 8 a Comisiei pentru Situații Excepționale din 28.03.2020, .

În acest caz, Ombudsmanul a solicitat de urgență concursul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, care a intervenit imediat pentru redresarea situației pacientei, aceasta fiind repusă în drept.⁹⁴

Este important de menționat că într-o pandemie, protejarea dreptului la sănătate pentru toți trebuie să fie obiectivul principal al tuturor politicilor și măsurilor publice, deoarece pandemiile și răspunsurile statelor la acestea, pot prezenta riscuri semnificative pentru multe alte drepturi sociale.

Dreptul la sănătate, garantat de către Declarația Universală pentru Drepturile Omului, prevede dreptul de acces la asistență medicală, dreptul de acces la informație, interzicerea discriminării prestarea de servicii medicale, libertatea de abținere de la tratament neconsensual și alte garanții importante.

Politici publice și legislație

Pe parcursul ultimilor ani în rapoartele anuale, în particular, în raportul tematic făcut public în anul 2019⁹⁵ Avocatul Poporului a înaintat mai multe recomandări pentru consolidarea îngrijirilor paliative în Republica Moldova. Un prim pas în acest context îl constituie modificările operate la sfârșitul lunii noiembrie 2020 în Legea ocrotirii sănătății nr. 411/1995, prin care serviciile de îngrijiri paliative au devenit parte componentă a sistemului de sănătate, fapt ce va contribui la finanțarea distinctă a acestui serviciu din mijloacele fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală. Avocatul Poporului încurajează autoritățile să asigure implementarea în continuare a recomandărilor din Raportul vizat, dar și a organizațiilor ce prestează asemenea servicii, pentru asigurarea accesului nelimitat tuturor pacienților cu boli terminale sau limitatoare de viață și familiilor lor la servicii de îngrijiri paliative specializate, care să răspundă nevoilor pacienților.

Lipsa cadrului normativ eficient cu privire la investigarea și soluționarea cazurilor de erori medicale și malpraxis în Republica Moldova este un alt aspect abordat ani la rând în rapoartele Ombudsmanului. Este de menționat că la data de 3 septembrie 2020 în Parlament a

⁹⁴ <http://ombudsman.md/news/problema-accesului-la-asistenta-medicala-a-pacientilor-cu-alte-maladii-in-perioada-starii-de-urgenta/>

⁹⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/01/RAPORT_PALIATIVE.pdf

fost înregistrat un proiect de lege cu privire la malpraxisul medical⁹⁶, dar care încă nu a fost examinat de deputați. În proiectul de lege se propune crearea Consiliului (Comisia) Malpraxisului Medical, care va examina cererile înaintate de pacienți.

Situația epidemiologică la nivel global, determinată de răspândirea virusului COVID-19 a impus necesitatea luării unor măsuri urgente care să permită intervenția eficientă și cu mijloace adecvate de gestionare a crizei.

Astfel au fost aprobate unele măsuri de motivare și stimulare a angajaților din sistemul de sănătate implicat nemijlocit în lupta cu COVID-19, cum ar fi, majorarea salariului cu 100% pentru lucrătorii din cadrul sectorului cu risc sporit și 50% pentru lucrătorii cu risc mediu de infectare, stabilirea alocării indemnizației unice de 16.000 lei pentru personalul din sistemul medical infectat cu COVID-19 etc.

Totuși, Avocatul Poporului a constatat mai multe curențe cu impact asupra drepturilor omului în perioada stării de urgență și stării de urgență în sănătate publică. În adresările sale către autoritățile responsabile de gestionarea crizei generate de COVID-19 Avocatul Poporului a subliniat că în perioada stării de urgență cauzate de pandemia de COVID-19, pentru a proteja sănătatea publică, statul poate restrânge anumite drepturi și libertăți, dar trebuie să se țină cont ca aceste măsuri nu trebuie să depășească cadrul general în domeniul drepturilor omului. Fiind impuse, aceste restricții trebuie să fie conforme principiilor nondiscriminatorii, legitime, necesare și proporționale cu cea mai puțin restrictivă opțiune accesibilă.

Într-o adresare⁹⁷ către președintele Comisiei pentru Situații Excepționale, Avocații Poporului au recomandat revizuirea prevederilor din pct.23 și 24 din Dispoziția nr.10 din 31.03.2020 și oferirea unor soluții viabile și nediscriminatorii cetățenilor Republicii Moldova care revin în țară, pentru a-și onora obligațiunile în contextul asigurării medicale obligatorii, indiferent de calea aleasă de aceștia pentru a reveni în țară (terestră sau aeriană). Ombudsmanii au considerat că mecanismul impus prin care se obliga achitarea la intrarea în țară, în termen de 72 ore, a primei de asigurare obligatorie de asistență medicală pentru anul 2020 și condiționarea revenirii în țară de existența au fost cerințe disproporționate în perioada stării de urgență.

⁹⁶ Proiectul de lege cu privire la malpraxisul medical, nr.371 din 03.09.2020;

<http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislative/tabid/61/LegislativId/5237/language/ro-RO/Default.aspx>

⁹⁷ <http://ombudsman.md/news/avocatii-poporului-mecanismul-impus-prin-care-se-obliga-achitarea-la-intrarea-in-tara-in-termen-de-72-ore-a-primei-de-asigurare-obligatorie-de-asistenta-medicala-pentru-anul-2020-si-conditionarea-t/>

Ca urmare, în aceeași zi, prin Dispoziția nr.13 din 03.04.2020, prevederile contestate din Dispoziția nr.10 a Comisiei⁹⁸ au fost revizuite, fiind stabilite cerințe unice de intrare în Republica Moldova, atât pentru persoanele care traversează frontiera de stat pe cale terestră, cât și pe cale aeriană, aceștia având obligația de a completa și semna Declarația pe propria răspundere privind achitarea primei de asigurare obligatorie de asistență medicală pentru anul 2020.

O altă problemă a intrat în vizorul Avocatului Poporului, deoarece tot mai frecvent în adresările către Ombudsman, dar și pe rețelele de socializare, în presă persoanele își exprima nemulțumirea în legătură cu faptul că tratamentul la domiciliu, inclusiv postCOVID-19, destul de costisitor, nu era acoperit din contul asigurărilor medicale obligatorii. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a raportat că pe parcursul anului 2020 a fost extinsă de trei ori Lista medicamentelor compensate din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală.⁹⁹

De asemenea, a fost semnalată existența unui deficit acut de medicamente necesare în farmaciile din țară pentru tratarea la domiciliu, inclusiv majorarea prețurilor. Subsecvent, Avocatul Poporului a recomandat autorităților din domeniul sănătății să întreprindă acțiuni urgente pentru asigurarea respectării dreptului la sănătate și la viață pentru persoanele care se tratează la domiciliu de infecția COVID-19. În particular, a recomandat¹⁰⁰:

- emiterea cât mai urgentă a unui document (recomandări/protocol clinic) destinat medicilor de familie pentru standardizarea tratamentului la domiciliu pentru persoanele cu Covid-19 cu diferite forme (medii și grave);
- dezvoltarea unui algoritm care ar oferi accesul echitabil la investigațiile necesare (de laborator și imagistice) persoanelor cu Covid-19 în tratament la domiciliu (acoperite de Asigurarea Obligatorie de Asistență Medicală), pentru a le fi indicat un tratament calitativ conform necesităților de sănătate; includerea medicamentelor indicate în tratamentul la domiciliu a diferitor forme ale infecției Covid-19, precum și medicamentele necesare tratamentului de reabilitare a stărilor postCovid în Lista medicamentelor compensate din Programul Unic al Asigurării Obligatorii de Asistență Medicală;
- pentru a asigura accesul populației la medicamentele necesare, în comun cu Agenția Medicamentului și Dispozitivelor Medicale, să monitorizeze și să analizeze prețurile

⁹⁸ https://gov.md/sites/default/files/dispozitia_cse_nr.13.pdf

⁹⁹ <https://msmps.gov.md/wp-content/uploads/2020/12/RAPORT-MSMPS-2020.pdf>; pag. 17

¹⁰⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/07-6-13-din-07.12.2020-MSMPS-recomandare-p-d-%C3%AEntreprinderea-unor-m%C4%83suri-urgente-p-u-asigurarea-respect%C4%83rii-dreptului-la-s%C4%83n%C4%83tate-%C8%99i-la-via%C8%9B%C4%83-1.pdf>

pentru medicamentele indicate în tratamentul diferitor forme de Covid-19, cu stabilirea unor limite în majorarea acestora în farmacii.

Inclusiv în urma recomandărilor făcute de către Avocatul Poporului, Ministerul Sănătății Muncii și Protecției Sociale a prezentat cea de-a 4-a ediție a Protocolului clinic standardizat pentru medicii de familie „Infecția cu coronavirus de tip nou (COVID-19)”. Compensarea pentru copii este de 100%, iar pentru adulți este de 70%. Totodată, este asigurată compensarea integrală de 100% pentru cel puțin o denumire comercială din fiecare Denumire Comună Internațională. Aceste și alte indicații au fost înregistrate în Ordinul Cu privire la unele măsuri de ameliorare a calității și continuității tratamentului la domiciliu a pacienților cu COVID-L9, inclusiv a tratamentului de recuperare postCOVID-19.¹⁰¹

În raportul din martie 2020, Comisarul Consiliului Europei pentru Drepturile Omului, Dunja Mijatović, subliniază că politicile naționale în domeniul asistenței medicale ar trebui să vizeze asigurarea unui acces echitabil și accesibil la serviciile de asistență medicală bazate pe drepturile omului și centrate pe oameni și respectarea autodeterminării, demnității și vieții private a utilizatorilor. Deși recunoaște constrângerile financiare, Comisarul recomandă, de asemenea, creșterea treptată a cheltuielilor în sănătatea publică, cu scopul de a face serviciile de sănătate mai accesibile, de a îmbunătăți calitatea și disponibilitatea serviciilor de sănătate și de a asigura o remunerație adecvată pentru profesioniștii din domeniul sănătății. Ar trebui luate măsuri specifice pentru a facilita accesul persoanelor din zonele rurale, precum și a grupurilor defavorizate, precum membrii comunităților de romi și persoanele cu dizabilități, la aceste servicii.

Întrucât plățile informale constituie o barieră importantă în calea accesului la serviciile de asistență medicală, comisarul solicită autorităților să pună în aplicare măsuri politice care vizează abordarea fenomenului plăților informale și reducerea cheltuielilor medicale pentru pacienți, așa cum este subliniat în politica relevantă a OMS (recomandări și îndrumări).

Comisarul îndeamnă autoritățile să adopte un cod al sănătății care să abordeze în mod eficient provocările actuale cu care se confruntă sistemul de îngrijire a sănătății, pentru a se asigura că abuzurile medicale sunt reglementate în mod adecvat și pentru a elabora politici de îmbunătățire a diagnosticului și tratamentului precoce, precum și a reabilitării pacienților cu boli rare. Ea dorește să reamintească faptul că toți pacienții au dreptul la programe de diagnostic și tratament adaptate nevoilor lor individuale, în care criteriile economice nu ar trebui să prevaleze asupra dreptului la îngrijire.

¹⁰¹ Compensarea pentru copii este de 100%, iar pentru adulți este de 70%. Totodată, este asigurată compensarea integrală de 100% pentru cel puțin o denumire comercială din fiecare Denumire Comună Internațională. Aceste și alte indicații au fost înregistrate în Ordinul Cu privire la unele măsuri de ameliorare a calității și continuității tratamentului la domiciliu a pacienților cu COVID-L9, inclusiv a tratamentului de recuperare postCOVID-19;

Comisarul salută adoptarea Programului național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive și solicită autorităților să se concentreze asupra eliminării practicilor dăunătoare în contextele de îngrijire a sănătății sexuale și reproductive. În acest sens, autoritățile sunt invitate să se îndrume din Documentul de referință privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive ale femeilor în Europa.

Concluzii

Astfel, în rezultatul celor expuse mai sus, constatăm că pandemia a lovit puternic în sistemul de sănătate, evidențiind faptul că sistemul nu dispune de resurse necesare, atât umane cât și financiare, pentru a asigura un nivel corespunzător al calității serviciilor în sistemul medical și pentru a asigura accesul tuturor persoanelor pentru care serviciile medicale sunt extrem de importante și vitale. Sistemul de sănătate a fost constrâns să treacă într-un regim de activitate care a dus la ignorarea sănătății unor persoane cu boli cronice. Practic, a fost necesară redistribuirea resurselor existente pentru a combate efectele pandemiei COVID-19, când de fapt ar fi trebuit să fie alocate resurse suplimentare pentru aceasta, fără a limita resursele necesare altor categorii de pacienți.

Totodată, a fost demonstrat faptul că nu există un plan de acțiuni pentru situațiile excepționale.

La fel, problema privind malpraxisul medical rămâne nesoluționată pe parcursul mai multor ani.

În același timp, pacienții care își asigurau din resurse proprii medicamente care nu sunt disponibile pe piața farmaceutică din țară, au fost lăsați să lupte de unii singuri pentru viața lor, în momentul în care a fost blocată libera circulație.

RECOMANDĂRI:

- Avocatul Poporului recomandă autorităților să adopte cadrul necesar privind malpraxisul medical;
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să asigure investițiile necesare în sistemul medical, pentru a oferi tuturor pacienților servicii de sănătate și tratamente medicale moderne, accesibile, acceptabile și de calitate.

LIBERTATEA ÎNTRUNIRILOR

Libertatea întrunirilor este un drept fundamental, care garantează fiecărui om posibilitatea de a se întruni pașnic cu alți oameni, inclusiv într-un spațiu public cum ar fi piața centrală din localitate, străzile localității, parcurile, scuarurile etc.

Libertatea întrunirilor este garantată de Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice (art.21), de Convenția europeană a drepturilor omului (art.11), de Constituția Republicii Moldova (art.40) și Legea privind întrunirile nr.26 din 22.02.2008.

Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice prevede că exercitarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor, conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora.

Conform prevederii constituționale, mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și pot fi organizate și desfășurate numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.

Odată cu declararea stării de urgență exercitarea libertății întrunirilor a fost supusă restricțiilor cu scopul de a asigura protecția împotriva virusului Covid-19.

Astfel, Prin Dispoziția nr.25 din data de 05 mai 2020, Comisia Situații Excepționale la punctul (9) a dispus admisibilitatea întrunirilor cu caracter religios cu condiția că acestea se vor desfășura strict în aer liber (în curțile bisericilor, mănăstirilor și altor culte religioase) cu respectarea obligatorie a distanței sociale de minim 2 metri și cu purtarea obligatorie de către toți participanții a măștilor de protecție, iar serviciile divine nu trebuie să fie însoțite de ritualuri religioase cu grad sporit de transmitere a infecției.

Avocatul Poporului a apreciat măsurile întreprinse de către stat în vederea realizării de către cetățeni a libertății de religie, ori restrângerile adoptate există în măsura în care ele sunt prevăzute de lege și sunt necesare pentru siguranța publică, protecția ordinii, sănătății, moralei publice, cu toate acestea, respectivele prevederi poartă un caracter discriminatoriu în raport cu orice alt tip de întruniri, prin care cetățenii sunt în drept să-și exprime opinii și idei.

Ombudsmanul consideră că admisibilitatea de a desfășura întrunirile cu caracter religios este una preferențială, ori libertatea întrunirilor de orice tip, este garantată de stat. Organizate în mod pașnic, întrunirile au dreptul la existență, chiar și în condiții ce presupun situații excepționale, odată ce sunt condiționate de *respectarea obligatorie a distanței sociale de minim 2 metri, de purtarea obligatorie de către toți participanții a măștilor de protecție și de interzicerea contactului direct între persoane și/sau atingerea obiectelor*, ceea ce în opinia Comisiei ar presupune „*un grad sporit de transmitere a infecției*”.

Avocatul Poporului consideră că, în cazul dat, statul a aplicat protecția sa dreptului la întruniri cu caracter religios aducând o restrângere indirectă și disproporționată dreptului la întruniri de orice alt tip, reiterând opinia experților ONU care indică direct că *restricțiile adoptate stării de urgență, trebuie să fie justificative obiectivelor legale privind sănătatea publică și nu ar trebui să fie utilizate pur și simplu pentru a stinge disensiunea.*

Avocatul Poporului a solicitat Comisiei pentru Situații Excepționale revizuirea punctului (9) al Dispoziției nr.25 din 05 mai 2020 prin prisma principiului echității și adoptarea unor măsuri clare și proporționale cu privire la realizarea dreptului la întruniri de orice caracter.

Deși, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, ca răspuns la sesizările Ombudsmanului, a menționat că *întrunirile nu pot fi acceptate pentru a fi desfășurate în condițiile epidemiologice în sănătate publică*, totuși, ulterior desfășurarea acestora a fost admisă, cu participarea unui număr mai mic de 50 de persoane, cu respectarea măsurilor de sănătate publică și cu întocmirea obligatorie de către organizatori a listei de evidență epidemiologică a evenimentului. Totodată, a fost interzisă organizarea întrunirilor în adiacența instituțiilor publice, de învățământ, spitalelor sau altor locuri cu risc sporit de infectare.

Recunoscând libertatea întrunirilor ca un drept esențial necesar unui stat democratic, Avocatul Poporului consideră că este de obligația autorităților naționale de a lua măsuri necesare suficiente, pentru promovarea întrunirilor pașnice și de a găsi echilibrul proporțional la impunerea unor restricții, ce limitează exercitarea acestuia.

Pe parcursul anului 2020 au avut loc mai multe manifestații, în linii generale acestea având un caracter pașnic. Totuși au existat situații în care au fost aplicate mijloacele speciale.

În cazul acțiunilor de protest ale participanților la conflictul armat de pe Nistru au degenerat în violențe și s-au soldat cu vătămări corporale ale unor persoane, ceea ce în opinia Avocatului Poporului este regretabil. În acest context s-a solicitat autorităților competente inițierea unor anchete interne transparente și obiective cu privire la acțiunile angajaților implicați în menținerea ordinii publice în cadrul protestelor respective.

Concluzii

Avocatul Poporului reamintește că utilizarea forței poate avea loc în condiții de legalitate, proporționalitate și necesitate, cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului, exprimându-și speranța că autoritățile competente vor identifica soluții de dialog constructiv și non-penal cu grupul de veterani care și-au revendicat anumite drepturi în cadrul acțiunii de protest.

Libertatea de exprimare și libertatea de întrunire și de asociere constituie drepturi fundamentale ale omului, consfințite de Constituția țării și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, iar respectarea acestor drepturi este o obligație a statului.

Participarea persoanelor la viața socială prin diferite acțiuni, inclusiv de protest, accesul la diverse informații de importantă pentru publicul larg, constituie nu doar drepturi garantate, dar și o stare de normalitate într-o societatea democratică.

În același timp, Ombudsmanul atrage atenția că în exercitarea dreptului la întruniri, persoanele trebuie să respecte ordinea publică și să nu admită violențe și alte acțiuni de natură să afecteze pacea și securitatea în societate.

RECOMANDĂRI:

- Avocatul Poporului recomandă autorităților să se asigure că libertatea întrunirilor este respectată, chiar și în contextul pandemiei care impune reguli specifice de prevenire a răspândirii virusului COVID-19;
- Avocatul Poporului recomandă autorităților să se asigure că respectă libertatea întrunirilor și nu aplică forța sau mijloacele speciale decât în condițiile prevăzute de lege și standardele în domeniul drepturilor omului.

LIBERTATEA DE EXPRIMARE

În anul 2020, pe fundalul pandemiei s-a produs o deteriorare continuă a situației în ceea ce privește libertatea de exprimare. Problemele atestate anterior în domeniu au rămas nesoluționate, iar în contextul constrângerilor impuse de criza sanitară unele dintre acestea s-au acutizat.

Anul 2020 a fost marcat de mai multe cazuri de presiuni și intimidări la adresa persoanelor care și-au exprimat în public opiniile lor critice referitoare la situația din țară, în particular legate de gestionarea crizei sanitare. Au fost înregistrate mai multe cazuri în care libertatea de opinie a fost îngrădită prin încercările unor demnitari publici de a reduce la tăcere persoanele care au îndrăznit să-și exprime în public nemulțumirile față de condițiile din cadrul instituțiilor medicale, lipsa echipamentelor de protecție, utilajelor medicale¹⁰². Mai

¹⁰² <https://tv8.md/2020/04/06/premierul-ii-raspunde-femeii-din-soroca-care-s-a-plans-pe-conditiile-din-spital-nu-este-sens-acum-de-facut-live-uri-glamuroase/>

multe cadre medicale au fost amenințate cu răzbunarea, concedierea și chiar cu dosare penale pentru dezvăluirile făcute despre situația pandemică și din instituțiile medicale¹⁰³.

A continuat declinul privind libertatea mass-media înregistrat în ultimii șapte ani, Republica Moldova coborând în cadrul Indicelui Global al Libertății Presei de la locul 55 în 2013 până la 91 în 2020.

În Raportul privind Libertatea Presei din 2020, care se referea la starea de lucruri din 2019, Organizația Internațională „Reporterii fără Frontiere” a caracterizat mass-media din Moldova ca una diversă, însă extrem de polarizată, menționând că politica editorială a principalelor instituții de media este influențată de interesele politice și de afaceri ale proprietarilor lor. S-a mai apreciat că proprietarii motivați politic limitează abilitatea jurnaliștilor de a produce reportaje echilibrate și imparțiale.

În perioada crizei sanitare această stare de lucruri a fost resimțită foarte pregnant, manifestându-se prin prezentarea trunchiată și părtinitoare a informației la unele instituții media. Experții media au atestat, în principal în perioada campaniei prezidențiale, subiecte în mass-media monitorizate care conțineau „atacuri la persoană, discriminare pe criteriul de gen, denigrare și discreditare, atentare la demnitatea umană”¹⁰⁴, prezentare favorabilă a unor candidați și plasarea altora în context defavorizat.

În perioada crizei pandemice a fost efectuată și o tentativă de instituire a cenzurii. **O dispoziție a fostului președinte al Consiliului Audiovizualului**, obliga, pe durata perioadei stării de urgență, **moderatorii emisiunilor să renunțe la „enunțarea neavizată a propriei opinii” ce vizează pandemia COVID-19, iar „unicele surse sigure, veridice, imparțiale și echilibrate fiind autoritățile publice competente din țară și de peste hotare”**¹⁰⁵. Urmare a reacției societății civile, această dispoziție a fost anulată.

Și în anul 2020 Consiliul Audiovizualului a aplicat practici vechi, perimate în activitatea sa în condițiile existenței unei legislații noi în domeniu. E vorba de mai multe decizii, unele contestate în instanță de către instituții media, care au trezit suspiciuni rezonabile cu privire la obiectivitate și rezonabilitate. Această structură a continuat să fie tratată cu rezerve în ceea ce privește independența și corectitudinea.

În anul 2020 nu s-au produs schimbări nici în ceea ce privește perfecționarea cadrului legislativ privind mass-media. Asta chiar dacă au fost organizate repetat dezbateri publice pe marginea unor proiecte importante de lege.

¹⁰³ <https://diez.md/2020/04/12/tanarul-care-a-vorbit-ieri-despre-echiparea-medecilor-pe-timp-de-pandemie-a-fost-presat-sa-stearga-videoul/>

¹⁰⁴ http://api.md/upload/files/Raport_de_monitorizare_FINAL_15_septembrie_-_14_noiembrie_2020.pdf

¹⁰⁵ <http://www.audiovizual.md/news/n-aten-ia-furnizorilor-de-servicii-media-audiovizuale-din-jurisdic-ia-republicii-moldova>

Atacuri asupra mass-media și intimidarea jurnaliștilor

În perioada stării de urgență cauzate de pandemia de COVID-19 s-au produs derapaje de la standardele în domeniul libertății de exprimare, cum ar fi unele acțiuni de intimidare a jurnaliștilor urmare a criticilor aduse privind reacția inadecvată a autorităților la criza sanitară.

Lucrând în prima linie a pandemiei și expunându-se la riscuri potențiale pentru sănătate, jurnaliștii s-au confruntat cu atacuri verbale și presiuni, inclusiv din partea unor politicieni.¹⁰⁶

Presiunile asupra jurnaliștilor s-au produs în timp ce structuri și experți internaționali în domeniul libertății de exprimare reiterau în contextul crizei sanitare importanța funcționării unei presei libere și independente, spunând că fluxul liber de informații este esențial în combaterea COVID-19.

Înaltul Comisar ONU pentru drepturile omului, Michelle Bachelet, a declarat că „unele state au folosit focarul noului Coronavirus ca pretext pentru a restricționa informațiile și a reprima criticile”. Ea a recomandat autorităților statelor membre ale Organizației Națiunilor Unite să nu învinovățească mijloacele de informare. „În loc să amenințe jurnaliștii sau să reprime criticile, statele ar trebui să încurajeze dezbaterile sănătoase cu privire la pandemie și consecințele acesteia. Oamenii au dreptul de a participa la luarea deciziilor care le afectează viața, iar mass-media independentă este un mediu vital pentru acest fapt”¹⁰⁷.

Raportorul special ONU pentru libertatea de exprimare, David Kaye, menționa în studiul elaborat în perioada crizei sanitare că „în timpul pandemiei, este esențial ca oficialii guvernamentali să evite denigrarea celor care vor distribui informații cu privire la pașii de sănătate publică pe care ar trebui să îi facă persoanele”¹⁰⁸. David Kaye a menționat în particular că accesul la informații, funcționarea unei mass-media independente sunt esențiale pentru a face față provocărilor pandemiei. În perioada crizei sanitare fluxul liber de informații, nestingherit de amenințări și intimidare și sancțiuni, protejează viața și sănătatea și permite/promovează discuții critice sociale, economice, politice și alte politici și luarea deciziilor, a

¹⁰⁶O jurnalistă din Ceadâr-Lunga a fost amendată cu 2400 de lei pentru calomnie, pe motiv că a făcut publice mesajele lucrătorilor unei companii private prin care au semnalat că aceasta continua să activeze după instituirea stării de urgență, fără a fi asigurate măsurile sanitare necesare, ceea ce ar periclita starea de sănătate a angajaților. Șefa întreprinderii în cauză a cerut dezvăluirea persoanelor care au apelat la jurnalistă și dezmințirea informației, iar când ziarista a refuzat să facă acest lucru, s-a plâns la poliție, care a amendat-o pentru defăimare.

<https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/o-jurnalista-a-fost-amendata-dupa-ce-a-scris-pe-facebook-despre-neregulile-semnalate-pe-timp-de-pandemie-de-catre-angajatii-unei-fabrici/>

¹⁰⁷ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25823&LangID=E>

¹⁰⁸ Raportul Raportorului special privind promovarea și protecția dreptul la libertatea de opinie și de exprimare din 23 aprilie 2020 „Bolile pandemiei și libertatea de opinie și expresie” (<https://rm.coe.int/-disease-pandemics-and-the-freedom-of-opinion-and-expression/16809e41e9>)

accentuat raportorul ONU. El a mai amintit că în rezoluția sa 39/6, Consiliul ONU pentru drepturile omului a cerut liderilor politici, funcționarilor publici și / sau autorităților să se abțină de la denigrarea, intimidarea sau amenințarea presei, inclusiv jurnaliștii individuali și, prin aceasta, să submineze încrederea în credibilitatea jurnaliștilor, precum și respectarea importanței de jurnalism independent.

Totodată, experți ai Consiliului Europei au atenționat în Ghidul „Respectarea democrației, a statului de drept și a drepturilor omului în cadrul crizei sanitare cauzate de COVID-19. Set de instrumente pentru statele membre”¹⁰⁹, că jurnaliștii, mass-media, profesioniștii medicali, activiștii societății civile și publicul larg trebuie să fie capabili să critice autoritățile și să examineze răspunsul lor la criză.

Avocatul Poporului a reacționat în cazurile menționate de intimidare a presei¹¹⁰, accentuând că atacurile împotriva mass-media sunt atacuri împotriva democrației. Avocatul Poporului a reafirmat că libertatea de exprimare și libertatea mass-media sunt cruciale pentru funcționarea unei societăți democratice și continuă să fie așa și pe timp de pandemie cu COVID-19.

Avocatul Poporului a declarat că tentativele de suprimare a vocilor critice sunt alarmante iar faptul că acestea vin din partea unor înalți demnitari în stat este și mai alarmantă. Este la fel de îngrijorător și periculos faptul că mesajele cu caracter de intimidare incită la violență față de jurnaliștii de la unele instituții media și generează ură și dezbinare între oameni. Avocatul Poporului a subliniat că un asemenea comportament este inacceptabil, contribuie la o atmosferă generală de intoleranță, frică și poate acționa ca stimulent pentru noi cazuri de violență și hărțuire a presei.

Intensificarea discursului de incitare la ură în spațiul public

Acest lucru s-a resimțit în contextul pandemiei, dar și a alegerilor prezidențiale din anul trecut. Scrutinul prezidențial din 2020 a fost unul care s-a caracterizat prin admiterea foarte frecventă de către politicieni, chiar înalți demnitari a discursului de ură, exploatându-se cu bună știință stereotipurile și prejudecățile din societate. Problema ar putea fi soluționată prin armonizarea cadrului legislativ la standardele internaționale și penalizarea, descurajarea discursului de ură.

În acest scop, cu aportul societății civile, a fost elaborat un proiect de lege nr. 301, care reprezintă un set de amendamente legislative ale Codului penal și Codului contravențional,

¹⁰⁹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/04/SG2-1.pdf>

¹¹⁰ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-atacurile-impotriva-mass-media-sunt-atacuri-impotriva-democratiei/>

care se referă în primul rând la definirea motivelor de prejudecată, revizuirea infracțiunilor de bază și a agravantelor care vizează faptele motivate de ură și prejudecată.

Astfel, se propune completarea art. 70¹ al Codului Contravențional cu următoarea prevedere: Instigare la ură, discriminare sau violență Instigare la ură, discriminare sau violență, adică răspândirea în public și mass-media a mesajelor în formă scrisă, desen sau imagine, îndemnurilor, amenințărilor și informațiilor motivate de prejudecată, față de o persoană sau un grup de persoane, dacă fapta nu reprezintă o infracțiune, se sancționează cu amendă de la 20 la 40 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 20 la 40 de ore.

În pofida numeroaselor recomandări ale Avocatului Poporului și propunerilor societății civile, proiectul de lege nu a fost deocamdată adoptat în Parlament. Asta deși prima variantă a documentului a fost votată în Legislativ în prima lectură încă în 2016.

Amenințările on-line: dezinformarea, manipularea și accesul redus la informații obiective

Pandemia de Coronavirus de tip nou a trezit un val masiv de informații false, înșelătoare sau teorii ale conspirației. Pericolul dezinformării masive și efectele acesteia pentru răspândirea virusului nu au fost apreciate la justa valoare și nu a fost combătute eficient și cu promptitudine. Experiența Republicii Moldova în perioada crizei sanitare a demonstrat că dezinformarea poate avea efecte dramatice, dacă nu este combătută prin mobilizarea tuturor actorilor relevanți, de la platformele online până la autoritățile publice.

Experți Freedom House atenționează că „Republica Moldova nu are mecanisme specifice pentru identificarea amenințărilor hibride, cum ar fi știrile false, propaganda și dezinformarea și nici pentru dezvoltarea instrumentelor de protecție care să răspundă la schimbările rapide ale tehnologiei. Platformele online din Republica Moldova oferă un mediu propice creării și răspândirii diverselor forme de intoleranță, inclusiv discursul de ură. Media digitale, rețelele sociale și portalurile de stocare video răspândesc mai multă ură și discriminare decât televiziunea și presa scrisă”¹¹¹.

În același studiu ce accentuează faptul că libertatea de exprimare și securitatea informațională sunt afectate „de politizarea sporită a presei digitale, de lipsa unor mass-media independente, de efectele creșterii importanței rețelelor sociale și de scăderea calității jurnalismului profesional și eticii jurnalistice”. Drept urmare, accesul publicului la informații obiective este limitat.

¹¹¹ https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/1-Freedom_of_Expression_Geopolitical_Stalemate_FINAL_ROMANIAN.pdf

Avocatul Poporului s-a referit la aceste probleme, dar și la necesitatea promovării jurnalismului de calitate în Raportul cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în anul 2019.

Evoluțiile din 2020, mai ales în contextul pandemiei, confirmă justetea constatărilor anterioare ale Avocatului Poporului și impun reafirmarea îngrijorărilor legate de intensificarea fenomenelor de dezinformare, manipulare în spațiul virtual, pe de o parte, și necesitatea promovării jurnalismului de calitate, pe de altă parte.

Știrile false pe timpul pandemiei au diminuat și mai mult încrederea cetățenilor în instituțiile publice și Guvern, au creat confuzie/panică în rândul cetățenilor și instituțiilor, deoarece răspândeau informație cu conținut contradictoriu, persoana fiind nesigură de care dintre decizii/informație este falsă și care corectă; au zădărnicit respectarea legilor și regulilor impuse pe timpul stării de urgență și după, în condițiile în care cultura juridică și așa este una slabă¹¹².

Pentru contracararea dezinformării și știrilor false, pe 19 martie 2020, SIS a blocat 52 de site-uri care distribuiau știri false despre epidemie¹¹³. Ulterior instituția a confirmat că marea majoritate a site-urilor de tip „fake-news” a fost preluată din lista publicată pe pagina www.stopfals.md, ce reprezintă rodul muncii societății civile.

În perioada crizei sanitare, specialiștii și reprezentanții ai MSMPS și ANSP au participat la emisiuni TV și radio, interviuri și evenimente publice, în cadrul cărora inclusiv au dezmințit dezinformările legate de pandemie, însă efortul acestora nu a fost suficient și peotriva pericolului și proporției valului masiv de falsuri.

Și dacă autoritățile nu au utilizat în timp util toate pârghiile disponibile pentru a lupta cu dezinformarea și falsurile, atunci unele instituții sau organizații media au combătut consecvent și cu fermitate falsurile legate de pandemie. O platformă eficientă de combatere a dezinformării este site-ul www.stopfals.md¹¹⁵, care a demontat mai multe falsuri și mituri legate de COVID-19. Impactul platformei ar fi fost mult mai mare dacă autoritățile ar fi sprijinit eforturile jurnaliștilor.

E de notat că miturile și falsurile au găsit sol fertil în Republica Moldova și din cauza culturii, competenței media (media literacy) reduse a populației. Competența sau

¹¹² Din materialele Conferinței „Combaterea știrilor false în condițiile provocărilor de securitate – COVID-19”, organizată de SIS (<https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Materialele%20Mesei%20Rotunde.pdf>)

¹¹³ <https://sis.md/ro/content/m%C4%83suri-executorii-privind-%C3%AEnl%C4%83turarea-cauzelor-%C8%99i-condi%C8%9Bilor-ce-contribuie-la-realizarea>

¹¹⁵ stopfals.md este un produs al Asociației Presei Independente (API), creat pentru a asigura continuitatea Campaniei media împotriva informației false și tendențioase STOP FALS!, desfășurată în perioada noiembrie 2015 – octombrie 2017 de API, în parteneriat cu Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) și Asociația Telegjurnaliștilor Independenți din Republica Moldova (ATVJI), cu suportul proiectului “Parteneriate pentru o Societate Civilă Durabilă în Moldova”, implementat de FHI 360.

alfabetizarea media este abilitatea de a accesa, de a împărtăși, de a evalua critic, de a crea conținut media, inclusiv digital. Aceste competențe sunt considerate abilități cheie ale secolului XXI. Or, în pofida numărului relativ mare de utilizatori de internet din Republica Moldova¹¹⁶ capacitatea acestora de a evalua critic informațiile accesate, de a verifica sursele și a le identifica pe cele de alternativă este una limitată. De aceea, una dintre recomandările care se impun către autorități și societatea civilă, organizațiile media este realizarea unor proiecte de alfabetizarea mediatică și informațională a cetățenilor, inclusiv gândirea critică și competențele digitale.

Având în vedere amploarea tendințelor alarmante din ultimul timp precum manipularea, dezinformarea, propaganda, fake news, utilizarea selectivă a informației, a unor date neverificate sau a unor date cu caracter personal, răspândirea unor mesaje cu discurs de ură etc, Avocatul Poporului a abordat problema calității jurnalismului din Republica Moldova într-un mesaj făcut public în contextul lansării pe 5 mai 2020 a Campaniei „Semnăm Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova”, în cadrul Zilelor Libertății Presei. Avocatul Poporului a chemat reprezentanții comunității jurnalistice să respecte normele Codului deontologic profesional, fără de care nu poate fi vorba de calitatea jurnalismului. Avocatul Poporului a menționat că jurnalismul etic servește interesului public, se bazează pe buna credință și etica profesiei, furnizează informații precise și verificate care să respecte principiile corectitudinii, independenței transparenței și responsabilității publice.

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă autorităților:

- Să reactiveze Grupul de lucru pentru îmbunătățirea legislației media;
- Să adopte proiectul de lege elaborat de societatea civilă cu privire la accesul la informații, precum și proiectul de lege nr. 301 cu privire la la reglementarea infracțiunilor motivate de prejudecată;
- Să creeze și să asigure funcționalitatea unui mecanism eficient de comunicare cu mediul jurnalistic în situația crizei pandemice, în scopul unei informări operative și adecvate a publicului;
- Să elaboreze, adopte și implementeze strategii eficiente de combatere a dezinformării, știrilor false și manipulării în spațiul virtual, pentru asigurarea accesului la informații corectă și obiectivă;

¹¹⁶ Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației a anunțat că în anul 2019, numărul total al utilizatorilor care au accesat internetul în baza telefoanelor mobile a înregistrat o creștere de 51,6% și a fost de 1 milion 546 mii de persoane, (<https://www.moldpres.md/news/2020/04/09/20003048>)

- Să elaboreze mecanisme pentru identificarea amenințărilor hibride, cum ar fi știrile false, propaganda și dezinformarea și pentru dezvoltarea instrumentelor de protecție care să răspundă la schimbările rapide ale tehnologiei;
- Să susțină, inclusiv prin măsuri financiare și fiscale, implicit pe segmentul distribuției, instituțiile media independente și jurnalismul de calitate.
- Să renunțe la practicile de intimidare a jurnaliștilor, avertizorilor de integritate, activiștilor civici sau oricăror altor persoane din cauza opiniilor critice exprimate la adresa autorităților, factorului politic etc;
- Să nu admită mesaje cu discurs de ură, chemare la violență, cu caracter discriminatoriu sau care lezează demnitatea umană.
- Să implementeze legislația în vigoare și bunele practici internaționale în domeniu, neadmițând ingerințe în activitate și servind doar interesului public;
- Să insiste pe respectarea obligației furnizorilor de servicii media audiovizuale de a furniza și de a face publice datele privind sursele de finanțare, iar în caz contrar, să aplice sancțiunile care se impun.
- Să asigure aplicarea cadrului legal național privind activitatea mass-media, pentru crearea unor condiții sigure și optime de activitate pentru jurnaliști, sancționarea acțiunilor de intimidare sau presiunilor față de reprezentanții mass-media.
- Să respecte cu strictețe normele deontologice și standardele profesionale;
- Să se implice mai activ în informarea privind drepturile omului, promovarea egalității și nediscriminării, combaterea prejudecăților și stereotipurilor;
- Să realizeze proiecte de alfabetizare mediatică și informațională a cetățenilor, pentru a spori competențele media ale populației.

DREPTUL LA UN MEDIU SĂNĂTOS

Prin prevederile articolului 37, Constituția Republicii Moldova recunoaște în mod expres dreptul fundamental la un mediu înconjurător sănătos: *„(1) Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. (2) Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic. (3) Tăinuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege. (4) Persoanele fizice și juridice*

răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice.”

Republica Moldova a fost prima țară care a ratificat Convenția Aarhus¹¹⁷, prin Hotărârea Parlamentului nr.346-XIV din 7 aprilie 1999, dată de la care aceasta a căpătat putere de lege pe întreg teritoriul țării, fiind o reglementare internațională care are prioritate față de orice alte instrumente de drept interne, cu excepția celor care conțin dispoziții mai favorabile.

Convenția Aarhus se bazează pe recunoașterea dreptului oricărei persoane din generația actuală și viitoare de a se bucura de un mediu adecvat spre bunăstarea și sănătatea acesteia. Pentru a contribui la protecția acestui drept, Convenția Aarhus garantează accesul la informație, la justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului, precum și impune anumite obligații Părților și autorităților publice vizând aceste drepturi.

Avocatul Poporului a considerat alarmante informațiile apărute în mass-media cu privire la abuzurile și acțiunile arbitrare ale autorităților responsabile direct de gestionarea sectorului forestier¹¹⁸, în special în perioada pandemică, sesizând în acest sens Comisia Situații Excepționale.

Potrivit reprezentanților Agenției „Moldsilva”, pe de o parte, tăierile de regenerare, de conservare și de reconstrucție ecologică au fost efectuate în conformitate cu legislația în vigoare din Republica Moldova, însă în pădurile Republicii Moldova există totuși tăieri ilicite, care constituie ilegalități, un flagel și o amenințare directă pentru managementul forestier sustenabil, mai ales pe terenurile acoperite cu vegetație forestieră din administrația autorităților publice locale. Agenția „Moldsilva” consideră că pentru redresarea situației este importantă aprobarea unui Cod Silvic nou, care să impulsioneze dezvoltarea pădurilor și a fondului forestier și să constituie un garant al managementului sustenabil în domeniu; ajustarea cadrului legal cu privire la atribuțiile în domeniu ale Agenției „Moldsilva”, stabilirea unor prevederi noi în Codul Contravențional al Republicii Moldova prin care personalului serviciului silvic să-i fie atribuită calitatea de agent constatator și să i se ofere dreptul de examinare a contravențiilor silvice, precum și înzestrarea personalului silvic cu dreptul de a deține armă, deoarece în prezent securitatea personalului de pază a pădurii este pusă în pericol; promovarea proiectului de hotărâre a Guvernului cu privire la abrogarea Hotărârii Guvernului nr.664/27.05.2016 cu privire la sistarea temporară a exportului de masă lemnoasă, prin care se urmărește interzicerea exportului de lemn-materie primă, cu redeschiderea

¹¹⁷ Convenția privind accesul la informație, justiție și participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului.

¹¹⁸ <http://ecopresa.md/infografic-zilnic-2018-moldova-pierdut-73-de-hectare-de-padure/> ;

exportului de lemn prelucrat, ceea ce va contribui la majorarea veniturilor obținute de la industrializarea lemnului, crearea de noi locuri de muncă, fără a afecta calitatea și funcțiile de protecție ale fondului forestier.

Deși le găsește importante recomandările expuse supra, Avocatul Poporului consideră că Agenția „Moldsilva” se focusează mai mult pe segmentul de control și împuterniciri ale acesteia, însă nu a găsit soluții prin care să conlucreze cu autoritățile publice locale, unde după părerea agenției se identifică cele mai mari acțiuni ilicite de defrișare a pădurilor.

La fel, nu este clară situația la capitolul regenerarea pădurilor, sădirea pădurilor tinere și managementul acestora, ori accentul este pus pe protecția pădurilor deja existente. Nu se regăsește nici mecanismul care ar promova acțiuni de îmbunătățire, de menținere și de protecție prin implicarea societății civile din domeniul protecției mediului.

În contextul problemelor de mediu, Avocatul Poporului a fost sesizat de către o asociație obștească cu privire la lipsa finanțării rezervațiilor naturale științifice, care a menționat că a sesizat autoritățile direct responsabile de elaborarea și aprobarea bugetului de stat, solicitând alocarea anuală a unor resurse financiare din bugetul de stat pentru gestionarea acestora.

Avocatul Poporului a considerat răspunsul autorităților de resort prezentat de petent în acest sens, drept unul evaziv, ori finanțarea rezervațiilor naturale științifice nu poate să se reducă doar la proiecte pentru programe de stat, proiecte de inovare etc., doar pentru faptul, că una din sarcinile acestora este efectuarea cercetărilor științifice, mai ales când cadrul legal stabilește în mod primar, că finanțarea rezervațiilor științifice se face de la bugetul de stat, inclusiv din venituri colectate și din alte mijloace¹¹⁹. Făcând referire la Strategia privind diversitatea biologică pentru anii 2015-2020 și la Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia¹²⁰, precum și la Hotărârea Curții de Conturi nr.26 din 24.07.2015, unde s-a evidențiat, că *„în cazul rezervațiilor științifice din subordinea Agenției „Moldsilva”, doar pentru lucrările de combatere aeriană și de regenerare a pădurilor, precum și de întreținere a acestora sunt necesare mijloace în sumă de 18 mil. lei, pe când anual se alocă din bugetul de stat doar 0,2 mil. lei”*.

Avocatul Poporului a solicitat Guvernului de a stabili în baza evaluărilor estimative relevante și de a aloca anual surse financiare din bugetul de stat pentru rezervațiile științifice, începând cu anul 2021. Urmare solicitării, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului a asigurat Ombudsmanul, că va înainta Ministerului Finanțelor propuneri cu

¹¹⁹ Articolul 90 din Legea nr.1538/25.02.98 privind fondul ariilor naturale protejate de stat;

¹²⁰ Hotărârea Guvernului nr.274 din 18.05.2015 „Cu privire la aprobarea Strategiei privind diversitatea biologică a Republicii Moldova pentru anii 2015-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia” (în continuare – Hotărârea Guvernului nr.274 din 18.05.2015).

legătură clară și vizibilă cu politicile și strategiile guvernamentale existente, astfel încât cheltuielile în domeniul administrării ariilor naturale protejate de stat, să nu fie finanțate în regim ad-hoc și nesistematic, dar să poarte un caracter continuu strict determinat începând cu anul 2021.

În același context se încadrează și problema privind asigurarea cu apă potabilă de calitate.

În anul 2020 Avocatul Poporului a fost sesizat de către locuitorii municipiului Edineț referitor la calitatea apei potabile livrată prin apeduct. În context, Ombudsmanul a reamintit autorităților responsabile importanța respectării de către stat a prevederilor Pactului internațional pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale care statuează, că *fiecare persoană are dreptul la apă suficientă, sigură, acceptabilă, accesibilă din punct de vedere fizic și financiar, pentru consum personal și în gospodăria casnică*. Totodată, a fost menționată și necesitatea respectării prevederilor art.4 din Legea nr.182/2019 privind calitatea apei potabile, unde se menționează că apa potabilă trebuie să fie sanogenă și curată, îndeplinind următoarele condiții: să fie lipsită de microorganisme, paraziți sau substanțe care, prin număr sau concentrație, constituie un pericol potențial pentru sănătatea umană; precum și să nu afecteze sănătatea umană.

Ca răspuns la problema expusă, autoritățile centrale, au asigurat Ombudsmanul că, potrivit noului concept al dezvoltării regionale, care se pune în aplicare din anul 2021, domeniul de alimentare cu apă și de canalizare rămâne și în continuare o prioritate pentru finanțarea din mijloacele Fondului Național de Dezvoltare Regională, cu crearea oportunităților pentru proiectele nefinisate sau nefinanțate de a fi transferate în modul stabilit în noul Document unic de program pentru perioada 2021-2023. Mai mult, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului în conformitate cu planul de acțiuni al Strategiei de alimentare cu apă și sanitație (2014-2030) va organiza campanii de informare privind politica națională de dezvoltare a sectorului și etapele implementării acestui proces, va elabora un set de documente necesar realizării procesului de regionalizare, va acorda asistență metodologică autorităților publice locale în procesul de regionalizare a serviciului de alimentare cu apă și de canalizare și operatorilor regionali în vederea întăririi capacităților instituționale.

Totodată, Avocatul Poporului reamintește că în Republica Moldova rămâne slab dezvoltată rețeaua de colectare și prelucrare a deșeurilor, precum și rețeaua de canalizare, în special în mediul rural, fapt ce are un puternic impact negativ asupra calității mediului înconjurător.

Concluzii

Avocatul Poporului consideră că în ultimii ani problema dreptului la un mediu sănătos devine tot mai acută.

Ne confruntăm cu o problemă gravă privind asigurarea populației cu apă potabilă de calitate. Considerăm că această problemă este impactul direct al gestionării ineficiente a deșeurilor¹²¹, al lipsei sistemelor de canalizare și epurare eficiente a apei uzate, în special în mediul rural, al procentului redus de împădurire al țării ș.a.

În opinia Ombudsmanului, dreptul la un mediu înconjurător sănătos trebuie să fie asigurat de către stat prin măsuri și mijloace juridico-organizatorice, cum ar fi planificarea și reglementarea calității mediului înconjurător, a măsurilor de prevenire a acțiunilor care pot dăuna sau prejudicia mediul înconjurător și a celor de asanare, prevenirea și combaterea consecințelor avariilor, catastrofelor și calamităților naturale, precum și prin recunoașterea și asigurarea de către stat a cadrului legal de referință.

Avocatul Poporului consideră că problemele din domeniul dreptului la un mediu înconjurător sănătos care au fost menționate mai sus reprezintă o amenințare iminentă care necesită intervenții urgente și eficiente din partea autorităților.

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă autorităților să întreprindă urgent măsurile necesare, pentru a realiza dreptul la un mediu sănătos prin asigurarea unui management eficient al deșeurilor; asigurarea, în mod progresiv, a localităților cu sisteme de canalizare și epurare a apelor uzate; extinderea, în mod progresiv, a suprafețelor împădurite.

STATUTUL JURIDIC AL CETĂȚENILOR STRĂINI ȘI AL APATRIZILOR

În anul 2020 au fost operate modificări în cadrul normativ ce vizează integrarea străinilor în Republica Moldova¹²² în vederea realizării angajamentelor asumate de Republica Moldova în Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, în partea ce ține de eficientizarea politicilor statului în domeniul integrării străinilor, dar și reducerii riscului excluziunii sociale a imigranților. Astfel, prin prevederile aprobate se pune accentul pe sporirea rolului statului în

¹²¹ Despre aceste probleme Avocatul Poporului a relatat pe larg în rapoartele sale anuale anterioare: Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017, pag. 37 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport2017redfinal.pdf>

¹²² Legea nr. 139 din 16.07.2020 pentru modificarea unor acte normative.

promovarea procesului de integrare prin informarea diversificată, crearea oportunităților de autoîntreținere, sporirea rolului angajatorului în procesul de integrare, promovarea diversității culturale, asigurarea respectării drepturilor etc.

Menționăm că Avocatul Poporului a înaintat Ministerului Afacerilor Interne și Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale propunerea privind inițierea procedurii de completare a articolului 30 din Legea nr.270 privind azilul în Republica Moldova și alin.(4) din articolul 4 al Legii nr.1585 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală cu lista beneficiarilor ce fac parte din grupurile vulnerabile enumerate în articolul 21 din Directiva UE 2013/33 în scopul asigurării medicale din partea statului. Articolul 21 din Directivă prevede că *în dreptul intern care transpune prezenta directivă, statele membre țin seama de situația specială a persoanelor vulnerabile, precum minorii, minorii neînsoțiți, persoanele cu handicap, persoanele în vârstă, femeile însărcinate, părinții singuri cu copii minori, victimele traficului de persoane, persoanele care suferă de afecțiuni grave, persoanele cu afecțiuni mintale și persoanele care au fost supuse torturilor, violurilor sau altor forme grave de violență psihologică, fizică sau sexuală, cum ar fi victimele mutilării genitale a femeilor.*¹²³

Totodată, Avocatul Poporului a recomandat completarea alin. (1) lit. k) din articolul 31 din Legea nr.270 privind azilul în Republica Moldova, astfel încât solicitantul de azil să fie obligat să se supună examenului medical în mod gratuit, din motive de sănătate publică. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nu a susținut inițiativa Ombudsmanului. Pe de altă parte, Ministerul Afacerilor Interne a dat asigurări că va iniția elaborarea unui proiect de lege pentru modificarea unor acte normative, cu includerea prevederilor ce ar permite accesul solicitanților de azil la sistemul de asigurare obligatorie de asistență medicală în aceleași condiții ca și pentru cetățenii Republicii Moldova¹²⁴.

La 13 noiembrie 2020, Curtea Constituțională¹²⁵ a declarat neconstituționale unele prevederi din Legea nr. 200/2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova referitor la expulzarea, îndepărtarea persoanelor declarate indezirabile, pe motive de securitate națională. Anterior, Avocatul Poporului (Ombudsmanul) a prezentat Ministerului Afacerilor Interne o propunere de revizuire a prevederilor articolelor 55 alin. (3), 56 alin. (2) și 63 alin. (4) din Legea nr. 200/2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova, dar care a rămas fără răspuns.

¹²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=ES>

¹²⁴ Răspunsul MAI nr. 44/30-1481 din 07.05.2020

¹²⁵ <https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=2005&t=/Media/Noutati/Curtea-a-examinat-constitutionalitatea-unor-prevederi-ale-Legii-privind-regimul-strainilor>

Având în vedere examinarea acestei probleme de către Curtea Constituțională Avocatul Poporului a considerat relevant de a prezenta Opinia sa pentru Curte, în care a notat că prevederile contestate nu-i asigură străinului garanții minime împotriva arbitrarului, invocând jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, în special cauzele *Ozdil și alții v. Republica Moldova* din 11 iunie 2019, precum și cauza recentă *Muhammad și Muhammad v. România* din 15 octombrie 2020.

Curtea a constatat caracterul insuficient, în legislația relevantă din Republica Moldova, al unor criterii esențiale de contrabalansare a limitării exercitării drepturilor procedurale ale străinului în baza articolelor 19, 20 și 26 din Constituție. Străinul nu poate contesta, de o manieră efectivă, motivele deciziei de declarare a sa ca persoană indezirabilă, potrivit căroră ar reprezenta un pericol pentru securitatea națională.

Cu privire la cel de-al doilea capăt al sesizării, referitor la prevederile din articolul 60 alin. (4) și articolului 63 alin. (4) din Legea privind regimul străinilor, în conformitate cu care străinii care prezintă pericol pentru ordinea publică, securitatea națională ori care suferă de boli ce amenință sănătatea publică și refuză să urmeze tratamentul stabilit de autoritățile medicale pot fi îndepărtați chiar dacă există temeri justificate că viața lor este pusă în pericol sau că aceștia vor fi supuși la torturi, tratamente inumane ori degradante în statul în care urmează să fie returnați, Avocatul Poporului a subliniat că acestea aduc atingere articolului 24 din Constituție, care instituie interdicția absolută a torturii, tratamentului inuman și degradant.

Curtea a statuat că, caracterul absolut al acestor aspecte ale articolului 24 din Constituție și 2 și 3 din Convenția europeană a fost suficient pentru declararea neconstituționalității textului „și e)” din articolul 60 alin. (4) și a textului „(1) și)” din articolul 63 alin. (4) din Legea privind regimul străinilor.

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă autorităților să respecte drepturile străinilor, inclusiv prin armonizarea cadrului legal național în conformitate cu prevederile standardelor internaționale.

DREPTUL LA INFORMAȚIE

Articolul 34 din Constituția Republicii Moldova prevede: (1) *dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit; (2) autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sînt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal; (3) dreptul la informație*

nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională; (4) mijloacele de informare publică, de stat sau private, sînt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice; (5) mijloacele de informare publică nu sînt supuse cenzurii.

În cazul Magyar Helsinki Bizottság v. Ungaria [MC], §158-170, din 8 noiembrie 2016, cu privire la stabilirea câmpului de aplicare a dreptului de acces la informații, ca parte a dreptului la libera exprimare, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului stabilește „criteriile-prag” pentru dreptul de acces la informații deținute de către autoritățile statale, după cum urmează: a) Scopul solicitării informațiilor; (b) Natura informațiilor solicitate; (c) Rolul reclamantului; (d) Existența și disponibilitatea informațiilor.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova în Hotărârea sa nr. 19 din 22 iunie 2015 notează că potrivit competențelor ce le revin, autoritățile publice sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor cu privire la treburile publice și la problemele de interes personal. Dreptul de acces la orice informație vizează modul, mijloacele și condițiile în care se realizează administrarea treburilor de stat și dreptul de a difuza astfel de informații. În hotărârea menționată se mai spune că dreptul la informație este cel de a solicita informații de la autoritățile și instituțiile publice. Acest drept comportă două aspecte: dreptul de a solicita și dreptul de a primi informații. În acest sens, orice autoritate și/sau instituție publică este obligată să ofere informațiile solicitate, atît timp cît nu există un motiv legitim de a refuza aceste solicitări.

Avocatul Poporului a notat în Raportul pentru 2019 că pledează pentru adoptarea proiectului de modificare și completare a pachetului de legi care conține recomandările Centrului pentru Jurnalism Independent, Asociației Presei Independente și ale altor organizații neguvernamentale de media, privind operarea de modificări, inclusiv la Legea privind accesul la informație, Legea cu privire la libertatea de exprimare, Legea privind protecția datelor cu caracter personal. Amendamentele au drept scop ameliorarea situației din domeniul mediatic și crearea unor condiții de lucru mai bune pentru jurnaliști. Proiectul de lege prevede reducerea termenului de furnizare a informațiilor de interes public către solicitanți, oferirea unor facilități la capitolul prelucrării datelor cu caracter personal pentru instituțiile mass-media, definirea noțiunii de informație de interes public și extinderea listei de furnizori ai acestor informații, modificarea unor prevederi cu privire la secretul de stat, introducerea registrului public al mass-media etc.

Avocatul Poporului a reiterat îndemnul său către deputați de a examina și a adopta documentul vizat, luând la bază proiectul reactualizat al comunității media cu privire la

modificarea și completarea pachetului de legi menționate¹²⁶, în opinia expediată Comisiei parlamentare cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media în cadrul realizării evaluării ex-post de impact a Legii nr.982/2000 privind accesul la informație pentru identificarea problemelor /lacunelor existente în procesul implementării acesteia¹²⁷.

În punctul de vedere expediat Comisiei, Avocatul Poporului a salutat inițiativa respectivă și insistă, în particular, pe câteva elemente-cheie pe care le-a sesizat în activitatea sa din ultimii ani și care se regăsesc și în propunerile de modificare/completare a pachetului de legi, elaborat de comunitatea media.

Așadar, Avocatul Poporului recomandă de a fi definită noțiunea de „informație de interes public” care să fie clar formulată, pentru a exclude orice interpretări.

O altă problemă abordată anterior de către Avocatul Poporului se referă la respingerea solicitărilor de informații expediate în format electronic fără de semnătură electronică. Avocatul Poporului constată confuzii privind tipurile de semnături electronice care pot fi utilizate de persoane în raport cu autoritățile publice. Asta, deoarece unele autorități solicită utilizarea doar a semnăturii electronice avansate calificate, făcând trimitere la alin.(1) lit.b) din articolul 11 din Legea 91/2014 **privind semnătura electronică și documentul electronic**.

Deși examinarea cererilor cu privire la acces la informație presupune o procedură de examinare mai simplă, în multe cazuri acestea sunt examinate în conformitate cu legislația cu privire la petiționare, iar cerințele impuse cu privire la semnătura electronică complică procedura de obținere a informațiilor. În plus, trebuie de menționat că semnăturile electronice se eliberează contra plată și pentru un anumit termen.

În primele două luni de la începutul epidemiei, pentru minimalizarea expunerii la infecție, autoritățile au ales să comunice cu presa și să transmită zilnic informații oficiale despre situația epidemiologică prin intermediul unor briefinguri online. În cadrul acestor briefinguri se anunțau datele despre numărul de infectări, decese, cazuri grave, raioanele și localitățile mai afectate. Presa nu era prezentă și nu putea pune întrebări de precizare. Iar asta în timp ce în mai multe redacții au parvenit semnale din partea cadrelor medicale despre starea de lucruri critică din unele instituții medicale.

În declarația făcută de mai multe ONG-uri din domeniul mass-media la acest subiect se spune printre altele: „Semnalăm cu regret și îngrijorare situații când diferiți funcționari guvernamentali și din cadrul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în loc să

¹²⁶ „Documentul în cauză a fost revizuit în cadrul proiectului „Suport pentru soluționarea problemelor prioritare ale domeniului mass-media”, implementat de Asociația Presei Independente (API) în parteneriat cu alte organizații de media și finanțat de Fundația Soros-Moldova și supus pe data de 29.05.2020 pentru consultări publice.

¹²⁷ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/06/12-5-8-din-04.05.2020-Parlamentul-R.M.pdf>

răspundă operativ la solicitările de confirmare sau infirmare a unor informații (exemplu: cazul medicului de la Spitalul Clinic Republican, infectat cu COVID-19), refuză să ofere informații, iar apoi acuză nejustificat presa de încercare de a face senzații și de încălcarea dreptului la viață privată a personalului medical. O asemenea abordare este contraproductivă și nu contribuie la o mai bună informare a populației”.

După solicitări repetate ale comunității media cu privire la asigurarea transparenței și accesului nerestricționat la informații de interes public legate de situația epidemiologică din țară¹²⁸, MSPSF a acceptat organizarea unor conferințe de presă cu participarea jurnaliștilor. Prima conferință de presă cu oferirea jurnaliștilor a posibilității de a pune întrebări a avut loc pe 1 mai, după o lună și jumate de la instituirea stării de urgență.

Pe de altă parte, a fost instituită o barieră pentru obținerea în timp util a informațiilor de interes public prin adoptarea de către Comisia pentru Situații Excepționale a unei dispoziții prin care s-a dispus triplarea termenului pentru prezentarea de către instituțiile și autoritățile publice a informațiilor (de la 15 la 45 de zile). Și în perioada de până la pandemie autoritățile, funcționarii publici sub diferite pretexte, frecvent, nu respectau termenul de 15 zile, răspundeau parțial la solicitările de informații, prezentau informații irelevante sau care nu vizau conținutul cereri, refuzau oferirea informației, făcând trimitere la secretul de stat sau datele cu caracter personal. Extinderea termenului până la 45 de zile a limitat considerabil accesul jurnaliștilor și persoanelor la informații de interes public.

Avocatul Poporului a solicitat Comisiei pentru Situații Excepționale excluderea prevederilor prin care a fost triplat termenul pentru oferirea răspunsurilor la solicitările de informații de interes public pe perioada stării de urgență. Ombudsmanul a amintit de faptul că, în conformitate cu prevederile articolului 34 din Constituția Republicii Moldova, dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit. Totodată, în hotărârea de interpretare a articolului 34 alin.(3) din Constituție, Curtea Constituțională subliniază că dreptul la informație este o precondiție pentru exercitarea altor drepturi, și anume a drepturilor politice, economice și sociale; a dreptului la protecția vieții private, a dreptului de a lua parte la treburile publice, a dreptului la un proces echitabil etc¹²⁹.

¹²⁸ <http://media-azi.md/ro/stiri/25-de-organiza%C8%9Bii-%C8%99i-institu%C8%9Bii-media-solicita%C4%83-ministerului-s%C4%83n%C4%83t%C4%83%C8%9Bii-conferin%C8%9Be-de-pres%C4%83https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/celula-de-criza-a-jurnalistilor-cere-in-continuare-ministerului-sanatatii-sa-organizeze-conferinte-online-cu-intrebari-live/>

¹²⁹ http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-libertatea-de-exprimare-inclusiv-fluxul-liber-si-la-timp-de-informatii-este-un-factor-esential-pentru-capacitatea-mass-mediei-de-a-raporta-problemele-legate-de-pandemie/#_ftn1

Recomandarea Avocatului Poporului nu a fost luată în calcul, în răspunsul parvenit la această solicitare¹³⁰ se spune „că extinderea termenelor de soluționare a solicitărilor nu constituie în sine o restricție a dreptului privind accesul la informații de interes public, ci este o măsură proporțională, determinată de circumstanțele situației excepționale, care vine să asigure, de fapt, exercitarea efectivă a acestui drept. Este de remarcat că termenul extins de soluționare a solicitărilor de informații și a petițiilor se aplică doar în privința cazurilor care nu au tangență cu aspectele ce țin de prevenirea și combaterea infecției cu COVID-19.”

La data de 01.12.2020 a intrat în vigoare pentru Republica Moldova Convenția Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale Republica Moldova a ratificat această Convenție în 2013.

Convenția respectivă este primul instrument juridic internațional obligatoriu care recunoaște dreptul general de acces la documentele oficiale deținute de autoritățile publice.

Tratatul, cunoscut și sub denumirea de Convenția de la Tromsø, după orașul din Norvegia unde a fost deschis spre semnare.

Dreptul de acces la documentele oficiale deținute de autoritățile publice este esențial pentru asigurarea transparenței, bunei guvernări, libertății de exprimare și democrației participative și facilitează exercitarea altor drepturi ale omului și a libertăților fundamentale.

Accesul la documentele oficiale permite cetățenilor să își formeze o opinie asupra stării societății în care trăiesc și asupra autorităților de la guvernare. Totodată, permite conștientizarea cetățenilor cu privire la politicile publice și participarea lor informată la procesele decizionale.

De asemenea, este foarte important ca mijloacele de informare în masă libere și independente, jurnaliștii și alți actori mass-media să aibă acces legal și garantat la informații și documente oficiale pentru a informa publicul. Convenția de la Tromsø oferă un cadru de principii juridice cu privire la toate aceste obiective democratice și stabilește o serie de garanții de bază cu privire la dreptul de acces la documente oficiale.

Concluzii

În contextul celor expuse mai sus constatăm lipsa unor progrese în domeniul respectării dreptului la acces la informație.

RECOMANDĂRI:

- Avocatul Poporului recomandă revizuirea prevederilor din articolul 15 alin.(1) al Legii nr.982/2000 care fac trimitere la legislația cu privire la petiționare, dar și

¹³⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/05/Cancelaria-de-Stat-nr.-31-16-3445-din-21.04.20-r%C4%83spuns-la-nr.-12-4-23-din-16.04.20-OAP-nr.-1147-din-23.04.2020.pdf>

modificarea prevederilor referitoare la procedura de adresare a solicitărilor de informații de interes public pentru a aduce claritate și simplifica această procedură;

- Avocatul Poporului propune completarea Legii nr.982/2000 cu dispoziții speciale privind accesul mass-media la informațiile de interes public și reglementarea rolului mass-mediei în accesul la informație și prelucrarea datelor cu caracter personal de interes public, pentru eliminarea barierelor existente în prezent pentru activitatea mass-media în ceea ce privește accesul la informațiile de interes public;
- Avocatul Poporului recomandă urgentarea procesului de examinare și de adoptare a unui proiect de lege care ar elimina barierele existente pentru accesul la informații de interes public și asigurarea transparenței actului guvernării;
- Avocatul Poporului recomandă exercitarea *controlului parlamentar adecvat în vederea garantării respectării* Convenției Consiliului Europei privind accesul la documente oficiale (Convenția de la Tromsø);
- Avocatul Poporului recomandă să întreprindă măsuri pentru a asigura accesul nerestricționat al jurnaliștilor la evenimentele de interes public, în scopul exercitării profesiei.

PROTECȚIA AVERTIZORILOR DE INTEGRITATE

La 12 noiembrie 2018 a intrat în vigoare Legea nr.122 privind avertizorii de integritate, al cărei scop este sporirea cazurilor de dezvăluire a practicilor ilegale și a altor dezvăluiri de interes public prin: promovarea climatului de integritate în sectoarele public și privat; asigurarea protecției avertizorilor de integritate împotriva răzbunării în contextul examinării dezvăluirilor de interes public ale practicilor ilegale; prevenirea și sancționarea răzbunărilor împotriva avertizorilor de integritate. Noua Lege a intervenit cu o nouă abordare, mult mai detaliată, a instituției avertizorilor de integritate și pliată, în linii mari, pe standardele Organizație Națiunilor Unite și a Consiliului Europei.

Legea nr.122/2018 stabilește că Centrul Național Anticorupție este responsabil de examinarea practicilor ilegale, iar Avocatul Poporului asigură protecția avertizorilor de integritate în cazul dezvăluirilor externe și publice ale practicilor ilegale. Totodată, Legea lasă spațiu și pentru implicarea societății civile în domeniul protecției drepturilor avertizorilor de integritate.

Potrivit Legii nr. 122/2018, Avocatul Poporului asigură protecția avertizorilor de integritate în conformitate cu prevederile Legii nr.52/2014 cu privire la Avocatul Poporului

(Ombudsmanul), aplică instrumentele și procedurile sale interne care, în caz de necesitate, sunt adaptate condițiilor și prevederilor Legii nr.122/2018.

În realizarea atribuțiilor sale de protecție a avertizorilor de integritate, Avocatul Poporului:

- recepționează și examinează solicitările de protecție a avertizorilor de integritate, precum și examinează sesizările din oficiu privind protecția avertizorilor care au făcut dezvăluiri publice, cu condiția exprimării consimțământului expres al acestora de a beneficia de protecția Avocatului Poporului;

- contribuie la anularea măsurilor de răzbunare și la soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor dintre avertizorii de integritate și entitățile publice sau private;

- elaborează recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a avertizorilor de integritate;

- asigură înaintarea acțiunilor în instanțele judecătorești și intervenirea în procese pentru a depune concluzii în vederea apărării drepturilor și libertăților avertizorilor de integritate.

Întrucât instituția avertizorilor de integritate, în versiunea Legii 122/2018, conține mai multe inovații, în special fiind vorba de abilitatea Avocatului Poporului cu competențe de asigurare a protecției avertizorilor de integritate, autoritățile publice, inclusiv Oficiul Avocatului Poporului, încă nu au o experiență consolidată de punere în aplicare efectivă a acestei legi. Mai mult decât atât, conceptul de avertizor de integritate nu este cunoscut publicului larg din Republica Moldova, iar potențialii avertizori de integritate încă nu cunosc foarte bine garanțiile de protecție, precum și posibilitatea utilizării acestui instrument.

Avocatul Poporului împărtășește ideea că avertizorii de integritate sunt una din cele mai bune surse pentru deconspirarea unor practici ilegale și lipsite de etică la nivelul entităților (publice sau private), ei cunosc cel mai bine și pot să raporteze aceste încălcări „direct de la sursă”. Totuși, ținând cont de faptul că dezvăluirile le pot afecta semnificativ viața profesională, ba chiar să aibă repercusiuni asupra securității lor personale, este foarte important ca ei să fie încurajați, informați, dar și protejați pe parcursul întregului proces. E nevoie să le fie oferite informații ușor accesibile privind procedurile aplicate, garanțiile de care pot beneficia și asistență din partea actorilor sectorului public și ai societății civile, inclusiv mass-media.

În prezent toată această infrastructură de informare este quasi-inexistentă și necesită a fi construită de o manieră eficientă, astfel încât să asigure implementarea plină a instituției avertizorilor de integritate în Republica Moldova.

Pentru a contribui în mod plener la punerea în aplicare a mecanismelor de informare, precum și de protecție a avertizorilor de integritate, Oficiul Avocatului Poporului a desfășurat/întreprins mai multe acțiuni.

În lunile mai-iunie curent, Oficiul Avocatului Poporului în colaborare cu PNUD Moldova și Centrul Național Anticorupție a desfășurat o campanie de informare în susținerea avertizorilor de integritate din rândul medicilor, lansând un spot video și mai multe materiale informative la acest subiect.

Totodată, pe pagina web, a fost elaborată și lansată aplicația „*Depune o cerere on-line pentru solicitarea protecției de către avertizorul de integritate*”, destinat persoanelor care doresc să solicite protecție: <http://ombudsman.md/avertizari-de-integritate/>, asigurând confidențialitatea și siguranța informației transmise.

De asemenea, Oficiul Avocatului Poporului a elaborat și lansat, cu suportul proiectului PNUD, un curs on-line de instruire cu tema „Avertizorii de integritate” integrat în aplicația *E-LEARNING* (<http://ombudsman.md/courses/>), lansată de OAP pe pagina instituției www.ombudsman.md. Prin cursul „Avertizorii de integritate” instituția și-a propus studierea on-line de către utilizatori a componentelor și specificului instituției avertizorilor de integritate, precum și familiarizarea utilizatorilor cu competențele Oficiului Avocatului Poporului în acest domeniu. Cursul oferă informații despre avertizarea de integritate, condițiile de acțiune a avertizorului de integritate și protecție oferită acestuia. Parcurgând cursul on-line, utilizatorii au posibilitatea de a-și verifica cunoștințele pe aceeași platformă. Cursul este elaborat în română și rusă.

Pe parcursul anului 2020, Avocatul Poporului a examinat două cereri de solicitare a protecției din partea avertizorilor de integritate (funcționari publici) în condițiile Legii nr.52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului, aplicând procedeele oferite de această Lege, cererile respective la moment fiind încă în proces de investigare și monitorizare.

În procesul investigării acestor cazuri, Avocatul Poporului a constatat că situațiile descrise în cereri au caracteristicile răzbunării ca urmare a dezvăluirilor practicilor ilegale interne către angajator. Ulterior, deoarece angajatorul nu a întreprins nici o acțiune de investigare a practicilor ilegale reflectate în dezvăluiri, avertizorii au apelat către organele competente: Procuratura Generală și Centrul Național Anticorupție. Ca reacție la adresările externe, măsurile de răzbunare din partea angajatorilor asupra avertizorilor s-au intensificat și au luat amploare.

Urmare a analizei situațiilor descrise în cererile de protecție, legăturii de cauzalitate dintre dezvăluirea făcută și măsurile de răzbunare, cronologiei evenimentelor, duratei perioadelor dintre dezvăluiri și măsurile de răzbunare, magnitudinii interesului public din

dezvăluirea făcută, severității măsurilor de răzbunare (aplicarea sancțiunii concedierii din funcția publică), Avocatul Poporului a constatat că petiționarii se încadrează în condițiile prevăzute de Legea nr.122/2018 și urmează să beneficieze de protecția oferită în temeiul acestei Legi, inclusiv de garanțiile de protecție din partea Avocatului Poporului, stabilite în articolul 14.

Astfel, în ambele cazuri, Avocatul Poporului, constatând încălcări ale drepturilor și libertăților avertizorilor de integritate, a înaintat angajatorilor, persoanelor cu funcții de răspundere, în temeiul art.24 alin.(1) și alin.(3) din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) câte un aviz care cuprinde recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a avertizorilor de integritate: încetarea imediată a oricăror acțiuni de răfuială, presiune, dezavantajare, discriminare manifestate prin amenințări de concediere, în unul din cazuri chiar și concedierea din funcția publică, care sunt în legătură cu avertizarea de integritate sau rezultă din ea. Totodată, în ambele cazuri Ombudsmanul a recomandat anularea ordinelor de sancționare a avertizorilor de integritate și asigurarea despăgubirilor prejudiciilor materiale și morale suportate în urma răzbunării, după caz.

În unul din cazuri, deoarece angajatorul nu a dorit să implementeze recomandările Avocatului Poporului, făcând trimitere la legislația muncii, și anume, ca ordinul de sancționare să fie contestat în instanța de judecată, Ombudsmanul în temeiul art. 25, alin.(3) al Legii nr.52 cu privire la Avocatul Poporului a intervenit în procesul de judecată¹³¹ pentru depunerea concluziei. Astfel, la data de 26 iunie 2020, instanța de judecată a examinat cauza de contencios administrativ cu privire la anularea actului administrativ individual defavorabil și obligarea emiterii actului administrativ favorabil, și a emis o hotărâre prin care a fost anulat ordinul cu privire la sancționarea disciplinară a funcționarului public prin concediere, cu obligarea angajatorului de a emite actul administrativ cu privire la restabilirea persoanei lezate în drepturi în funcția deținută anterior concedierii. Ulterior, angajatorul a contestat decizia primei instanțe la Curtea de Apel Chișinău. La data de 03 martie 2021, Curtea de Apel Chișinău, prin decizia sa, a menținut hotărârea primei instanțe. Pe acest caz, Avocatul Poporului va întreprinde în continuare și alte acțiuni, inclusiv se va adresa angajatorului pentru întreprinderea de către acesta a acțiunilor de tragere la răspundere a persoanei vinovate de aplicarea măsurilor de răzbunare. În caz de neimplementare a recomandărilor Avocatului Poporului, instituția își rezervă dreptul să se adreseze în instanța de judecată.

Cu referire la al doilea caz aflat în gestiune, Avocatul Poporului urmează să fie informat de către angajator despre gradul de implementare a recomandărilor înaintate. Simultan,

¹³¹ în temeiul articolelor 7, 195, 204, 205 Cod Administrativ, coroborate cu art.74 CPC;

deoarece avertizorul de integritate a contestat ordinul de sancționare în instanța de judecată, Avocatul Poporului a intervenit și în acest caz cu concluziile sale în instanța de judecată, făcând uz de prevederile legale aplicabile. Cazul se află pe rol, instanța de judecată urmează să emită o hotărâre în acest sens.

Cu referire la același caz, Avocatul Poporului a înaintat organului ierarhic superior al angajatorului o recomandare de ordin general privind imperativitatea asigurării drepturilor și libertăților omului, îmbunătățirea activității, precum și referitor la necesitatea de informare a tuturor conducătorilor autorităților/instituțiilor din subordine despre prevederile Legii nr.122 din 12.07.2018 privind avertizorii de integritate.

De asemenea, Ombudsmanul a solicitat să fie evaluat modul de implementare de către autoritățile / instituțiile subordonate a prevederilor Legii nr. 122 din 12.07.2018 privind avertizorii de integritate, cu precădere a următoarelor aspecte: asigurarea înregistrării dezvoltărilor practicilor ilegale în Registrul dezvoltărilor practicilor ilegale și al avertizărilor de integritate; transmiterea către autoritățile competente a informațiilor cuprinse în dezvoltarea internă a practicii ilegale care conține elementele constitutive ale unei contravenții sau infracțiuni; întreprinderea acțiunilor cu caracter administrativ în vederea încetării răzbunării împotriva angajatului; asigurarea protecției angajatului ca avertizor de integritate.

Ombudsmanul a mai solicitat să fie organizată examinarea tuturor sancțiunilor disciplinare aplicate în decursul ultimelor 6 luni angajaților și abrogarea actelor cu valoare de răzbunare emise de autoritățile/instituțiile din subordine în legătură cu dezvoltarea practicilor ilegale făcute de angajați în calitate de avertizori de integritate. La moment, Ombudsmanul monitorizează nivelul implementării recomandărilor înaintate organului ierarhic superior.

În același timp, pe parcursul anului 2020 Avocatul Poporului a monitorizat cu o atenție deosebită respectarea drepturilor, libertăților omului în perioada pandemiei. Fiind îngrijorat de informațiile apărute în spațiul public, potrivit cărora angajații din sistemul medical care au făcut dezvoltări despre calitatea și cantitatea echipamentelor de protecție, ar fi supuși presiunilor din partea angajatorilor, Ombudsmanul a înaintat o Recomandare de ordin general Ministerului Sănătății Muncii și Protecției Sociale privind:

- încetarea imediată din partea personalului cu funcție de conducere a oricăror forme de răzbunare asupra lucrătorilor medicali care au făcut dezvoltări privind cantitatea și calitatea echipamentelor și dispozitivelor de protecție a cadrelor medicale;
- investigarea operativă și eficientă a dezvoltărilor privind calitatea dispozitivelor medicale și întreprinderea măsurilor pentru remedierea și ameliorarea măsurilor și echipamentelor de protecție a cadrelor medicale și promovarea climatului de integritate în instituțiile medicale publice și private.

În procesul de monitorizare a implementării acestei recomandări, Avocatul Poporului a contactat persoanele care au făcut dezvăluirile publice și care au comunicat că orice formă de răzbunare asupra lor a încetat și a decăzut necesitatea de intervenire și acordare a protecției din partea Avocatului Poporului.

Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a informat Avocatul Poporului că, odată cu aprobarea prin Hotărârea Guvernului nr.892/2018 a *Planului sectorial de acțiuni anticorupție în domeniul sănătății și asigurării obligatorii de asistență medicală*, atât conducătorii, cât și angajații instituțiilor medicale au beneficiat de instruirii cu privire la instituția avertizorilor de integritate cu suportul Centrului Național Anticorupție.

Oficiul Avocatului Poporului, va continua instruirea și informarea tuturor cetățenilor despre instituția avertizorului de integritate și impactul acestuia asupra prevenirii practicilor ilegale și lipsite de integritate.

Pentru a răspunde în mod adecvat noii competențe atribuite, precum și pentru consolidarea parteneriatelor cu societatea civilă și sporirea încrederii în mecanismul de protecție a potențialilor avertizori de integritate, reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului au dezvoltat mai multe acțiuni comune cu Asociația Obștească „Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției” (CAPC).

Conjugarea eforturilor și implicarea societății civile în construirea infrastructurii pentru instituția avertizorilor de integritate reprezintă un beneficiu incontestabil, ținând cont inclusiv de faptul că numărul solicitărilor de protecție înregistrate de Oficiul Avocatului Poporului este în creștere continuă și constantă.

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă autorităților să susțină instituția avertizorului de integritate prin promovarea acesteia și oferirea protecției corespunzătoare, și prin fortificarea instituțiilor responsabile de protecția avertizorilor de integritate.

VIOLENȚA FAȚĂ DE FEMEI

Incidența și prevalența violenței față de femei și violenței în familie

Violența împotriva femeilor reprezintă o încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale femeilor¹³². Aceasta afectează viața a mii de femei și fete din Republica

¹³² Articolul 16 din Constituția Republicii Moldova consacră egalitatea între femei și bărbați; Principiul egalității de gen este promovat de alte legi precum Legea nr.5-XVI din 09.02.2006 privind asigurarea egalității între femei și bărbați, Legea nr.121 din 25.05.2012 privind asigurarea egalității, Legea nr.45-XVI din 01.03.2007 privind prevenirea și combaterea violenței domestice;

Moldova, dar și viața celor apropiați și are consecințe grave și pe termen lung asupra sănătății și bunăstării lor, precum și a copiilor lor, comunităților și a societății în general. Mai mult de trei din patru femei (76%) afirmă că violența împotriva femeilor este răspândită în țara noastră iar datele statistice vorbesc despre următoarele cifre:

- Aproape trei sferturi (73%), au fost supuse unei sau altei forme de violență din partea partenerului intim, cea mai frecventă fiind violența psihologică, resimțită de 71% dintre femeile din Moldova;
- Două din cinci femei (40%) spun că au fost supuse violenței fizice și/sau sexuale din partea partenerului sau non-partenerului de la vârsta de 15 ani;
- De la vârsta de 15 ani, aproape jumătate dintre femei (49%) indică faptul că au fost hărțuite sexual;
- Mai mult de una din cinci femei (22%) afirmă că au fost supuse la o formă de violență fizică din partea unui adult înainte de vârsta de 15 ani, de regulă de către părinții lor.¹³³

Conform Inspectoratului General al Poliției, cu referire la categoria ce atentează la valorile familiale în anul 2020 au fost înregistrate 678/596;+13,75% cazuri de violență în familie dintre care, 267/231;+15,58% au întrunit elementele constitutive ale componenței de infracțiune, iar 411/345;+19,13% cazuri, au întrunit elementele constitutive ale componenței de contravenție (art.78¹ Cod contravențional)¹³⁴. Pentru anul 2019, femeile sunt victime ale violenței în bază de gen în proporție de 79% și ale contravențiilor de violență în familie în proporție de 94%.

Numărul apelurilor telefonice din partea femeilor la serviciul de asistență telefonică pentru victimele violenței în familie și violenței împotriva femeilor au fost în proporție de 79% (primul trimestru al anului 2019) și 85% (al 2-lea trimestru al anului 2019). În 10 ani de activitate a liniei fierbinți 15738 apeluri din 18683 au fost de la femei.¹³⁵

În anul 2020, pe parcursul perioadei de urgență instalate în țară în contextul pandemiei COVID 19, peste 90,4% de victime ale violenței în familie au fost femeile.¹³⁶

Prin decizia nr.259 din 28.04.2017, Guvernul a aprobat Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pentru anii 2017-2021;

Planul Național de Acțiune pentru Drepturile Omului, care a fost adoptat de Parlament în mai 2018, conține ca domeniu principal de intervenție protecția împotriva discriminării, promovarea egalității, prevenirea și combaterea violenței domestice și asigurarea egalității de gen;

¹³³ Studiul „Bunăstarea și siguranța femeilor” realizat de OSCE, pe un eșantion de 1,802 de femei cu vârste cuprinse între 18 și 74 de ani, anul 2019;

¹³⁴ https://politia.md/sites/default/files/ni_violenta_in_familie_3_luni_2020_pentru_pagina_web-konvertirovan.pdf

¹³⁵ Conform AO Centrul Internațional „La Strada”. Jurnalul ”Telefonul de încredere pentru femei și fete. 10 ani de încredere. 10 ani de ajutor”, anul 2020;

¹³⁶ Evaluarea ”Nevoile femeilor afectate de violență în familie, violență în bază de gen și răspunsul sistemic la cazurile de violență în familie în contextul crizei Covid-19”, realizat de AO Centrul Internațional „La Strada”, anul 2020;

Violența pe bază de gen în contextul pandemiei COVID – 19

În condițiile stării de urgență impuse de pandemia de coronavirus și, respectiv, măsurilor de restricție, situația victimelor violenței în familie s-a agravat și mai mult. Pe de o parte, izolarea, distanțarea socială, restricțiile privind libertatea de mișcare sunt condiții necesare evitării infectării cu COVID-19. Pe de altă parte, în aceste condiții, agresorii, fiind mai mult timp în același spațiu cu victima, le controlează și mai mult. Se comprimă etapele ciclului de violență – practic, dispar etapa creșterii tensiunii și „luna de miere”, iar nivelul de agresivitate crește. Totodată, în această perioadă, femeile sunt mai înclinate să suporte abuzurile din cauza fricii că nu se vor descurca financiar (multe femei și-au pierdut locurile de muncă și veniturile), din cauza unui acces limitat la servicii, în special servicii medicale, etc.

Comparativ cu perioada similară a anului trecut, în anul curent rata violenței în familie a crescut (+2,4%). Astfel, în primele cinci luni ale lui 2020 au fost înregistrate 5.157 sesizări/autosesizări privind cazuri de violență în familie comparativ cu 5.032 sesizări înregistrate în perioada similară a lui 2019. Totodată, numărul infracțiunilor a scăzut, în 2020 fiind înregistrate 355 infracțiuni comparativ cu 391 în 2019. Cât despre măsurile de protecție, trebuie să precizăm că în perioada analizată au fost eliberate cu 160 *ordine de restricție de urgență (ORU)*, mai multe decât în perioada similară a anului trecut, fiind întocmite +70 procese verbale privind neexecutarea ORU.¹³⁷

Datele statistice ale Telefonului de Încredere vorbesc despre o creștere cu aproximativ 30% a apelurilor telefonice în 2020, comparativ cu perioada precedentă a anului 2019.

Cauzele violenței și consecințe

În Moldova, ca și în multe alte țări din regiune și din întreaga lume, sunt foarte puternice stereotipurile și normele culturale, istoric formate, privind rolul femeii și bărbatului în familie și societate. Aceste stereotipuri sunt transmise din generație în generație, sunt rigide și limitează drepturile și libertățile atât a femeilor, cât și a bărbaților. Dacă ne referim la familie, atunci stereotipurile colective sunt despre faptul că misiunea unei femei este de a avea grijă de familie și gospodărie (*90,5% dintre bărbați și 81,5% dintre femei consideră că pentru o femeie cel mai important lucru este de a avea grijă de casă și de a găti pentru familia ei*)¹³⁸, de a fi ascultătoare, de a-și cunoaște locul și de a face totul ca în familie să fie bine, inclusiv să tolereze violența.

¹³⁷ Idem;

¹³⁸ Studiul “Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova” realizat de către Centrul de Investigații și Consultanță “SocioPolis” la cererea Centrului de Drept al Femeilor, realizat pe un eșantion de 1515 bărbați și 503 femei, persoane cu vârsta 18-59 de ani, anul 2015.

Percepția colectivă este că atunci când în familie se întâmplă abuzuri, femeia a făcut ceva ca aceasta să aibă loc, ceea ce este confirmat și de cercetări¹³⁹ (în opinia a 27,7% dintre bărbați și 17,5% dintre femei, femeia trebuie să tolereze violența pentru a-și păstra familia și 41,1 dintre bărbați și 19,1% dintre femei susțin că sunt momente în care femeia trebuie bătută), dar și de confesiunile femeilor care vin la centrele de suport ”m-am gândit să rabd ca să fiu în rînd cu lumea”, ”îmi era rușine de părinți și rude”, ”mă gîndeam că eu trebuie să mă schimb ca să fie bine în familia noastră”, etc. Violențele din partea partenerului intim sunt considerate normale, de la femei se așteaptă să fie puternice din punct de vedere emoțional și să reziste violenței. Blamarea femeilor care sunt victime ale violenței și pasarea responsabilității de pe agresor pe victimă este un fenomen des întîlnit inclusiv în cazurile de violență în afara familiei, cum ar fi violul. Conform studiului OSCE aproape jumătate din femeile respondente (45%) sunt de acord că „violența împotriva femeilor este adesea provocată de victimă. În mod similar, două din cinci femei din Moldova (40%) sunt de acord că „femeile care spun că au fost abuzate adesea inventează sau exagerează acuzațiile de abuz sau de viol”. Aproximativ 40 % dintre bărbați consideră că dacă o femeie a fost violată, atunci ea a făcut ceva ca să provoace violul.

Inegalități structurale sunt vizibile în diferite domenii: femeile din Moldova sunt subreprezentate în posturile de decizionale politice, pe piața muncii în domeniile plătite bine (financiar, IT) și, respectiv, câștigă mai puțin decât bărbații, sunt mai mult supuse diferitor forme de discriminare (de exemplu, femeile sunt cel de al doilea grup cel mai vizat de discursul de ură).

Consecințele violentei

Consecințele și impactul violenței la care sunt supuse femeile poate fi grav, de lungă durată și nu tot timpul vizibil imediat. Supraviețuitoarele adesea rămân cu sentimente de frică și furie - reacții psihologice pe termen scurt (71%) și pe termen lung (82%) cum ar fi, neîncrederea în sine, incapacitatea de a lua decizii importante, tulburări de stres posttraumatic, anxietate, depresie, tulburări de somn și alimentare; precum și consecințe de ordin fizic și fiziologic (una din cinci femei care au supraviețuit violenței cauzate de partenerul anterior a relatat că a suferit de comoție cerebrală, fracturi, hemoragii interne, pierderea dinților, pierderea sarcinii/avort spontan, infertilitate, tulburări hormonale, etc.).¹⁴⁰ Copiii care au trecut în familiile de origine prin violență, sunt înclinați să preia acest comportament în familiile viitoare, fie de victimă, fie de agresor, dar și suferă de o serie de consecințe

¹³⁹ Idem

¹⁴⁰ Studiul „Bunăstarea și siguranța femeilor” realizat de OSCE pe un eșantion de 1,802 de femei cu vârste cuprinse între 18 și 74 de ani, anul 2019;

psihologice care marchează viața de adult (46,9 % dintre bărbați care au fost victime ale violenței în familia de origine au perpetuat acest comportament).¹⁴¹

Alte consecințe sunt decesele femeilor ca urmare a violenței, dar și săvîrsirea de către acestea a unor infracțiuni cu caracter violent. Conform IGP, în anul 2019, din total 969 de infracțiuni de violență în familie comise, 21 de cazuri grave au fost soldate cu deces și 29 de cazuri - de omor, conform articolului 145.¹⁴² Potrivit Studiului antropologic „Violența în familie și femeile din Penitenciarul de la Rusca”¹⁴³, 43% din femeile intervievate au recunoscut că au fost supuse violenței în familie din partea soțului/concubinului, părinților. Din aceste 43% de femei victime ale violenței în familie, 84,5% dintre femei au fost condamnate pentru infracțiuni cu caracter violent. Astfel, violența în familie este un factor foarte important care contribuie la delincvența feminină, care, deseori, nu este altceva decât un răspuns la suportarea îndelungată a actelor de violență.

Nivelul de sesizare a cazurilor de violență

Noțiunea tradițională că femeile supuse violenței sunt responsabile de ceea ce li se întâmplă și contextul cultural care plasează responsabilitatea asupra victimei, și nu asupra agresorului, frica și neîncrederea în sistemul de justiție, un sistem de servicii și de justiție birocratic, lipsa unui suport psihoemoțional, etc., contribuie la un nivel scăzut al ratelor de raportare la poliție sau organizații. Respectiv, foarte puține femei au raportat cazurile de violență, aproape trei sferturi (73%) dintre victimele violenței din partea partenerului actual nu au contactat nici o organizație pentru a solicita asistență. Numărul femeilor care raportează la poliție cazurile de violență din partea partenerului actual este redus (11%), iar răspunsul este divizat, 42% dintre respondente fiind mulțumite și 58% fiind nemulțumite de contactul pe care l-au avut.¹⁴⁴

Femeile din Moldova consideră că prietenii lor mai mult *nu sunt de acord* decât de acord că „dacă un bărbat își maltratează soția, cei din afara familiei ar trebui să intervină” (47% sunt în dezacord față de 41% care sunt de acord). În mod similar, mai mult de jumătate din femei (55%) sunt de acord că violența în familie este o chestiune privată și trebuie soluționată în cadrul familiei.

Concluzii

¹⁴¹ Studiul „Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova”, realizat de către Centrul de Investigații și Consultanță „SocioPolis” la cererea Centrului de Drept al Femeilor, realizat pe un eșantion de 1515 bărbați și 503 femei, persoane cu vârsta 18-59 de ani, anul 2015;

¹⁴² Notă informativă privind starea infracționalității în domeniul infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, precum și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2019, Direcția generală securitate publică a IGP;

¹⁴³ Eudochia Saharneanu, Tatiana Mărgărint, „Studiu Antropologic: Violența în familie și femeile din penitenciarul de la rusca:trecut, prezent, viitor”;

¹⁴⁴ Studiul „Bunăstarea și siguranța femeilor”, realizat de OSCE;

În domeniul prevenirii și combaterii violenței Moldova a înregistrat realizări importante care se referă în mod special la cadrul legislativ. Totodată, organizațiile societății civile, dar și autoritățile menționează un șir de deficiențe și lacune, incluse și în rapoartele alternative naționale și internaționale. În acest sens, Raportul Comitetului ONU pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW) adresează un șir de recomandări pentru Republica Moldova în domeniul egalității de gen și prevenirii și combaterii violenței.

Avocatul Poporului susține, fără nici o rezervă, recomandările amintite mai sus și îndeamnă autoritățile să depună toate eforturile necesare pentru implementarea corespunzătoare. Oficiul Avocatului Poporului a depus un raport alternativ în fața Comitetului ONU pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și a participat la sesiunea de evaluare a Republicii Moldova, unde a susținut cele menționate.

RECOMANDĂRI:

Avocatul Poporului recomandă autorităților:

- Să asigure resurse umane, tehnice și financiare corespunzătoare Oficiului Avocatului Poporului, pentru a-i permite să-și îndeplinească în mod eficient mandatul său de promovare și protejare a drepturilor femeilor și a egalității de gen;
- Să accelereze ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul);
- Să modifice Articolul 78 din Codul Contravențional, pentru a elimina prevederile ce îi scutesc pe făptuitorii violenței față de femei de răspundere penală și pentru a încuraja femeile să raporteze cazurile de violență în bază de gen autorităților competente, fără teamă de stigmatizare, asigurându-le accesul la justiție penală;
- Să sporească gradul de conștientizare a femeilor, inclusiv a celor care aparțin grupurilor etnice minoritare, a femeilor cu dizabilități, a femeilor migrante, a femeilor în etate și a femeilor lesbiene, bisexuale și transsexuale cu privire la drepturile lor și la căile de atac disponibile pentru a solicita aceste drepturi;
- Să asigure resurse umane, tehnice și financiare adecvate pentru asigurarea de asistență juridică garantată de stat;
- Să introducă o cotă minimă de 40% de reprezentare a femeilor și a bărbaților în Guvern;
- Să adopte măsuri speciale temporare pentru accelerarea accesului egal la funcții publice, educație și angajare în câmpul muncii pentru femeile din grupurile

subreprezentate, precum femeile de etnie romă, femeile din rândul minorităților naționale, femeile din mediul rural, femeile în etate și femeile cu dizabilități.

- Să sporească gradul de conștientizare a publicului larg pentru a elimina stereotipurile discriminatorii bazate pe gen în ceea ce privește rolurile și responsabilitățile femeilor și ale bărbaților în familie și în societate;
- Să elimine barierele și stigma care descurajează femeile să raporteze autorităților competente cazurile de violență bazată pe gen, inclusiv prin sensibilizarea și instruirea reprezentanților din domeniul justiției sau poliției;
- Să aloce resurse suficiente pentru acordarea compensațiilor financiare victimelor violenței în familie în temeiul Legii Nr.196/2016 și victimelor altor infracțiuni de violență bazată pe gen, în temeiul Legii Nr.137/2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor;
- Să aloce resurse umane, tehnice și financiare corespunzătoare pentru implementarea eficientă a *Strategiei Naționale de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie (2018 - 2023)* și a Planului de acțiuni aferent, pentru a asigura că victimele violenței au acces la adăposturi și servicii de asistență, inclusiv la tratament medical, consiliere psiho-socială și asistență juridică în orice parte a țării.

RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI ÎN LOCALITĂȚILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE DIN STÂNGA NISTRULUI ȘI MUNICIPIUL BENDER (TRANSNISTRIA)

În Raportul privind Drepturile Omului în regiunea Transnistreană a Republicii Moldova¹⁴⁵, expertul ONU în domeniul drepturilor omului, Thomas Hammarberg a menționat că „constituția” transnistreană conține o listă a drepturilor omului recunoscute pe plan internațional. Pe lângă legislația internațională cutumiară care obligă autoritățile *de facto* să susțină normele fundamentale în domeniul drepturilor omului, autoritățile *de facto* s-au angajat unilateral, să respecte unele dintre tratatele internaționale inclusiv: Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice; Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale; Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Convenția cu privire la Drepturile Copilului.

¹⁴⁵https://www.undp.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/Expert_Superior_Hammarberg_Raport_TN_DrepturileOmului.pdf

Chiar dacă regiunea transnistreană nu este recunoscută pe plan internațional ca stat, și nu poate fi parte la tratatele internaționale privind drepturile omului, acest lucru însă nu eliberează autoritățile *de facto* de obligații conform dreptului internațional cu privire la drepturile omului și dreptului umanitar internațional, să aplice standarde care sunt în concordanță cu normele internaționale importante, iar constrângerea aplicată de către entitățile de la Tiraspol nu trebuie să anuleze drepturile omului, trebuie să respecte principiul proporționalității și temporalității și să nu implice nici o derogare de la standardele drepturilor omului.

La 12 martie 2020 autoritățile *de facto* transnistrene au adoptat prima decizie privind instituirea carantinei în regiune care prevedea:

- interzicerea desfășurării oricăror întruniri publice;
- instituirea obligativității în privința tuturor instituțiilor de efectuare a măsurilor de dezinfecție;
- suspendarea procesului educațional începând cu 16 martie 2020;
- asigurarea izolării și supravegherea medicală pe un termen de 14 zile calendaristice a persoanelor care dețin acte de identitate eliberate de Tiraspol și care se întorc în regiunea transnistreană din state unde au fost depistate cazuri de COVID-19;
- desfășurarea măsurilor de profilaxie și dezinfecție în mijloacele de transport public;
- interzicerea întreprinderilor cu persoanele private de libertate, întreprinderea fiind autorizată doar în cazuri excepționale cu verificarea obligatorie a simptomelor;
 - alte măsuri de profilaxie și dezinfecție.

Ulterior, la 18 martie 2020 așa-zisul Soviet Suprem de la Tiraspol a aprobat Ordinul lui Vadim Krasnoselski, din 16 martie 2020, cu privire la instituirea stării de urgență în regiunea transnistreană pe o perioadă de 19 zile, adică până la 5 aprilie 2020. Odată cu intrarea în vigoare a acestor acte s-a dispus:

- interzicerea intrării în regiunea transnistreană a cetățenilor străini și a apatrizilor, cu excepția persoanelor care au viză de reședință în regiune, a diplomaților, a membrilor organizațiilor internaționale, a persoanelor care transportă produse alimentare și alte produse de primă necesitate;
- autoizolarea obligatorie timp de 14 zile a tuturor persoanelor care intră în regiunea transnistreană și locuiesc în acest teritoriu;
- consolidarea controlului asupra persoanelor care se eschivează de la examinarea și tratamentul medical, respectarea stării de carantină și luarea măsurilor corespunzătoare;

- interzicerea ieșirii din regiunea transnistreană a persoanelor care dețin presupusa cetățenie a regiunii, cu excepția cazurilor excepționale (tratament medical, înmormântare, transportarea mărfurilor și produselor strict necesare);
- aplicarea altor măsuri de prevenire a răspândirii virusului.¹⁴⁶

La 25 martie 2020, în contextul situației create urmare a răspândirii COVID-19 în Republica Moldova, în adresarea sa către împuternicitul pentru drepturile omului din regiunea transnistreană, Avocatul Poporului (Ombudsmanul) și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu acțiunile unilaterale și neproporționale ale structurilor de la Tiraspol întreprinse în contextul instituirii începând cu 18 martie 2020 a stării de urgență, și îndemnul de a contribui la soluționarea problemelor apărute în contextul acțiunilor de prevenire și combatere a Coronavirusului de tip nou legate, în particular, de asigurarea accesului persoanelor la locul de muncă, locul de trai, la instituțiile bancare de pe ambele maluri ale Nistrului, precum și la centrele medicilor de familie. La 08 aprilie 2020 într-un apel adresat viceprim-ministrului pentru reintegrare, reprezentanților mediatorilor și observatorilor în formatul 5+2, Avocatul Poporului și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu punerea în aplicare de către autoritățile *de facto* de la Tiraspol a unor mecanisme de gestiune a stării de urgență, care în opinia Avocatului Poporului, sunt neproporționale și contrare standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului.

În apelul său Avocatul Poporului a îndemnat autoritățile statului, reprezentanții mediatorilor și observatorilor în formatul 5+2 să aplice măsuri de ordin diplomatic, juridic sau de alt gen, care le stau în putere și sunt în conformitate cu dreptul internațional, pentru a asigura realizarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ - teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria) în condițiile stării de urgență, astfel încât restrângerile drepturilor omului să fie proporționale cu situația care le determină. Cu părere de rău situația nu s-a schimbat.

Dreptul la libera circulație

La 30 aprilie 2020 s-a întrunit Consiliul Permanent al OSCE - principalul organism decizional pentru consultări politice periodice. În cadrul acestei sesiuni, Șeful Misiunii OSCE în Moldova, Claus Neukirch, a abordat și problema drepturilor omului în regiunea transnistreană pe timp de pandemie. În particular, a fost subliniată problema instalării unilaterale a posturilor de control din Zona de Securitate de către administrația *de facto* a regiunii transnistrene și impactul acestora asupra libertății de circulație. Șeful Misiunii a reiterat necesitatea ca Tiraspolul să își regândească abordarea actuală și să se asigure că

¹⁴⁶ Raport: situația respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană pe timp de pandemie covid-19, Promo-Lex, 2020

oamenii se pot deplasa la locul lor de muncă, pot avea acces la servicii de asistență medicală, la bancomate și la alte necesități.

Astfel, dacă până la data de 16 martie 2020 la granița administrativă erau amplasate 24 de posturi neautorizate și 15 posturi ale Forțelor de Menținere a Păcii, atunci în perioada martie-iulie 2020 au fost amplasate unilateral de către Tiraspol alte 37 de posturi în jurul localităților aflate sub jurisdicția autorităților constituționale.

Posturile amplasate unilateral, în pofida tuturor acordurilor semnate în procesul de negocieri, sunt un instrument prin care este limitat dreptul la libera circulație pentru persoanele fizice, agenții economici, servicii și împiedică realizarea efectivă a dreptului la sănătate, dreptului la muncă, dreptului la proprietate, dreptul la învățătură și au contribuit la un regres semnificativ în implementarea unui șir de dosare din așa-numitul pachet „Berlin plus” care prevede asigurarea accesului liber la terenurile agricole al fermierilor din raionul Dubăsari, asigurarea trecerii elevilor și a cadrelor didactice/angajaților instituțiilor de învățământ în baza carnetelor de elevi/ legitimităților de serviciu, excluderea notificărilor scrise prealabil în privința circulației prin regiunea transnistreană a persoanelor cu funcții de demnitate publică și a funcționarilor publici de conducere din Republica Moldova.

Protectia datelor cu caracter personal

Avocatul Poporului și-a expus îngrijorarea de faptul acumulării/stocării de către „serviciile speciale” subordonate autorităților *de facto* din stânga Nistrului a datelor cu caracter personal pe care cetățenii sunt obligați să le dezvăluie la solicitarea permisului pentru ieșirea din regiune pentru tratament, studii etc.¹⁴⁷.

Astfel, pentru a obține permis de ieșire din regiune, locuitorii au fost puși în situația să prezinte o solicitare în „centrele de criză” subordonate „ministerului afacerilor interne”¹⁴⁸ al regiunii, în care trebuie să indice informații și să anexeze documente confirmative cum ar fi: numele; motivul necesității părăsirii regiunii; denumirea și adresa juridică a instituției la care urmează să se adreseze persoana; datele privind autovehiculul; datele complete ale persoanei care urmează să se deplaseze pentru tratament și a persoanei însoțitoare; copiile documentelor medicale; copile diplomelor de studii în cazul deplasării pentru a face studiile în afara regiunii etc. Acest fenomen are loc pe parcursul a ani de zile încălcând astfel dreptul la respectarea vieții private prin prelucrarea datelor cu caracter personal în afara unui cadru legal.

¹⁴⁷ <http://dnestr.tv/10740-kak-poluchit-razreshenie-na-vyezd-po-medicinskim-pokazaniyam-i-dlya-prodolzheniya-obucheniya.html>
<https://www.mvdpmr.org/vazhnaya-informatsiya/31914-kak-poluchit-razreshenie-na-vyezd-v-territorialnom-krizisnom-tsentre.html>

¹⁴⁸ <https://mvdpmr.org/novosti/resheniya-opershtaba.html>

Problema dezvoltării de către instituțiile/organizațiile de la Chișinău a datelor cu caracter personal a fost expusă de către Avocatul Poporului în Rapoartele privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anii 2016¹⁴⁹ și 2017¹⁵⁰. La 19 februarie 2018 Cristina Lesnic, viceprim-ministru pentru reintegrare, prin scrisoarea de notificare nr.23-05-1328, a solicitat de la autoritățile statului să evite procesarea datelor cu caracter personal către entitățile din stânga Nistrului.

În pofida deciziilor privind suspendarea operațiunilor de prelucrare a datelor cu caracter personal și transmiterea acestora către autoritățile *de facto* din stânga Nistrului, unele instituții au continuat să facă schimb de informații, inclusiv informații ce se referă la cazurile COVID 19 cu indicarea datelor de identitate a persoanelor infectate din rândul angajaților poliției naționale din zona de securitate, fără acordul cetățeanului¹⁵¹.

În speța de referință *Z. c. Finlandei*¹⁵², Curtea Europeană a Drepturilor Omului a notat că protecția datelor cu caracter personal, inclusiv și informației despre starea de sănătate a persoanei, este de o importanță primordială pentru respectul drepturilor individului la protecția vieții private și de familie garantate de art. 8 CEDO.

În opinia Avocatului Poporului schimbul de informații între entități pe timp de pandemie este vital important în interesul colectiv, a unei solidarități, nu numai în interiorul statului dar și la scară internațională. În relațiile cu entitățile din stânga Nistrului schimbul de informație poate fi posibil numai după integrarea dreptului intern al statului în regiunea transnistreană.

Încorporarea forțată în „armata rmn”

Entitățile de la Tiraspol continue să încorporeze forțat tineri pentru serviciul în termen în așa numite „forțe armate transnistrene”. Cu părere de rău autoritățile constituționale reacționează întârziat, numai după ce tinerii sunt plasați în cazarmele de la Tiraspol.

În opinia Avocatului Poporului, pentru a preveni încorporarea forțată a tinerilor în „forțele armate transnistrene” urmează de exclus mențiuni/înscrieri în livretele militare eliberate de Centrele Militare Teritoriale ale Ministerului Apărării al Republicii Moldova care permit identificarea de către autoritățile *de facto* din stânga Nistrului a tinerilor care au satisfăcut serviciul militar cu termen redus, studenții instituțiilor de învățământ din domeniul

¹⁴⁹ https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport-ombudsman_2016.pdf

¹⁵⁰ <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport2017redfinal.pdf>

¹⁵¹ Cererea nr. 11-8/20-4 din 09.10.2020;

¹⁵² <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58033>

militar, tinerii care au trecut pregătirea preliminară și instruirea la catedre militare, cetățenii pregătiți în cadrul formațiunilor de protecție civilă și al formațiunilor sanitare voluntare ale Crucii Roșii, și a persoanelor care au trecut pregătirea în cadrul centrelor de instruire ale rezervei Forțelor Armate.

În același timp este necesară adoptarea unor măsuri de protecție pentru tinerii care se eschivează de evidența și încorporarea forțată în „forțele armate transnistrene” și nu se mai pot întoarce în regiunea controlată de autoritățile *de facto* de la Tiraspol.

Libertatea individuală și siguranța persoane

Și în anul 2020 au fost înregistrate acțiuni de reținere și detenție arbitrară a persoanelor în stânga Nistrului, acțiuni înregistrate în ultimii ani, care demonstrează că aceste procese sunt sistemice.

Un caz relevant în acest sens este cazul a doi locuitori din satul Molovata Nouă, raionul Dubăsari, care în timp ce se aflau în Dubăsari (zonă de securitate aflată sub controlul organelor *de facto*), au fost reținuți de către reprezentanții miliției din Dubăsari, în dimineața zilei de 3 aprilie 2020. Ambele persoane activau în calitate de șoferi de ambulanță la Spitalul Central Raional Dubăsari, secția Serviciu de Urgență. La 9 aprilie 2020, cu efortul autorităților constituționale, cei doi șoferi de ambulanță au fost eliberați din detenția ilegală.

Libertatea de exprimare în regiunea transnistreană

Sub pretextul de asigurare a securității informaționale și prevenire a extremismului, pentru a îngradi dreptul locuitorilor din regiunea transnistreană la o informație alternativă și pentru a preveni orice critică adusă autorităților *de facto* din stânga Nistrului, prin „decretul” nr.121 din 26 martie 2020, liderul de la Tiraspol Vadim Krasnoselsky a aprobat „doctrina securității informaționale a rmn pentru anii 2020-2026”¹⁵³, care pune în pericol reprezentanții societății civile, apărătorii drepturilor omului, libertatea de exprimare, libertatea presei, dreptul la întruniri, legalizarea cenzurii, etc.

Locuitorii din regiunea transnistreană sunt limitați în libertatea de exprimare a opiniilor alternative sau libere, de a aduce critici autorităților *de facto* din regiune. „Codul penal” local¹⁵⁴ conține un șir de articole ce prevăd pedepse dure pentru exprimarea opiniilor alternative care este interpretată de autoritățile *de facto* drept ofensă sau calomnie.

Astfel, în anul 2020 prin o serie de rețineri, arestări, intimidări au continuat acțiunile abuzive ce atentează asupra libertății de opinie, de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul celor ce administrează teritoriul necontrolat din stânga Nistrului.

¹⁵³ <http://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/ob-utverjdenii-doktrini-informatsionnoy-bezopasnosti-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-na-2020-2026-godi.html>

¹⁵⁴ <http://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodateljnie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-administrativnogo-prava/ugolovniy-kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki.html>

În acest sens sunt relevante mai multe cazuri individuale care confirmă starea de lucruri din regiune. Ne referim la cazul Kalik Larisa¹⁵⁵, cazul Ermurachi Mihail¹⁵⁶ ș.a.

Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

Autoritățile *de facto* nu au întreprins măsuri ce se referă la recomandările din Raportul de follow – up al Expertului ONU în domeniul drepturilor omului, Thomas Hammarberg, privind implementarea drepturilor omului în regiunea Transnistreană, care se referă la revizuirea procedurilor la înregistrarea organizațiilor religioase pentru a le face rapide, non-birocratice și non-discriminatorii în practică.

Din contra, autoritățile continuă să respingă cererile de înregistrare a grupurilor locale ale Martorilor lui Iehova din regiunea transnistreană pe motiv că activitatea organizației „Martorii lui Iehova” este recunoscută ca o organizație distructivă, a cărei activitate „contravine” „constituției” transnistrene. Autoritățile *de facto* de la Tiraspol continuă să folosească în procesul didactic în școlile din regiune un manual cu un conținut negativ și defăimător despre Martorii lui Iehova¹⁵⁷.

În continuare rămâne nesoluționată problema persoanelor care pe motive confesionale solicită îndeplinirea serviciului alternativ civil în instituții/organizații civile și refuză de a îndeplini serviciul alternativ ca personal civil în formațiuni militare din motive confesionale. Asupra acestei probleme a atras atenția și în raportul de follow-up privind implementarea drepturilor omului în regiunea Transnistreană, Thomas Hammarberg, expert ONU în domeniul drepturilor omului.

În acest sens este relevantă speța Bayatyan c. Armeniei, unde Marea Cameră a Curții Europene pentru Drepturile Omului s-a pronunțat asupra încălcării dreptului la libertatea de gândire, conștiință și religie prin condamnarea reclamantului ca rezultat al refuzului de a îndeplini serviciul militar din motive confesionale, reclamantul fiind adept al Martorilor lui Iehova.

¹⁵⁵ Persoana fost nevoită să părăsească regiunea transnistreană din cauza că a editat cartea „Год молодости” în care erau scrise mărturiile despre tratamentul inuman, dar și alte probleme cu care se confruntă 12 tineri din „armata transnistreană”. Ca urmare a intentării în privința acestuia de către structurile *de facto* de la Tiraspol a unei „cauze penale” pentru acțiuni de „extrimism”. <https://bloknot-moldova.md/news/na-moloduyu-tiraspolchanku-zavedeno-ugolovnoe-delo-1232766>

¹⁵⁶ Pensionar de 70 ani din or. Tiraspol, care într-o discuție privată s-a expus negativ referitor la așa numitele autorități din regiunea transnistreană. <https://promolex.md/17493-promo-lex-indeamna-reprezentantii-formatului-de-negocieri-52-sa-asigure-libertatea-de-exprimare-in-regiunea-transnistreana/?lang=ru>

¹⁵⁷ Приднестровский государственный университет им.Т.Г.Шевченко, Научно - исследовательская лаборатория истории Приднестровья «История приднестровской молдавской республики, Вторая часть», Тирасполь РИО ПГУ 2001.

Dreptul la ocrotirea sănătății

Cetățenii din localitățile administrativ teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender care au nevoie de asistență medicală de înaltă calitate în afara regiunii au devenit și mai vulnerabili în perioada de autoizolare a regiunii.

Restricțiile puse unilateral în aplicare de către autoritățile *de facto* din stânga Nistrului¹⁵⁸, prin care a fost limitată circulația liberă a populației, limitează accesul a peste 19000 de locuitori din regiunea Transnistreană la sistemul de asigurări obligatorii de asistență medicală care acoperă costurile de tratare a afecțiunilor cauzate de apariția evenimentelor asigurate în care Guvernul Republicii Moldova acționează ca asigurat.

În cele mai dese cazuri, acestea sunt persoane cu boli cardiovasculare, boli ale sistemului respirator (boli pulmonare obstructive cronice, astm bronșic), boli osteoarticulare (osteoartrita, poliartrită reumatoidă), boli ale sistemului endocrin, care astăzi nu pot liber să se deplaseze în localitățile limitrofe pentru a primi medicamente compensate din fondul de asigurări obligatorii în medicină, necesare pentru tratament/susținere (pe termen lung) în ambulatoriu.

Pentru a se deplasa în dreapta Nistrului, persoanele trebuie să obțină un permis de la autoritățile *de facto*, o procedură birocratică și anevoioasă.

Totodată, din cauza impunerii restricțiilor de către autoritățile *de facto*, instituțiile medicale din localitățile limitrofe au rămas fără medici de familie, felceri, alt personal medical, care în mod normal făceau naveta între cele două maluri ale Nistrului.

Conform datelor Biroului Politici de Reintegrare, aproximativ 95 de cadre medicale nu au avut acces la locul său de lucru iar instituțiile medicale, inclusiv centrele medicilor de familie din localitățile limitrofe, au rămas fără specialiști și personal. Este necesar de menționat că autoritățile statului au întreprins măsuri temporare pentru 44 medici din regiunea transnistreană care au fost temporar acomodați în localitățile limitrofe de pe malul drept¹⁵⁹.

După mai multe intervenții ale Biroului Politici de Reintegrare, medicilor li s-a permis circulația prin posturile ilegal instalate numai cu permisiunea „centrelor de criză” din regiune.

Dreptul la asistență și protecția socială

Problema pensiilor și a prestațiilor sociale în localitățile administrative-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender rămâne nesoluționată.

¹⁵⁸ <http://president.gospmr.org/pravovye-akty/ukazi/o-vnesenii-izmeneniy-i-dopolneniy-v-ukaz-prezidenta-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-ot-16-marta-2020-goda-98-o-vvedenii-chrezvichaynogo-polojeniya-na-territorii-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki-.html>

¹⁵⁹ https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raportul_anual_2020_cs_final_4.pdf

Nerealizarea dreptului la asistență și protecție socială rămâne a fi generată, în mare parte, de lipsa autorităților publice locale legale în raioanele de est ale țării¹⁶⁰. Din acest considerent, autoritățile publice locale de ambele niveluri acordă asistență și protecție socială persoanelor aflate în dificultate, doar dacă acestea au viza de domiciliu în localitățile care se află sub jurisdicția organelor constituționale ale Republicii Moldova, cu excepția persoanelor care cad sub incidența Legii nr. 190 din 08.05.2003 „Cu privire la veterani” și a Hotărârii Guvernului nr. 906 din 24.09.2010 privind crearea și activitatea comisiilor pentru examinarea adresărilor cetățenilor Republicii Moldova, domiciliați în localitățile din stânga Nistrului (Transnistria) și localitățile limitrofe acestora din categoriile pentru care calitatea de asigurat o are Guvernul. Astfel, cetățenii Republicii Moldova care beneficiază de pensii stabilite de Casa Națională de Asigurări Sociale a Republicii Moldova, domiciliați în localitățile aflate sub controlul entităților de la Tiraspol, nu au acces deplin și în egală măsură la asistență socială, prestații și servicii de asistență socială.

În baza cererilor recepționate Avocatul Poporului a adresat Guvernului Republicii Moldova mai multe propuneri¹⁶¹, și anume: să se identifice resurse financiare și să fie inițiat procesul de modificare a Legii nr. 156/1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat, astfel încât perioada în care persoanele care au activat în entitățile economice din stânga Nistrului, subordonate autorităților constituționale, să fie inclusă în stagiul de cotizare la calcularea și stabilirea pensiei; să fie identificat un mecanism eficient pentru asigurarea dreptului la pensii pentru persoanele care au activat în entitățile economice din stânga Nistrului; identificarea numărului beneficiarilor de pensii, stabilite în sistemul public de asigurări sociale, domiciliați în mun. Bender și a resurselor financiare pentru examinarea oportunității introducerii mun. Bender în lista localităților care cad sub incidența Legii 1591/2002 privind protecția socială suplimentară a unor beneficiari de pensii și a unor categorii de populație.

Dreptul la educație

Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului prin diferite platforme permanent comunică cu copiii care își fac studiile în școlile moldovenești cu predare în limba română, care se află în subordinea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

Cu părere de rău nici în anul 2020 nu au fost soluționate problemele a celor 8 licee și gimnazii ce țin de dotarea acestor instituții de învățământ cu sedii care corespund cerințelor în procesul didactic și educațional.

¹⁶⁰ Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) nr. 173 din 22.07.2005.

¹⁶¹ Nr. 04-2/27 din 07 decembrie 2020

<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/04-2-27-din-07.12.2020-Guvernul-RM-propunere-de-perfec%C8%9Bionare-a-legisla%C8%9Biei.pdf>

În perioada 16 martie -01 septembrie urmare mecanismelor de gestiune a stării de urgență puse în aplicare de entitățile de la Tiraspol a fost îngrădit dreptul la libera circulație atât pentru elevi cât și pentru profesorii și personalul instituțiilor de învățământ din regiune.

Din 1 septembrie entitățile de la Tiraspol au început să respecte mecanismul de deplasarea a elevilor, profesorilor și a personalului instituțiilor de învățământ în baza carnetelor de elevi și a legitimațiilor de serviciu.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului apreciază eforturile Biroului Politici de Reintegrare depuse întru soluționarea problemei legate de ridicarea salariilor de la bancomatele amplasate în localitățile limitrofe, deplasării administrațiilor instituțiilor de învățământ prin posturile ilegal instalate de entitățile de la Tiraspol, dar și asigurarea școlilor moldovenești cu predare în limba română cu materiale didactice.

Concluzii

Avocații Poporului consideră că platformele de dialog extern la care este asigurată expunerea poziției Chișinăului, a partenerilor internaționali recunoscuți, a organizațiilor internaționale la care Republica Moldova este parte, precum și formatul de negocieri 5+2 pot să devină platforme de cooperare dintre autoritățile naționale, actorii externi relevanți, reprezentanții mediatorilor și observatorilor care pot contribui la atenuarea efectelor generate de restrângerile nejustificate, aduse drepturilor și libertăților omului de către factorii de decizie din regiunea transnistreană în condițiile stării de urgență.

RECOMANDĂRI:

În contextul celor menționate și în lipsa unor progrese, Avocatul Poporului reiterează **recomandările** sale anterioare și anume:

- Utilizarea tuturor mecanismelor disponibile în procesul de reglementare a conflictului transnistrean, pentru impulsivarea activității grupurilor de lucru sectoriale;
- Aplicarea elabodării bazate pe drepturile omului în procesul de negocieri, de către Grupurile de lucru sectoriale, pentru a identifica soluții eficiente la problemele cu care se confruntă locuitorii din regiunea transnistreană;
- Întreprinderea tuturor măsurilor de către Guvern pentru implementarea recomandărilor internaționale privind protecția drepturilor omului în regiunea transnistreană.

CAPITOLUL II.

RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2020

Anul 2020 a fost plin de provocări și obstacole pentru sistemul național de protecție a drepturilor copilului din Republica Moldova, în contextul situației nefavorabile în sănătate determinată de pandemia Covid-19 și a măsurilor de urgență luate de autoritățile naționale, în scopul diminuării/stopării răspândirii infecției și al creșterii numărului de persoane infectate. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a monitorizat respectarea drepturilor copilului în contextul acțiunilor autorităților publice de toate nivelurile, inclusiv celor create special pentru gestionarea crizei pandemice.

Prezentul capitol va reprezenta o incursiune generală în sistemul de protecție a copilului din anul 2020 în perioada pandemică și prezintă analiza acțiunilor întreprinse de către autoritățile guvernamentale responsabile de gestionarea crizei sanitare, acțiuni care, deși au fost adoptate în scopul de a proteja viața și sănătatea persoanelor, în unele cazuri, s-au suprapus principiului aplicării simultane a drepturilor, prestabilit de art. 4 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, care stabilește că *„Statele părți se angajează să ia toate măsurile legislative, administrative și altele care sunt necesare pentru a pune în practică drepturile recunoscute de prezenta Convenție¹⁶²”*.

Impactul asupra realizării drepturilor copilului și asupra sistemului național de protecție a acestuia a început odată cu declanșarea pandemiei în Moldova, adoptarea Hotărârii Parlamentului nr.55 din 17 martie 2020 privind declararea stării de urgență¹⁶³ și instituirea Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică au fost cele mai importante măsuri adoptate de autoritățile naționale în contextul situației pandemice provocate de coronavirus. Acțiunea respectivă avea drept scop instituirea unor măsuri excepționale care erau obligatorii și executorii pentru conducătorii autorităților administrației publice centrale și locale, ai agenților economici, ai instituțiilor publice, precum și pentru cetățeni și alte persoane aflate pe teritoriul Republicii Moldova.

În acest context, Avocații Poporului au propus Comisiei pentru Situații Excepționale stabilirea unui mecanism de conlucrare, pentru evitarea unor eventuale derogări de la standardele internaționale în domeniul drepturilor omului în condițiile stării de urgență. Concomitent Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a expediat Comisiei pentru

¹⁶² https://drepturilecopilului.md/files/publications/CDC_2005_final.pdf

¹⁶³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120817&lang=ro

situații excepționale, Opinia sa privind *conformitatea măsurilor de urgență cu principiul interesului superior al copilului*¹⁶⁴.

De asemenea, în contextul situației create de virusul pandemic Covid-19 la nivel internațional și a impactului negativ asupra respectării drepturilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a lansat un *apel către colegii săi Ombudsmani, membri ai Rețelei Europene a Ombudsmanilor Copiilor (ENOC)* de a elabora o Declarație de Poziție a Apărătorilor Copiilor privind respectarea obligației statelor de a asigura protecție eficientă tuturor copiilor din jurisdicția lor, fără discriminare. Totodată fiind necesar de a reaminti Guvernelor despre rolul Ombudsmanilor Copiilor în calitatea lor de Instituții Naționale de Protecție a drepturilor copilului de a veghea asupra respectării necondiționate a drepturilor și libertăților fundamentale ale copiilor și a interveni cu promptitudine în cazul derapajului de la standardele internaționale și repunerea imediată în drepturi ale copiilor¹⁶⁵.

Astfel, în urma hotărârilor adoptate de autoritățile competente de gestionarea crizei pandemice, pe segmentul copiilor, era interzisă frecventarea instituțiilor de învățământ de către elevi și organizarea tuturor evenimentelor în masă care implică atragerea mai mult de 3 persoane, dacă acestea nu sunt rude de gradul I sau II. Distanța socială fiind cea mai eficientă măsură pentru evitarea răspândirii infecției cu coronavirus. Toate aceste măsuri întreprinse cumulativ au avut drept scop protejarea vieții și sănătății persoanelor/copiilor.

Este necesar de amintit că unele drepturi ale omului (cum ar fi interzicerea torturii și sclaviei) sunt absolute și nu permit nicio limitare, echilibrând cu alte drepturi sau libertăți. Cu toate acestea, majoritatea drepturilor omului/copilului nu sunt absolute și pot fi restricționate, deși în anumite limite. Limitările/restricțiile drepturilor non-absolute sunt permise atunci când sunt prescrise de lege, în conformitate cu un scop legitim și atunci când o astfel de limitare este necesară într-o societate democratică și proporțională cu scopul legitim identificat. Limitările permit echilibrarea intereselor individuale și colective și sunt încorporate în mai multe dispoziții ale Pactului Internațional privind Drepturile Civile și Politice (PIDCP) și Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), la care Republica Moldova este parte. De asemenea, aceste tipuri de limitări sunt stabilite și în textul Convenției ONU cu privire la drepturile copilului care prevede faptul că respectarea drepturilor copiilor este imperativă, iar

¹⁶⁴ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-a-prezentat-comisiei-pentru-situatii-exceptionale-opinia-privind-concordanta-masurilor-de-urgenta-cu-principiul-prioritatii-interesului-superior-al-copi/>

¹⁶⁵ <http://ombudsman.md/news/declaratia-retelei-europene-a-ombudsmanilor-copiilor-enoc-expediata-comisiei-pentru-situatii-exceptionale-si-guvernului-republicii-moldova-de-catre-avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-as/>

limitarea exercitării unor drepturi poate fi admisă doar prin lege, respectând raportul de proporționalitate dintre cauza și efectul limitării¹⁶⁶.

Cu toate că sunt redactate în moduri ușor diferite, atât CEDO, CDC, cât și PIDCP identifică obiective legitime, inclusiv securitatea națională, siguranța publică, ordinea publică, sănătatea publică sau moravurile, ca motive de limitare - prin lege și când este necesar și proporțional cu astfel de obiective identificate - a următoarelor drepturi: dreptul la respectarea vieții private și de familie (art. 8 CEDO și art. 9 și 16 CDC), libertatea de a-și manifesta religia sau credința (art. 9 CEDO, art. 18 PIDCP și 14 CDC), libertatea de exprimare (art. 10 CEDO și art. 19 PIDCP, art. 15 CDC), libertatea de adunare și de asociere (art. 11 CEDO, art. 21-22 PIDCP și art. 15 CDC), libertatea de mișcare (art. 2 Protocolul CEDO nr. 4, art. 12 PIDCP și art. 10 CDC).

Măsurile de izolare socială a persoanelor prestabilite în deciziile adoptate în perioada anului 2020 de Guvernul Republicii Moldova par a fi în totalitate conforme rigorilor impuse de CDC, CEDO și PIDCP pentru a beneficia de aceste drepturi fundamentale. În special, acestea au fost adoptate prin lege, cu scopul legitim de a proteja sănătatea publică împotriva unei epidemii și sunt atât necesare, cât și proporționale. De fapt, măsurile care limitează contactele sociale nu au fost pur și simplu adecvate, ci s-au dovedit a fi singurele eficiente pentru a limita răspândirea noului coronavirus, cu condiția că aceste măsuri întreprinse de autoritățile naționale să fie strict limitate la exigențele situației.

Totuși, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a notat în repetate rânduri că în materia protecției drepturilor omului, pe segmentul respectării drepturilor copilului, nu este suficient ca Guvernul să afirme bazându-se pe excepțiile incluse în tratatele internaționale că întreprinde doar ceea ce este necesar sau eficient pentru interesul colectiv. Esența drepturilor copilului și a democrației în sine este faptul că autoritatea guvernării se află în obligarea informării și conștientizării opiniilor chiar și a celor mai mici și vulnerabili reprezentanți ai societății¹⁶⁷. ***Copiii nu trebuie priviți drept niște ținte pasive ale virusului din această perioadă sau care poate urma, nici ale programelor guvernamentale care au menirea să salveze viețile omenеști.*** Astfel, problema prezentată de Ombudsmanul Copilului nu rezidă în măsurile adoptate, ci în faptul ***cum aceste măsuri au fost adoptate.*** Guvernul trebuie să poată oferi o justificare adecvată și transparentă a măsurilor luate (și a celor care nu sunt luate) pentru a combate virusul și pentru a proteja sănătatea publică. Și contrar opiniei că participarea activă a adulților/copiilor ar încetini deciziile de comandă și control cu privire la

¹⁶⁶ https://drepturilecopilului.md/files/publications/CDC_2005_final.pdf

¹⁶⁷ <https://www.hhrjournal.org/2020/03/human-rights-and-coronavirus-whats-at-stake-for-truth-trust-and-democracy/>

virus, fiecare experiență cu focare trecute, peste tot în lume, demonstrează că efortul și angajarea semnificativă (nu abuzivă) a persoanelor și comunității în general sunt esențiale pentru gestionarea eficientă a situației de criză.

De asemenea „publicul larg, printre care și copiii” nu sunt toți la fel; sexul, rasa, vârsta, dizabilitatea, etnia și alte axe de identitate determină includerea noastră în societate și, prin extensie, vulnerabilitatea noastră la epidemii¹⁶⁸. Chiar și atunci când măsurile pot părea neutre la prima vedere, sănătatea publică - în special atunci când controlează bolile infecțioase - tinde să urmeze inexorabil o logică utilitară, care poate duce adesea la discriminare. **De exemplu, copiii care rămân acasă de sine stătător** sau sunt impuși de situație de a avea grijă de frații/surorile mai mici, ei nefiind suficienți de pregătiți pentru aceste sarcini; lipsa de acces la studii on-line a copiilor din familiile social-vulnerabile, grupurile minoritare, localitățile rurale unde copiii mai sunt și atrași la munci agricole în detrimentul educației și nu în ultimul rând situația copiilor cu necesități speciale care rămân în afara procesului educațional și sunt lipsiți de serviciile de îngrijire necesară.

O altă problemă, la momentul închiderii instituțiilor de învățământ, a fost **lipsirea unor copii de singura masă pe care o primesc în fiecare zi**. În acest context Avocatul Poporului pentru drepturile copilului precizează că pentru respectarea *interesului superior al copilului* în situațiile de criză, care presupune limitarea unor servicii, trebuie să însemne simultan oferirea unor *măsuri de alternativă*, care vor putea oferi o protecție echivalentă copiilor în perioada menționată.

Un alt aspect, raportat la Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, aspect care nu poate fi limitat chiar și în situațiile de criză este **dreptul la opinie** a copilului în relație cu deciziile adoptate care îl privesc nemijlocit sau tangențial. Astfel, Ombudsmanul Copilului notează faptul că în situația creată, în nici una din chestiunile adoptate până acum în materia protecției copiilor nu a fost dispusă procedura de atragere și participare a copiilor în procesul decizional, fără a fi necesară prezența fizică.

O altă problema în situația respectivă o reprezintă **copiii care sunt în detenție**. Astfel, precum a menționat Înalțul Comisar pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite¹⁶⁹, „această situație reprezintă pentru autoritățile naționale un exercițiu de mare vigilență devotament pentru a asigura sănătatea persoanelor și pentru a diminua încălcarea celorlalte drepturi conexe, pentru această categorie de persoane”. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează că în Republica Moldova există copii care sunt deținuți în izolatoare, penitenciare, instituții psihiatrice și centre de plasament. În această ordine de idei

¹⁶⁸ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx>

¹⁶⁹ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25745&LangID=E>

este necesar ca statul să se asigure că fiecare acțiune care este luată în scopul de a asigura viața și sănătatea copiilor în detenție, să limiteze la minim posibil drepturile conexe garantate de CDC. Făcând referire la standardele prestabilite de Comitetul ONU pentru drepturile copilului cu privire la copii care se află sub una din formele de detenție¹⁷⁰, ***Ombudsmanul Copilului reamintește autorităților naționale că unicul drept efectiv îngădit pentru această categorie de copii, este dreptul la libera circulație, astfel încât celelalte drepturi să nu fie afectate la maxim posibil.***

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului mai notează și faptul că în situația pandemică autoritățile în a căror custodie se află copiii trebuie să depună un dublu efort pentru a asigura pe deoparte dreptul la sănătate al copiilor prin neadmiterea infectării copiilor din detenție și pe de altă parte să nu limiteze nefondat și abuziv drepturile copiilor și să mențină contactul cu lumea înconjurătoare, în special aceasta fiind elementul de reeducare și resocializare a minorului. Totodată, Ombudsmanul Copilului recomandă autorităților extraordinare în comun cu Ministerul Justiției, Consiliul Superior al Magistraturii și Curtea Supremă de Justiție să analizeze posibilitatea ***eliberării de executarea pedepsei penale sau suspendarea executării pedepsei penale pentru copiii, care suferă de boli cardiace, astm, tuberculoză, diabet zaharat***, deoarece aceste maladii reprezintă un risc deosebit în cumul cu noul virus pandemic Covid-19. Ombudsmanul Copilului mai încurajează autoritățile statului ca în situația de criză creată ***măsura de arest preventiv pentru copiii care săvârșesc infracțiuni în această perioadă să fie limitată ca o acțiune de ultimă instanță și să fie aplicată doar după ce au fost analizate/aplicate celelalte forme de protecție.***

Ombudsmanul Copilului mai atrage atenția și asupra necesității de a respecta interesul superior al copilului, inclusiv pentru ***copiii care sunt în situație de stradă***. Din cauza modului stradal de viață, a nivelului slab de igienă, are loc neglijarea regulilor cu privire la distanța socială astfel încât acești copii coabitează în grupuri și sunt mereu în contact cu multe persoane din stradă, ei pot reprezenta atât un risc pentru cei din jur, cât și pentru ei înșiși. Și în acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului încurajează autoritățile de linie să întreprindă toate măsurile posibile (nu abuzive), în scopul de a proteja acest grup de copii. Ombudsmanul Copilului a adus subiectul pe agenda discuțiilor parlamentare, autorităților publice centrale și locale, dar în situația actuală copiii care duc modul de viață stradal rămân a fi cei mai vulnerabili în sistemul de protecție a drepturilor copilului¹⁷¹.

¹⁷⁰ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIntro.aspx>

¹⁷¹ <http://ombudsman.md/news/dezbateri-parlamentare-organizate-la-initiativa-ombudsmanului-copilului-la-subiectul-combaterea-fenomenului-copii-in-situatii-de-strada/>

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește că statul trebuie să întreprindă toate măsurile legislative și administrative corespunzătoare care să asigure copilului protecția și îngrijirile necesare pentru bunăstarea sa. Procedurile întreprinse în situațiile conexe stării de urgență trebuie să corespundă în totalitate prevederilor stipulate în art. 3 al Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, reflectate inclusiv și în plan național prin prevederile Legii nr. 140 din 14 iunie 2013 privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți și Hotărârea Guvernului nr. 143 din 12 februarie 2011 pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială.

Ombudsmanul Copilului atrage atenția asupra practicilor defectuoase în implementarea legislației naționale, a politicilor și strategiilor, ineficienței și lipsa de eficacitate a mecanismelor de cooperare intersectorială în domeniul protecției drepturilor copilului, fapt stabilit și concluziile *Raportului tematic "Evaluarea eficienței și eficacității mecanismelor de cooperare intersectorială în domeniul protecției drepturilor copilului"*¹⁷².

De asemenea, este necesar de a revedea legislația națională prin racordarea standardelor naționale la acquis-ul internațional relevant protecției copilului, în special la Convenția ONU cu privire la drepturile Copilului și semnarea/ ratificarea celui de al treilea Protocol Opțional, la Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția Lanzarote), cât și la standardele internaționale în domeniul securității online a copilului.

Consecvent, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a înaintat Parlamentului propunerea de modificare a Legii nr. 338 din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului sau adoptarea unei legi noi care ar fi apropiată textului Convenției ONU, ceea ce ar oferi posibilitatea unor răspunsuri prompte și adecvate la provocările actuale ce țin de garantarea drepturilor copilului ¹⁷³.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a susținut inițiativa elaborării unui document de politici publice pentru adaptarea la nivel național și implementarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă și au apreciat eforturile de integrare a principiilor abordării bazate pe drepturile omului în acest document de politici publice, centrate pe oameni – titularii de drepturi.

¹⁷² <http://ombudsman.md/news/mecanismele-de-cooperare-intersectoriala-in-domeniul-protectiei-drepturilor-copilului-sunt-implementate-partial-sau-deloc-este-una-dintre-constatarile-din-raportul-tematic-elaborat-de-catre/>

¹⁷³ <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-propune-modificarea-sau-adoptarea-unei-legi-noi-privind-drepturile-copilului-pentru-racordarea-ei-la-standardele-internationale-in-domeniu/>

Totodată, urmare a analizei proiectului propus spre consultări publice a venit cu unele sugestii pentru a îmbunătăți documentul respectiv din perspectiva integrării principiilor Abordării Bazate pe Drepturile Omului (ABDO) și asigurării respectării drepturilor copilului. În acest context au fost avansate mai multe recomandări, în special cu privire la utilizarea noțiunilor ce vizează copii ce fac parte din grupurile vulnerabile, includerea în lista grupurilor vulnerabile a copiilor aflați în situație de risc etc.

Viziunea și obiectivul strategic major al SND „Moldova 2030” este centrat pe calitatea vieții, ceea ce implică o definiție clară a dimensiunilor acesteia, identificare a principalilor factori determinanți și actori ai schimbării și atribuire a unui set de indicatori statistici pentru măsurarea tendințelor recente, situației actuale, perspectivelor de dezvoltare și țintelor pertinente pentru intervențiile strategice.

SND „Moldova 2030” include 4 piloni ai dezvoltării durabile, structurate în 10 obiective pe termen lung. Pentru fiecare din cele zece obiective a fost analizată situația curentă, au fost scoase în evidență cele mai vulnerabile grupuri din societate, au fost analizați factorii de bază ai vulnerabilității oamenilor, a fost formulată viziunea strategică, care prezintă conexiunea acesteia cu țintele Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, au fost stabilite obiectivele specifice și formulate acțiunile prioritare, a fost descris impactul scontat și, nu în ultimul rând, au fost setați indicatorii și țintele de monitorizare și evaluare.

Totodată, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului atenționează că lipsa resurselor financiare nu trebuie să fie temei de refuz pentru a dezvolta servicii necesare copiilor, pentru a veni în susținerea copiilor și familiilor acestora sau pentru a crea condițiile prietenoase și corespunzătoare necesităților fiecărui copil. Convenția ONU pentru drepturile copilului obligă statele să întreprindă măsurile necesare fără a precupeți resursele de care dispun.

Dovada pertinentă a nerespectării acestei obligații este respingerea propunerii Ombudsmanului Copilului de a planifica în bugetul național pentru anul 2021 resurse financiare pentru: - susținerea familiilor cu copii afectate de situația epidemiologică nefavorabilă cauzată de virusul SARS-CoV-2, în special a familiilor monoparentale; - finalizarea realizării acțiunii pct. 2 Asigurarea accesului copiilor la surse îmbunătățite de apă în grădinițe și școli – 100% din instituții, până în 2020 din cadrul Programului Național pentru implementarea Protocolului privind Apa și Sănătatea în Republica Moldova pentru anii 2016-2025, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1063 din 16.09.2016, obiectivul 3, domeniul III, art. 6; -salarizarea specialistului în protecția drepturilor copilului, funcționar public din cadrul

primăriei care realizează activități de suport pentru îndeplinirea atribuțiilor autorității tutelare locale¹⁷⁴.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului *conchide că și în anul 2020 nu au fost obținute progrese în domeniul respectării drepturilor copilului*, obligație asumată în urma ratificării Convenției ONU cu privire la drepturile copilului și al altor acte internaționale ratificate. Mai mult, provocările din acest an determinate de criza pandemică SARS-CoV-2 a accentuat lacunele existente și au evedențiat altele noi.

Evident, în perioada raportată au fost identificate și alte probleme care generează impedimente pentru respectarea drepturilor copilului și buna funcționare a sistemului de protecție a copilului, altele decât cele determinate de pandemia covid.

Desigur, sunt multe acțiuni întreprinse de către autoritățile statale care trebuie apreciate ca și reușite, dar acestea au avut impact sectorial și/sau temporal și nu au fost de amploare pentru a remedia situația în domeniul drepturilor copilului.

În circumstanțele consemnate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reamintește autorităților obligativitatea implementării Recomandărilor sale, cât și a Recomandărilor (Observațiilor finale) ale Comitetului ONU pentru drepturile copilului emise în cadrul examinării celui de-al patrulea și al cincilea raport periodic combinat, privind implementarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

În opinia Ombudsmanului Copilului, este necesar de a regândi acțiunile noastre pentru avansarea Agendei de dezvoltare durabilă 2030, precum și punerea în aplicare a principiului „nu lasă pe nimeni în urmă”.

Dreptul viitoarelor generații trebuie să fie prioritatea statului și să se regăsească pe agenda autorităților.

Familia trebuie să-și recapete rolul său în educarea și creșterea copiilor, avem nevoie de părinți instruiți cu abilitățile necesare. Este necesară consolidarea responsabilității comunitare pentru creșterea și educarea unei generații responsabile să-și asume responsabilitățile vieții într-o societate liberă, în spiritul respectului față de părinți, față de valorile naționale, față de drepturile și libertățile omului, păcii și toleranței.

¹⁷⁴ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-la-conferinta-on-line-copiii-migranti-in-tarile-csi-ce-urmeaza-dupa-acordul-de-la-chisinau/>

DREPTUL COPILULUI LA SĂNĂTATE

Respectarea dreptului la sănătate consacrat în art. 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, a reprezentat dilema de bază a tuturor autorităților publice în perioada anului 2020. Astfel, situația de urgență creată a impus autoritățile să reacționeze prompt pentru a asigura sănătatea și tratamentul persoanelor infectate cu Covid-19.

Situația epidemiologică nefavorabilă provocată de virusul SarsCov2 și impunerea restricțiilor în modul obișnuit de viață a populației, au provocat apariția mai multor întrebări cu referire la gestionarea infecției Covid-19, atât din punct de vedere medico-social, cât și cu privire la respectarea drepturilor omului/copilului.

Contribuind, inclusiv ex-officiu, la apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale copilului prin monitorizarea modului de respectare a acestora, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a urmărit cu interes sporit acțiunile autorităților responsabile de gestionare a situației pandemice, intervenind atunci când acțiunile și/sau măsurile restrictive adoptate întru asigurarea sănătății publice, au putut afecta într-un fel sau altul drepturile copiilor.

Având la bază îngrijorările și dezacordul părinților de a impune copiilor **purtarea obligatorie a măștilor în spații publice deschise și închise**, precum și prezumpția că marja de protecție a copilului admisă de autoritățile locale în sănătate publică ar fi una ce ar putea depăși raționamentul pozitiv, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a considerat oportun de a solicita opiniile Academiei de Științe a Moldovei, Spitalului Clinic Municipal de Boli Contagioase pentru Copii, organizațiilor internaționale UNICEF și OMS în Moldova. Instituțiile vizate urmau să se expună prin prisma opiniilor științifico-medicale asupra obligativității purtării măștilor de protecție de către copii pentru o perioadă îndelungată timp, cât și privind efectele pozitive și negative asupra sănătății acestora.

Totodată, Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului a solicitat și Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică a municipiului Chișinău de a se expune asupra raționamentelor de adoptare a măsurilor restrictive privind purtarea măștilor de protecție de către copii în condițiile menționate.

În acest sens, Ombudsmanul Copilului reamintește că Agenția Națională pentru Sănătate Publică a răspuns anterior că raționamentul pentru purtarea măștilor raportat la categoriile de vârstă până la împlinirea majoratului nu este determinat, iar inoportunitatea purtării măștilor de către copii în spații publice închise, în special a celor până la vârsta de 7-8 ani, este confirmată și de Directorul Agenției .

Ulterior, Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică a municipiului Chișinău a impus purtarea măștilor de protecție în interiorul și pe teritoriul instituțiilor de învățământ secundar general, inclusiv extrașcolar, pentru elevii claselor a V-XII-a și studenții din

instituțiile de învățământ profesional tehnic, profesional tehnic secundar, profesional tehnic post-secundar și superior, inclusiv în cadrul lecțiilor” precum și „a măștilor de protecție în interiorul și pe teritoriul instituțiilor de învățământ, de toate nivelurile, pentru angajații instituțiilor de învățământ și pentru persoanele străine care au dreptul de acces în aceste instituții” .

Potrivit informației prezentate, deciziile autorităților statului privind purtarea măștilor în contextul pandemiei, în special pentru copii, trebuie să ia în considerație un șir de factori, inclusiv cum ar fi nevoile psihosociale ale copiilor și etapele de dezvoltare. În context, OMS și UNICEF au evidențiat lipsa necesității purtării măștii de către copiii cu vârsta de până la 5 ani, iar purtarea măștilor de către copiii cu vârsta cuprinsă între 6 și 11 ani, necesită o abordare bazată pe risc, ceea ce ar presupune: intensitatea transmiterii virusului; capacitatea copilului de a se conforma utilizării adecvate a măștilor; disponibilitatea supravegherii din partea adulților; accesul la măști, precum și spălarea și înlocuirea măștilor în anumite locuri, cum sunt școlile și serviciile de îngrijire a copiilor; mediul social și cultural local. Totodată deciziile autorităților publice privind purtarea măștilor pentru copii de vârsta 6-7ani trebuie să aibă la bază și potențialul impact al purtării măștilor asupra dezvoltării psihosociale și procesului de învățământ a acestora, cu luarea în considerație a opiniei învățătorilor, părinților/îngrijitorilor și/sau a prestatorilor de servicii medicale. Utilizarea măștilor la copii și adolescenți cu vârsta de la 12 ani în sus trebuie să urmeze aceleași principii ca și la adulți, în special atunci când ei nu pot să asigure minim 1m distanță unii de la alții și există o transmitere intensă a virusului în aria aflării lor.

Salutând recomandările enunțate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului concluzionează, că pe lângă regula generală de purtare a măștilor de protecție enunțată la nivel internațional și adresată tuturor statelor, se menționează și abordări specifice în particular cu referire la copii, ori recomandarea precizează cu claritate că în fiecare mediu social unde prioritar se află copii, decizia autorității locale trebuie să aibă la bază impactul acestui proces raportat la dezvoltarea psihosocială și învățământul copiilor, unde să fie luată în considerație și opinia cadrelor didactice, părinților etc.; accesul echitabil la măști, precum și disponibilitatea supravegherii din partea adulților.

La rândul său, atenționând asupra recomandărilor organizațiilor internaționale, Academia de Științe a Moldovei a menționat că purtarea măștilor de protecție nu este contraindicată pentru copii, măștile urmând a fi sigure, care nu sufocă copiii, nu le inhibă aportul de oxigen și nici nu provoacă un aport excesiv de dioxid de carbon, nu provoacă urmări negative. Totodată se atrage atenția asupra faptului, că copiilor trebuie să le fie asigurate condiții pentru spălarea pe mâini cu apă și săpun sau/și dezinfectarea mâinilor cu

dezinfectant pe bază de alcool, iar masca de protecție din bumbac și/sau medicinală, să fie schimbată o dată la 4 ore sau odată ce aceasta s-a umezit sau deteriorat. De asemenea este recomandat să se evite persoanele bolnave și să se administreze vaccinurile necesare, inclusiv împotriva gripei.

În același context, Spitalul de boli infecțioase pentru copii a menționat că copiii sunt cei care fac infecții asimptomatice sau forme ușoare de boală, deseori nu sunt identificați la timp, sau chiar deloc, ceea ce reprezintă un pericol epidemiologic foarte înalt, existând riscul de a transmite infecția persoanelor receptive din comunitatea lor. Măștile sunt recomandate ca o simplă barieră pentru a reduce șansele de a obține și răspândi Covid-19 atunci când cineva tușește, strănută, cântă, vorbește. Mai multe studii au documentat transmiterea asimptomatică și pre-simptomatică a Sars-Cov-2, ceea ce înseamnă că persoanele cu Covid-19, inclusiv copii, care nu dezvoltă niciodată simptome și cele care nu prezintă încă simptome (pre-simptomatice) pot transmite virusul în continuare altor persoane. Măștile oferă o protecție purtătorului, dar sunt de asemenea menite să protejeze alte persoane în cazul în care purtătorul este infectat fără să știe. De asemenea, este evidențiat că obligativitatea elevilor claselor gimnaziale și liceale de a purta măști de protecție este susținută de dovezi științifice, este absolut necesară și argumentată de răspândirea masivă comunitară a infecției Covid-19, nu limitează drepturile copiilor la viață, sănătate, demnitate, dar totodată contribuie și la educarea unei generații cu simț de responsabilitate, solidaritate și compasiune pentru persoanele cu risc de a dezvolta forme severe și de a deceda .

Deși a fost solicitată să argumenteze obligativitatea purtării măștilor de către elevi, precum și revizuirea deciziilor în acest sens, Comisia Extraordinară în Sănătate Publică al municipiului Chișinău a menționat că orice decizie a sa este luată având la bază date științifice și informații bazate pe dovezi ale organizațiilor internaționale, iar la adoptarea hotărârilor acesteia, se conduce de interesul suprem pentru sănătatea durabilă a populației, inclusiv prin măsurile de prevenție și control a infecției de coronavirus și acestea nu necesită revizuire.

Urmare a celor expuse de către instituțiile vizate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului ***conchide că masca de protecție nu este contraindicată, în cazul în care sunt respectate condițiile de purtare a acesteia, cu excepția prezenței unor contraindicații medicale.*** Totuși, Ombudsmanul rămâne sceptic în privința argumentelor că purtarea permanentă a măștilor nu are consecințe negative asupra stării psiho-emoționale ale copiilor, deoarece acestea nu sunt bazate pe concluziile unor studii privind impactul purtării măștilor de către copii, în special a celor cu vârsta cuprinsă între 6-11 ani. Mai mult ca atât, nu au fost aduse argumente cu privire la impactul purtării măștilor de către copii, raportat la temperaturile sezoniere.

Avocatului Poporului pentru drepturile copilului reamintește că deciziile privind impunerea restricțiilor în condițiile stării nefavorabile epidemiologice, inclusiv purtarea măștilor în instituțiile de învățământ, trebuie să fie bazată pe principiul cauzalității și a proporționalității, iar interesul superior al copilului să fie prioritar. Totodată să se țină cont de opiniile cadrelor didactice/a managerilor instituțiilor de educație, părinților și copiilor, or recomandările internaționale consideră importante disponibilitatea supravegherii din partea adulților și accesul echitabil la măști, în condițiile când acestea urmează a fi schimbate o dată la 4 ore.

De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului **atenționează asupra neadmiterii mimării respectării regulilor sanitaro-epidemiologice** impuse de către organele publice competente în gestionarea crizei epidemiologice provocate de virusul Sarscov2, situație observată în multe instituții de educație: lipsa condițiilor pentru spălătul mâinilor și a dezinfectanților; refuzul de purtare a măștilor de către elevi și lipsa controlului asupra schimbării acestora odată la 4 ore; lipsa accesului la măști de protecție a copiilor din familiile cu un venit financiar nesatisfăcător.

Este de menționat faptul că de la începutul pandemiei, **tratamentul copiilor bolnavi de noul virus** s-a realizat în baza Protocolului Clinic National provizoriu¹⁷⁵ „Infecția cu corona-virus de tip nou (Covid-19)”, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (MSMPS) nr.336 din 30 martie 2020, cu modificările ulterioare (ediția II și III). Astfel, conform datelor statistice prezentate de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale¹⁷⁶, de la începutul pandemiei până la data de 1 ianuarie 2021, au fost infectați 8092 copii, pe întreg teritoriul țării, inclusiv, 1843 pe malul stâng al Nistrului. Din cele 6248 cazuri înregistrate la copii 0-18 ani din cadrul teritoriului controlat de autoritățile oficiale, 2073 copii aveau vârsta de la 15 până la 18 ani, ce constituie în jur de 1/3 din totalul copiilor afectați de această infecție. Cele mai multe cazuri de Covid-19 au fost înregistrate în Chișinău - 3102 și Bălți - 267, precum și în raioanele: Edineți - 248, Cahul - 246, Anenii-Noi - 214, Ialoveni - 162, Strășeni - 123 și Orhei - 107. Toți copiii diagnosticați cu infecția cu coronavirus de tip nou (Covid-19) au urmat tratament, în corespundere cu Protocolul Clinic National provizoriu. Din numărul total de copii infectați este înregistrat un caz de deces al unui copil de 16 ani, pe fundalul unei maladii rare.

De asemenea, MSMPS mai comunică faptul că odată cu declanșarea în republică a stării de urgență, pentru tratamentul staționar al copiilor cu Covid-19, prin Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 385/2020 „Cu privire la acordarea

¹⁷⁵ <https://msmps.gov.md/>

¹⁷⁶ <https://msmps.gov.md/>

asistenței medicale persoanelor care întrunesc criteriile definiției de caz Covid-19 la etapa de transmitere comunitară a infecției”, au fost reprofileate paturi în cadrul a două instituții medico-sanitare publice: pentru copiii cu forme grave și extrem de grave au fost predestinate 25 paturi în cadrul Clinicii „Em. Coțaga”, IMSP Institutul Mamei și Copilului (nivelul III), iar pentru cei cu forme grav medii și ușoare - 100 paturi în IMSP Spitalul Clinic Municipal de boli contagioase pentru copii (nivelul II), iar copiii cu urgențe medicale chirurgicale aferente Covid-19 (caz probabil, confirmat sau contact) sunt deserviți în cadrul IMSP Spitalul clinic municipal pentru copii „Valentin Ignatenco”¹⁷⁷.

Ulterior, pentru tratamentul copiilor nou-născuți prematur și nou-născuți cu afecțiuni somatice și urgențe medico-chirurgicale aferente Covid-19 au fost instituite încă 9 paturi în cadrul IMSP Institutul Mamei și Copilului. Pentru tratamentul copiilor infectați cu Covid-19 din nordul țării au fost reprofileate paturi în cadrul IMSP Spitalul Clinic Bălți și pentru cei din UTA Găgăuzia în Spitalul Raional Ceadâr-Lunga.

Deși, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului evidențiază că, în situația de criză creată de noul virus, profesioniștii din domeniul asigurării dreptului la sănătate s-au axat primordial pe segmentul asigurării dreptului la viață și asigurarea dreptului la sănătate, fapt care este înțeles și acceptat, totuși, se constată curențe care au adus atingere per general art. 24 garantat de Convenția ONU. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră cauza acestor omisiuni pe deoparte fiind starea de urgență în care s-a aflat Republica Moldova de rând cu alte state pe parcursul anului 2020, dar și neîndeplinirea Recomandărilor Ombudsmanului din rapoartele precedente care indicau asupra neajunsurilor din sistemul de sănătate, recomandări care au fost neglijate de autoritățile centrale și locale, în mare parte.

În aceste circumstanțe Avocatul Poporului pentru drepturile copilului denotă încălcarea drepturilor copilului pe segmentul tratării virusului Covid-19 la copii ***lipsa de informații și lipsa accesului la informații***. Astfel, din mai multe plângeri și apeluri telefonice parvenite în adresa Oficiului Avocatului Poporului, în special la începutul pandemiei se atesta faptul că copiii erau constrânși și transportați la instituțiile medicale fără însoțitorii părinți/reprezentanți legali, chiar și în cazul infectării tuturor membrilor familiei, copii erau separați de părinții și tratați în instituții medicale diferite, conform Protocolului citat supra. Mai grav, copiilor nu li se oferea informația necesară despre starea sănătății lor și a părinților, condițiile de internare și tratament, fapt care crea copiilor stare de anxietate și-i afecta psiho-emoțional.

Iată câteva afirmații ale copiilor, ce au descris situația prin care au trecut și care demonstrează starea lor psiho-emoțională:

¹⁷⁷ Din Răspunsul MSMPS nr. 27/191 din 19 ianuarie 2021;

- *Am fost foarte speriat, nu am văzut până atunci astfel de costume (costumele de protecție a medicilor).*
- *Nimeni nu mi-a spus unde merg, de la început am fost cu mama apoi câteva săptămâni la rând am stat singur.*
- *Deodată după ce am primit testul pozitiv de la centrul de triere, mi s-a spus că voi merge singur, cu ambulanța la spital, deoarece am 14 ani deja.*
- *Mi-am uitat încărcătorul acasă și după primele 2 zile nu aveam contact cu nimeni din părinți sau rude până nu mi-a adus cineva un încărcător.*
- *Erau și copii mai mici de 6-7 ani care plângeau întruna, fiind speriați că au rămas singuri.*

Deși la prima vedere aceste situații par a fi secundare scopului suprem de a salva viața și sănătatea unui om/copil, totuși aceste două situații reprezintă dihotomia unui sistem. Cu toate că se acceptă situația în care se oferă un primat considerabil dreptului la sănătate, neglijarea totală a celorlalte drepturi consacrate în tratatele internaționale și actele naționale nu poate fi admisă. Astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului denotă faptul că în situația respectivă a fost admisă o încălcare a dreptului la opinie și acces la informații a copilului în raport cu dreptul la sănătate. Și aceste circumstanțe demonstrează necesitatea imperativă de a modifica periodic protocoalele clinice adaptându-le la standardele internaționale identificate ca fiind încălcate.

Totodată, în contextul respectării prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, Ombudsmanul face trimitere și la cerințele prevăzute de art. 39 din Convenție or, în situația respectivă este necesar ca statul să întreprindă **măsuri de reabilitare psihologică** a copiilor care au trecut prin stresul provocat de pandemie și de timpul petrecut în instituțiile medicale. Neglijarea proceselor de reabilitare psihologică a copiilor care au trecut prin traumatismul separării de părinți și tratării de o maladie atât de dură, poate duce în viitor la crearea unor sechele care vor afecta sever dezvoltarea copilului, garantată de art. 3 din Convenție.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a solicitat autorităților de linie să depună toată diligența pentru a oferi copiilor servicii și îngrijiri medicale și de reabilitarea de cea mai înaltă calitate, condiții și alimentație adecvate copiilor și mamelor cu care ei sunt internați, asistență psihologică etc. La fel, a atras atenția asupra nivelului de dotare a instituțiilor medicale cu medicamente, echipamentele medicale și aparatele necesare, inclusiv ventilatoare, despre condițiile în care se află copiii în perioada de tratament, alimentația acestora în instituțiile medicale și dotarea cu echipament de protecție a personalului medical din aceste instituții. De asemenea, a atenționat autoritățile responsabile și a solicitat

lucrătorilor medicali, asistenților sociali, poliștilor din comunitate, autorităților tutelare să monitorizeze situația familiilor socialmente vulnerabile sau/și altor familii cu copii, care sunt în situație dificilă în perioada de pandemie și să intervină cu suportul necesar, inclusiv informativ privind respectarea regulilor de prevenire a răspândirii virusului și evitarea îmbolnăvirii cu virusul COVID 19¹⁷⁸.

În conformitate cu prevederile Comentariului General nr. 15 (2013)¹⁷⁹, al Comitetului ONU pentru drepturile copilului, privind dreptul copilului la cel mai înalt standard de sănătate, deși se evidențiază însemnătatea primordială a acestui drept în special în situațiile de criză, acesta nicidecum nu poate neglija total efectul celorlalte drepturi conexe. Mai mult, Comitetul notează faptul că în scopul atingerii celui mai înalt standard de sănătate imperativ este a respecta principiul efectului cumulativ al aplicării drepturilor. În această perspectivă Ombudsmanul Copilului a reiterat pe parcursul anului importanța ca pe lângă pregătirea pe care o au în domeniul medical, angajații instituțiilor medicale trebuie să fie pregătiți a reacționa la nevoile și necesitățile speciale ale copiilor care au parvenit în instituțiile medicale nefiind însoțiți de părinți sau reprezentanți legali.

O altă problemă, analizată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în aspectul respectării dreptului la sănătate pe parcursul anului 2020, *a fost respectarea dreptului la asistență medicală a copiilor care suferă de boli rare*. O boală rară este considerată orice maladie care afectează mai puțin de 1 din 2000 de persoane. În prezent, sunt recunoscute în jur de 6000-6000 de boli rare, iar circa 350 milioane de oameni de pe glob suferă de aceasta¹⁸⁰. Circa 75 % din persoane diagnosticate cu boli rare sunt copii. Potrivit datelor Organizației Mondiale a Sănătății, în țările Uniunii Europene sunt 36 de milioane de oameni care suferă de boli rare. De asemenea, potrivit informațiilor oficiale oferite de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale¹⁸¹, în Republica Moldova este dezvoltată o Listă a bolilor rare, fiind gestionată de Centrul de Sănătate a Reproducerii și Genetică Medicală din cadrul Institutului Mamei și Copilului¹⁸², fiind completată în funcție de cazuistică. Numărul total al pacienților incluși în Lista bolilor rare aflați în evidența Centrului, constituie 800 pacienți, cu peste 20 de afecțiuni clinice.

¹⁷⁸ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-este-ingrijorat-de-numarul-mare-de-copii-infectati-cu-virusul-covid-19-si-solicita-responsabilizarea-adultilor-care-au-in-supraveghere-copii-si-atentio/>

¹⁷⁹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

¹⁸⁰ <http://www.euro.who.int/en/countries/republic-of-moldova>

¹⁸¹ <https://msmps.gov.md/>

¹⁸² <https://www.mama-copilul.md/>

În răspunsul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale cu privire la **tratatamentul copiilor care suferă de boli rare peste hotare** se comunică că actualmente selectarea pacienților pentru compensarea parțială a cheltuielilor pentru tratament și/sau investigații costisitoare, inclusiv peste hotarele țării, este efectuată conform Regulamentului Comisiei privind selectarea pacienților pentru tratament și/sau investigații costisitoare, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr.979/2016 „Privind selectarea pacienților pentru tratament și/sau investigații costisitoare” cu completările și modificările ulterioare.

Conform Regulamentului menționat, de suport financiar pentru tratament peste hotarele țării pot beneficia cetățenii Republicii Moldova, în cazul imposibilității asigurării tratamentului și/sau investigațiilor în cadrul instituțiilor medicale din țară. Comisia respectivă examinează dosarele, la baza deciziei finale fiind Concluzia Comisiei de specialitate a Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale pe domenii, referitor la diagnostic și conduita de investigații și/sau tratament, cu indicarea posibilității/imposibilității realizării acestora în țară. Astfel, în cadrul Comisiei cazurile se examinează în baza cererii pacientului sau a membrilor familiei acestuia, la care se anexează: Extrasul-trimitere (Formular nr. 027/e) din Fișa medicală a bolnavului de ambalator și sau staționar, care indică diagnosticul clinic al pacientului; Concluzia Comisiei de specialitate a Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale în domeniul respectiv, privind posibilitatea/imposibilitatea tratamentului și/sau investigațiilor costisitoare în țară, cu argumentarea necesității tratamentului și/sau investigațiilor după hotare, cu indicarea instituției medicale în care pot fi realizate; copia buletinului de identitate/certificatului de naștere, după caz.

Ombudsmanul Copilului se declară îngrijorat de situația creată și de birocrația excesivă și menționează că copiii afectați de boli rare au dreptul la acces echitabil la serviciile de diagnostic, tratament și îngrijire medicală de înaltă calitate.

Astfel, deși au fost observate schimbări pozitive în sistemul social și medical, acestea nu sunt suficiente și în măsură să corespundă necesităților copiilor diagnosticați cu boli rare și familiilor acestora; **intervențiile pe acest segment sunt întârziate, iar legislația la acest capitol este imperfectă. Legislația națională nu conține noțiunea de „boală rară”, iar la nivel național lipsește un Program național privind controlul bolilor rare. De asemenea nu există un laborator clinic dotat cu aparate moderne pentru diagnosticarea prenatală sau timpurie și profilaxia bolilor rare, lipsesc protocoale clare și specialiști instruiți în tratamentul acestora. Lipsa unui diagnostic timpuriu și a tratamentului adecvat agravează situația copiilor cu boli rare. În plus, părinții sunt nevoiți să meargă peste hotarele țării, pentru a fi stabilită diagnoza. Nu există o bază de date dezagregată pe tipul de dizabilitate**

care ar facilita planificarea acțiunilor de intervenție pozitivă, în scopul elaborării și implementării politicilor în domeniul tratării și profilaxiei bolilor rare.

O problemă gravă cu care se confruntă copiii afectați de boli rare ține de *incluziunea lor socială și încadrarea în sistemul educațional*. Ombudsmanul atrage atenția asupra respectării dreptului la educație, accentuând că incluziunea educațională trebuie să fie adaptată necesităților fiecărui copil în corespundere cu necesitățile educaționale.

Nu există servicii specializate care să corespundă cerințelor acestor copii. La nivel național, servicii specializate de reabilitare a copiilor cu boli rare prestate din partea statului practic nu există. Cele acoperite de către organizațiile neguvernamentale sunt insuficiente, motiv din care reabilitarea în cadrul lor este de scurt timp, nu corespunde standardelor de calitate, nu este adaptată necesităților fiecărui copil, iar unii specialiști nu dețin pregătirea necesară. Din aceste considerente Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a pledat pentru dezvoltarea serviciilor de reabilitare, cu prestarea serviciilor gratuite pentru copiii cu dezabilități severe, adaptate fiecărui copil, și cu aplicarea terapiilor speciale și complementare.

La fel, aspecte importante de menționat că părinții acestor copii nu primesc suportul necesar din punct de vedere financiar, informațional, psihologic, etc. La fel, lipsesc servicii de tip respiro pentru părinții cu copii cu dizabilitate.

De asemenea și medicațiile necesare pentru tratarea unor boli sau cel puțin pentru ameliorarea suferințelor copiilor nu se găsesc în Republica Moldova, părinții fiind nevoiți să caute soluții, pentru a face rost de medicamentele necesare peste hotarele țării. Problemele în cauză s-au acutizat și mai mult odată cu instituirea restricțiilor cauzate de pandemia de Covid-19, mai ales a devenit și mai dificilă procurarea medicamentelor necesare. Respectiv, odată cu declararea stării de pandemie globală, majoritatea statelor, inclusiv Republica Moldova, și-au închis frontierele, pentru a stopa răspândirea virusului, dar totodată au creat prin această o situație de risc pentru viața copiilor care depindeau de medicamentele din afara țării.

În atenția Ombudsmanului Copilului pe parcursul anului a fost monitorizarea asigurării dreptului la sănătate ***copiilor cu sindromul Rett***. Precizăm că incidența persoanelor care suferă de Sindromul Rett, care face parte din categoria bolilor rare, este stabilită unul din 10000-15000 nou-născuți de sex feminin și sunt total dependente de cei din jurul lor pe tot parcursul vieții. La moment în țară sunt 8 fetițe diagnosticate cu această boală. Deși, nu se atestă o îmbunătățire substanțială a stării de lucruri și în privința copiilor care suferă de acest sindrom, totuși merită a fi apreciat faptul că identificarea și stabilirea afecțiunii copiilor cu sindromul Rett se poate realiza în ultimii ani și în laboratoarele de profil din Republica Moldova.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului continuă să insiste asupra implementării Recomandărilor adresate anterior autorităților de linie or, severitatea situației în raport cu asigurarea respectării drepturilor copiilor cu boli rare a fost demonstrată încă o dată prin experiența negativă pe care au trăit-o părinții copiilor care suferă de boli rare. Ombudsmanul Copilului reamintește autorităților centrale și locale că, în conformitate cu prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, dreptul la sănătate al copilului capătă o conotație progresivă de implementare, ceea ce implică din partea statului întreprinderea permanentă a măsurilor de asigurare a celui mai înalt standard de sănătate, fără a face discriminare pe criteriul de boală de care suferă copilul.

În concluzie Ombudsmanul Copilului consideră că prin omisiunile admise expuse mai sus Republica Moldova nu-și onorează pe deplin obligațiunile asumate prin ratificarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, precum și prin ratificarea Convenției privind drepturile omului și biomedicina, prin care Republica Moldova și-a asumat încă o dată angajamentul „*de a lua măsurile adecvate în scopul de a asigura accesul echitabil la servicii de sănătate de bună calitate*”.

În contextul celor expuse Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI** Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale:

- Modificarea cadrului legal în domeniul sănătății prin completarea cu noțiunea de „boală rară”;
- Elaborarea și implementarea Programului Național privind controlul bolilor rare;
- Crearea unui laborator clinic adaptat standardelor medicinei moderne pentru diagnosticarea timpurie a bolilor rare și profilaxiei acestora (scrinig prenatal și alte forme de diagnosticare);
- Pregătirea specialiștilor în biomedicină, genetică, medicina moleculară și alte domenii conexe pentru diagnosticarea, profilaxia și elaborarea tratamentelor pentru bolile rare;
- Crearea bazei de date privind persoanele cu boli rare, dezagregată pe tipul de dizabilitate, gen, vârstă, etc.;
- Dezvoltarea la nivel național a serviciilor de reabilitare pentru copii, centrate pe dizabilitate și a serviciilor de tip Respiro pentru părinți, cât și de instruire și suport părinților în acordarea terapiei și îngrijirea copiilor în funcție de dizabilitatea acestuia;
- Elaborarea unui îndrumar/ghid pentru specialiștii din domeniul sănătății privind gestionarea cazurilor de internare a copiilor fără reprezentant legal în condiții

prietenose copiilor (vârsta copilului la care se poate interna singur, comunicarea și acordarea asistenței necesare de orice tip, inclusiv psihologică);

- Asigurarea elaborării politicilor și a procedurilor instituționale în cadrul instituțiilor medicale privind promovarea unui climat sănătos și adecvat pentru respectarea drepturilor pacientului minor și, respectiv, realizarea obligațiilor angajaților prin instruirea tematică.

DREPTUL COPILULUI LA EDUCAȚIE

În cadrul art. 28 și 29 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului este consacrat dreptul copilului la educație și obligația statului de a asigura educația copiilor bazată pe criterii de calitate, egalitate și accesibilitate. Prevederile Convenției ONU stabilesc și obligația statului de a asigura că educație este dirijată în sensul dezvoltării personalității și talentelor copilului, pregătind copilul pentru viața activă ca adult, cultivarea respectului pentru drepturile fundamentale ale omului și pentru propriile valori culturale și naționale ale copilului și ale altora.

La nivel național, dreptul la educație este garantat de art. 35 din Constituția Republicii Moldova, Codul Educației și art. 9 și 10 din Legea nr. 338 din 15 decembrie 1994 privind drepturile copilului. Analizând raportul de compatibilitate dintre normele naționale din domeniul garantării dreptului la educație a copilului cu standardele internaționale oglindă, se constată o corespundere parțială a normelor naționale enumerate. Totodată, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată că Recomandările stipulate în Raportul anual privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2019¹⁸³ au fost implementate parțial, astfel situația privind respectarea dreptului la educație a copilului pe segmentele abordate în raportul din 2019 nu a cunoscut schimbări esențiale.

Totodată, în perioada anului 2020, sistemul național de educație s-au confruntat cu un șir de probleme generate de situația creată de virusul COVID-19, care au pus autoritățile publice din sistemul educațional într-un impas total. Menționăm faptul că odată cu depistarea primelor cazuri de infectare cu noul virus, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a emis Ordinul nr. 292 din 10 martie 2020¹⁸⁴, prin care s-a dispus suspendarea procesului educațional pentru perioada 11 – 23 martie. Ulterior, situația epidemiologică avansând practic în progresie geometrică, autoritățile de resort au emis Ordinul nr. 355 din 19 martie 2020¹⁸⁵, cu privire la

¹⁸³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/01/RAPORT_APDC_2019.pdf

¹⁸⁴ <https://mecc.gov.md/ro/content/atenția-organelor-locale-de-specialitate-domeniul-învatamantului-si-managerii-institutiilor>

¹⁸⁵ https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_mecc_invatamant_la_distanta_1.pdf

continuarea procesului educațional la distanță, prin care a fost aprobată Metodologia privind continuarea la distanță a procesului educațional în condiții de carantină pentru instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal.

În contextul realităților survenite în perioada respectivă Ombudsmanul Copilului a apreciat pozitiv măsurile de *prima facie* care au fost adoptate de MECC și instituțiile din subordine or, în împrejurările create obligația primordială a autorităților era în asigurarea vieții și sănătății copiilor. Totuși, trebuie să evidențiem faptul că măsurile adoptate ulterior nu a corespuns întru totul standardelor prestabilite de Convenția ONU, la art. 28, 29. Adoptând Metodologia privind continuarea procesului educațional la distanță, Guvernul în persoana instituțiilor abilitate a avut drept scop protejarea vieții copiilor și concomitent continuarea procesului educațional în circumstanțele create de situația de criză.

Subsecvent, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a atenționat asupra necesității *supravegherii copiilor la domiciliu de către adulți*, ceea ce presupune acordarea unor concedii medicale pentru părinți/reprezentanți legali. De asemenea accentuat rolul cadrelor didactice, părinților și cadrelor medicale în informarea copiilor despre măsurile de prevenire a infectării cu Coronavirus de tip nou, acțiunile ce urmează a fi întreprinse în cazul apariției simptomelor de îmbolnăvire, dar și în supravegherea sănătății publice în instituțiile de învățământ din țară¹⁸⁶.

*Ombudsmanul Copilului a efectuat un sondaj de opinie cu privire la eficiența procesului educațional*¹⁸⁷, care reprezintă opinia copilului cu privire la învățarea la distanță. Important este a preciza faptul că **17% din respondenți au menționat că nu se pot încadra în procesul educațional iar peste 77% din copii au zis că instrumentul de acces la școala online este telefonul mobil**. În această ordine de idei Ombudsmanul Copilului remarcă faptul că în toate sondajele similare elaborate copiii invocă probleme similare.

În continuare prezentăm câteva din opiniile copiilor cu privire la procesul educațional:

- Lecțiile de obicei le facem pe zoom;
- Este bine să fii cu camera deconectată deoarece poți să stai în pat;
- Nu am acces la internet și profesoara mă sună pe telefon și îmi dictează exercițiile;
- Profesorii nu cunosc calculatorul și nu pot să-l utilizeze;
- Vecinii mei nu au nici calculator sau telefoane performante ca să învețe on-line;
- Azi a trebuit să împart calculatorul cu fratele, deoarece am avut ambii lecții la

¹⁸⁶ [http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-sustine-decizia-autoritatilor-de-a-suspenda-procesul-de-
invatamant-in-institutiile-prescolare-gimnaziale-si-liceale-pentru-evitarea-contaminarii-copiiilor-cu-infectia-
covid-19/](http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-sustine-decizia-autoritatilor-de-a-suspenda-procesul-de-invatamant-in-institutiile-prescolare-gimnaziale-si-liceale-pentru-evitarea-contaminarii-copiiilor-cu-infectia-covid-19/)

¹⁸⁷ [http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/07/Rezultatele-Formularului-proces-educa%C8%9Bional-la-
distan%C8%9B%C4%83.pdf](http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/07/Rezultatele-Formularului-proces-educa%C8%9Bional-la-distan%C8%9B%C4%83.pdf)

aceleași ore.

Astfel, în contextul opiniei copiilor expuse în sondaje și a celor semnalate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului conchide că sistemul educației la distanță este lipsit de credibilitatea că ar putea satisface necesitățile educaționale ale elevilor.

Trebuie menționat că autoritățile nu au fost pregătite pentru implementarea unui astfel de proces educațional, motiv din care au survenit un șir de probleme care au dus la încălcarea drepturilor copilului. Astfel, una din probleme majore ale procesului educațional de la distanță a fost faptul că peste **30% din copii încadrați în sistemul educațional nu aveau posibilități pentru putea participa la orele on-line** organizate de către instituțiile de învățământ. Pentru a putea fi prezenți la orele de la distanță, copiii aveau nevoie de tehnică de clacul sau cel puțin un telefon cu conexiune la internet, fapt care s-a dovedit a fi o adevărată problemă pentru copiii din familiile cu mai mulți copii sau pentru copiii din familiile sărace. Situația respectivă a dus de la bun început la faptul că copiii din luna martie au fost practic excluși din sistemul educațional. Mai mult, problema se agrava în localitățile rurale unde copiii au fost atrași în diverse activități, fiind atrași și muncitorii agricoli sezoniere de primăvară, în situația în care părinții nu le puteau asigura prezența la orele prin internet.

Ombudsmanul Copilului a sesizat autoritățile publice centrale și locale pentru a întreprinde măsuri concrete privind asigurarea copiilor cu tehnica necesară, în scopul de a asigura prezența copiilor la orele virtuale. Drept rezultat, MECC a anunțat de mai multe ori că au fost demarate proceduri de achiziții pentru suplinirea loturilor de calculatoare,¹⁸⁸ problema nu a fost soluționată nici chiar în ziua de azi. Evidențiem faptul că, deși dreptul la educație nu face parte din categoria drepturilor absolute și respectiv poate fi supus unor limitări în situații concrete, este inadmisibil totuși faptul ca autoritățile să admită discriminarea copiilor în accesibilitatea la procesul educațional. Statul nu se poate argumenta prin lipsa resurselor financiare asigurarea accesului pentru copii la procesul educațional or, în conformitate cu prevederile standardelor internaționale precum Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și Convenția Europeană a Drepturilor Omului, i se impune statului obligația de implementare progresivă a drepturilor, inclusiv a dreptului la educație garantat de ambele tratate indicate mai sus.

O altă problemă sesizată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului pe marginea procesului educațional la distanță, rezidă în faptul **pregătirii insuficiente sau în genere lipsa pregătirii necesare a cadrelor didactice pentru a presta activități didactice din cadrul procesului educațional de la distanță**. Odată cu trecerea la învățământul la distanță, a

¹⁸⁸ <https://mecc.gov.md/ro/content/asigurarea-cu-tehnica-de-calcul-cadrelor-didactice-si-elevilor-prioritate-ministerului>

fost constatat că aceasta este o provocare nu doar pentru elevi și studenți, dar și pentru cadrele didactice din instituțiile de învățământ. Ca și în situația precedentă, o problemă pentru profesori era faptul că nu toți dintre ei dețineau tehnica necesară sau în unele cazuri profesorii înșiși aveau copii care erau încadrați în procesul educațional. Respectiv, erau cazuri în care pentru o familie de pedagogi era nevoie de două sau chiar trei calculatoare, pentru a asigura accesul tuturor membrilor familiei la procesului educațional. De asemenea a fost stabilit că majoritatea profesorilor, în special cei din mediul rural, unde în medie (60%) cadrele didactice au vârsta de peste 55 de ani, aceștia nu posedă cunoștințele necesare, pentru a accesa platformele de cursuri on-line sau chiar și în cazurile în care le accesează, folosesc doar funcțiile de bază ale acestor platforme: de a contacta persoana și de a porni camera, fără a folosi funcțiile avansate ale acestor programe, fapt care este indispensabil procesului didactic.

Astfel, o problemă specială a fost invocată de către profesorii care predau obiectele reale, precum matematica, fizica sau chimia. Respectiv, dacă la obiectele cu profil umanistic profesorii se limitau la simpla discuție și analiză pe marginea unui text sau la expunerea celor studiate, în cadrul disciplinelor reale o astfel de metodă nu putea fi aplicată, ori aici se cereau activități cu aspect aplicativ, prin demonstrarea formulelor și teoremelor, rezolvarea de probleme sau chiar petrecerea experimentelor, acțiuni care s-au dovedit a fi inaccesibile pentru copii și profesori în condițiile învățământului on-line. În această situație MECC a organizat mai multe cursuri de formare profesională în domeniul IT, însă situația din păcate nu a cunoscut modificări esențiale chiar și la etapa actuală. În perioada martie – noiembrie 2020, Ombudsmanul Copilului a recepționat mai multe cereri de la copii și de la profesori, care solicitau asistența Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, pentru a interveni pe lângă autoritățile centrale în scopul redresării situației.

Ombudsmanul Copilului a ridicat problema respectivă în mai multe rânduri, în fața Ministerului Educației, Culturii și Cercetării și a Guvernului Republicii Moldova, însă situația respectivă rămâne în continuare o provocare pentru statul nostru.

În condițiile instruirii la distanță și a situației nefavorabile epidemiologice, au fost ridicate întrebări de către elevi și părinți/reprezentanți legali privind susținerea examenelor de absolvire a ciclului gimnazial și liceial. În acest sens Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a venit cu recomandări către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării de a revizui Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 376 din 25 martie 2020 privind desfășurarea testării candidaților la examenele naționale de absolvire, sesiunea de examine

2020 în contextul observațiilor privind elaborarea testelor pentru elevii din clasele a IX-a și a XII-a doar în baza materialului predat până la data de 2 martie 2020.¹⁸⁹

Ținând cont de agravarea stării epidemiologice

O altă problemă sesizată de Ombudsmanul Copiilor, în perioada restricțiilor în legătură cu situația nefavorabilă la virusul Sars-Cov-2, o reprezintă imposibilitatea monitorizării *și raportării actelor de violență comise împotriva copiilor* sau de copii, acțiune care era efectuată de cadrele didactice în baza mecanismului multisectorial de intervenire. Notăm că, la fel ca și în anii precedenți, violența asupra copiilor conexă sistemului de educație rămâne în continuare a fi în topul problemelor privind respectarea drepturilor copiilor. Conform datelor prezentate de MECC¹⁹⁰, violența asupra copiilor sau comisă de copii are o tendință de creștere.

		violența fizică	violența emoțională	neglijare	exploatare prin muncă	abuz sexual	Total
2017	ianuarie – iunie	2350	1276	1242	60	24	5110
	septembrie – decembrie	2316	1141	1260	60	17	4794
2018	ianuarie – iunie	2231	1351	1123	62	35	4802
	septembrie – decembrie	2156	1163	1128	46	22	4515
2019	ianuarie – iunie	2358	1368	1353	65	26	5170
	septembrie – decembrie	2171	1194	1316	40	17	4728
2020	ianuarie – iunie	1333	929	1064	27	10	3363
	septembrie – decembrie	1442	1008	1090	30	17	358

Sursa: Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

¹⁸⁹ <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-propune-elaborarea-testelor-pentru-examenele-de-absolvire-pentru-elevii-din-clasele-a-ix-a-si-a-xii-a-doar-in-baza-materialului-predat-pana-la-data-de-2-martie-2020/>

¹⁹⁰ <https://mecc.gov.md/ro/content/ministerul-educatiei-culturii-si-cercetarii-incurajeaza-cadrele-didactice-elevii-si>

Cifrele relativ scăzute din perioada anului 2020 este cauzat de faptul că o bună perioadă din anul de învățământ copiii au fost incluși în programul de instruire la distanță. Deși MECC a organizat mai multe lecții publice on-line cu privire la securitatea psihologică și prevenirea violenței în domeniul on-line, efectul lor pentru moment este unul nesemnificativ.

De asemenea în perioada anului 2020, Inspectoratul General¹⁹¹ de poliție a înregistrat 79 de cazuri de violență, conexe sistemului educațional, față de 66 din perioada anului 2019. În aceste circumstanțe se constată faptul că sistemul național de protecție a drepturilor copilului, pe segmentul educație, este puțin eficient în condițiile create de pandemie.

Ombudsmanul Copilului consemnează și faptul că în condițiile pandemice și de educație la distanță a crescut numărul cazurilor de *abandon temporar școlar*, concomitent cu cele cazuri de exploatare a copiilor prin muncă, în special în timpul sezonului agricol.

O situație deosebită a fost observată de Ombudsmanul Copilului în *sistemul de educație preșcolară*. Pe acest segment s-a constatat că situația privind implementarea învățământului la distanță a avut cel mai slab efect. Aceasta a fost cauzat, în mare parte, vârstei fragede a copiilor 3 – 6 ani, care necesită o atenție sporită din partea educatorilor și un contact fizic direct. Respectiv, părinții acestora au anunțat că procesul educațional la distanță a durat în unele cazuri doar în primele săptămâni ale lunii martie, ca ulterior atât copii, cât și părinții au fost lăsați singuri să se descurce cu necesitățile educaționale ale copiilor lor. Per general, procesul educațional s-a rezumat în mare parte doar la transmiterea prin aplicația Viber, a temei pentru acasă, iar părinții, după ce o îndeplineau împreună cu copiii, le transmiteau educatoarei. Avocatul Poporului consideră că autoritățile publice nu au asigurat o atenție suficientă sistemului educațional preșcolar pe perioada carantinei martie - decembrie 2020.

De asemenea a ieșit în evidență încălcarea dreptului la educație *a copiilor cu necesități speciale* care își fac studiile în instituțiile de învățământ specializate sau școli auxiliare, a căror activitate a fost sistată complet. În aceste circumstanțe, copiii cu necesități speciale s-au pomenit în afara procesului educațional. Ombudsmanul Copilului fost sesizat de mai mulți părinți ai copiilor cu nevoi speciale care deplâneau pasivitatea și indiferența sistemului educațional în raport cu problemele lor. În asemenea conjunctură, procesul educațional, în perioada lunilor martie – mai 2020, pentru copii cu nevoi speciale, a fost asigurat în exclusivitate de părinții lor.

O altă problemă, analizată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a survenit începând cu luna septembrie, odată cu începerea anului de studii 2020-2021 și

¹⁹¹https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincventei_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcurusul_a_12_luni_ale_anului_2020_.pdf

revenirea parțială la învățământul cu prezența elevilor în sălile de clasă. Pentru a sigura frecventarea de către elevi a instituțiilor de educație, ministrul de profil a elaborat un set de reglementări prin care au fost propuse 7 scenarii după care instituțiile de învățământ își puteau desfășura activitatea.

Subsecvent notăm că autoritățile publice și conducătorii instituțiilor de învățământ nu au asigurat participarea copiilor la procesul de consultare și elaborare a acestor programe de studii, fiind chestionați, în mare parte, doar părinții elevilor. Totodată, deși MECC, a emis și un *Regulament cu privire la asigurarea securității în cadrul procesului educațional pe timp de pandemie*¹⁹², prin care au fost dispuse un șir de măsuri, pentru a diminua și preveni procesul de transmitere încrucișată a virusului Covid-19, aceste măsuri în mare parte au fost puse pe seama bugetelor instituțiilor. Mai grav este faptul că produsele de protecție precum măștile și mănușile medicale profesorii și elevii trebuiau să le asigure singuri din fonduri proprii. Astfel, obligarea copiilor și profesorilor de a-și asigura de sine stătător echipamentul de protecție reprezintă, în opinia Ombudsmanului Copilului, un impediment în asigurarea dreptului la educație și a sănătății copilului în condițiile de criză pandemică, cât și un element care favorizează abandonul școlar.

Un alt domeniu, examinat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în raport cu asigurarea dreptului la educație a copilului, a fost ***asigurarea instituțiilor de învățământ cu personal medical, apă potabilă și condiții sanitare.***

Comunicarea cu copiii din Republica Moldova, opinia copiilor, numeroase sesizări recepționate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului din partea managerilor instituțiilor și a părinților privind lezarea dreptului la sănătate și educație în instituțiile de învățământ prin lipsa condițiilor necesare de sanitație și servicii medicale de calitate au servit drept temei pentru realizarea unei evaluări asupra domeniului dat.

Scopul evaluării realizate a fost identificarea curențelor care generează lezarea dreptului la sănătate și a dreptului la educație elaborarea recomandărilor de rigoare, pentru îmbunătățirea situației la acest segment.

Analizând informația recepționată, am constatat că principala cauză a lipsei de conectarea la sistemul centralizat de apă este lipsa în localitate a sistemului de apeduct și canalizare, precum și lipsa resurselor financiare pentru realizarea unor proiecte de racordare la acestea, în virtutea faptului că astfel de proiecte sunt destul de costisitoare și în majoritatea cazurilor, comunitățile, prin administrația publică locală, nu dispun de resursele financiare necesare. Această problemă este caracteristică în special comunităților rurale.

¹⁹² <https://mecc.gov.md/ro/content/relansarea-procesului-educational-2020-2021>

De asemenea dificultatea care apare pe marginea segmentului „asigurarea copiilor cu apă potabilă de calitate în instituțiile de învățământ secundar” ține în mare parte de mai multe cauze. Cauza principală este lipsa resurselor financiare. Un alt impediment constatat este că în unele raioane, decizia aleșilor locali sau a reprezentanților din cadrul consiliilor raionale, influențează negativ asupra deciziei de alocare a surselor financiare pentru bugetele instituțiilor de învățământ secundar.

Probleme s-au evidențiat și la segmentul sanitației cum ar fi: pentru asigurarea/întreținerea sanitației în grupul sanitar (săpun, șervețele de unică folosință, hârtie igienică, uscătoare electrice) se necesită surse financiare mari, sau cum au menționat unii manageri, se necesită sumă triplă de finanțare; finanțarea de stat repartizată instituțiilor de învățământ este insuficientă; amplasarea instituțiilor de învățământ în clădiri vechi, fapt care împiedică reconstrucția blocurilor sanitare; blocurile sanitare din interiorul unor școli necesită renovări capitale; grupurile sanitare nu sunt asigurate cu numărul corespunzător de lavoare și vase, conform cerințelor OMS; lipsa apei calde din grupul sanitar.

De asemenea a fost constatată o situație extrem de gravă în ceea ce privește construcția/ renovarea blocurilor sanitare în interiorul școlilor. Conform datelor prezentate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării în cadrul unei monitorizări recente realizate în anul 2020 către de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, ***la nivel de țară 351 de școli (30,9%) dispun de toalete în afara clădirii instituției și necesită îmbunătățirea condițiilor igienico-sanitare***¹⁹³. Copiii mai ales cei din localitățile rurale se confruntă cu lipsa de condiții de igienă, intimitate și siguranță atunci când merg la toaleta de din curtea școlii. Situația dată nu este una recentă, ea există pe parcursul deceniilor.

Deși Republica Moldova a recepționat mai multe recomandări din partea Organizației Mondiale a Sănătății, în privința sanitației în școli, situația de facto la acest segment a rămas a fi cu mari restanțe. O primă cauză de neasigurare și funcționare a grupului sanitar și la acest capitol este lipsa financiară, dar și lipsa de conlucrare a factorilor de decizie, precum și faptul că problema asigurării cu toalete decente în școlile din Moldova este pusă în sarcina autorităților publice locale și a administrației instituțiilor de învățământ. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că această problemă poate fi soluționată prin întreprinderea unor eforturi comune atât a autorităților locale cât și a celor centrale, în cadrul unui program unic pentru întreaga țară.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului salută experiența pozitivă din cadrul proiectului Elveției de Apă și Sanitație în Moldova (ApaSan). ApaSan a consolidat capacitățile companiilor de proiectare și construcție și a lucrat cu autoritățile din domeniul

¹⁹³ Scrisoarea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 03/1-09/3973 din 28.07.2020;

sănătății pentru a rezolva chestiunile de ordin legal privind acceptarea toaletelor ecosan pentru sanitația școlară. Prin intermediul proiectului, au fost realizate în perioada 2008-2019 cu executarea lucrărilor de construcție a **68 de blocuri sanitare în 63 de instituții de învățământ**¹⁹⁴. Astfel în mediul rural din Moldova (de exemplu: s.Congaz, s. Slobozia-Rașcov, s. Olișcani) au fost construite toalete ce corespund normelor sanitare actuale, fiind găsită soluția pentru localitățile cu lipsă de apeduct. În cadrul proiectului a fost elaborat, în colaborare cu MECC și MSMPS, un **Ghid pentru managerii instituțiilor de învățământ „Opțiuni de sisteme sanitare pentru instituțiile școlare și preșcolare în localitățile rurale ale Republicii Moldova”**.¹⁹⁵ Suportul respectiv oferă informații cu privire la opțiunile de sanitație disponibile și condițiile în care acestea pot fi utilizate. Scopul ghidului fiind ca managerii instituțiilor de învățământ, responsabilii din APL să fie mai bine informați și să ia măsuri pentru a îmbunătăți condițiile sanitare și igienice în instituții prin oferirea unor soluții de sanitație mai bune și mai durabile.

De asemenea Avocatul Poporului pentru drepturile copilului susține efortul mass-media și al societății civile¹⁹⁶ pentru a aduce în discuție și a sensibiliza opinia publică la tema condițiilor sanitare din toaletele din școlile din Moldova și se alătură acestora prin recomandările înaintate autorităților publice la subiectul sanitației în școli.

Monitorizarea efectuată ne-a permis să constatăm că există problemă și în asigurarea instituțiilor de învățământ cu spații pentru atribuirea sau construcția cabinetelor medicale. S-a evidențiat numărul de 113 școli care duc lipsa lucrătorilor medicali. Din chestionarea efectuată se poate desprinde motivele pentru care unele instituții de învățământ nu dispun de asistenți medicali. Un motiv care impune o astfel de criză, este salarizarea neadecvată a lucrătorilor medicali, lipsa specialiștilor în localități. În majoritatea instituțiilor de învățământ, cât și în școlile mici până la 90 copii, lucrătorii medicali sunt angajați pe 0.25 sau 0.5 unități de salariu. Prin urmare, în astfel de condiții, cât și a volumului mare de lucru, necesitățile de deservire medicală nu sunt satisfăcute în deplinătate măsură. 49 instituții de învățământ duc lipsă a medicamentelor și consumabilelor, ceea ce denotă faptul că și la procurarea necesarului

¹⁹⁴ [Sanitația școlară | ApaSan \(skat.ch\)](http://www.apasan.md)

¹⁹⁵ [Guide-for-the-school-managers-ro.pdf \(skat.ch\)](https://www.skat.ch/files/2019/07/Guide-for-the-school-managers-ro.pdf)

¹⁹⁶ <https://amnesty.md/ro/media/scoli-cu-toalete-curate-si-sigure-un-drept-nu-un-privilegiu/>

<https://www.caritate.md/donations/sa-cream-conditii-pentru-copii?fbclid=IwAR3oOarkMpkIJWjvwRPhCFqdeSyV2CEXJTUxah5QWzC92Z9meHzCWSvruuQ>

<https://www.facebook.com/ToaletaScoala/>

<https://oamenisikilometri.md/oda-wc-ului-scolar/?fbclid=IwAR0HEBxsJlh202ISOmLVBGNftR6aBOScv719v3Nrra-IDZkJvIImx9PVmb0>

<https://oamenisikilometri.md/oda-wc-ului-scolar/?fbclid=IwAR34taPpyRhjj2EEWmgIn6oCSAk2MkrJHvv5WfupcAIfRFoC2zeBdbWfXCk>

îndeosebi pe timpul pandemiei, există lipsă a surselor financiare. Fapt ce prezumă să concluzionăm că eforturile întreprinse de autoritățile de resort nu au satisfăcut pe deplin asigurarea asistenței medicale pentru copiii din instituțiile publice de învățământ inclusiv, pe timpul pandemiei.

În concluzie, atestăm o solidă bază legislativă la nivel internațional și național care prevede și asigură dreptul copilului la sănătate și dreptul la educație. Republica Moldova la nivelul prevederilor legislative nu are carențe de principiu care ar împiedica realizarea acestor drepturi.

Totuși, cauzele care au stat la baza acestor probleme, sunt criza economico-financiară din țară, care și-a lăsat amprenta și în domeniul sănătății din cadrul școlilor.

În acest context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a concluzionat despre necesitatea stringentă de a întreprinde măsuri urgente și concrete în vederea asigurării dreptului la sănătate a copilului în cadrul sistemului de educație.

În contextul celor prezentate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI:**

- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării urmează să asigure cu tehnica necesară copii/profesorii care nu au acces la învățământul la distanță;
- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării va asigura formarea continuă a cadrelor didactice în domeniul IT;
- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării urmează să fortifice mecanismul de monitorizare și intervenției pe a cazurilor de violență și abuz asupra copiilor, în situațiile când copii se află la studii online.
- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării urmează să revadă procesul educativ din cadrul instituțiilor auxiliare de învățământ, pentru al adapta necesităților copiilor cu nevoi special în regimul de studii online;
- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării va întreprinde acțiunile necesare în vederea asigurării dreptului la sănătate a copilului în cadrul procesului educațional.

ASIGURAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR CIVILE

Dreptul tuturor copiilor de a își exprima opinia și a fi luată în considerație constituie una dintre valorile fundamentale ale Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului a identificat art. 12 drept unul dintre cele patru principii generale ale Convenției, celelalte fiind dreptul la nediscriminare, dreptul la viață și dezvoltare și considerarea prioritară a interesului superior al copilului, ceea ce evidențiază faptul că acest articol stabilește nu numai un drept în sine, dar ar trebui să fie luat în considerare și în interpretarea și implementarea tuturor celorlalte drepturi. De asemenea, Comitetul statuează că dreptul copilului de a fi ascultat impune obligația statelor părți de a-și revizui sau modifica legislația, pentru a introduce mecanisme care să ofere copiilor acces la informații corespunzătoare, sprijin adecvat, dacă este necesar, feedback cu privire la greutatea acordată opiniilor lor și procedurile pentru sesizări, plângeri sau medierii.

Cu referire la problema de asigurare a drepturilor consacrate în art. 12 – 15 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, se evidențiază faptul că acestea au fost destul de restrânse în perioada anului 2020, din cauza situației pandemice create de virusul COVID-19. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a constatat faptul că în majoritatea cazurilor și la soluționarea mai multor probleme ce țin de domeniul drepturilor copilului, opinia lor a fost neglijată.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului indică faptul că deși drepturile copilului la libertate de exprimare, asociere, conștiință și religie pot fi limitate în cazurile strict prestabilite, aceasta nicidecum nu poate presupune o neglijare totală din partea autorităților publice în raport cu aceste drepturi. În acest context, Ombudsmanul Copilului în perioada anului 2020, a solicitat de mai multe ori opinia copiilor pentru a analiza nivelul de respectare a acestor drepturi. Mai jos prezentăm câteva din opiniile copiilor cu privire la respectarea drepturilor și libertăților civile în perioada anului de raportare:

- Nu am fost consultat cum aș dori să decurgă procesul de studii online;
- Nu am putut participa la ședința senatului școlii;
- Nu am avut posibilitate să particip la forumurile naționale și internaționale.

La fel, în anul 2020 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a întreprins mai multe acțiuni în scopul de a consulta opinia copiilor cu privire la cele mai importante probleme cu care se confruntă copiii. În acest sens, a fost organizat sondajul on-line cu privire la percepția opiniei copiilor privind modalitatea de instruire la distanță și sondajul cu privire la modalitatea de petrecere a examenelor de finisare a ciclului gimnazial și de bacalaureat în vara anului 2020¹⁹⁷.

Totodată, în perioada anului 2020, în scopul asigurării a unuia din cele patru principii din Convenția ONU cu privire la protecția drepturilor copilului și anume, principiul

¹⁹⁷ <http://ombudsman.md/news/rezultatele-chestionarului-lansat-de-ombudsmanul-copilului-in-vederea-consultarii-opinii-elevilor-in-legatura-cu-procesul-educational-la-distanța/>

participării copilului, a fost organizat tradiționalul Forum Anual de consultare a opiniei copilului¹⁹⁸. Astfel, în cadrul Forumului, Ombudsmanul Copilului a reiterat importanța Convenției, principiile care stau la baza acesteia – nediscriminarea; dreptul la supraviețuire și dezvoltare; interesul superior al copilului, dreptul de a-și exprima liber opinia, în funcție de vârstă și gradul de maturitate.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a menționat că respectarea drepturilor copilului înseamnă asigurarea bunăstării acestuia sub toate aspectele – în plan social, spiritual, moral, precum și a sănătății fizice și mintale, iar statele care au ratificat Convenția, au responsabilitatea să asigure realizarea drepturilor copilului ca ființă umană. La forum au participat peste 50 de copii din Chișinău, Tiraspol, Anenii Noi, Criuleni, Cimișlia, Cahul, Comrat, Fălești, Grigoriopol, Fălești și alte localități, care au accesat forumul on-line i-au adresat întrebări și au transmis mesaje Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, au vorbit despre problema sanitației în școli, accesul copiilor cu necesități speciale, impedimentele pentru implicarea în procesul decizional, bullyingul și problemele cu care s-au confruntat în procesul educațional și timpul liber în perioada pandemiei.

Una din problemele identificate de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, cu referire la asigurarea principiului de participare a copilului, în perioada anului 2020, a fost **izolarea socială a copiilor care nu au acces la internet**. Conform ultimelor sondaje prezentate de mai multe organizații inclusiv și autorități publice, peste 3000 de copii de pe întreg teritoriul Republicii Moldova, rămân în continuare izolați de mediul social și educațional, deoarece nu au conexiune la internet. În situația creată s-a demonstrat faptul că copiii, care nu dețin tehnica necesară, rămân a fi izolați de semenii lor și de societate în general. În acest context Ombudsmanul Copilului face trimitere la Comentariul General al Comitetului ONU pentru drepturile copilului nr. 12 (2009)¹⁹⁹ și opinează asupra faptului că drepturile încorporate în art. 12 – 15 din Convenție, nu încetează în situații de criză sau în urma acestora. Există un număr tot mai mare de dovezi ale contribuției semnificative pe care copiii sunt capabili să o aducă în situații de conflict, rezolvare post-conflict și procese de reconstrucție după urgențe. Astfel, Ombudsmanul Copilului a subliniat de mai multe ori în recomandările sale că copiii afectați de situații de urgență ar trebui încurajați și abilitați să participe la analiza situației lor și a perspectivelor viitoare. Participarea copiilor îi ajută să-și recapete controlul asupra vieții lor, să contribuie la reabilitare și dezvoltarea abilităților organizaționale, iar aceasta întărește sentimentul de identitate. Totodată este necesar de

¹⁹⁸ <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-in-dialog-cu-elevii-din-mai-multe-institutii-de-invataman-din-tara-in-ziua-in-care-acum-31-de-ani-a-fost-adoptata-conventia-onu-pentru-drepturile-copilului/>

¹⁹⁹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

menționat că în procesul realizării acestor drepturi și libertăți trebuie de avut grijă să protejăm copiii de expunerea la situații care pot fi traumatizante sau dăunătoare.

În consecință, Ombudsmanul Copilului încurajează autoritățile publice centrale și locale să creeze posibilități și să sprijine mecanismele care permit copiilor, în special adolescenților, să joace un rol activ atât în procesele de reconstrucție post-urgență, cât și în cele de soluționare a conflictelor. Opiniile acestora ar trebui susținute în evaluarea, proiectarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea programelor. De exemplu, copiii din spitalele și centrele Covid-19, pot fi încurajați să contribuie la propria lor siguranță și bunăstare prin crearea de forumuri pentru copii. Trebuie acordat sprijin, pentru a permite copiilor să creeze astfel de forumuri, asigurându-se în același timp că funcționarea lor este în concordanță cu interesul superior al copiilor și cu dreptul lor la protecție împotriva experiențelor dăunătoare.

O altă problemă sesizată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului sesizată la acest compartiment o reprezintă *lipsa mecanismului de implicare a copiilor în procesul decizional*. Astfel, în perioada iunie – decembrie 2020, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la un șir de ateliere de formare pentru reprezentanții sectorului asociativ, instituții de învățământ și instituții publice, care aveau menirea să creeze participanților deprinderea de a antrena copii în cadrul proceselor decizionale la nivel local și național²⁰⁰.

Totuși, din ședințele petrecute cu reprezentanții ONG-urilor dar și cu reprezentanții instituțiilor publice, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului deduce faptul că deținătorii de obligații (persoanele adulte), nu posedă cunoștințele necesare pentru antrenarea corectă și eficientă în procesul decizional, nu există mecanisme eficiente la nivel național de antrenare a copiilor în procesul decizional și statul nu este interesat de dezvoltare a unor astfel de mecanisme. Ombudsmanul denotă, că majoritatea organizațiilor non-guvernamentale dar și instituții publice întreprind măsuri segmentare de atragere copiilor în procesul de consultare sau de cele mai multe cazuri implică copii în activități de informare, în domeniile pe care le gestionează organizația neguvernamentală sau instituția publică.

De asemenea, se constată și o dublare a activităților de informare pe care le petrec organizațiile astfel sunt situații în care unii și aceiași copii pot participa la activități din cadrul diferitor organizații dar cu aceeași tematică. Mai mult, activitățile respective, deși implică elementul de participare a copilului, nu se axează pe formarea deprinderilor copilului de a se implica în procesul decizional și nu corespund standardelor prestabilite de

²⁰⁰ <http://ombudsman.md/news/angajatii-directiei-drepturile-copilului-au-participat-la-atelierul-de-lucru-privind-participarea-transparenta-si-informativa-a-copilului/>

Comentariul General nr. 12 (2009)²⁰¹. Astfel, în conformitate cu Comentariul vizat, toate acțiunile în care sunt implicați copiii, organizate și petrecute în scopul de a le fi ascultată opinia, trebuie să fie transparente și informative, participarea copiilor trebuie să fie voluntară, acțiunile să fie organizate și petrecute cu respect față de copii, să fie relevante, prietenoase copiilor, incluzive, susținute prin instruiri și materiale informative, sigure la riscuri și explicabile.

Ombudsmanul Copilului notează că din monitorizarea participanților la sesiunile de instruire nici o organizație sau instituție nu a reușit să prezinte un plan de politici, care ar corespunde tuturor standardelor enunțate supra. De asemenea Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră problema respectivă mai degrabă o problemă de nivel național, decât una de nivel particular. Astfel, este necesar de a elabora un mecanism viabil care va putea răspunde standardelor și necesităților copiilor pe segmentul includerii în procesul decizional.

O altă problemă sesizată de Ombudsmanul Copilului în perioada anului de raportare o reprezintă *ineficiența consiliilor copiilor la nivel local și național*. Problema respectivă a căpătat o configurație mai aspră în special în perioada de răspândire a noului virus Covid-19, atunci când copiii au fost nevoiți să rămână acasă, iar comunicarea era realizată exclusiv online. Este de remarcat faptul că eficiența consiliilor locale era una nesatisfăcătoare chiar și în perioada dinaintea pandemiei, atunci când comunicarea era realizată fizic. La acest compartiment, se constata faptul că activitatea consiliilor locale de copii, în special cele create în instituțiile de învățământ era formală și nu corespundea necesităților copiilor. În mare parte consiliile respective se ocupau de organizarea evenimentelor festive de diferită natură sau efectuau colectări de fonduri în scopuri caritabile. Totodată, ridică întrebări în majoritatea cazurilor și modalitatea prin care erau aleși copiii în consiliile respective or, în nici unul din cele peste 20 de consilii monitorizate de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului nu se regăsea o acoperire totală a copiilor din diferite categorii și pătri sociale. S-a constatat faptul că, de obicei, copiii din ciclul primar nu erau reprezentați în consiliile respective nici direct, nici prin reprezentant, de asemenea nu se regăseau nici copii cu necesități speciale sau copii din păturile social vulnerabile. În circumstanțele respective, Ombudsmanul Copilului nu poate considera aceste consilii drept conforme standardelor internaționale din domeniul protecției drepturilor copilului.

Situația descrisă supra s-a agravat odată cu instaurarea restricțiilor legate de pandemie, a regimului de izolare care a impus comunicarea de la distanță a copiilor. În asemenea situații

²⁰¹ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

copiii care erau marginalizați în condiții obișnuite de conlucrare, în situația comunicării de la distanță au pierdut în genere posibilitatea de a se implica în viața comunității lor sau de a participa la soluționarea problemelor care îi pot afecta direct sau tangențial.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a abordat problema respectivă la diferite întruniri la nivel național, dar pentru moment problema rămâne a fi nesoluționată. În circumstanțele respective Ministerul Educației, Culturii și Cercetării este necesar să demareze un proces amplu de consultare a opiniei copilului, care va fi conform cerințelor prestabilite de Convenția ONU și Comentariile Comitetului ONU pentru drepturile copilului și care va avea drept scop să răspundă la necesitățile copiilor de a se implica activ în procesul decizional și respectiv de ași putea realiza eficient drepturile garantate la art. 12 – 15 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

O altă problemă examinată de Avocatul Poporului cu privire la dreptul la opinie a copilului și drepturile conexe acestuia o reprezintă **modificarea Codului Familiei din 9 iulie 2020**. Astfel, prin Legea nr. 112 din 9 iulie 2020 pentru modificarea unor acte normative, pe lângă alte prevederi a fost efectuată o modificare care, la prima vedere, are scopul de a asigura interesul superior al copilului totuși, la o analiză mai amănunțită, se observă că lucrurile sunt diametral opuse.

Respectiv, în varianta Codului Familiei de până la modificările din iulie 2020, articolul 54 din respectivul Cod avea următorul conținut „*Copilul are dreptul să-și exprime opinia la soluționarea în familie a problemelor care îi ating interesele și să fie audiat în cursul dezbaterilor judiciare sau administrative. De **opinia copilului care a atins vârsta de 10 ani se va ține cont în mod obligatoriu dacă aceasta nu contravine intereselor lui***”, iar odată cu modificările operate tot același articol este prezentat după cum urmează „*Copilul are dreptul să-și exprime opinia la soluționarea în familie a problemelor care îi ating interesele și să fie audiat în cursul dezbaterilor judiciare sau administrative. De **opinia copilului se ține cont în mod obligatoriu, în conformitate cu vârsta și gradul său de maturitate, dacă aceasta nu contravine intereselor copilului.***”

După cum s-a evidențiat mai sus, la prima vedere, aceste modificări, prin eliminarea pragului de vârstă, au menirea de a asigura faptul că copilul își va expune liber opinia, în special, în fața autorităților judiciare, atunci când interesele sale vor fi afectate. Totuși o analiză mai amplă demonstrează că stabilirea unui astfel prag de vârstă de fapt nu se referă la dreptul la opinie a copilului, ci este contrară opiniei general acceptate. Spiritul Convenției nu interzice stabilirea unui astfel prag de vârstă pentru a proteja copii de vârstă fragedă, de traumele psihologice care le pot avea atunci când sunt nevoiți să apară în fața unui tribunal

judiciar pentru a se expune pe marginea cazului care se examinează și care îi afectează interesele.

În această ordine de idei, se evidențiază faptul că majoritatea statelor au făcut rost de prevederea stipulată în art. 12 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului „*în acest scop copilului i se va da, în special, posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau un organism competent, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională*” și au instituit cenzul de vârstă, drept o condiție pentru ca copilul să fie adus și audiat în fața instanței sau tribunalului.

Este de menționat că Comitetul ONU pentru drepturile copilului nu a obiectat împotriva unei asemenea practici, bazându-se pe argumentarea referitoare la neadmiterea traumatizării copilului în timpul audierilor, care îi pot cauza suferințe în special în cazurile când va fi impus să aleagă cu cine din părinți va dori să domicilieze. Astfel, de la semnarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, majoritatea statelor lumii, au instituit pragul limită de vârstă la care copilul poate fi prezentat în fața instanței pentru a-și expune direct opiniile, acesta variind de la 8 – 12 ani.

Mai mult, deși Ombudsmanul Copilului a susținut inițiativa autorităților de a exclude pragul de vârstă, acestea nu au introdus până în prezent, nici un mecanism viabil cu privire la evaluarea gradului de maturitate a copilului și cu privire la evaluarea impactului negativ al informației care o poate avea asupra copilului în momentul unor astfel de situații. De asemenea, odată cu excluderea vârstei de 10 ani și includerea unei formulări atât de generale precum „... *în conformitate cu vârsta sau gradul de maturitate...*”, va oferi deținătorilor de obligație o marjă de interpretare mult prea largă, respectiv, se va ajunge în situații în care persoana împuternicită va decide dacă copilul nu este gata să ofere informații nici la vârsta de 12 sau 16 ani, sau, din contra, putem fi în situația când în fața instanțelor vor fi aduși copii cu vârsta de la 1 – 10 ani, fapt care poate reprezenta un risc pentru formarea lor ulterioară.

În susținerea poziției contrare celei adoptate de legiuitorul național prin Legea nr. 112/2020 este și jurisprudența CEDO, care în speța *Sahin împotriva Germaniei*, notează următoarele „În ceea ce privește problema audierii copilului în instanță, Curtea observă că, de regulă, este de competența instanțelor naționale să evalueze probele din fața lor, inclusiv mijloacele utilizate pentru a constata faptele relevante (a se vedea *Vidal împotriva Belgiei*, hotărârea din 22 aprilie 1992, seria A nr. 235-B, p. 32-33, § 33). Ar fi prea departe să spunem că instanțele interne sunt întotdeauna obligate să audieze un copil în instanță cu privire la problema accesului la un părinte care nu are custodia, dar această problemă depinde de circumstanțele specifice ale fiecărui caz, ținând cont de vârstă și maturitatea copilului în

cauză. În acest sens, Curtea constată că copilul avea aproximativ trei ani și zece luni la începerea procedurii de recurs și cinci ani și două luni la data deciziei Curții Regionale. Expertul a ajuns la concluzia ei, și anume că un drept de acces fără contact prealabil pentru a depăși conflictele dintre părinți nu a fost în interesul copilului, după mai multe întâlniri cu copilul, mama și tatăl solicitant. Consultată cu privire la problema audierii copilului în instanță, ea a explicat plauzibil că însuși procesul de interogare presupune un risc pentru copil. Un astfel de risc nu poate fi evitat prin acorduri speciale în instanță. Având în vedere metodele aplicate de expert în întâlnirea copilului și abordarea prudentă a acesteia în analizarea atitudinii copilului față de părinții săi, Curtea este de părere că Curtea regională nu a depășit marja de apreciere atunci când se baza pe constatările sale, chiar în absența întrebărilor directe privind relația copilului cu solicitantul”²⁰².

O altă problemă examinată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în perioada anului 2020 a reprezentat *implicarea copiilor în activitate politică*. Problema respectivă a apărut în vizorul Ombudsmanului Copilului, ca și în oricare din anii precedenți, în care erau desfășurate scrutine electorale. Astfel se evidențiază faptul că copiii au dreptul la opinie, informare, asociere, la viața privată, dreptul de a participa la activități publice și politice, însă nu pot fi expuși și folosiți de către părinți, reprezentanți legali, alte persoane responsabile de creșterea și îngrijirea lor și instituții publice sau private cu scopul de a obține avantaje. „Este inacceptabilă folosirea ca material electoral a imaginii unui minor sau implicarea acestora în activități care ar putea aduce beneficii electorale”.

Copilul este un subiect activ și are dreptul să se folosească de drepturile sale. Oricare limitare ar trebui făcută în strictă concordanță cu standardele internaționale și cu legislația în vigoare. „Copiii nu ar trebui să fie străini de tematica electorală. Chiar și comentariile generale ale comitetului ONU pentru drepturile copilului prevăd posibilitatea copiilor de a participa în dezbateri electorale, de a adresa întrebări, de a se interesa de programele concurenților electorali și chiar de a se afilia la careva mișcări dacă simpatizează pe cineva”²⁰³.

Astfel, autoritățile care monitorizează procesul electoral, cum ar fi CEC, dar și concurenții electorali sunt responsabili să respecte standardele internaționale în materie de protecție a drepturilor copiilor. Cu toate că în Legea privind drepturile copilului, art. 13, avem o prevedere prin care se interzice implicarea copiilor în activitate politică și electorală, aceasta semnifică doar interzicerea deținătorilor de obligații de a atrage copiii. Legislația Republicii

²⁰² <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%7D>

²⁰³ <http://ombudsman.md/news/14883/>

Moldova nu prevede definiții ca „activitate politică”; „propagandă/agitație politică”, nu prevede norme de sancționare a acelor demnitari, funcționari publici, actori electorali care folosesc copiii și imagini cu aceștia, cu încălcarea normelor enunțate, constată reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului, precizând că vor propune modificări în acest sens în legislație.

În contextul celor expuse supra, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI**:

Ministerului Educației, Culturii și Cercetării:

- Elaborarea unui mecanism de consultare și implicare a copilului în procesul decizional racordat la standardele Convenției ONU cu privire la drepturile copilului;
- Modificarea curriculumului național educațional sub aspectul fortificării instruirii generale în domeniul electoral (noțiuni generale, drepturi și obligații);
- Elaborarea unui mecanism de implicare a copiilor în consiliile locale sau consiliile din cadrul instituțiilor de învățământ;
- Asigurarea reprezentării, în cadrul consiliilor locale și școlare, cât mai largi a tuturor grupurilor de copii;
- Asigurarea copiilor din familii social-vulnerabile cu tehnică de calcul care va permite acestora implicare în procesul decizional de la distanță;

Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale:

- Crearea unui mecanism viabil și echidistant de evaluare a gradului de maturitate a copilului și impactului psiho-emoțional pe care îl poate avea asupra copilului participarea în cadrul procesului judiciar;
- Modificarea Codului Electoral și a Codului Contravențional în sensul înăspririi sancțiunilor pentru candidații care utilizează copii drept material de promovare a propriilor campanii electorale.

DREPTUL LA SECURITATE SOCIALĂ A COPILULUI

În conformitate cu prevederile art. 26 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului „Statele părți recunosc dreptul oricărui copil de a beneficia de asistență socială, inclusiv de asigurări sociale, și vor lua măsuri pentru asigurarea exercitării depline a acestui

drept în conformitate cu legislația lor națională”²⁰⁴. La nivel național securitatea socială este garantată de art. 47 din Constituția Republicii Moldova și legile subsidiare acesteia. Ombudsmanul Copilului de asemenea, notează faptul că autoritățile publice naționale au reușit în mare parte să racordeze cadrul legislativ național la cel internațional din domeniul protecției sociale a copilului.

Problema majoră sesizată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în perioada anului 2020, în domeniul securității sociale a reprezentat *sistarea activității instituțiilor din domeniul social*. Respectiv, odată cu adoptarea Hotărârii Parlamentului nr. 55 din 17 martie 2020 privind declararea stării de urgență²⁰⁵, se instituie măsuri excepționale, obligatorii și executorii pentru conducătorii autorităților administrației publice centrale și locale, conducători ai instituțiilor publice, agenților economici, precum și pentru cetățeni, și alte persoane aflate pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, în circumstanțele respective, au fost impuse restricții, inclusiv și în activitatea instituțiilor de asistență socială, care au menirea de a îndeplini atribuții majore pe segmentul securității sociale a copilului.

Una din lacunele majore depistate de Ombudsmanul Copilului în perioada lunilor martie – iulie a reprezentat-o faptul că majoritatea instituțiilor de asistență socială, inclusiv și asistenții sociali comunitari nu își îndeplineau pe deplin atribuțiile. Din cererile adresate Oficiului Avocatului Poporului și din apelurile preluate de la Telefonul de Încredere a Copilului s-a dedus faptul că au existat situații în care asistentul social nu a vizitat familiile aflate în evidența autorității tutelare perioade îndelungate, în care acestea aveau mare necesitate de a fi susținute și ajutate. În aceste circumstanțe, unii copii, se aflau în situație de risc, în special, în familiile în care părinții abuzează de băuturi alcoolice sau neglijează atribuțiile parentale de creștere și îngrijire a copiilor.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează în acest sens că asistentul social, specialistul din domeniul protecției drepturilor copilului sunt persoanele care au menirea de a oferi cele mai rapide intervenții în situațiile de risc în care se află copilul. Lipsa monitorizării chiar și pe parcursul unei săptămâni, nemaivorbind de perioade îndelungate, a situației copilului poate reprezenta un risc pentru viața și sănătatea acestuia. În concluzia celor menționate, Ombudsmanul Copilului consideră că întreruperea activității asistenților sociali, a specialiștilor din domeniul protecției drepturilor copilului, în situația de criză în sănătate, a reprezentat o încălcare a drepturilor copilului și un risc pentru securitatea copiilor. În acest sens, Ombudsmanul Copilului reamintește prevederile Declarației Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei (CM CoE) privind Consolidarea drepturilor copilului drept cheie pentru

²⁰⁴ http://artico.md/wp-content/uploads/2017/01/CRC_RO.pdf

²⁰⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120817&lang=ro

viitorul Europei, adoptate în cadrul reuniunii din 11 martie 2020, care reconfirmă angajamentul statului de a proteja drepturile copilului, în deosebi în perioadele de criză, când există riscul major de a trece cu vederea sau de a compromite drepturile copiilor, în special a copiilor aflați în situații de vulnerabilitate²⁰⁶.

Tot la acest segment, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost sesizat cu privire la **sistarea activității centrelor comunitare de zi**. Astfel, Ombudsmanul Copilului notează faptul că necesitatea sistării o reprezintă, ca și în cazurile precedente, necesitatea evitării și diminuării contaminării copiilor și a persoanelor care activează în aceste centre. Totuși, se evidențiază faptul că, odată cu sistarea activității acestor centre, situația copiilor pe segmentul asigurării sociale s-a înrăutățit considerabil. Ombudsmanul Copilului atrage atenția asupra faptului că de obicei beneficiarii acestor centre sunt copii din familiile social-vulnerabile sau din familiile care îi supun situațiilor de risc. Astfel, pentru acești copii centrele comunitare de zi reprezentau un liman de liniște și siguranță unde ei puteau să petreacă ziua ca seara doar să se întoarcă acasă.

În aspectul dat, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului notează faptul că autoritățile publice centrale și locale erau obligate chiar și în situație de criză să asigure copiilor respectivi o *formă alternativă de protecție sau o formă alternativă de servicii sociale*. În conformitate cu standardele internaționale nu se admite lipsirea totală a copiilor de servicii sociale, fără a le oferi o alternativă, cel puțin temporară, care ar putea să-i susțină măcar parțial. Astfel, Comitetul ONU pentru drepturile copilului notează faptul că copiii din familiile socialmente vulnerabile sunt cei mai predispuși a fi afectați de situațiile de risc, iar în situațiile când ei sunt abandonați și de autoritățile de resort în perioada crizei, asemenea circumstanțe pot fi fatale pentru ei. Din considerentele respective Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că autoritățile publice centrale și locale nu au reușit să gestioneze eficient domeniul de asistență socială predestinat copiilor.

Un alt aspect analizat de Ombudsmanul Copilului în perioada raportată îl reprezintă **protecția socială a copiilor care sunt plasați în instituțiile rezidențiale pe timp de pandemie**. La acest capitol se evidențiază faptul că instituțiile rezidențiale care se află în subordinea MSMPS, au adoptat măsuri de asigurare a securității copiilor și evitării contaminării beneficiarilor cu noul virus Covid-19. Totuși, se remarcă faptul că în majoritatea instituțiilor rezidențiale nu au fost adoptate măsuri necesare pentru întreținerea legăturilor copiilor cu

²⁰⁶ Declaration by the Committee of Ministers on “strengthening the rights of the child as the key to a “future-proof4 Europe“ (Adopted by the Committee of Ministers on 11 March 2020 at the 1370th meeting of the Ministers' Deputies);

famiile biologice din afara centrelor de plasament sau alte persoane în care copii aveau încredere.

În circumstanțele respective, Ombudsmanul Copilului a recomandat de mai multe ori instituțiilor rezidențiale de toate tipurile să întreprindă măsuri pentru stabilirea măsurilor de alternativă care ar contribui la menținerea legăturilor copiilor din centrele de plasament cu lumea din afară. Astfel, a fost recomandată implementarea comunicării on-line prin intermediul tehnologiilor avansate și a rețelelor de socializare la care sunt conectați copiii și persoanele de contact ai acestora. Ombudsmanul Copilului de asemenea, a recomandat ca în lista de contacte pe care îi poate contacta copilul să fie incluse toate persoanele cu care dorește să interacționeze copilul indiferent de gradul de rudenie (prieteni, amici, colegi de școală, colegi de activități extra-curriculare). Necesitatea măsurilor respective se impune pentru a evita la minim pierderea legăturilor copilului cu lumea din afara centrului rezidențial or, copiii plasați în centrele de plasament sunt mai vulnerabili față de izolarea socială și, respectiv, pot întâlni dificultăți mai mari privind integrarea socială pe timp de criză.

În perioada de raportare Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a mai analizat și protecția drepturilor copilului pe segmentul **respectării drepturilor copiilor din focarele de tuberculoză**. În acest sens, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a colaborat cu Școala de Management în Sănătate Publică a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” a fost elaborată teza de master „*Respectarea drepturilor Copiilor din Focarele de Tuberculoză Instituționalizati*”²⁰⁷. În Republica Moldova, controlul tuberculozei este realizat prin intermediul Programului Național de Control al Tuberculozei din Republica Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1160 din 20.10.2016²⁰⁸, fiind al cincilea la număr PCNT. Potrivit prevederilor Hotărârii Guvernului menționată supra, responsabilitatea primordială pentru controlul tuberculozei în țară, îi aparține Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

În timpul implementării programelor naționale, Republica Moldova a întreprins acțiuni importante în controlul tuberculozei prin instituirea standardelor internaționale privind măsurile de control și tratament pentru această maladie. Potrivit Raportului social anual pentru 2018²⁰⁹, în ultimii ani, se constată o tendință de stabilizare a situației epidemiologice prin tuberculoză. Datele statistice demonstrează o ameliorare a indicatorilor epidemiologici, ca rezultat al asigurării serviciilor de îngrijiri în TB (prevenire, depistare, tratament) centrate pe necesitățile oamenilor. Astfel, ca rezultat al asigurării serviciilor de îngrijiri în TB

²⁰⁷ <http://ombudsman.md/news/maia-banarescu-copiilor-instituționalizati-din-focarele-cu-tuberculoza-le-sunt-lezate-drepturile-la-sanatate-educatie-familie-si-opinie/>

²⁰⁸ <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=367268&lang=1>

²⁰⁹ https://msmps.gov.md/sites/default/files/raport_social_anual_2018_final.pdf

(prevenire, depistare, tratament) centrate pe necesitățile oamenilor, mortalitatea prin TB pentru anul 2018 a constituit 7.6 la 100 mii populație (304 cazuri), comparativ cu 2017 – 7.9 (320 cazuri) și 2016 – 9,1 (372 cazuri).

Ombudsmanul Copilului menționează că în țara noastră copiii din familiile, a căror membri sunt afectați de această maladie, sunt instituționalizați cu scop de tratament preventiv în două centre ftiziopneumologice de reabilitare pentru o perioadă de la 3 la 6 luni (Centrul ftziopulmonologic de reabilitare pentru copii din satul Târnova, raionul Dondușeni și Centrul ftziopulmonologic de reabilitare pentru copii din satul Cornești, raionul Ungheni). Instituționalizarea acestor copii, însă, nu întotdeauna are la bază interesul superior al copilului, frecvent în perioada dată acestora fiindu-le limitate anumite drepturi. Este vorba, în particular, de drepturile la *sănătate, educație, familie și opinie*.

În Studiu a fost stabilit că încălcarea dreptului la sănătate al copiilor în aceste instituții se manifestă prin accesul redus al copiilor la servicii alternative de sănătate, aflarea prelungită a copilului pentru reabilitare în instituție, insuficiența personalului medical. Insuficiența pedagogilor, accesul limitat al copiilor la diferite tipuri de activități educaționale în aceleași condiții cu alți copii, lipsa de manuale necesare procesului de studii constituie temeiuri pentru a considera că beneficiarilor minori ai centrelor le este lezat dreptul la educație.

Dreptul la opinie al copiilor instituționalizați în ambele centre este încălcat prin lipsa procedurilor instituționale de reabilitare și consultare a opiniei copilului, facilitarea slabă sau deloc a accesului copiilor la informații despre drepturile lor, inclusiv dreptul la informație, dreptul la opinie, la plângere sau reclamație. În ambele centre contactul copiilor cu familia biologică sau rudele este unul redus, ceea ce reprezintă un indiciu evident al încălcării dreptului copilului la familie. Cercetarea demonstrează suplimentar că în instituțiile rezidențiale evaluate sunt plasați în special copii din familiile social-vulnerabile sau cu părinți plecați peste hotare din lipsa în comunitate a altor forme de protecție a minorilor. În acest mod, rezultatele Studiului arată că instituționalizarea copiilor din focarele de tuberculoză, ca formă de protecție a acestora, nu este o măsură bazată pe respectarea drepturilor copiilor și nu corespunde prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului pledează ca statul să intervină neîntârziat pentru redresarea stării de lucruri în acest domeniu, afirmând că în lipsa unor eforturi reale menite să asigure un sistem de protecție adecvat al copilului din focarele de tuberculoză sunt încălcate standardele internaționale în domeniu. Pentru evaluarea gradului de respectare a drepturilor acestor copii instituționalizați, au fost analizate datele privind sistemul național de protecție a copilului aflat în situație de risc și datele obținute prin aplicarea

instrumentelor de cercetare, întocmite în baza prevederilor Convenției cu privire la drepturile copilului (ONU, 1989) și a actelor normative naționale cu privire la drepturile copiilor.

Astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului denotă o încălcare stringentă a drepturilor copiilor plasați în centrele fiziopneumologice, care se manifestă în primul rând prin depășirea excesivă a termenului de plasament (cazuri de plasament de la 6 luni până la 10 ani), limitarea contactelor cu lumea din exterior chiar și în cazul când acești copii nu mai reprezintă risc și încălcarea dreptului la educație prin prestarea serviciilor educaționale net sub nivelul standardelor prestabilite.

Un alt domeniu examinat de Ombudsmanul Copilului în perioada raportată a fost *evaluarea eficienței mecanismelor intersectoriale în domeniul protecției drepturilor copilului*. În acest scop pe parcursul anului precedent a fost elaborat Raportul Tematic privind „Evaluarea eficienței și eficacității mecanismelor de cooperare intersectorială în domeniul protecției drepturilor copilului”²¹⁰. Conform termenelor de referință, au fost considerate în principal trei mecanisme, inclusiv Mecanismul colaborării intersectoriale în domeniul medico-social în vederea prevenirii și reducerii ratei mortalității materne și infantile a copiilor cu vârsta de până la 5 ani la domiciliu, Mecanismul de cooperare intersectorială pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, precum și Mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului. De asemenea, au fost parțial considerate și alte mecanisme precum Sistemul Național de Referire pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane, dar și prevederile Legii nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant, care stabilesc crearea unui Mecanism intersectorial de cooperare privind implementarea măsurilor destinate copiilor cu comportament deviant.

Evaluarea s-a întemeiat pe prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, analizând trei mecanisme: Mecanismul colaborării intersectoriale în domeniul medico-social în vederea prevenirii și reducerii ratei mortalității materne și infantile a copiilor cu vârsta de până la 5 ani la domiciliu; Mecanismul de cooperare intersectorială pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului; precum și Mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului.

Printre constatările de bază ale Raportului au fost evidențiate valorificarea slabă sau deloc la nivel local și național a mecanismelor de cooperare intersectorială în domeniul protecției copilului, volumul mare de lucru pentru asistenții sociali, lipsa unei baze de date

²¹⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/2724_Raport-tematic2-1.pdf

unificate, a cadrului regulator (ghiduri, instrucțiuni) privind aplicarea mecanismelor. Acestea se suprapun la diferite etape de proceduri, în special, în cazul aceluiași beneficiar, în condițiile excepționale (de exemplu în situația provocată de pandemia de Sars-Cov-2) mecanismele nu sunt aplicate sau sunt aplicate parțial, lipsesc procedurile de depunere a plângerilor disponibile și prietenoase pentru copii în cadrul Mecanismelor de cooperare intersectorială, iar celor mai vulnerabili copiii le este limitat dreptul la opinie.

Recomandările principale formulate în urma constatărilor țin de reconceptualizarea mecanismelor menite să prevină și intervină în cazurile de violență și abuz; delimitarea clară a limitelor de intervenție pe fiecare mecanism în parte pentru fiecare actor cu atribuții în cadrul acestor mecanisme; elaborarea și adoptarea în regim de urgență a tuturor documentelor necesare bunei funcționări a mecanismelor evaluate, monitorizarea strictă de către autoritățile publice centrale și instituirea mecanismelor intersectoriale unificate de monitorizare a implementării. Ombudsmanul Copilului și cu această ocazie reiterează necesitatea stringentă de a angaja în fiecare primărie specialistul în protecția copilului, cu delimitarea clară a atribuțiilor acestuia în raport cu cele ale asistentului social comunitar. Recomandările respective, vor fi înaintate autorităților de linie și monitorizate implementarea acestora.

Un alt aspect analizat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în perioada anului 2020, a fost **respectarea drepturilor copiilor rămași fără ocrotire părintească**. Astfel, conform datelor colectate, în prezent în țară sunt 1310 copii înregistrați cu statut temporar rămași fără ocrotire părintească. Dintre aceștia 617 fete și 693 băieți. Predomină copiii din regiunea rurală (aproximativ 75%) față de cei din localități urbane (25%). Aproximativ 79% dintre acești copii (1030 copii) sunt de vârstă școlară (7-18 ani).

În Raport se constată lipsa unor mecanisme și instrumente legale eficiente, existența unui număr mare de cazuri raportate de către autorități cu referire la părinții care nu își respectă obligațiile, insuficiența formelor de protecție a copilului rămas fără ocrotire părintească, indemnizațiile mici care nu acoperă necesarul cheltuielilor pentru un copil, că procedura aplicată în instanța de judecată este anevoioasă și îndelungată. S-a mai stabilit implicarea insuficientă sau chiar eschivarea multor autorități publice locale, activitatea redusă a echipelor multidisciplinare și insuficiența specialiștilor calificați, că nu există o evidență permanentă și centralizată a copiilor rămași fără ocrotire părintească, nu sunt posibilități pentru îngrijirea adecvată și plasamentul copiilor cu dezabilități severe, iar la părăsirea sistemului de protecție a copilului la atingerea majoratului, nu sunt asigurați cu spațiu locativ, problemă atinsă de către Ombudsmanul Copilului și în rapoartele anterioare.

Ombudsmanul Copilului a recomandat autorităților publice elaborarea unui plan cu privire la măsurile care trebuie întreprinse pentru protejarea drepturilor copiilor din aceste

categorii; înăsprirea prevederilor legislative din domeniul protecției copilului; crearea unui mecanism de obligare și responsabilizare a părinților care pleacă peste hotare pe perioade îndelungate la muncă; elaborarea și aprobarea Regulamentului cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de tutelă-curatelă; revizuirea prevederilor pentru procedura de aplicare și analiză în instanță a dosarului pentru stabilirea statutului copilului aflat în situații de risc; responsabilizarea consiliilor raionale pentru alocare de resurse și posibilități pentru extinderea formelor de protecție socială a copiilor rămași fără ocrotire părintească, inclusiv asigurare cu spațiu locativ la ieșire din sistemul de protecție a copilului. Se recomandă crearea unui serviciu integrat de asistență oferită copiilor rămași fără ocrotite părintească; dezvoltarea unei baze de date unificate pentru evidența centralizată a acestor copii; majorarea salariilor și alocațiilor pentru întreținerea copiilor în serviciile sociale de tip familial; dezvoltarea suportului pentru copiii și tinerii ieșiți din plasament; crearea centrelor de zi sau centre temporare pentru copiii din familii vulnerabile, serviciilor de plasament de urgență, serviciul de răgaz, etc.

În contextul celor enunțate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI:**

Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale:

- Reconceptualizarea mecanismelor menite să prevină și intervină în cazurile de violență și abuz, spre a preveni eventualele dublări pe sectoare, dar și intersectorial; delimitarea clară a limitelor de intervenție pe fiecare mecanism în parte pentru fiecare actor cu atribuții în cadrul acestor mecanisme;
- Evaluarea periodică a impactului implementării HG nr.1182/2010, HG nr.270/2014, HG nr.143/2018 și revizuirea lor ori de câte ori este necesar spre a preveni eventuale omisiuni, în special, legate de grupurile cele mai vulnerabile, dar și dublări;
- Angajarea în fiecare Primărie a specialistului în protecția copilului cu delimitarea clară a atribuțiilor acestuia în raport cu cele ale asistentului social comunitar;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale va elabora un mecanism de lucru al asistenților sociali care va asigura securitatea acestora și executarea corespunzătoare a obligațiilor;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale va reevalua procedurile de plasament a copiilor în centrele de plasament Cornești și Târnova;
- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării va reevalua respectarea și

conformitatea implementării dreptului la educație a copilului în conformitate cu standardele internaționale din domeniu.

RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR ÎN SITUAȚIE DE STRADĂ

Problema protecției *drepturilor copiilor în situație de stradă* în prezentul raport este analizată și în capitolul asigurării sociale cu descrierea și altor drepturi or, în situația copiilor străzii nu putem face o delimitare doar pe baza unui singur drept.

Pe parcursul mandatului său, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a avut printre priorități pe agenda sa problema respectării drepturilor copiilor aflați în situații de risc, printre care sunt copiii străzii și având în vedere faptul că în situația de pandemie acest grup de copii a devenit deosebit de vulnerabil, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a monitorizat acțiunile autorităților în privința acestor copii pe perioada pandemiei.

Odată cu instituirea stării de urgență de către Parlamentul Republicii Moldova, din cauza virusului Covid-19, Guvernul a intervenit cu mai multe măsuri de protecție care au avut menirea de a stopa sau diminua răspândirea virusului. Astfel, spălarea mâinilor, dezinfectarea suprafețelor și obiectelor, distanțarea socială, purtarea măștilor și mănușilor de protecție s-au adeverit a fi unele din cele mai eficiente măsuri pentru a controla și pentru a stopa răspândirea bolii. Totuși, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului observă că aceste măsuri deși sunt eficiente și binevenite pentru protecția sănătății persoanelor, însă, nu își ating scopul în cazul copiilor care duc un mod de viață stradal or, pentru implementarea acestor măsuri este nevoie de cel puțin de apă și săpun, de o igienă personală zilnică, igienă care în condiții de stradă lipsește, nemaivorbind de dezinfectanți, măști sau mănuși. Totodată Ombudsmanul Copilului susține este necesar de a explicat acestor copii, clar și pe înțelesul lor, necesitatea de a urma aceste măsuri de protecție.

Mai mult, Ombudsmanul Copilului notează că, în pofida faptului că de la începutul pandemiei au fost elaborate și transmise mai multe sesizări către organele publice locale și centrale²¹¹, acestea nu și-au atins scopul. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a mai atras atenția autorităților, prin transmiterea recomandărilor și în cadrul numeroaselor întâlniri on-line cu reprezentanții instituțiilor abilitate, dar aceste recomandări nu au fost luat în considerare.

Astfel, Ombudsmanul Copilului menționează că măsurile de izolare sunt necesare, iar în situația respectivă limitarea anumitor drepturi (economico-sociale), este posibilă și poate fi

²¹¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/03/APDC_MMSPS.pdf

considerată în conformitate cu standardele internaționale din domeniul protecției drepturilor copilului. Totodată se impune necesitatea de a menționa încă o dată autorităților naționale că limitările respective **nu pot avea un caracter discriminatoriu și trebuie să fie necesare**²¹² or, este destul de ambiguă situația când pe de o parte autoritățile au permis redeschiderea localurilor publice și de agrement și a piețelor comerciale, iar pe de altă parte s-a dispus efectuarea raziilor, pentru a ridica copiii din stradă și a-i plasa în centrele respective de plasament. Astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului evidențiază că acțiunile respective nu se încadrează în normele generale de protecție a drepturilor copilului, „colectarea în masă” a copiilor și plasarea centrată a lor în centre de plasament poate fi mai periculoasă decât însăși modul stradal de viață pe care îl duc la moment copiii.

Ombudsmanul Copilului evidențiază că odată cu trecerea perioadei rece a anului și cu ridicarea temperaturii mediului, numărul copiilor din stradă doar pentru lunile martie – iunie a ajuns la 38²¹³ de copii care își petrec timpul în stradă. În aceste condiții statul, la moment, nu dispune de suficiente centre sau servicii în care acești copii pot fi plasați, cu respectarea normelor de distanțare și normelor de protecție pentru evitarea contaminării simple sau contaminării încrucișate între copii. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului nu susține nici raziile de colectare a copiilor care duc la plasarea forțată a copiilor și nu duc la altceva decât să-și schimbe locul de abitație iar apoi stabilirea contactelor, cu acestea, urmând a fi una mai anevoioasă.

Un alt aspect la care atrage atenția Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, pe segmentul copiilor străzii este **proporționalitatea măsurilor luate** în raport cu situația lor actuală, ceea ce înseamnă că cea mai puțin restrictivă alternativă trebuie să fie adoptată acolo unde sunt disponibile mai multe tipuri de limitări. Totuși, Ombudsmanul susține că în actuala pandemie, este dificil de spus care sunt cele mai puțin restrictive măsuri necesare, deoarece autoritățile publice cu sisteme de sănătate mai slabe ar putea avea nevoie să ia măsuri de extindere pentru a limita cât mai mult posibil sarcina sistemului de sănătate per general.

Totodată, în aspectul proporționalității măsurilor adoptate de autoritățile de resort, Ombudsmanul Copilului susține că este necesar de a se efectua o analiză multiaspectuală în raport cu limitările drepturilor și libertăților copiilor care duc un mod de viață stradal. Astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că autoritățile naționale **nu au reușit să asigure o protecție eficientă reieșind din interesului superior al copilului în situație de stradă pe timp de pandemie**. Este necesar de menționat - chiar și în condiții de pandemie

²¹² <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx>

²¹³ <http://dmpdc.md/comunicat-de-presa-vizand-evaluarea-copiilor-aflati-in-situatii-de-strada-probleme-si-solutii/>

interesul superior al copilului în situație de stradă nu poate să nu coincidă cu cel al restului populației, iar autoritățile trebuie să identifice necesitățile specifice ale acestor copii și să adapteze măsurile/acțiunile la aceste necesități, facilitând reintegrarea în habitatul casnic în care se aflau sau un alt habitat pe care îl poate accepta copilul. Astfel, în opinia Avocatului Poporului pentru drepturile copilului demolarea adăposturilor temporare de către autoritățile publice locale a dus la înrăutățirea considerabilă a situației copiilor din stradă, făcând totodată problematică stabilirea contactelor ulterioare cu copiii și monitorizarea lor în continuare. Ombudsmanul Copilului susține că în perioada pandemiei, ca o condiție pentru măsurile ulterioare, era una din posibilele soluții de moment să fie lăsat intact habitatul obișnuit al copiilor, pentru a cunoaște măcar aproximativ locul unde își petrec aceștia timpul și pentru a-i asigura măcar cu minimumul necesar pentru protecția împotriva virusului (măști, mănuși, dezinfectant).

Un alt aspect îl reprezintă dreptul la **viață și dezvoltare**, aici Avocatul Poporului pentru drepturile copilului evidențiază că statul nu a reușit să asigure realizarea pe deplin a acestor drepturi în mediul familial, iar la capitolul copiilor străzii rezultatele sunt net sub nivelul așteptărilor. Din monitorizările efectuate s-au observat copii care pe timpul pandemiei erau implicați în activități de cerșetorie, comerț ilegal, comiterea infracțiunilor și copii care erau supuși abuzului și violenței, fapt ce reprezintă un risc eminent pentru viața și dezvoltarea acestor copii. Situația respectivă s-a agravat și mai mult la începutul declarării carantinei totale când autoritățile publice fie nu activau deloc, fie aveau un regim de activitate special, iar copiii au rămas pe o perioadă de practic a 2 luni fără supravegherea și protecția corespunzătoare.

Dreptul la educație este un alt drept care nu este implementat de autorități în raport cu copiii străzii nici în perioade fără urgență, dar cu atât mai mult în situația pandemiei și haosului creat, educația copiilor care duc un mod de viață stradal a fost abandonată practic total. Mai mult ca atât, din cauza carantinei și lansării învățământului la distanță, copiii care se apropiaseră recent de riscul de a începe să ducă un mod de viață stradal, din cauza sărăciei și lipsei de echipament de învățare la distanță au fost practic aruncați din sistemul de educație de la mijlocul anului de studii și au fost puși în situația să înceapă viața din stradă mai repede decât se întâmpla în perioadele analoge din anii precedenți.

În situația epidemiologică creată Ombudsmanul Copilului atrage o atenție deosebită la **dreptul la sănătate** al copiilor străzii și susține că necesitatea educației adaptate nevoilor specifice ale acestui grup de copii și a prestării pentru acești copii a serviciilor pentru sănătate, inclusiv în ceea ce privește măsurile de prevenire a bolilor contagioase. Astfel de educație și servicii ar trebui să fie prietenoase și de susținere, cuprinzătoare, accesibile, gratuite,

confidențiale, fără judecată, și fără discriminare, respectând decizia autonomă a copiilor și fără a fi necesar consimțământul părinților. Serviciile de sănătate ar trebui să fie accesibile, indiferent de locația fizică sau de statutul social. Autoritățile publice ar trebui să crească disponibilitatea serviciilor de prevenire, tratament și reabilitare pentru abuzul de substanțe, inclusiv servicii de reducere a nocivilor și terapii de traumă și servicii de sănătate mintală pentru copiii aflați în situații de stradă. Cele expuse mai sus sunt ilustrate de faptele descrise într-un material media despre cazul copiilor străzii, testați la virusul Covid-19 la insistența unui activist civic care își desfășoară activitatea în acest domeniu²¹⁴. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că în acest mod a fost demonstrat eșecul autorităților în gestionarea situației respective și s-a ajuns la situația când un activist civic, deși cu intenții bune, a urcat 11 copii concomitent într-un autoturism, ceea ce reprezenta un pericol potențial pentru contaminarea copiilor și s-a deplasat cu ei spre centrul de triere Covid. De asemenea, Ombudsmanul Copilului este îngrijorat de faptul că o persoană privată are un contact mai apropiat cu copii străzii decât personalul autorităților atribuite cu competențe în domeniu. În această ordine de idei Avocatul Poporului pentru drepturile copilului îndeamnă autoritățile publice să fortifice colaborarea cu organizațiile non-guvernamentale și să monitorizeze mai îndeaproape acțiunile și intențiile oricărei persoane care intră în contact cu copii străzii.

Ombudsmanul Copilului mai este îngrijorat și de faptul cum au fost tratați copiii aflându-se la Centrului de Triere Covid (Moldexpo). Din reportaj se observă că copii au fost lăsați de izbeliște pe teritoriul unde există focar de infecții și pe perioada efectuării analizelor și rezultatelor, nici o persoană abilitată nu s-a apropiat de ei pentru a le oferi careva informații s-au să le propună un ajutor, copii stând aproximativ 6 ore la temperaturi înalte fără mâncare și apă și respectiv copii au plecat fără ca să aștepte rezultatele. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului condamnă atitudinea reprezentanților instituțiilor de resort în situația respectivă și îndeamnă statul să fortifice acțiunile de intervenție pe segmentul copiilor străzii în special în perioada pandemiilor.

Un alt aspect analizat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este asigurarea **dreptului la opinie și participare a copiilor străzii pe timp de situație de urgență**. Din observațiile efectuate Ombudsmanul constată că nu au fost întreprinse nici un fel de măsuri de consultare a opiniei copilului, cu privire la măsurile de protecție împotriva răspândirii virusului mai mult ca atât, copii măcar nu au fost instruiți/informați corespunzător cum ar trebui să folosească echipamentele de protecție și care trebuie să fie pașii în caz de suspectei de infectare. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului atrage atenția că în conformitate

²¹⁴ <https://tv8.md/2020/05/20/video-au-fost-testati-negativ-cu-covid-19-apei-au-ajuns-din-nou-in-strada-este-experienta-crunta-traita-de-zece-copii-ai-strazii/>

cu standardele prestabilite de Comitetul ONU privind drepturile copilului²¹⁵, Opinia copilului nu poate fi neglijată în nici un fel de circumstanțe, cu atât mai mult, în situațiile de criză consultările respective ar trebui fortificate.

De asemenea, în urma acțiunilor stipulate supra și a problemelor identificate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a inițiat la data 28 iulie 2020 o ședință de lucru în cadrul Comisiei Parlamentare cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media cu genericul „Combaterea fenomenului copiilor în situație de stradă”. Ombudsmanul Copilului a reiterat necesitatea armonizării cadrului legal la standardele internaționale, creării serviciilor sociale de găzduire 24 din 24 ore destinate copiilor în municipiul Chișinău, beneficiari fiind toți copiii indiferent de localitatea de unde aceștia provin. Ombudsmanul Copilului, la fel, reiterează necesitatea instruirii persoanelor care lucrează cu copii în situație de stradă, intensificarea acțiunilor de prevenire a fenomenului, identificarea familiilor în care copii pot fi în situație de risc, pentru intervenția timpurie în scopul de a evita abandonul de domiciliu, prin suport și susținere necesară familiilor și copiilor.

În concluzia celor menționate Ombudsmanul Copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI:**

Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale

- Elaborarea de urgență a unui protocol/regulament de intervenție în lucru cu copiii în situație de stradă referitor la testarea/plasarea/tratarea acestora, care pot fi victime ale Covid-19;
- Intensificarea activității/cooperării multisectoriale a instituțiilor de linie pe segmentul copiilor în situație de stradă în cazul epidemiilor/pandemiilor/situațiilor de urgență;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale de comun cu Primăria municipiului Chișinău urmează să adopte un plan pentru testarea periodică și monitorizarea copiilor străzii în raport cu virusul Covid-19;

Autorităților publice locale de nivelul I și II

- Autoritățile publice locale urmează să fortifice eforturile în scopul de a urgenta crearea Serviciului de Asistență Stradală care ar putea oferi asistență multiaspectuală (sănătate, asistență socială, asistență psihologică, educație etc.) în regim de 24/24;
- Autoritățile publice locale vor dispune alocarea de fonduri necesare în scopul sustenabilității serviciului creat și vor extinde respectivul serviciu pe scară națională.

²¹⁵ <https://www.ohchr.org/EN/HR/Bodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx>

JUSTIȚIA JUVENILĂ

În contextul elaborării capitolului privind justiția juvenilă din cadrul raportului anual privind respectarea drepturilor omului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a axat pe două aspecte primordiale: respectarea drepturilor copiilor martori/victime ale infracțiunilor în contextul audierii lor în condițiile prevăzute de art.110¹, din Codul de Procedură Penală și respectarea drepturilor copiilor care se află în instituțiile de detenție de tip penitenciar.

I. Audierea copiilor martori/victime ale infracțiunilor în condiții speciale:

Astfel, În temeiul prevederilor art.19 al Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului, statul este responsabil de a întreprinde toate măsurile corespunzătoare, în vederea asigurării dreptului copilului de a fi protejat împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau abuz, fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv abuz sexual.

Atât cadrul legal internațional, cât și național accentuează importanța aplicării principiului esențial privind respectarea interesului superior al copilului în toate deciziile care-l vizează, garantându-i acestuia protecția și îngrijirile necesare pentru asigurarea bunăstării sale.

Consolidarea mecanismelor de protecție a drepturilor copiilor, inclusiv a celor aflați în contact cu sistemul de justiției, necesită în continuare a fi o prioritate la nivel național fiind reglementate în documente de politici la nivel național și sectorial. Cu toate că au fost întreprinse unele măsuri, sectorul dat nu răspunde pe deplin necesităților și standardelor ceea ce impune în continuare măsurilor cu caracter normativ, dar și operațional.

În acest sens, pentru o audiere calitativă a minorului victimă/martor al infracțiunii, sistemului justiției juvenile îi revine sarcina să asigure, în cazul procesului penal, un mediu care inspiră siguranță, acestea fiind esențiale, elemente-cheie în oferirea sentimentului de protecție necesare copilului în relațiile cu organele de drept.

Audierea în condiții speciale a copilului victimă/martori ai infracțiunii constituie etapa importantă, la care trebuie să fie întreprinse toate măsurile pentru a proteja copiii împotriva riscului unei traumatizări repetate. În procesul de audiere a copilului-victimă a abuzului trebuie să fie respectate principiile standardelor internaționale, stabilite în mai multe acte normative: Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului; Regulile standardizate minime ale ONU pentru administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing); Convenția Consiliului Europei pentru Protecția Copiilor împotriva Exploatării Sexuale și a Abuzurilor Sexuale (Convenția de la Lanzarote).

La 09 februarie 2021, în cadrul vizitei de monitorizare la sediul Buiucani al Judecătoriei Chișinău, efectuate de către membrii Consiliului pentru Prevenirea Torturii, împreună cu reprezentatul Oficiului Avocatului Poporului, s-au purtat discuții inclusiv referitor la modalitatea de audiere în condiții speciale a copiilor-victime sau martori al infracțiunii, care pot fi solicitate în cadrul examinării unei cauze penale.

Potrivit informației oferite de Judecătoria Chișinău²¹⁶, până în anul 2016, camera privind audierea în condiții speciale a copiilor s-a aflat în cadrul Judecătoriei Botanica, mun. Chișinău, iar ulterior, după reorganizarea instanțelor judecătorești, dispuse în baza Legii nr.76 cu privire la reorganizarea instanțelor judecătorești, și anume din 01 ianuarie 2017, aceasta s-a aflat în sediul Central al Judecătoriei Chișinău.

După reorganizarea instanțelor judecătorești, judecătoriile Centru, Buiucani, Râșcani, Botanica și Ciocana din municipiul Chișinău au fuzionat prin contopire, formând Judecătoria Chișinău. Prin Hotărârea nr.555/25 din 27 noiembrie 2018 a Consiliul Superior al Magistraturii s-a decis specializarea sediilor Judecătoriei Chișinău, începând cu 01 ianuarie 2019, după cum urmează: sediul Botanica - în materie de insolvabilitate; sediul Buiucani – în materie penală; sediul Centru - în materie civilă; sediul Ciocana - în materie contravențională și activitatea judecătorului de instrucție; sediul Râșcani - în materie de contencios administrativ.

La solicitarea de precizări, adresate în cadrul examinării unei cauze penale, despre locul unde instanța de judecată desfășoară audierea în condiții speciale a copiilor victime sau martori al infracțiunii, a fost explicat că în asemenea cazuri se apelează la sediul Ciocana sau la diferite organizații nonguvernamentale cum ar fi Centrul Național pentru Prevenirea Abuzului Față de Copii (CNPAC) sau La Strada.

Astfel, potrivit afirmațiilor Judecătoriei Chișinău, de la 01 ianuarie 2019, tehnica și echipamentele necesare pentru funcționarea camerei speciale pentru audierea în condiții speciale a copiilor, au fost transferate la sediul Ciocana al Judecătoriei Chișinău, unde și a fost creată respectiva cameră specială, care funcționează până în prezent.

La momentul vizitei, la sediul Ciocana al Judecătoriei Chișinău s-a constatat că camera de audiere este amplasată la parter, imediat la intrarea în sediul instanței, iar din afirmațiile conducerii instanței respective, până la 01 iulie 2020, aceasta se afla la un alt etaj al clădirii.

Camera de audiere a minorilor constituie o încăpere separată, fiind destinată doar pentru audierea minorului cu statut de victimă/martor al infracțiunii în condițiile art.110¹ CPP.

216

<file:///C:/Users/User/Desktop/Tamara/RAPORT%202020/Camerile%20de%20audieri/jud.%20Ciocana,%20Buiucani/r%C4%83spunsul,%20jud.%20Buiucani,%20nr.5.14-1282%20din%2017.02.2021.pdf>

Dotarea cu tehnică și echipamentul necesar pentru funcționarea camerei privind audierea în condiții speciale a copiilor, sunt procurate din bugetul instanței.

Asigurarea prezenței copilului și a specialiștilor precum și a altor persoane la audierea minorilor, este pusă pe seama procurorului, care solicită audierea minorului victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹ CPP, iar judecătorului de instrucție, fiind responsabil de respectarea procedurii și cadrul legal, pentru a evita producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a copilului.

Cadrul legal care reglementează activitatea camerei speciale, amenajate în Judecătoria Chișinău, se conduce nemijlocit de prevederile art.6 pct.41 și art.110¹ Cod de procedură penală al Republicii Moldova, de Ghidul metodologic cu privire la instrumentarea cauzelor cu copii victime/martori ai infracțiunilor, aprobat prin Ordinul procurorului general nr.25/25 din 03 august 2015, cât și de recomandările intervievatorilor care participă nemijlocit la audierea în condiții speciale a copiilor.

Monitorizarea domeniului justiției pentru copii rămâne unul prioritar pe agenda Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, acesta fiind unul foarte important și sensibil atunci când discutăm despre respectarea drepturilor specifice ale copilului. Aceste caracteristici specifice domeniului sunt generate de faptul că minorii care ajung în contact cu sistemul de justiție, indiferent de statutul lor procesual - martori, victime sau chiar autori ai unor infracțiuni, au nevoie de un suport distinct, consistent, complex și profesionist, racordate bunelor practici internaționale în domeniu și conforme prevederilor celor mai importante documente internaționale din domeniul drepturilor copilului la care Republica Moldova este parte.

În acest context, Ombudsmanul Copilului monitorizează cu atenție sporită implementarea respectării standardelor la nivel național a condițiilor de audiere a minorilor, amenajarea spațiilor speciale destinate audierii copiilor pe lângă inspectoratele de poliție, procuraturi și judecătoria.

Carențele de ordin legislativ, dar și procedural, identificate în procesul de audiere în condiții speciale a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor au fost menționate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și în Raportul tematic elaborat în anul 2015: „Analiza privind activitatea camerelor speciale pentru audierea minorilor victime/martori în condițiile articolului 110¹ Cod de Procedură Penală”²¹⁷.

La fel, recomandările respective, privind audierea copiilor în condiții speciale, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului le reiterează și în Rapoartele anuale privind

²¹⁷ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/analiza_camere_de_audiere_redactata2.pdf

respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova²¹⁸, dar și în Raportul alternativ prezentat de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Comitetului pentru drepturile copilului²¹⁹.

Scopul principal al condițiilor speciale de audiere a copiilor-victime sau martori ai infracțiunilor este de a evita traumatizarea sau revictimizarea copilului atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecare a cauzei penale, aceasta urmând să aibă loc în cadrul unei unui proces de justiție prietenoasă copilului.

Analizând procedurile legale prin prisma art.110¹ CPP privind audierea copiilor în condiții speciale, dar și din discuțiile purtate cu reprezentanții instituțiilor vizate, se constată următoarele carențe de ordin legislativ, dar și procedural:

- art.110¹ alin.(1) CPP reglementează audierea în condiții speciale a copiilor de până la 14 ani, în pofida faptului că, în conformitate cu cadrul legal internațional și național, copil este considerată persoana care nu a atins vârsta de 18 ani;
- participanți la proces, care interacționează cu copilul nu totdeauna dau dovadă de o pregătire corespunzătoare privind necesitățile copiilor-victime, deoarece aceștia nu beneficiază de instruire, iar competențele lor nu sunt evaluate;
- lipsește o procedura de selectare a interviuatorilor în cadrul proceselor de audiere a copiilor în condiții speciale;
- lipsește reglementarea statutului juridic al interviuatorului privind pregătirea profesională, evaluarea, acreditarea și atestarea acestuia.
- lipsește mecanismul de monitorizare a activității interviuatorilor;
- lipsesc norme de reglementare a funcționării camerelor de audiere în condiții speciale;- lipsesc procedura și mecanismul de evaluare privind corespunderea standardelor camerelor privind audierea în condiții speciale a copiilor.

II. Copiii aflați în detenție în instituțiile de tip penitenciar:

În contextul situației excepționale create de pandemia Covid-19, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a monitorizat respectarea drepturilor copilului care se află în instituțiile de detenție în contextul ispășirii pedepsei penale sau în calitate de măsură preventivă (arestul preventiv). În această perioadă, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a avut o colaborare strânsă cu Administrația Națională a Penitenciarelor (ANP) înaintând recomandări cu privire la diminuare impactului negativ asupra copiilor în urma

²¹⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_2015_final.pdf
http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_anual_copii_2016.pdf
http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/05/Raport_2018_INTEGRAL-1.pdf

²¹⁹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/justitia_pentru_copii_1.pdf

restricțiilor impuse de administrațiile penitenciarelor în parte. Este de menționat, că Ombudsmanul Copilului apreciază acțiunile întreprinse în sistemul administrației penitenciare care depune eforturi pentru a întreprinde toate măsurile necesare pentru a preveni și diminua situațiile de risc asociate virusului pandemic Covid-19, astfel, încât sănătatea, integritatea corporală și viața persoanelor private de libertate și a funcționarilor din penitenciare să constituie priorități esențiale.

Totuși, Ombudsmanul Copilului a atras atenția asupra faptului că acțiunile întreprinse trebuie să evite la maxim posibil ingerința efectelor lor, în aplicarea altor drepturi garantate de Convenție. Statul, având obligația de a asigura aplicarea principiului concursului ideal de drepturi, adică aplicarea simultană a tuturor drepturilor garantate de un tratat internațional indiferent de locul aflării copilului.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, adresându-se Administrației Naționale a Penitenciarelor și altor instituții, a menționat că, deși în situația actuală este evident că toate acțiunile întreprinse sunt axate pe necesitatea diminuării/stopării situației epidemiologice, este necesar ca autoritățile responsabile să prevadă cerințe specifice de respectare a drepturilor femeilor deținute, în special, a celor care sunt însărcinate sau se află împreună cu copiii lor, până la vârsta de 3 ani, în detenție, precum și a deținuților minori în special a celor cu dizabilități.

În această ordine de idei, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a venit cu un set de recomandări pentru a fi întreprinse de către ANP. Astfel, Ombudsmanul Copilului a evidențiat că deși **restricțiile privind vizitele rudelor deținuților minori și a deținuților cu copiii cu vârsta de la 0-3 ani în instituțiile penitenciare**²²⁰ au fost necesare pentru a preveni focarele de Covid-19 totuși, aceste restricții trebuiau introduse într-un mod transparent și comunicate în mod clar celor afectați. Sistarea bruscă a contactului cu lumea exterioară risca să agraveze ceea ce putea fi numit situații tensionate, stresante, dificile și potențial periculoase. Totodată, limitarea contactului cu rudele deși era un element necesar în situația dată, a reprezentat cu siguranță un stres emoțional enorm pentru copii și a perturbat starea de bine și sănătatea deținuților minori și a copiilor cu vârsta 0-3 ani care se află cu mamele lor, în penitenciare.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a recomandat în calitate de măsură de recompensă, mărirea numărului de apeluri telefonice asigurate din contul ANP și asigurarea în măsura posibilităților, a convorbirilor prin intermediul rețelelor Viber, Skype sau Messenger a deținuților minori cu rudele lor din exterior. Ombudsmanul a evidențiat faptul că deși acțiunile date nu sunt prevăzute în normele legislative naționale, aceste acțiuni vin în

²²⁰ <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/03/r%C4%83spuns-la-nr.-12-8-23-din-08.04.2020.pdf>

concordanță cu recomandările Organizației Națiunilor Unite privind respectarea drepturilor persoanelor în detenție în perioada epidemiei Covid-19²²¹. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a reamintit Administrației Naționale a Penitenciarelor normele stipulate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (în vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993), Ansamblul Regulilor Minime cu privire la administrarea justiției pentru minori din 18 decembrie 2002 și Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare, care stabilesc imperativ respectarea drepturilor copiilor deținuți **indiferent de situațiile excepționale care pot apărea**.

Un alt aspect problematic în domeniul respectării drepturilor copiilor în situația respectivă îl reprezintă **încadrarea copiilor deținuți în sistemul educațional la distanță**²²², aprobat prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 351 din 19 martie 2020 cu privire la continuarea la distanță a procesului educațional. Ombudsmanul Copilului conștientiza capacitățile minime ale instituției ANP de a organiza procesul educativ la distanță și totuși, a îndemnat administrația de a întreprinde măsuri pozitive pentru asigurarea dreptului la educație a copiilor aflați în detenție. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a recomandat instituirea unui grup online, pe una din aplicațiile de comunicare existente (Viber, Skype, WhatsApp), între administrația penitenciarelor în care se află copii și profesorii care petrec cursurile academice în instituțiile de detenție. Astfel, aceștia ulterior vor putea transmite către copii temele noi, care urmează a fi predate și exercițiile pentru lucrul individual iar, angajații penitenciarelor vor fotografia exercițiile rezolvate și le vor transmite profesorilor prin intermediul canalului de comunicare deja prestabilit, pentru a fi verificate. Ombudsmanul Copilului a notat că pentru a facilita și îmbunătăți procesul educațional la distanță, în situația creată este esențial de intensificat/fortificat colaborarea cu reprezentanții instituțiilor de învățământ, atribuite cu împuterniciri de a asista procesul educațional în instituția de detenție unde se află copii.

Un alt aspect important asupra căruia a atras atenția Avocatul Poporului pentru drepturile copilului **este diminuarea și neadmiterea acțiunilor de violență**²²³ în rândul copiilor sau îndreptate împotriva copiilor. Perioadele de criză sau perioadele în care copii nu pot fi încadrați în activități socio-educative, reprezintă un factor pozitiv pentru creșterea numărului de altercații între copii sau ridicarea nivelului de agresiune la unii din ei. În scopul diminuării situațiilor prezentate a fost solicitată intensificarea activităților de asistență

²²¹ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/COVID-19.aspx>

²²² <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/03/P.-10-File.pdf>

²²³ https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/03/2020_04_10_12_40_46.pdf

psihologică prin oferirea permanentă a consilierilor psihologice cu respectarea măsurilor de protecție în situație epidemiologică.

Ombudsmanul Copilului a mai atras atenția **asupra respectării drepturilor copiilor cu vârsta 0-3 ani** care se află în penitenciare împreună cu mamele lor. Situația epidemiologică poate afecta starea lor de sănătate și poate duce la urmări grave care vor reprezenta încălcări ale art. 6 și 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. În circumstanțele prezentate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a îndemnat responsabilii din cadrul Penitenciarului-7 Rusca și a Penitenciarului-16 Pruncul, în care se află această categorie de copii, să fortifice măsurile de securitate și prevenire a îmbolnăvirii copiilor pe timp de pandemie. De asemenea, în contextul situației pandemice și prin derogare de la art. 256 din Codul de Executare al Republicii Moldova Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a **recomandat continuarea plasamentului copiilor care au împlinit vârsta de 3 ani până la finisarea stării excepționale**²²⁴.

Avocatul Poporului a mai abordat problema **eliberării copiilor deținuți care au săvârșit infracțiuni ușoare sau mai puțin grave**²²⁵, în scopul de a diminua numărul persoanelor deținute în instituțiile de detenție, însă de recomandările respective autoritățile competente nu au ținut cont.

În concluzie, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că Administrația Națională a Penitenciarelor a reușit parțial să respecte drepturile copiilor în perioadă de criză și vine cu următoarele **RECOMANDĂRI**:

- Ministerul Justiției va iniția procedura de modificare a Codului de Procedură Penală prin care s-a intervenit cu amendamente și la articolul 110¹ în scopul majorării a vârstei de audiere a copilului în condiții speciale, de la 14 la 18 ani;
- Ministerul Justiției de comun cu Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor vor elabora un Regulament cu privire la stabilirea standardelor privind amenajarea spațiilor de audiere în condiții speciale a copiilor;
- Ministerul Justiției va stabili mecanisme și proceduri clare de implementare a Hotărârii Guvernului nr.708/2019 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Centrului regional de asistență integrată a copiilor victime/martori ai infracțiunilor și a Standardelor minime de calitate;
- Ministerul Justiției va elabora un program național de instruire a profesioniștilor (ofițeri de poliție, procurori, interviuatori, judecători), care interacționează cu copiii;

²²⁴ <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/03/Raspuns-Rusca-2.pdf>

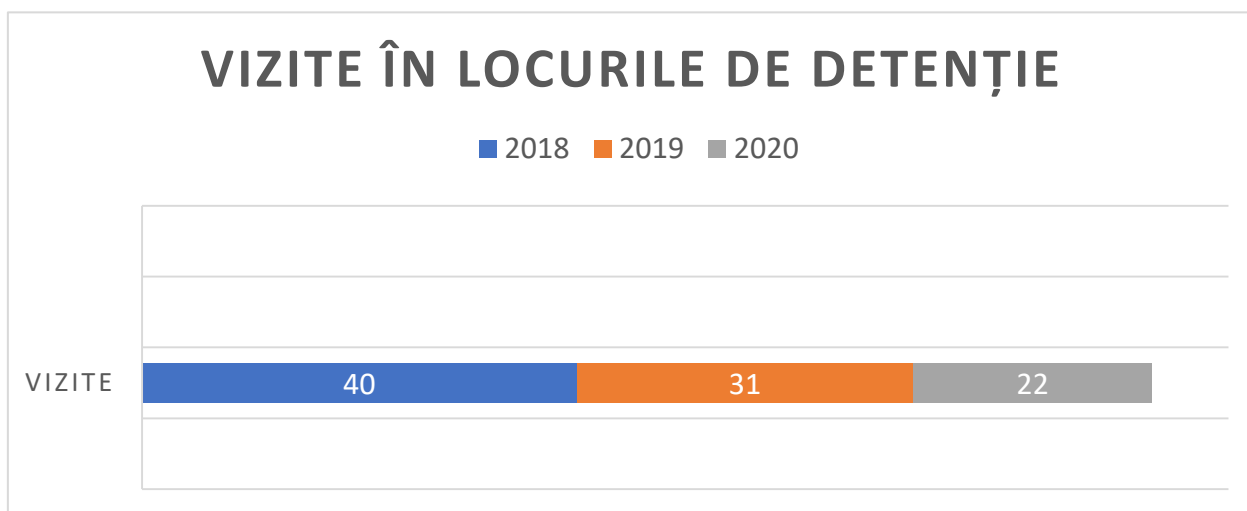
²²⁵ <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/03/12-8-28-din-21.04.2020-ANP.pdf>

- Fortificarea bazei tehnice cu calculatoare și conexiune la internet, în scopul de a asigura în volum deplin învățământul la distanță în situații similare;
- Identificarea oportunităților și mărirea numărului de convorbiri a copiilor deținuți cu persoanele/rudele din afara instituției, în asemenea situații;
- Excluderea taxei de 15 lei percepute în momentul recepționării coletelor prin intermediul serviciilor „Poșta Moldovei”;
- Dezvoltarea și diversificarea activităților psihologice pentru copiii deținuți;
- Ministerul Justiției de comun cu Ministerul Finanțelor și Administrația Națională a Penitenciarelor vor identifica soluții urgente în scopul de definitivă construcția blocului pentru copii preveniți (aflați în faza urmăririi penale), din cadrul Penitenciarului nr.10 Goian.

CAPITOLUL III. PREVENIREA TORTURII

3.1 REZUMATUL ACTIVITĂȚILOR DE PREVENIRE A TORTURII

Starea de urgență în sănătatea publică generată de virusul SARS-COV-2 a afectat incontestabil realizarea unor activități de prevenire a torturii planificate pentru 2020²²⁶. În pofida dificultăților respective, Direcția prevenirea torturii OAP a realizat **22 vizite** preventive în locurile private de libertate (14 inspectorate de poliție, 1 instituție penitenciară, 4 puncte de trecere a frontierei și 3 sectoare ale poliției de frontieră)²²⁷. Rata vizitelor este în descreștere comparativ cu anii precedenți (2018 - 40 vizite, 2019 – 31 vizite):

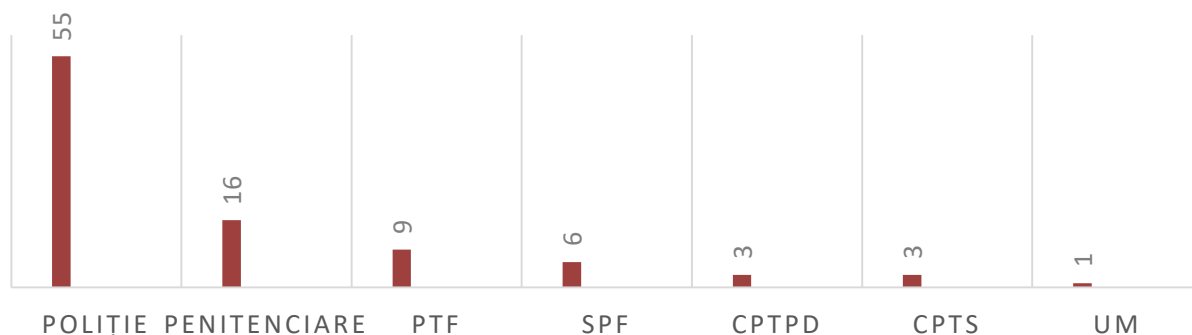
În particular, în perioada 2018-2020 subdiviziunea Ombudsmanului a realizat **55 vizite în** inspectoratele teritoriale ale poliției; **16 vizite în instituțiile penitenciare**; **3 vizite în Centrele de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilități**; **9 vizite la punctele de trecere a frontierei**; **6 vizite la sectoarele poliției de frontieră**; **3 vizite la Centrul de plasament temporar pentru străini și 1 vizită la o unitate militară**:

²²⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/06/RAPORT_Covid-19.pdf

²²⁷ Alte 11 vizite au fost realizate de Consiliul pentru prevenirea torturii în aceeași perioadă.

LOCURI DE DETENȚIE MONITORIZATE

■ Număr vizite (2018-2020)

Urmare a vizitelor realizate în 2020, au fost elaborate și remise autorităților **17 rapoarte de vizită** cu recomandări și **2 rapoarte tematic**²²⁸. Inspectoratul General al Poliției (IGP) și Inspectoratele teritoriale de poliției au primit **189 recomandări** de îmbunătățire a situației privind asigurarea drepturilor la reținere și de prevenirea a torturii²²⁹. La fel, IGP a primit **3 avize de sistare a activității a trei izolatoarele ale poliției**. În același timp, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră a primit **21 recomandări** de îmbunătățire a situației persoanelor reținute la frontieră și de asigurare a drepturilor solicitanților de azil²³⁰. Alte **10 recomandări generale** au fost remise autorităților urmare a lansării **Raportului tematic** „Situația Covid-19 în locurile de detenție”. Majoritatea recomandărilor au fost acceptate de autoritățile responsabile. Per general, rata implementării recomandărilor pe termen mediu se menține la nivelul de 60%, iar pe termen lung (*resurse și politici*) în proporție de 10%. Apreciem că autoritățile executive sunt deschise și hotărâte în implementarea recomandărilor Ombudsmanului în ceea ce ține de competența acestora.

La 25 mai 2020, OAP a contractat un proiect de grant finanțat de Uniunea Europeană și Fundația Soros Moldova în valoare de 24910 Euro pentru 7 luni. Proiectul „**Apărătorii împotriva torturii**” a vizat 2 obiective majore. Primul obiectiv presupunea contribuția la diminuarea situațiilor de încălcare a drepturilor persoanelor reținute și aflate în custodia poliției, prin realizarea vizitelor preventive în 13 inspectorate de poliție, prin elaborarea a 5 rapoarte de vizită și a unui Raport tematic integrat, urmare a informațiilor obținute în teren și chestionarelor tip de monitorizare completate de avocații care acordă asistență juridică garantată de stat, propunerea recomandărilor de îmbunătățire autorităților responsabile sau demersurilor de reacționare. Ultimul obiectiv a presupus fortificarea capacităților a 12 avocați

²²⁸ <http://ombudsman.md/rapoarte/tematice/>

²²⁹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Raport_Retinere_2020_OAP_FSM_FINAL-proiect_pe-site.pdf

²³⁰ <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/in-baza-vizitelor/page/2/>

publici (regiunea nord, centru și sud) în prevenirea actelor de rele tratamente față de persoanele reținute și custodiate de poliție, inclusiv prin intermediul instrumentelor de monitorizare elaborate de Fundația Soros Moldova.

Grație proiectului respectiv, echipa Ombudsmanului a reușit să monitorizeze activitatea inspectoratelor de poliție în domeniul asigurării garanțiilor fundamentale la reținere și detenția provizorie în 14 inspectorate de poliție din țară în condițiile situației de urgență. Menționăm că activitatea de prevenire a torturii în izolatoarele monitorizate a avut loc ultima oară în 2018. Prin urmare, proiectul a acoperit necesitatea realizării vizitelor de monitorizare în locurile de detenție menționate *supra*. Vizitele au cuprins nu doar monitorizarea de facto a activității izolatoarelor de detenție, dar și aspectul de analiză a datelor obținute în urma chestionării angajaților și persoanelor reținute, precum și observarea directă a proceselor privind asigurarea drepturilor la reținere *de facto*.

În premieră, Avocatul Poporului dezvoltă o cooperare strânsă cu 12 avocați, care acordă asistență juridică garantată de stat din cadrul CNAJGS pe domeniul prevenirii torturii și respectării drepturilor persoanelor la reținere și detenția preventivă. Anterior, Avocatul Poporului recepționa doar demersuri de la unii apărători cu privire la intervenirea în apărarea drepturilor clienților pe paliera atribuțiilor sale funcționale. Grație activităților realizate în proiectul respectiv, Direcția prevenirea torturii din cadrul Oficiului Avocatului Poporului a obținut informații alternative din prima sursă cu privire la procesul reținerii persoanelor în teritoriu, fapt ce a permis avansarea aspectelor de monitorizare și abordare a problemelor existente cu factorii de decizie.

Urmare a activităților realizate în cadrul Proiectului „Apărătorii împotriva torturii”, Oficiul Avocatului Poporului a reușit să (a) realizeze 14 vizite (din 13 planificate) în inspectoratele teritoriale de poliție în perioada pandemică; (b) să elaboreze și să remită către IGP și IP 14 rapoarte de vizită (față de 5 planificate) cu constatări și recomandări de asigurare a drepturilor la reținere și detenția preventivă; (c) să colecteze 120 chestionare-tip de monitorizare de la 10 avocați care acordă asistență juridică garantată de stat; (d) să desfășoare 2 ateliere de lucru pentru avocații monitori; (e) să chestioneze 138 angajați ai poliției cu privire la reținere; (f) să discute confidențial cu 4 persoane reținute cu privire la percepția asupra procesului reținerii, precum și alte acțiuni necesare. Concluziile efortului de monitorizare au fost reflectate în **Raportul tematic „Respectarea garanțiilor fundamentale la reținere și detenția provizorie în inspectoratele de poliție”²³¹**.

²³¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Raport_Retinere_2020_OAP_FSM_FINAL-proiect_pe_site.pdf

În perioada 25-30 iunie 2020 a fost realizată etapa a doua a Campaniei „**EuNUaplic166/1-EuRespect Demnitatea UMANĂ**”. Au fost implicate toate inspectoratele de poliție, instituțiile penitenciare și în premieră, centrele de plasament pentru persoanele cu dizabilități²³². Scopul campaniei este promovarea toleranței zero față de actele de tortură de către persoanele din grupul profesional de risc în cadrul Zilei internaționale pentru sprijinirea victimelor torturii.

În ce privește activitatea de prevenire a torturii prin instruirea titularilor de obligații și posesorilor de drepturi, angajații Direcției prevenirea torturii a Oficiului Avocatului Poporului au realizat **30 activități de instruire** și **37 activități de informare** pentru 525 angajați ai Administrației Naționale a Penitenciarelor, 323 deținuți, 123 studenți; 86 angajați ai Inspectoratului General de Carabinieri; 30 angajați ai Inspectoratului General al Poliției de Frontieră și 25 angajați ai Ministerului Afacerilor de Interne pe domeniul de responsabilitate²³³.

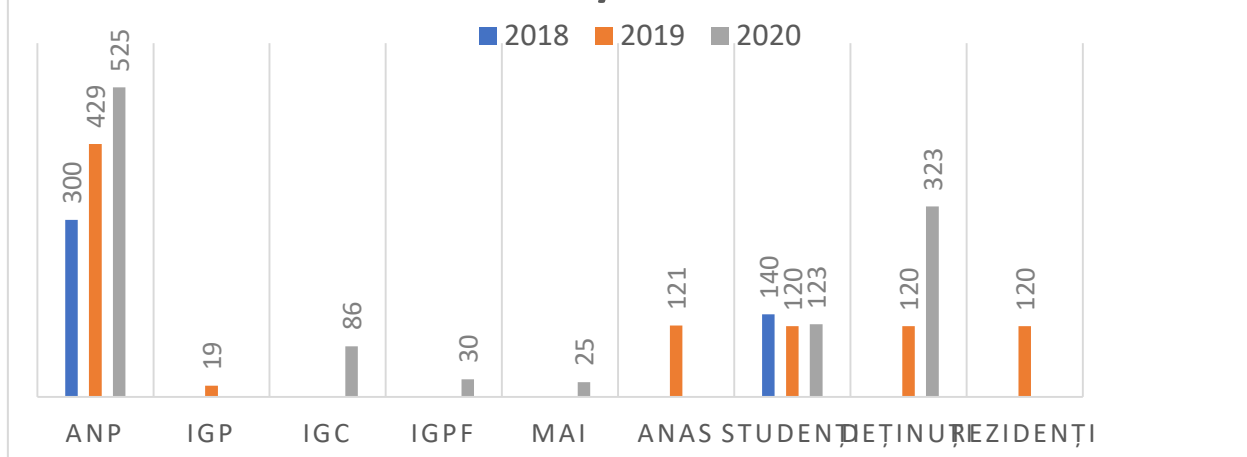
Atestăm o creștere semnificativă a numărului de instruiți și persoane instruite de către OAP în domeniul prevenirii torturii. Spre exemplu în 2018 au fost instruiți 300 angajați ai sistemului penitenciar și 140 studenți; în 2019 – 429 angajați ai sistemului penitenciar, 236 studenți, 19 angajați ai poliției, 121 angajați și 120 rezidenți ai Centrelor de plasament temporar al persoanelor cu dizabilități și 120 deținuți; în 2020 – 525 angajați ai sistemului penitenciar, 123 studenți, 25 angajați ai Ministerului de interne, 323 deținuți, 86 carabinieri și 30 angajați ai poliției de frontieră. Tot aici, apreciem tendința pozitivă a sistemului penitenciar de a solicita realizarea activităților de instruire pentru personalul penitenciar în cadrul Centrului de Instruire al ANP. La fel, menționăm deschiderea Inspectoratului General al Carabinierilor către OAP în contribuirea la formarea profesională a angajaților pe domeniul prevenirii torturii, drepturilor omului și libertăților fundamentale, etc.

Reamintim că, potrivit art.10 al Convenției ONU împotriva torturii, fiecare stat parte se va îngriji ca datele și informațiile referitoare la interdicția torturii să facă parte integrantă din programul de instruire a personalului civil sau militar însărcinat cu aplicarea legilor, personalului medical, agenților autorităților publice și altor persoane care pot interveni în paza, interogatoriul sau tratamentul oricărui individ reținut, arestat sau încarcerat sub orice formă:

²³² <http://ombudsman.md/news/campania-eunuaplic166-1-eurespectdemnitateaumana/>

²³³ <http://ombudsman.md/activitate/prevenirea-torturii/prevenirea-torturii/>

ACTIVITĂȚI DE INSTRUIRE/INFORMARE

În 2020 membrii Consiliului pentru prevenirea torturii creat pe lângă Oficiul Avocatului Poporului au efectuat **11 vizite** preventive (Penitenciarul nr.18 Brănești, izolatorul de urmărire penală al Centrului Național Anticorupție, Izolatorul de detenție provizorie al Direcției de poliție Chișinău, Penitenciarul nr.11 Bălți, Penitenciarul nr.7 Rusca, Centrul de plasament temporar al străinilor, Centrele de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilități minori de la Orhei și Hîncești, Comenduirea Garnizoanei militare Chișinău și Penitenciarul nr.9 Pruncul).

Urmare a vizitelor realizate, Consiliul a elaborat **9 rapoarte** de vizită ce includ 157 recomandări către autoritățile: Agenția Națională Asistență Socială – 9; Centrul de plasament temporar al persoanelor cu dizabilități minori Orhei – 6; Centrul de plasament temporar al persoanelor cu dizabilități minore Hîncești – 6; Centrul Național Anticorupție – 17; Ministerul Justiției al R. Moldova – 7; Administrația Națională a Penitenciarelor – 20; Penitenciarul nr.9-Pruncul – 13; Penitenciarul nr.7-Rusca – 9; Penitenciarul nr.11 Bălți – 6; Penitenciarul nr.18-Brănești – 15; Inspectoratul General al Poliției – 9; Direcția de Poliție Chișinău – 10; Ministerul Afacerilor Interne al R. Moldova – 3; Biroul Migrație și Azil – 6; Inspectoratul General al Poliției de Frontieră – 6; Centrul de plasament temporar pentru străini – 3; Ministerul Apărării al R. Moldova – 5 și Comenduirea Garnizoanei militare – 7 recomandări²³⁴. La fel, membrii Consiliului pentru prevenirea torturii s-au întrunit în 16 ședințe.

În anul curent, nu au fost înregistrate acțiuni de obstrucționare a accesului angajaților OAP și membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii în instituțiile monitorizate. Nu au avut loc

²³⁴ <http://ombudsman.md/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/rapoarte/>

vizite de suprapunere sau vizite paralele în cadrul mandatului exercitat de Consiliul pentru prevenirea torturii și Direcția pentru prevenirea torturii OAP.

3.2 DREPTURILE OMULUI ÎN DETENȚIE ÎN PERIOADA CRIZEI PANDEMICE

În temeiul dreptului internațional al drepturilor omului, fiecare om are dreptul la cel mai înalt standard de sănătate fizică și mentală. Când un stat privează o persoană de libertate, acesta preia responsabilitatea de a-i acorda asistență medicală, precum și de a o proteja și a promova sănătatea fizică și mentală și bunăstarea acesteia, precum este stipulat în Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela). Această responsabilitate de îngrijire este crucială, deoarece deținuții nu au altă opțiune decât să depindă de autorități în ceea ce privește protecția și promovarea propriei sănătăți. Persoanele aflate în detenție depind în mare parte, de autoritățile publice în ceea ce privește exercitarea dreptului la sănătate (în cazul referirii la situația pandemică).

În Moldova se numără peste 115 locuri privative de libertate ce asigură custodia a peste 15 mii persoane²³⁵. Conform datelor prezentate și publicate de autoritățile publice, s-au îmbolnăvit de COVID19 peste 10% din rezidenți (din cca 1960); peste 300 pacienți internați în Spitalele de psihiatrie, dintre care 7 au decedat; 87 deținuți cu simptome ușoare și medii tratați; 524 militari, 6 reținuți din 50 testați. În același timp, datele arată că numărul angajaților afectați de virsul pandemic este relativ mare: 299 angajați ai sistemului penitenciar, dintre care unul a decedat; peste 30 angajați ai spitalelor de psihiatrie; cca 100 angajați ai instituțiilor rezidențiale și peste 80 angajați ai poliției s-au îmbolnăvit în perioada de monitorizare, cifrele continuând să crească²³⁶. La fel, Ombudsmanul a primit informații despre îmbolnăviri a rezidenților, pacienților și deținuților din locurile privative de libertate din regiunea transnistreană.

Dreptul la respectul vieții private și de familie:

Standardele internaționale prevăd că orice limitare a contactului cu lumea exterioară trebuie să fie proporțională, incluzând limita de timp și nediscriminarea. În timp ce restricțiile deținuților privind vizitele personale pot fi justificate în contextul prevenirii epidemiei de COVID-19 în închisori, autoritățile ce au impus astfel de măsuri necesită o politică decizională cuprinzătoare și transparentă. În cazul restricțiilor, acestea trebuie să fie

²³⁵ Cu excepția regiunii transnistrene, unde există peste 40 locuri privative, la care Avocatul Poporului nu are acces.

²³⁶ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/06/RAPORT_Covid-19.pdf

proporționale cu scopul prevenirii epidemiei (sau răspunderii la aceasta). Vizitele personale trebuie să fie înlocuite cu alte mijloace sau posibilități de contactare cu lumea exterioară, precum prin telefon, prin e-mail sau prin apeluri video.

Așadar, toate instituțiile ce asigură custodia persoanelor au recurs la limitarea contactului cu membrii familiei pe perioada stării de urgență. Inițial, unele instituții rezidențiale au „închis” rezidenții în propriile saloane, nefiindu-le permisă ieșirea în curte. Ulterior, din august 2020, centrele de plasament au permis ieșirea rezidenților în afara teritoriului acestora. În același timp, penitenciarele au limitat accesul rudelor, familiei sau copiilor la întrevederi de scurtă sau de lungă durată. Aceste măsuri continuă și în prezent. Astfel, timp de cca 300 zile deținuții/ rezidenții nu au avut contacte fizice cu membrii familiei/ copii, etc. În mare parte, sistemul penitenciar a compensat întrevederile fizice cu cele online, fie au majorat numărul de apeluri telefonice. Ombudsmanul a primit notificări cu privire la lipsirea de întrevederi și de altfel încălcarea dreptului la viața intimă în această perioadă. Coletele au fost permise doar în forma ambalată de producător. Respectiv, o parte din deținuți au fost afectați de această decizie. Numărul coletelor a scăzut simțitor pentru unii deținuți. Între timp, Ombudsmanul a primit informații că deținuții din grupul informal au primit colete și alte bunuri fără obstacole. Transferurile între instituții au fost limitate, cu excepția cazurilor de îmbolnăvire.

În condițiile încetării stării de urgență, instituțiile ce asigură detenția persoanelor, în special penitenciarele vor simți un flux enorm de solicitări pentru asigurarea întrevederilor conjugale, fapt ce poate conduce la anumite impedimente în activitatea instituțiilor, precum și creșterea numărului de cazuri de aplicare a uzului de forță pentru actele de nemulțumire. Întrevederile prin geamuri limitatoare nu sunt cea mai optimă soluție. Din contra, acestea pot crea reacții de nemulțumire și efecte psihologice traumatizante asupra membrilor familiei/ copiilor, care nu vor avea posibilitate să se apropie fizic de deținut.

Dreptul la asistență și îngrijiri medicale corespunzătoare:

În cazuri suspecte sau confirmate de COVID-19, deținuții trebuie să aibă acces la asistență medicală urgentă, specializată fără complicații nejustificate. Administrația închisorii trebuie să formeze legături strânse cu serviciile medicale comunitare și alți furnizori de servicii medicale. De asemenea, astfel de legături sunt importante în scopul de a asigura șanse egale la îngrijire, după cum este stipulat în Regulile Nelson Mandela. Pentru deținuții vârstnici sau bolnavi, trebuie să fie elaborate programe prioritare de liberare condiționată, având în vedere riscul înalt de infectare a acestora cu COVID-19.

Inițial, în prima fază a pandemiei, sistemul penitenciar a fost exclus din serviciile sănătății publice. Ulterior, această omisiune a fost remediată. Instituțiile rezidențiale au fost arondate la spitalele de psihiatrie pentru tratamentul rezidenților bolnavi, fapt ce pe alocuri, a creat o confuzie în ceea ce ține de specificul pacienților. Personalul instituțiilor psihiatrice a trebuit să se învețe a lucra la propriu cu o altă categorie de pacienți, care nu prezentau în mare parte, tulburări mentale. Informarea rezidenților și pacienților despre efectele și consecințele virusului a fost o provocare majoră. La fel, îndemnul acestora de a respecta igiena și măsurile de prevenire. De la început, autoritățile privative de libertate nu aveau suficiente mijloace și echipamente de protecție. Ulterior, grație unor donații, stocurile au fost completate. Ombudsmanul a primit mai multe plângeri atât de la deținuți, cât și rude cu privire la: *îngrijorările riscului de infectare, lipsa măsurilor de protecție; refuzul efectuării testelor; neacordarea ajutorului medical celor asimptomatici; distribuirea unei singure măști în calitate de mijloc de protecție; lipsa informațiilor despre mijloacele de protecție; celulele nu se dezinfectează; existența simptomelor de Covid19; medicul a refuzat examinarea, pe motiv că este imposibil de demonstrat că deținutul a pierdut gustul sau mirosul; plasarea în condițiile deplorabile; continuarea realizării activităților de muncă în condiții de umiditate sporită, angajații nu respectă măsurile antipandemice, nu poartă masca corect, nu se respectă distanța socială, perchezițiile se realizează fără respectarea măsurilor de protecție, etc.* După mai multe reacții în presă și proteste ale deținuților, Administrația Națională a Penitenciarelor a publicat unele date cu privire la infecție în Instituțiile Penitenciare nr.13 și nr.17. Toți deținuții testați pozitiv au fost plasați pentru tratament la spitalul-penitenciar, fiind cu forme ușoare și medii.

Problemele anterioare cu privire la subfinanțarea serviciilor medicale, precum și calitatea asistenței medicale au continuat să existe. La demersul Ombudsmanului²³⁷, Ministerul Justiției a refuzat liberarea condiționată a unor categorii de deținuți, ca fiind inoportună²³⁸. Ulterior, în august 2020, Administrația Națională a Penitenciarelor a inițiat un proiect de amnistie, care nu a fost promovat în Guvern/ Legislativ în perioada de monitorizare.

Regulile internaționale spun că, măsurile de carantină trebuie să fie impuse doar în cazul în care administrația închisorii nu poate lua o măsură de protecție alternativă pentru a preveni sau a răspunde răspândirii de infecție. În pofida acestora, sistemul penitenciar a

²³⁷ <http://ombudsman.md/news/avocatii-poporului-recomanda-autoritatilor-intreprinderea-masurilor-de-urgenta-pentru-eliberarea-din-detentie-a-anumitor-categorii-de-detinuti-inclusiv-minori-prin-aplicarea-celor-mai-potrivite-solu-2/>

²³⁸ <https://www.zdg.md/stiri/comunicate/ministerul-justitiei-considera-inoportuna-promovarea-amnistiei-sau-a-gratierii-in-contextul-covid-19/>

adoptat din start măsuri radicale ca răspuns la informațiile despre pandemie, or, prin aceste măsuri, sistemul a arătat că nu este capabil să prevină infecția. Pe cealaltă parte, Ministerul Justiției și Administrația Națională a Penitenciarelor **nu** au dispus măsuri de depopulare a penitenciarelor ca urmare a stării de urgență, iar numărul de deținuți a crescut.

Libertatea individuală și siguranța persoanei:

Reținerea persoanei nu poate depăși 72 ore (3 zile), iar libertatea individuală și siguranța persoanei sunt garantate. Însă, odată cu adoptarea hotărârii privind regimul de urgență, măsura de detenție provizorie a persoanelor reținute a fost extinsă până la 7 zile. Deși, termenul de detenție preventivă nu poate depăși 72 ore.

Spre exemplu, în primul semestru al 2020, au fost reținute 1124 persoane, dintre care **811 persoane** au fost ținute în izolator **de până la 7 zile** (perioadă de carantină), inclusiv după 15 mai 2020. Printre acestea, se numără persoane condamnate sau arestate preventiv, care, potrivit reglementărilor naționale trebuiau să fie deținute doar în penitenciare. În același timp, ANP a raportat că izolatoarele sale de urmărire penală sunt arhipline, iar spațiul pentru carantină este insuficient. Prin urmare, IGP a fost nevoit să mențină categoriile menționate de persoane, contrar statutului izolatoarelor poliției, inclusiv peste termenul legal. IGP a informat Ombudsmanul despre faptul că admite încălcarea prevederilor constituționale și a solicitat opinia acestuia.

În vizitele preventive realizate în 14 inspectorate ale poliției în perioada iunie-decembrie 2020, angajații OAP au observat că unele izoloare s-au confruntat cu problema *aglomerării; remedierii fluxului de arestați; escortare și repartizarea separată a acestora etc*²³⁹. Dincolo de acestea, asigurarea cu echipamente și mijloacele antipandemice, de la caz la caz, este minimă. Spre ex: *lipsa măștilor pentru reținuți, ori de câte ori aceștia ies și intră în celulă*, etc. Funcționarii OAP au fost informați despre reticența izolatoarelor de urmărire penală nr.5, 11, 13 și nr.17 de a primi arestații decât după expirarea perioadei de 7 zile/ sau mai mult, inclusiv din lipsa spațiilor de carantină în penitenciare. În același timp, fluxul de escortări realizate de poliție este unul extrem de înalt, comparativ cu perioada 2019. La momentul elaborării raportului, ANP/ IGP nu au ajuns la un compromis în acest sens.

Interzicerea torturii și altor forme de pedepse:

În continuare, peste 4200 deținuți din cca 6500 au fost deținuți în condiții de supraaglomerare în instituțiile penitenciare. Condițiile materiale rămân sub limita admisă, deplorabile și/sau inumane. În perioada de carantină, instituțiile penitenciare au ajustat unele

²³⁹ <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/in-baza-vizitelor/>

celule, sectoare locative (modificându-le regimul de la tip deschis la tip închis/ semiînchis) sau camerele pentru întrevederi, pentru menținerea în izolare a persoanelor noi-plasate sau escortate din alte instituții. Ombudsmanul a primit plângeri precum că detenția în carantină a avut loc în condiții nedemne și inumane (spre ex: *deținuții sunt lateral încuiați 24/24 de ore înăuntrul unui spațiu mic și îngust care, de fapt este coridorul sectorului locativ, fără ferestre, fără ventilație adecvată, fără lumină naturală, cu unicul acces permanent încuiat, un veceu la sfârșitul coridorului în condiții igienice dezgustătoare (un adevărat focar de infecție), și cu numai o mică „așa-zisă” curte de plimbare la dispoziție în spate de câțiva metri pătrați, unde toți se îngrămădesc; spațiul pentru carantină, este mică, cu 2 rânduri de gratii, la un nivel cu pământul, lumina zilei abia de pătrunde, există umezeală, lipsește ușa de la veceu; nu există taburete; priza este defectată; lipsește apa potabilă, din robinet curge apă cu miros specific, imposibil de băut; la baie lipsea agentul termic pe motivul defecțiunii, iar boilerul cu capacitatea de 30l nu reușea să încălzească apa; lipsirea de plimbări și izolarea în celulă pe motivul suspiciunii de infectare; distribuirea alimentației în vesela proprie și nu în caserole; gunoiul nu era ridicat de angajați; nu se ofereau sacoșe pentru gunoi; lipsa ventilației adecvate și prezența wc-ului înăuntru sectorului locativ cu miros înțepător, etc).*

Arma de foc în semn de avertizare s-a utilizat într-un singur caz de tentativă de evadare la Instituția Penitenciară nr.9. La fel, în perioada de monitorizare au fost raportate 5 cazuri de atac asupra angajaților din partea deținuților în timpul realizării perchezițiilor inopinante, cât și prin surprindere, un șir de acte de autovătămări critice (*înghițirea de corpuri străine, suturarea ochilor și cavitații bucale, ingenerarea de medicamente, introducerea cuțitului de bucătărie în abdomen, plăgi la antebraț și vene, introducerea firelor metalice în corp, înghițirea lamelor, autoincendiere, etc*), precum și 56 decese, fără semne de violență (nici un deces de infecția Covid19). În 6 cazuri angajații au recurs la aplicarea gazului lacrimogen față de deținuți. Rata actelor de violență în rândul deținuților se menține comparativ cu aceeași perioadă din anul trecut. În continuare, angajații recurg destul de des la uzul de forță și mijloace speciale pentru restabilirea ordinii interne, iar documentarea faptelor nu întotdeauna este obiectivă.

Inspectoratul General al Poliției a instituit 3 izolatoare speciale pentru plasarea bolnavilor de infecție. Acestea sunt izolatorul de Florești, izolatorul de la Călărași și izolatorul de la Ceadâr-Lunga. Conform deciziei asumate, în aceste trei izolatoare, urmau să fie plasate persoanele reținute pe durata de izolare (de la 7 la 14 zile). În opinia noastră, plasarea persoanelor reținute bolnave de infecție în aceste izolatoare constituie în sine o violare a art.3 CoEDO. Toate trei spații private nu corespund standardelor minime de detenție, fapt despre care Avocatul Poporului și Consiliul pentru prevenirea torturii au menționat în repetate

rânduri în rapoartele și recomandările sale. Spre exemplu, *în izolatorul de la Florești lipsesc veceurile în celule; în izolatorul de la Călărași și Ceadâr-Lunga persistă igrasie și antisaniatarie*. În izolatorul de la Fălești în primul semestru al 2020 au fost plasate 141 persoane și vor continua să fie plasate până când va fi dat în exploatare izolatorul de la Bălți; în izolatorul de la Florești au fost plasate 87 persoane și vor continua să fie plasate până la darea în exploatare a izolatorului de la Soroca. Respectiv, plasarea suspectilor cu maladii respiratorii în condițiile respective este contraindicată. Ombudsmanul a recomandat Inspectoratului General al Poliției să-și revizuiască decizia respectivă imediat²⁴⁰. Ulterior, OAP a fost informat despre arondarea izolatoarelor Inspectoratelor de poliție Sângerei și Cimișlia pentru plasarea reținuților infectați de SARS-COV-19.

Situația din instituțiile rezidențiale a rămas în principiu constantă. Spațiile de cazare rămân neacomodate cerințelor și necesităților specifice ale rezidenților. 80% din rezidenți continuă să înfrunte dureri din cauza afecțiunilor dentare și altor maladii, neincluse în programul unic de asistență medicală. În același timp, rata de ocupare a rezidenților este relativă mică (cca 7%). Actele de violență între rezidenți sunt constante. Acestea sunt raportate organelor poliție, care aplică sancțiuni contravenționale, de regulă ambelor părți. Oficiul Avocatului Poporului a fost informat despre 5 cazuri de abuzuri din partea angajaților asupra rezidenților, 4 cazuri de deces din cauza infecției de SARS-COV-2 și alte 5 decesuri de moarte naturală.

Dreptul la apărare și proces echitabil:

Măsurile ce limitează accesul la închisori și carantinele pot împiedica deținuții de la asistarea la propriile ședințe de judecată, întâlnirile cu comisia pentru liberare condiționată sau întâlnirile cu avocații acestora, fapt ce este extrem de important pentru persoanele arestate preventiv. Nici o măsură de sănătate nu poate justifica restricțiile la întâlnirile cu avocatul. Dacă administrația închisorii consideră că avocații nu ar trebui aibă acces în închisori, aceasta trebuie cel puțin să asigure comunicarea liberă între avocați și clienți online sau prin telefon. Întreruperea proceselor penale pe durata pandemiei, ar putea direct afecta deținuții aflați în stadiul liberării condiționate, de micșorare a sentinței, etc, fapt de ar afecta nu doar interesele acestora, dar și în mod direct contribui la suprapopularea penitenciară, protestele individuale, conflicte, etc.

Măsurile de protecție trebuie să permită oamenilor să asiste la judecată și să beneficieze de un avocat. Forțele de ordine, închisorile, comisiile pentru liberare condiționată și instanțele trebuie să întreprindă toate măsurile corespunzătoare pentru a proteja orice

²⁴⁰ Dispoziția șefului IGP nr.34/16-569/2020;

persoană de infectarea cu COVID-19. Pentru a asigura funcționarea continuă a organelor de justiție penală, trebuie adoptate măsuri, precum audieri sau programări la distanță și/sau furnizarea echipamentelor de protecție pentru procesele față în față. Orice măsuri restrictive – dacă este cazul – trebuie să fie personalizate și bazate pe concluzii medicale independente. Măsurile restrictive globale contravin principiilor de proces echitabil și drept la un avocat.

În pofida acestor reguli, accesul avocaților la clienții aflați în detenție a fost în mare parte restricționat. În același timp, reprezentanții organelor de forță și procurorii au avut acces fizic la preveniți și condamnați. Avocatul Poporului a primit mai multe îngrijorări din partea avocaților în ceea ce ține de accesul neproporțional al avocaților comparativ cu procurorii în instituțiile penitenciare. Tot aici, unii avocați au menționat că au fost supuși la percheziții și intimidări sub pretextul respectării unor angajamente de protecție înainte și după întrevederile cu clienții deținuți. Mai mulți deținuți s-au plâns de *un șir de încălcări ale procesului de judecată și că nu au putut să asiste și să vorbească inițial cu avocatul (unii nici nu au înțeles motivele acuzării sau cine este apărătorul lor); precum că nu au putut să analizeze dosarul și rechizitoriul, să facă obiecții sau să depună recurs*, etc. În timp ce preveniții erau escortați fizic la judecător, doar pentru că aveau statutul de prevenit, condamnații nu au fost escortați, deși ambele categorii de deținuți se aflau în aceeași instituție penitenciară (ne referim la izolatoarele de urmărire penală). Deținutele au invocat refuzul nemotivat al instanței de la Hâncești de a examina cererile privind liberarea condiționată.

Sănătatea personalului din sistemul privativ de libertate:

Administrația închisorii trebuie să sprijine personalul închisorii în situații de urgență. Administrația închisorii trebuie să fie proactivă în planificarea activității membrilor personalului în contextul pandemiei de COVID-19, trebuie să împărtășească planul de pregătire pentru situații de urgență și să acorde sprijin rudelor persoanelor ce fac parte din personalul închisorii. Efectivele de personal trebuie întărite, iar personalul trebuie să beneficieze de sprijin profesional, de protecția sănătății și securității, dar și de instruirea necesară pentru a-și putea continua îndeplinirea sarcinilor ce le revin în locurile de privare de libertate.

Datele prezentate în raportul respectiv arată că rata de îmbolnăviri din partea angajaților este destul de mare comparativ cu persoanele aflate în custodie. Au avut loc cel puțin 4 decese în rândul angajaților sistemului penitenciar și psihiatric. Este cert că autoritățile au întâmpinat dificultăți enorme în realizarea angajamentelor de protecție a personalului din prima linie. Iar lecțiile învățate urmează doar să fortifice sistemul de protecție al angajaților. În practică, fiecare instituție a făcut față provocării pe risc propriu. Unele instituții au

minimalizat numărul angajaților, altele au asigurat exercitarea muncii în ture (a câte 7 zile), etc. Instituțiile penitenciare au activat în regim obișnuit. Angajații, care prezentau simptome de febră erau eliberați din serviciu.

Alte locuri private de libertate:

Urmare a răspunsului la creșterea numărului de persoane infectate, autoritățile au decis crearea, instituirea unor instituții medicale de profil specializate în tratamentul maladiei. Acestea au fost denumite prescurtat „Centre COVID-19”. Pentru domeniul de prevenire a torturii, a apărut întrebarea, dacă aceste instituții pot fi locuri private de libertate în lumina Protocolului opțional la Convenția ONU împotriva torturii, inclusiv dacă forma de tratament al pacienților este una benevolă sau forțată.

În același timp, în presă, au apărut mai multe informații precum că unii pacienți au „evadat” din aceste Centre, iar poliția i-ar fi reîntors forțat la tratament. În pofida acestora nu a existat vreo plângere cu privire la internarea sau tratamentul silit anticovid.

Regulamentele de constituire și/sau desemnare a instituțiilor de triere și tratament nu au prevăzut instituirea unor instituții pentru tratamentul forțat a maladiei. Mai degrabă, aceste Centre au fost instituite pentru a facilita identificarea virusului în spații sigure. Internarea în instituțiile medicale are loc în baza acordului de informare/ tratament ordinar al pacientului, adică în baza deciziei individuale a ultimului, nefiind vreo decizie administrativă în acest sens. Acest acord conține prevederi ce atenționează pacientul testat pozitiv despre consecințele nerespectării regimului de carantină dispus de Comisia națională de situații excepționale și amenda contravențională la care poate fi supus.

Din această perspectivă, putem afirma că tratamentul asumat în instituție pare a fi parțial benevol, odată ce pacientul este avizat cu răspunderea contravențională dacă va răspândi epidemia prin faptul ieșirii din instituția medicală.

3.3 SITUAȚIA PERSOANELOR DEȚINUTE ÎN INSTITUȚIILE PENITENCIARE

Constatările Comitetului European împotriva Torturii

În perioada 28 ianuarie – 7 februarie 2020 Republica Moldova a fost vizitată de membrii Comiterului european pentru prevenirea torturii (CPT). Delegația a vizitat Instituția Penitenciară nr.1-Taraclia, Instituția Penitenciară nr.5 Cahul, Instituția Penitenciară nr.13 Chișinău și Penitenciarul nr.10 pentru minori (vizită de evaluare).

Potrivit CPT-ului²⁴¹ în toate unitățile vizitate, majoritatea deținuților intervievați de delegație nu au făcut nici o acuzație de rele tratamente din partea personalului. Cu toate acestea, la închisoarea din Chișinău, delegația a primit câteva acuzații de tratamente fizice (*de exemplu, lovituri de pumn și bastoane*) din partea angajaților închisorii. Mai mult, în toate cele trei închisori pentru adulți vizitate, au fost primite câteva acuzații de **utilizare excesivă a forței** de către personal față de deținuții agitați și, în închisorile din Chișinău și Taraclia, de aplicarea excesivă a cătușelor (*cătușe aplicate la spate într-o poziție ghemuită la un obiect fix*). În raportul său, CPT-ul transmite un mesaj ferm precum că maltratarea prizonierilor este ilegală și inacceptabilă și va fi pedepsită în consecință. La fel, nu ar trebui folosită mai multă forță decât este strict necesară pentru a controla prizonierii violenți și/ sau recalcitranți. În cazul în care se consideră esențială încătușarea unui anumit deținut, cătușele nu ar trebui în niciun caz să fie excesiv de strânse, iar prizonierii să nu fie imobilizați de obiecte fixe.

Rezultatele vizitei Comitetului au arătat că problema **violentei și a intimidării** în rândul adulților de sex masculin a rămas la fel de acută ca în trecut, în mare parte este legată de **ierarhiile informale** bine stabilite în sistemul penitenciar al țării. Deși deținuții au fost găsiți în mod regulat cu răni care indică violența între deținuți, aceste cazuri au rămas nedeclarate, din cauza climatului de teamă și intimidare creat de către deținuții din fruntea ierarhiei informale a penitenciarelor, precum și a lipsei generale de încredere în capacitatea personalului pentru a garanta siguranța prizonierilor. În opinia CPT-ului, eșecul continuu al autorităților moldovenești de a asigura un mediu sigur pentru deținuți este direct legat de o serie de factori, în special lipsa cronică de personal de custodie, dependența de liderii deținuți informali pentru a păstra controlul asupra populației deținuți și existența spațiilor de cazare de capacitate mare (baracă). În același timp, nu există o evaluare adecvată a riscurilor și nevoilor deținuților la internare și nici o clasificare a deținuților pentru a identifica în ce închisori, blocuri sau celule ar trebui să fie plasați. În ceea ce privește mai ales prizonierii considerați „umiliți” de ierarhia informală, aceștia au continuat să trăiască într-o stare de frică și umilință constantă. După cum a fost subliniat în trecut, CPT-ul consideră că situația acestora ar putea fi considerată drept o încălcare continuă a articolului 3 CoEDO. În lumina acestor constatări, CPT a formulat o serie de recomandări și a solicitat autorităților moldovenești să ia măsuri hotărâte, fără alte întârzieri, pentru a preveni violența și intimidarea între deținuți în întregul sistem penitenciar.

În ciuda unor îmbunătățiri aduse **condițiilor materiale de la închisoarea Chișinău**, în general, condițiile de detenție din unitate au rămas nesatisfăcătoare, inclusiv în ceea ce privește starea de reparații, igiena, ventilația și accesul la lumina naturală, precum și

²⁴¹ <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-moldo-6>

supraaglomerarea în unele celule. Într-o notă mai pozitivă, **condițiile materiale din închisorile din Cahul și Taraclia** au fost în general satisfăcătoare. Cu toate acestea, în toate cele trei închisori, delegația a constatat cazuri de **distribuție inegală a deținuților** între celule. Într-adevăr, acesta a fost un indicator al unei puternice ierarhii informale a închisorilor la unitățile vizitate. CPT-ul recomandă, printre altele, ca deținuții să fie distribuiți în mod egal în celule, obiectivul fiind de a oferi cel puțin 4 m² de spațiu locativ per deținut în celule cu ocupare multiplă.

În ceea ce privește **regimul oferit deținuților**, în ciuda eforturilor depuse în închisorile Taraclia și Cahul de a oferi activități organizate deținuților condamnați, o proporție semnificativă dintre aceștia nu a fost implicată în nici o activitate intenționată. Situația a fost și mai puțin favorabilă pentru deținuții preventivi adulți din închisorile din Cahul și Chișinău. Majoritatea dintre ei au petrecut **22 sau 23 de ore închiși** în celulele lor, fără să li se ofere nimic, care seamănă cu un program de activități semnificative. Comitetul a recomandat autorităților moldovenești să-și dubleze eforturile pentru creșterea numărului de condamnați deținuți, care participă la activități organizate și pun în aplicare un program de activități pentru deținuții preventivi. Scopul ar trebui să fie ca toți deținuții (indiferent de statutul lor juridic) să fie capabili să-și petreacă o parte rezonabilă a zilei în afara celulelor lor și să fie angajați în diverse activități.

Resursele de personal din toate cele trei închisori vizitate au fost insuficiente, iar CPT-ul recomandă să fie ocupate posturile vacante și să fie mărit numărul personalului de asistență medicală la închisoarea Chișinău. La fel, se fac recomandări cu privire la **înregistrarea corectă** a leziunilor și confidențialitatea examinărilor medicale. În închisorile din Chișinău și Taraclia, delegația a întâlnit un număr de prizonieri care păreau să aibă probleme de sănătate mintală sau gânduri de autovătămare, inclusiv sinucidere, și care fuseseră reținuți în condiții asemănătoare izolării timp de luni sau chiar ani la rând. Comitetul recomandă ca toți deținuții cu probleme de **sănătate mintală** deținuți în închisorile Chișinău și Taraclia să fie pe deplin evaluați de un psihiatru. După caz, aceștia trebuie transferați, îngrijiți și tratați într-un mediu adecvat, cu personal calificat suficient pentru a le oferi asistența necesară.

În plus, CPT-ul rămâne îngrijorat de faptul că **actele de autovătămare fizică** deliberată sunt considerate în continuare o infracțiune disciplinară. Comitetul a reiterat recomandarea ca autoritățile moldovenești să revizuiască abordarea față de acești prizonieri. În ceea ce privește **izolarea** ca măsură disciplinară, aceasta poate fi impusă în continuare anumitor categorii de prizonieri timp de până la 20 de zile și până la trei zile minorilor condamnați. Comitetul își reiterează recomandarea ca autoritățile moldovenești să reducă

perioada maximă de izolare disciplinară pentru o infracțiune dată la 14 zile (și de preferință mai mică) și **desființarea izolării integral disciplinare pentru minori**. CPT formulează o serie de alte recomandări cu privire la diverse probleme suplimentare legate de închisoare, cum ar fi dezvoltarea unei proceduri specifice de admitere pentru **femeile deținute**, creșterea dreptului la vizită pentru deținuții condamnați și asigurarea faptului că deținuții preventivi au dreptul să primească vizite ca o chestiune de principiu, precum și pentru a permite apeluri telefonice mai frecvente pentru toți deținuții.

Dinamica persoanelor private de libertate

În perioada 01 ianuarie 2020 – 01 ianuarie 2021 pe un plafon de detenție în cele 17 instituții penitenciare de 6735 persoane au fost deținuți **6716** deținuți, dintre care 2527 arestați. Datele publicate de ANP per instituție de detenție relevă că plafonul de detenție este depășit în Penitenciarul nr.2 Lipcani (cu 36 deținuți); în Penitenciarul nr.3-Leova (cu 42 deținuți); în Penitenciarul nr.4-Cricova (cu 39 deținuți); în Penitenciarul nr.6-Soroca (cu 62 deținuți); în Penitenciarul nr.7-Rusca (cu 70 deținute); în Penitenciarul nr.9-Pruncul (cu 35 deținuți); în Penitenciarul nr.11 Bălți (cu 135 deținuți); în Penitenciarul nr.13 Chișinău (cu 272 deținuți); în Penitenciarul nr.15 (cu 25 deținuți) și în Penitenciarul nr.18 (cu 16 deținuți). Or, 732 deținuți au fost nevoiți să se afle în condiții de supraaglomerare:

P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	P11	P12	P13	P15	P17	P18
336	286	307	713	170	693	231	279	467	64	258	261	570	470	516	652
316	322	349	752	160	755	301	160	502	32	393	131	842	495	316	668
0	0	0	0	225	0	0	0	0	0	595	0	1526	0	174	0

În același timp, în Spitalul-Penitenciar nr.16-Pruncul pe o capacitate de 462 paturi au fost plasați 222 deținuți-pacienți. Suplimentar, în Instituțiile Penitenciare nr.5, nr.11, nr.13 și nr.17 ce dispun de izolator de urmărire penală au fost plasate pe perioada de arest preventiv - 2527 persoane.

Observăm cu ușurință menținerea constantă a suprasolicitării și supraaglomerării acestor instituții de detenție preventivă²⁴². În ultimii trei ani rata populației penitenciare este în ușoară scădere, pornind de la cifra de 6990 deținuți în 2018 la 6429 în 2020. **Totuși, problema supraaglomerării se menține, inclusiv din cauza faptului că unele instituții penitenciare nu pot asigura fizic plafonul de detenție minim, stabilit de normele CPT.**

²⁴² <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant>

În același timp, politicile statului sunt focusate mai mult pentru a menține populația penitenciară, decât în cea de depopulare sau reducere a plasării în detenție.

Resursele umane penitenciare

La situația din 31 decembrie 2020, efectivul sistemului penitenciar constituia 2951 unități (1107 ofițeri, 1616 agenți de penitenciare și 228 personal contractual). 2739,75 unități reprezintă funcțiile ocupate și 211,25 unități sunt funcții vacante. Se atestă o dinamică pozitivă de completare a funcțiilor vacante cu cca 61,5% comparativ cu situația critică din 2019. A crescut numărul de agenți de penitenciare și ofițeri angajați. La ziua raportării continuă să se afle sub moratoriu 138 unități de personal din cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor. În pofida acestuia, raportul dintre numărul de deținuți și angajați ce se află nemijlocit în închisori este de 1 angajat – 4/6 deținuți ziua, iar pe timp de noapte acest raport poate ajunge de la 1 angajat la 10/30 deținuți. Această stare crează nu doar impedimente în realizarea activităților de siguranță și regim penitenciar, dar și de imposibilitate efectivă de a preveni actele de violență/ alte forme de rele tratamente în instituțiile de detenție. Chiar dacă numărul de unități a crescut cu 31 comparativ cu situația din 2015, este cert că sistemul penitenciar are nevoie de mai mult personal (în special profesionist) pentru a face față tuturor provocărilor și realizării sarcinilor legale.

În 2020 au fost completate prin angajare 35,5 unități de personal medical din 40 funcții vacante. Așadar, din 252 unități per state, doar 5 funcții rămân vacante pentru 2021. Unul dintre factorii care a stimulat creșterea numărului de angajări este îmbunătățirea situației de salarizare. Amintim că în 2019 Avocatul Poporului a menționat despre criza angajaților în sistemul penitenciar și a recomandat executivului să întreprindă măsuri radicale în acest sens, pentru a nu admite consecințe nefaste.

Avocatul Poporului încurajează Guvernul/ Administrația Națională a Penitenciarelor să asigure cu personal competent, profesionist și bine motivat în sistemul penitenciar. Realizarea politicii resurselor umane trebuie să devină un obiectiv prioritar ca condiție de prevenire a fenomenului torturii în sistemul punitiv.

Renovarea infrastructurii penitenciare

În anul curent au continuat să fie alocate resurse financiare bugetare pentru imobilele capitale aflate în curs de execuție de 4 - 8 ani. Astfel, pentru construcția Casei de Arest Bălți au fost planificate 22711,0 mii lei și cheltuiți 20137,6 mii lei (74% grad de realizare); pentru reconstrucția Penitenciarului nr.10 Goian au fost planificați 1000,0 mii lei, dar cheltuiți

572,5 mii lei și pentru reconstrucția Penitenciarului nr.7 Rusca au fost planificați 4289,0 mii lei și cheltuiți 4267,5 mii lei.

În 2019, Casa de Arest Bălți se afla abia la 55% nivel de realizare, fiind cheltuiți 39 mln lei. Respectiv, în 2020 nivelul de realizare a construcției casei de arest a crescut cu 19% , fiind necesare alte investiții, în valoare de peste 20137 mii lei. Costul real al acestei instituții de arest avansează an de an, comparativ cu costul planificat. Durata îndelungată a construcției acestei instituții, afectează în mod direct situația populației penitenciare de la Instituția Penitenciară nr.11 și nr.17. Ambele se sufocă de numărul mare de arestați.

Ceea ce ține de situația blocului nou din cadrul Penitenciarului nr.10, în 2019 gradul de realizare a construcției era de 99%. Au existat unele declarații precum că urma să fie dat în exploatare. Însă, se pare că a mai fost nevoie de alte 1000,0 mii lei pentru construcții, ceea ce nicidecum nu poate constitui 1% din nivelul de realizare. În fine, în 2020 blocul nou de la Goian nu a fost dat în exploatare. Unul din motivele tergiversării acestui proces a fost și situația pandemică. Administrația Națională a Penitenciarelor și-a planificat să plaseze deținuții infectați de Covid19 în blocul nou, în cazul unei crize acute de îmbolnăviri.

În perioada de monitorizare, investițiile capitale inițiate în 2019 în cadrul Penitenciarului nr.3 Leova și nr.9 Pruncul au continuat. Astfel, la Penitenciarul nr.3 Leova al II-lea bloc de detenție a fost renovat din sector de tip barac în sector locativ cu 4-6 locuri de tip celulă. Celulele au fost dotate cu spații separate tehnico-sanitare totalmente separate de încăperile de trai, sistem de ventilare natural și forțat, mobilier, lenjerie și inventar nou. Costul renovării a atins cifra de 385 mii lei (34 locuri de detenție și 2 izolatoare). Amintim că în 2019, în urma vizitei preventive realizate la instituția penitenciară nr.3-Leova, Avocatul Poporului a dispus îmbunătățirea imediată a situației din blocul locativ de tip baracă, sistarea activității wc-ului public, renovarea izolatorului disciplinar, etc. Toate recomandările Ombudsmanului au fost realizate de instituția penitenciară nr.3 conform angajamentelor asumate²⁴³.

La fel, au fost încheiate lucrările de reparație capitală a unui sector de detenție din incinta Penitenciarului nr.9-Pruncul. Reparația a constat din divizarea încăperilor mari de tip „barac” în celule mai mici, câte 4-6-8 locuri. Deținuții vor beneficia de celule cu blocuri tehnico-sanitare totalmente separate de încăperile de trai, sistem de ventilare natural și forțat, bucătării separate, sistem video de supraveghere și control, iar spațiile locative sunt dotate cu mobilier, lenjerie și inventar nou.

Alte 250 spații locative din cadrul instituțiilor penitenciare, dintre care: 95 spații cu capacitate mică (până la 5 persoane); 109 spații cu capacitate medie (până la 15 persoane) și

²⁴³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/08/Raport_P3_03.07.19.pdf

46 spații cu capacitate mare (peste 15 persoane) au fost renovate în 2020 din sursele bugetare.

Situația privind noul Penitenciar Chișinău este destul de incertă. Procedurile de achiziții anunțate în 2020 au eșuat. Însă, conform prevederilor Acordului-cadru de împrumut, lucrările de construcție urmau a fi finalizate la 31 decembrie 2017, iar darea în exploatare a penitenciarului a fost planificată pentru data de 30 iunie 2018. Ulterior, Banca de Dezvoltare a Consiliului European (BDCE) a extins termenul de implementare a proiectului până la data de 31 decembrie 2022.

În același timp, un raport al Curții de Conturi a R. Moldova, prezentat la 21 iulie 2020, arată că implementarea proiectului era în întârziere cu 54 luni față de termenele stabilite, nefiind valorificate mijloace de peste 153 mln lei. În același timp, cheltuielile pentru salarizarea personalului UIM în perioada 2014-2019 au depășit 11,4 mln lei²⁴⁴. În replică, managerul UIM a explicat că procesul de selectare a companiilor de construcții este prea anevoios și costisitor (*de ex: o companie olandeză a solicitat suma de 70-80 mln euro*) în contextul în care limita de buget este de 44 mln euro. Acesta a dat asigurări membrilor Curții de conturi că noul termen pentru reconstrucția penitenciarului este unul real, și că în 2022 va fi dat în exploatare²⁴⁵.

În 2019, la solicitarea Ministerului Justiției, a fost majorată suma împrumutului de la BDCE cu 10 mln euro, valoarea totală fiind de 49 mln euro. La fel, Guvernul urmează să majoreze contribuția sa cu 6,8 mln euro²⁴⁶. În total suma pentru construcția instituției penitenciare pornește de la **55,8 mln euro**.

În ședința din 3 septembrie 2020, Cabinetul de miniștri a aprobat modificări la Legea bugetului de stat pentru 2020, care prevăd excluderea cheltuielilor în valoare de peste 182 milioane de lei pentru „Penitenciarul Chișinău”, dintre care 157,9 milioane prevăzute din surse externe²⁴⁷. Potrivit Legii bugetului de stat pentru 2021 pentru proiectul „Construcția Penitenciarului din municipiul Chișinău” au fost preconizați 79428,0 mii lei din bugetul național. Totuși, potrivit raportului de executare a recomandărilor CPT, ANP a susținut că darea în exploatare a noului penitenciar este preconizată pentru luna **decembrie 2022**²⁴⁸.

²⁴⁴ https://www.youtube.com/watch?v=wKW6q8VTjEU&ab_channel=CurteadeConturi

²⁴⁵ <https://newsmaker.md/ro/noul-penitenciar-din-mun-chisinau-ramane-doar-pe-hartie-lucrarile-nici-nu-au-inceput-desi-urmasa-se-incheie-in-2019/>

²⁴⁶ <https://unimedia.info/ro/news/486005c6def4680f/cand-scapan-de-nr-13-trei-companii-lupta-pentru-a-construi-o-puscarie-noua-49-de-milioane-de-euro-sunt-alocati-iar-lucrarile-de-construcție-ar-urma-sa-inceapa-in-toamna.html>

²⁴⁷ <https://www.bizlaw.md/soarta-noului-penitenciar-din-chisinau-incerta-guvernul-a-taiat-cheltuielile-prevazute-pentru-acest-an>

²⁴⁸ <http://anp.gov.md/cpt-realizare>

Pentru 2021 au fost planificate din bugetul de stat investiții de 30000,0 mii lei pentru construcția casei de arest Bălți; 10000,0 mii lei pentru reconstrucția penitenciarului nr.5 Cahul; 5000,0 mii lei pentru reconstrucția perimetrului de pază al penitenciarului nr.7-Rusca; 5000,0 mii lei pentru reconstrucția perimetrului de pază al penitenciarului nr.10 Goian și 79428,0 mii lei pentru proiectul „Construcția penitenciarului din municipiul Chișinău”.

Avocatul Poporului amintește despre necesitatea punerii în aplicare a Recomandării nr.R(99)22 a Comitetului Miniștrilor privind suprapopularea penitenciarelor și inflația populației din penitenciar. Potrivit acesteia, investirea de sume considerabile în infrastructura penitenciarului nu constituie o soluție. Trebuie, mai degrabă, revăzute legislația și practicile în vigoare în materie de detenție provizorie, de pronunțare a sentințelor, precum și multitudinea de sancțiuni non-privative de libertate disponibile.

Condițiile materiale de detenție

În 2020, angajații Oficiului Avocatului Poporului nu au realizat vizite de monitorizare în instituțiile penitenciare din cauza pandemiei și stării de urgență. În același timp, membrii Consiliului pentru prevenirea torturii au realizat vizite în Instituțiile Penitenciare nr.18, nr.11, nr.7 și nr.9. Constatările Consiliului pentru prevenirea torturii cu privire la condițiile materiale de detenție rămân îngrijorătoare. În același timp, Ombudsmanul a primit peste 445 cereri de la deținuți ce conțin alegații de supunere la tratamente inumane și degradante din cauza condițiilor improprie de detenție: *condiții necorespunzătoare de detenție; suprapopulare; hrană de calitate proastă și insuficientă; lipsa asistenței medicale eficiente (lipsa medicamentelor, lipsa medicilor de profil, a echipamentelor medicale), dureri dentare; igiena nesanitară (insectele parazitare, prezența murdăriei, lipsa paturilor, prezența rozătoarelor, lipsa ventilației corespunzătoare, accesul la lumina zilei, starea deplorabilă a veceurilor, condițiile murdare în camerele de baie; lipsa intimității la veceuri și la baie; (unele duc la îmbolnăvirea de TBC); încălzirea insuficientă în timpul iernii; relațiile dintre deținuți; tratamentul discriminatoriu, intimidare și hărțuire din partea administrației, etc.* Chiar dacă statul a instituit un remediu compensatoriu pentru detenția în condiții proaste, acesta nu înseamnă că autoritățile penitenciare trebuie să renunțe la asigurarea acestora cel puțin la standardele minime de detenție.

În această ordine de idei, amintim repetat că în jurisprudența sa CtEDO a remarcat că art. 3 îi impune statului să se asigure ca persoana să fie deținută în condiții care sunt compatibile cu respectarea demnității umane, astfel încât modul și metodele de executare a

măsurilor impuse sau a pedepsei să nu-i cauzeze persoanei suferințe sau dureri de o intensitate care să depășească nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și, având în vedere exigențele detenției, sănătatea și integritatea persoanei să fie în mod adecvat asigurate, printre altele, prin acordarea asistenței medicale necesare²⁴⁹.

Codul de Executare al Republicii Moldova reglementează modul și condițiile executării pedepsei, determină mijloacele de corijare a condamnaților, stabilește modul de executare a măsurilor de siguranță și preventive, având drept scop protecția drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, precum și acordarea de ajutor condamnaților la adaptarea lor socială²⁵⁰. La fel, legiuitorul a stabilit că legislația execuțional-penală se aplică în conformitate cu Constituția Republicii Moldova și cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între reglementările tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și prevederile prezentului cod, prioritate au reglementările tratatelor internaționale. Astfel prevederile art. 167¹ a Codului de Executare expres prevede, că se interzice supunerea oricărei persoane aflate în executarea unei pedepse la tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante ori la alte rele tratamente.

Printre drepturile stipulate în prevederile art.169 a Codului de Executare la lit.b) ai alin.1) este stipulat dreptul la apărarea și respectarea de către instituția sau organul care asigură executarea pedepsei a demnității, drepturilor și libertăților pe care le are, inclusiv de a nu fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.

În observațiile sale anterioare, Ombudsmanul a menționat că toate penitenciarele din țară sunt de o arhitectură veche, de organizare neadaptată detenției omului ca atare. Spațiile mari (de tip barac) influențează atât asupra respectării regimului de detenție de către deținuți, sănătății cât și capacității lor de a participa la programele de resocializare. Mai mult de 80% din condamnați petrec timpul în incinta instituțiilor din cauza lipsei locurilor de muncă și altor forme de ocupație. La propriu, penitenciarele nu dispun/ dispun limitat de domenii ocupaționale specifice și utile persoanelor deținute. Aspectul „resocializării” se menține la procesul de evidență a documentației scrise, decât de o succesiune de acțiuni în domeniul dat. Iar, efortul autorităților penitenciare la acest capitol, încă este minim.

La moment, detenția persoanelor poate fi ușor calificată ca detenție contrară art.3 a Convenției și jurisprudenței europene. Constatările respective au fost trasate în repetate rânduri de Comitetul ONU împotriva torturii (2014, 2017), Comitetul European pentru

²⁴⁹ Cauza Kudla v. Polonia [MC], hotărârea din 26/10/2000, § 94; Paladi v. Republica Moldova [MC], id., §71;

²⁵⁰ Alin.2, art.165 Codul de executare al R. Moldova;

Prevenirea Torturii (2015-2020), Avocatul Poporului (2002-2020) precum și Consiliul pentru Prevenirea Torturii (2017-2020).

La fel, reiterăm că în conținutul *Observațiilor finale privind cel de-al treilea raport periodic al Republicii Moldova*, adoptate în cadrul reuniunilor 1600 și 1602 din 27 și 28 noiembrie 2017 de către Comitetul împotriva torturii, se accentuează că „Republica Moldova trebuie să-și intensifice eforturile pentru a aduce condițiile din locurile de detenție la standardele internaționale, cum ar fi Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (*regulile Nelson Mandela*), inclusiv prin asigurarea condițiilor materiale și de igienă adecvate pentru deținuți, inclusiv iluminare naturală și artificială suficientă, sisteme de canalizare și instalații sanitare adecvate, inclusiv veceuri și dușuri, încălzirea celulelor, ventilare suficientă, calitatea și cantitatea adecvată a mâncării, așternuturi, paturi și obiecte de igienă personală, îngrijire medicală, activități în aer liber și vizite ale membrilor familiei”.²⁵¹

Ombudsmanul reafirmă angajamentul Guvernului în asigurarea condițiilor demne în spațiile închise și îndeamnă executivul să decidă asupra unei evaluări globale a situației. Alocarea fragmentară și insuficientă a resurselor financiare în fiecare an poate să nu fie soluția optimă. Respectiv, este necesar de revizuit conceptul executării măsurilor privative de libertate, având în vedere austeritatea anuală a bugetului public.

Mecanismul compensatoriu pentru detenția în condiții inumane

La situația din 31 decembrie 2020 au fost înregistrate 5242 plângeri depuse în instanța de judecată pentru detenția în condiții proaste ca urmare a aplicării mecanismului preventiv și compensator. Din numărul total de plângeri au fost examinate de judecatori – 4053 cereri. Astfel, instanțele de judecată au admis 1603 pretenții; alte 385 au fost admise parțial; 954 plângeri au fost respinse; 122 – încetate; 672 – declinate după competență.

Instituțiile penitenciare au depus recurs împotriva soluției pozitive pentru deținut adoptate de primele instanțe în număr de 1481 cereri. Din numărul respectiv - 813 au fost examinate, dintre care 358 au fost admise și 497 respinse. Per total, **doar 200 deținuți** au fost eliberați din detenție prin comasarea reducerii din pedeapsă cu liberarea condiționată (în 2019 – doar 53 deținuți eliberați). Iar, cuantumul despăgubirilor bănești arondate deținuților constituie peste 2124504 lei. Numărul mare de plângeri înregistrate pentru aplicarea recursului compensatoriu arată la valoarea acestuia pentru fiecare deținut. Însă, rata mică de soluții pozitive, sau rata mare de respingere a acțiunilor arată la rezerve din partea autorităților publice față de situația proastă din detenție.

²⁵¹ Pct.18 (c) din Observațiile finale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova, adoptate de Comitetul împotriva torturii la cea de-a 62-a sesiune (6 noiembrie – 6 decembrie, 2017);

În raportul său din 2019, Avocatul Poporului a reiterat anumite îngrijorări legale și practice cu privire la aplicarea remediei compensatorii. În 2020 acestea s-au adeverit. După câteva luni de la testarea recursului compensatoriu, societatea a fost tulburată de mai multe decizii judecătorești privind liberarea din detenție a unor personaje controversate. Mărul discordiei a fost deciziile instanțelor de judecată de a reduce la maxim termenele de pedeapsă prin efectul compensatoriu. Unii experți au apreciat deciziile judecătorilor exagerate, iar actorii politici au ținut să menționeze despre coruperea judecătorilor, etc²⁵². Sub presiunea publică, Ministerul Justiției și Administrația Națională a Penitenciarelor au fost impuse să declare recurs împotriva hotărârii de eliberare a lui V. Filat, însă acestea au fost respinse.

Ulterior, membrii Comisiei parlamentare pentru securitate, după mai multe ședințe, au decis asupra necesității perfecționării cadrului legal. Aceștia au acceptat propunerea Ministerului Justiției și Administrației Naționale a Penitenciarelor de a suspenda aplicarea „mecanismul compensatoriu”²⁵³. La 12 februarie 2020 a fost aplicat moratoriu asupra aplicării recursului compensatoriu. Moratoriul a durat până în la 01 iunie 2020. Între timp, un grup de lucru format prin ordinul Ministerului Justiției a propus anumite modificări ale cadrului legal. Însă, acestea nu au ajuns pe masa Guvernului și nici a Parlamentului în perioada numită. Înainte de a fi aprobat moratoriul, ministrul justiției, Fadei Nagacevschi a declarat că „...este o urgență. În prezent avem 6700 persoane private de libertate, iar peste 5000 au depus cereri de eliberare înainte de termen din cauza condițiilor precare de detenție. Deja au beneficiat de pedeapsa compensatoriu cca 1000 deținuți. Vreau să vă spun că ies în libertate niște persoane care într-adevăr reprezintă un pericol pentru securitatea statului, etc”²⁵⁴. Mesajul subiectiv al demnitarului, dar și intenția Guvernului de a recurge la suspendarea unei soluții împotriva detenției în condiții inumane a trezit diverse reacții publice. La rândul său, Ombudsmanul, printr-un comunicat public, a condamnat intenția Guvernului de a suspenda mecanismul compensatoriu. Potrivit Avocatului Poporului, decizia respectivă va avea un impact puternic asupra drepturilor omului, or persoanele private de libertate vor fi nevoite să suporte în continuare condiții degradante din cauză că Statul nu este capabil să le asigure condiții adecvate.

Ombudsmanul a amintit că la reuniunea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei din martie 2018, în contextul discuțiilor pe marginea executării hotărârilor Curții Europene a

²⁵² <https://moldova.europalibera.org/a/inten%C8%9Bia-guvernului-de-a-pune-moratoriu-asupra-mecanismului-compensatoriu---criticat%C4%83-de-exper%C8%9Bi/30434358.html>

²⁵³ <http://www.parlament.md/Actualitate/Comunicatedepresa/tabid/90/ContentId/5967/language/ro-RO/Default.aspx>

²⁵⁴ <https://newsmaker.md/ro/guvernul-a-instituit-moratoriu-asupra-instrumentul-care-permite-reducerea-pedepselor-condamnatilor-din-cauza-conditiilor-precare-de-detentie/>

Drepturilor Omului referitoare la condițiile de detenție în Republica Moldova, s-a menționat că adoptarea legislației care a instituit un nou remediu intern reprezintă o evoluție pozitivă. Comitetul a notat anterior că legea menționată părea să respecte principalele exigențe din jurisprudența Curții Europene și recomandările cu privire la măsurile preventive și compensatorii din cauza SHISANOV. Tot el, a adăugat că dreptul de a nu fi supus la tortură, tratamente inumane și degradante este un drept intangibil, **nefiind permis a i se aduce limitări nici măcar în circumstanțe care pot pune în pericol suveranitatea națională**, aspect care îl diferențiază de majoritatea drepturilor protejate de Convenție. Cu referire la declarația Ministrului Justiției, Fadei Nagacevschi precum că „*din detenție sunt eliberați criminali, recidiviști*” constituie un fals și induce în eroare opinia publică dat fiind că printre deținuții care cad sub incidența mecanismului compensatoriu sunt și persoane care au săvârșit infracțiuni mai puțin grave, cum ar fi cele economice, implicarea în accidente rutiere. În continuare, Ombudsmanul și-a exprimat nedumerirea în legătură cu faptul că OAP, în calitate de instituție națională pentru drepturile omului, nu a fost consultat într-o problemă de o asemenea importanță, dar și pentru că subiectul în cauză nu s-a discutat în cadrul grupului de lucru pentru elaborarea Regulamentului cu privire la evaluarea condițiilor de detenție, creat de Ministerul Justiției.

Tot atunci, Avocatul Poporului a solicitat Parlamentului Republicii Moldova să nu susțină inițiativa Guvernului cu privire la suspendarea aplicării reducerii pedepsei condamnatului deținut în condiții precare de detenție, conform prevederilor art. 385 alin. (5), art. 473² – 473⁴ din CPP al R. Moldova. Pe parcurs au existat un șir de opinii pro și împotriva acestui recurs compensatoriu²⁵⁵. În fine, legislativul a aprobat moratoriul pentru un termen de 2 luni, fiind valabil până la finele lunii mai 2020. Ulterior, Ministerul Justiției a elaborat un proiect de modificare a mecanismului compensatoriu, care, în perioada de raportate nu a fost aprobat²⁵⁶.

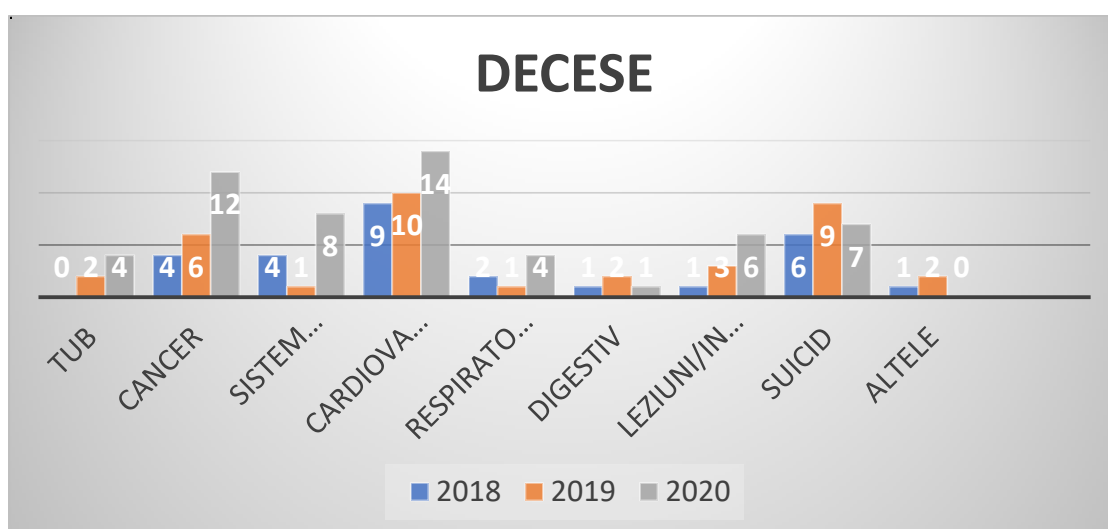
Decesele în penitenciare

Numărul deceselor în 2020 a ajuns la **56 cazuri**, în creștere cu 20 cazuri, comparativ cu situația din 2019 (36 cazuri). Maladiile sistemului cardiovascular și cancerul se află în topul cauzelor de deces. Datele prezentate de ANP cu privire la mortalitatea în rândul deținuților pentru trei ani arată astfel: - 2 deținuți decedați de tuberculoză în 2019 și 4 deținuți în 2020; 4 deținuți decedați de cancer în 2018, 6 în 2019 și 12 în 2020; 4 deținuți decedați din cauza

²⁵⁵ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/statul-nu-mai-vrea-sa-ii-plateasca-cu-libertate-pe-detinuti-ce-spun-expertii-despre-decizia-guvernului-de-a-suspenda-mecanismul-compensatoriu/>

²⁵⁶ https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/proiectul_371_0.pdf

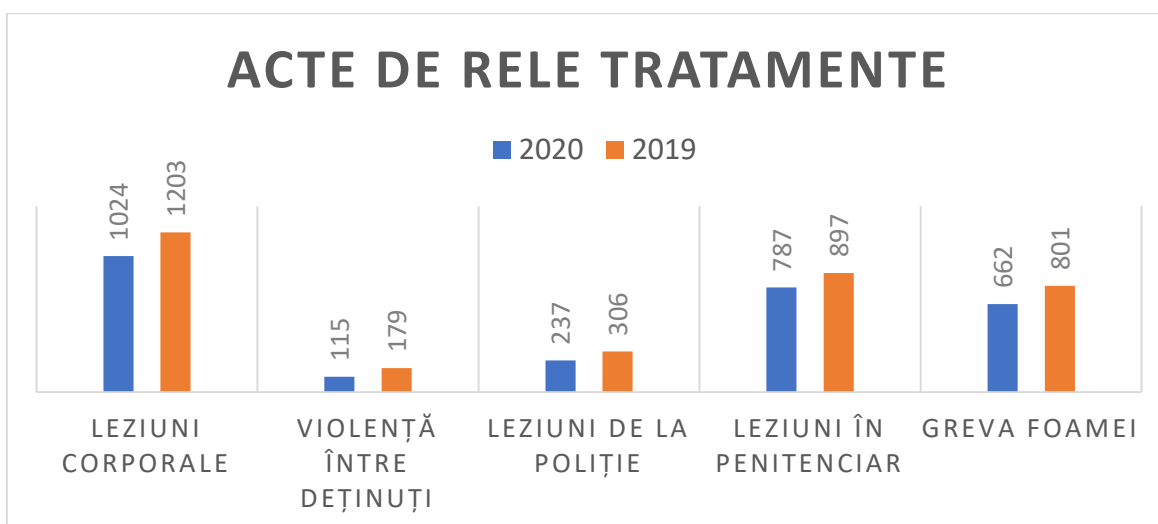
bolilor sistemului nervos în 2018, 1 în 2019 și 8 în 2020; 9 deținuți decedați pe motivul bolilor sistemului cardiovascular în 2018, 10 în 2019 și 14 în 2020; 2 deținuți au decedat din cauza maladiilor respiratorii în 2018, 1 în 2019 și 4 în 2020; 1 deținut a decedat de bolile sistemului digestiv în 2018, 2 în 2019 și 1 în 2020; 1 deținut a decedat din cauza leziunilor sau intoxicațiilor în 2018, 3 în 2019 și 6 în 2020; 6 deținuți s-au sinucis în 2018, 9 în 2019 și alți 7 deținuți în 2020; din cauza altor boli în 2018 a decedat 1 deținut și în 2019 – 2:

În același timp, din 8 condamnați prezentați la eliberare pe motiv de boală (art.95 Cod penal) – **6 au decedat** fiind în așteptarea deciziei comisiei speciale a ANP pentru liberare pe motiv de boală de la ispășirea pedepsei (în 2019 – 1 deținut a decedat de până la prezentarea către Comisie).

Acte de rele tratamente, alte abuzuri în detenție

În perioada de referință au fost înregistrate: (a) 1024 de cazuri de leziuni corporale în mediul deținuților (2019-1203) ce constituie o descreștere cu 14,87%; (b) 115 cazuri calificate ca altercații dintre deținuți (2019-179), indicator în descreștere cu 35,75%; (c) 237 de cazuri de leziuni la persoanele reținute/ aduse din izolatoarele inspectoratelor de poliție (2019-306) indicator în descreștere cu 22,54%; (d) 787 de cazuri de leziuni depistate la condamnați pe teritoriul penitenciarului (2019-897) și (e) 662 de cazuri de declarare a grevei foamei ca formă de protest (2019-801 cazuri) indicator în descreștere cu 17,35%:

Cele mai frecvente cazuri fiind înregistrate în Penitenciarele nr. 6 Soroca (100 cazuri), nr.11-Bălți (58 cazuri), nr.13-Chișinău (87 cazuri) și nr.17-Rezina (73 cazuri). Faptul că cele mai multe cazuri au fost înregistrate anume în aceste instituții, se datorează statutului de izolator de urmărire penală pe care îl dețin, respectiv condițiilor și regimului de detenție susține ANP²⁵⁷. De regulă, circumstanțele apariției leziunilor corporale în penitenciare rămân a fi *cădere de la nivelul II al patului; alunecări pe podea; loviri întâmplătoare în celule; urmare a jocului de fotbal, etc.* Majoritatea deținuților refuză să declare circumstanțele reale ale actelor de violență, inclusiv de teama persecuțiilor. Lipsa plângerii pe acte de violență reprezintă temei de a nu iniția vreo anchetă în acest sens. Se pare că deținuții conștientizează că nu vor beneficia de vreo protecție efectivă în interiorul instituțiilor penitenciare în cazul în care vor depune plângeri pe acțiuni de abuz, ceea ce este extrem de grav. Din sintezele operative recepționate de Oficiul Avocatului Poporului, au fost observate situații de *reglări de conturi* din partea unor grupuri de deținuți cu autoritate asupra altor deținuți. În cele mai dese cazuri, victime ale acțiunilor de răfuială fizică/ psihică fac parte din grupurile deținuților vulnerabili. Din păcate, aceștia sunt supuși actelor de umilință atât din partea deținuților cu autoritate, cât și a angajaților.

Observăm o ușoară scădere a numărului de reținuți aduși în izoloarele de urmărire penală de către angajații poliției de la 306 cazuri în 2019 la 237 cazuri în 2020. Potrivit solicitării Avocatului Poporului, instituțiile penitenciare înregistrează separat deținuții noi-sosiți cu leziuni, aduși de poliție. Majoritatea reținuților cu leziuni primite înainte de reținere sau în timpul reținerii au fost aduși din izolatorul de detenție provizorie al Direcției de poliție Chișinău la penitenciarul nr.13.

Regulile CPT susțin că obligația de a fi răspunzător de deținuți, revine personalului penitenciarului. Această sarcină înglobează responsabilitatea de a-i proteja împotriva altor

²⁵⁷ <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant>

deținuți care le-ar putea aduce prejudicii. De fapt, incidentele violente între deținuți sunt frecvente în toate sistemele penitenciarelor. Ele implică varii fenomene, de la forme subtile de hărțuire până la intimidări fățișe și agresiuni fizice grave. O strategie eficientă împotriva actelor de violență între deținuți cere ca personalul penitenciarelor să fie în măsură, inclusiv în termeni de efectiv, să-și exercite în mod convenabil autoritatea și funcția de supraveghere. Personalul penitenciarului trebuie să acorde atenție semnelor de agitație și să fie totodată hotărât și format într-o manieră adecvată pentru a interveni la necesitate. Existența unor relații pozitive între personal și deținuți, bazate pe respectarea normelor de securitate ale detenției și pe responsabilitate în raport cu deținuții constituie un factor crucial în acest context.

Ombudsmanul consideră că Administrația Națională a Penitenciarelor trebuie să continue eforturile în scopul de a preveni și a pedepsi actele de violență și intimidare dintre deținuți, acordându-se o atenție deosebită cauzelor și originii fenomenului; să întreprindă măsurile necesare, astfel încât personalul penitenciarului să nu se mai bazeze pe ierarhia informală din rândul deținuților pentru a menține ordinea și securitatea; să întreprindă măsuri necesare pentru a garanta ca dreptul deținuților de a depune plângeri să fie efectiv, asigurând, totodată, ca aceste plângeri să nu provoace presiuni din partea personalului penitenciarului; să demareze o examinare aprofundată a efectivului, în special, serviciului de securitate, și a revedea numărul unităților de personal al instituției penitenciare în scopul extinderii acestuia și asigurării numărului corespunzător al personalului de supraveghere; să întreprindă măsuri în scopul instruirii personalului instituției penitenciare în materia securității și siguranței, inclusiv conceptul securității dinamice, aplicarea forței și mijloacelor de constrângere și confruntarea deținuților violenți, luând în considerație tehnicile preventive și de neutralizare, precum sunt negocierea și medierea.

Uzul de forță și mijloace asupra deținuților

Instituțiile penitenciare au recurs la aplicarea forței fizice pentru nesupunere în 377 cazuri (2019-351) și 296 cazuri de aplicare a mijloacelor speciale asupra deținuților (2019-300). Astfel, se atestă o creștere cu 6,89% la capitolul aplicarea forței fizice, iar la aplicarea mijloacelor speciale o scădere cu 1,33% comparativ cu perioada analogică a anului precedent. Cele mai frecvente cazuri s-au produs în Penitenciarele: nr.11-Bălți (71/75 cazuri); nr.13-Chișinău (45/34 cazuri); nr.17-Rezina (57/31 cazuri); nr.12-Bender (18/18 cazuri) și nr.18 – Brănești (18/19). Toate cazurile au fost documentate corespunzător, cu întocmirea actelor necesare de constatare a faptului. Aici nu se includ cazurile de abuz verbal.

În același timp, Administrația Națională a Penitenciarelor a înregistrat doar 5 plângeri cu privire la abuzul aplicării mijloacelor speciale, 59 plângeri privind supunerea la acte de tortură; 128 plângeri privind supunerea la pedepse inumane și degradante; 60 cereri privind asigurarea securității personale; 58 plângeri legate de subcultura criminală; 134 cereri de transfer pe motiv de securitate; 35 plângeri privind existența pericolului asupra vieții, etc. Amintim că legalitatea aplicării forței fizice și a mijloacelor speciale ține de competența organelor de drept.

Arma de foc a fost utilizată cel puțin în 2 cazuri la Penitenciarul nr.9 și nr.13. În Instituția Penitenciară nr.9 a fost utilizată pentru prevenirea evadării unui deținut (foc de avertizare), iar în Penitenciarul nr.13 - din neatenție. În ambele cazuri nici un deținut / angajat nu au avut de suferit. Aplicarea „gazului lacrimogen” de marcă Teren4M, în calitate de mijloc special, a fost utilizat în câteva instituții penitenciare (nr.4, nr.17, nr.12 și nr.13) pentru *calmarea* deținuților. În opinia Ombudsmanului, uzul de gaze lacrimogene a fost utilizat contrar prevederilor legale stabilite de Legea 218/2012 privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc.

Avocatul Poporului este de opinia că Ghidul de intervenție urmează a fi completat/ reajustat cu descrierea calră a acțiunilor de aplicare/condițiilor de aplicare a forței și mijloacelor speciale în spațiile închise. Aceste mecanisme trebuie să fie aplicate uniform de către toți angajații, iar deținuții urmează să fie informați despre consecințele nesupunerii. Reglementarea separată a procedurilor privind uzul de cătușe, forța fizică și gaze lacrimogene față de deținuți este una primordială în contextul prevenirii actelor de abuz.

Autovătămări critice din partea deținuților

În 2020 numărul cazurilor de automutilare este în creștere cu 27,86% comparativ cu anul 2019. Administrația Națională a Penitenciarelor a înregistrat 743 cazuri de automutilări. În 2019 au fost înregistrate 536 cazuri.

Cele mai frecvente cazuri au fost înregistrate în Penitenciarele nr.5 Cahul (58 cazuri), nr.11 Bălți (57 cazuri), nr.12 – Bender (66 cazuri), nr.13-Chișinău (128 cazuri), nr. 17 – Rezina (99 cazuri) și nr.18-Brănești (44 cazuri) cum ar fi: *introducerea unui cuțit de bucătărie în regiunea abdomenului; inginerare de medicamente; suturarea ambilor ochi și cavității bucale; înghițirea de corpuri străine; introducerea în corp a obiectelor metalice ascuțite (cui); suturarea cavității bucale; plăgi cu lezarea venei cubitale; plagă în regiunea abdomenului; înghițirea corpurilor metalice; introducerea corpului metalic în picior; corp metalic în regiunea fosei cubiene; înghițirea lamelor de la aparatul de ras; plagă în*

regiunea gâtului; înghițirea de furculițe (16 ori); autoincendiere; amputarea falangei degetelor; injectarea salivei în picior; etc. Motivele pentru care deținuții au recurs la actele respective sunt: dezacordul cu hotărârile instanțelor de judecată; acțiunile/ inacțiunile administrației locului de detenție; nivelul scăzut al asistenței medicale; neacceptarea transferului în altă instituție penitenciară; dezacordul cu condițiile de detenție; restituirea obiectelor ridicate din celulă; dezacordul cu calitatea hranei, etc.

Cazurile raportate în sintezele operative către Oficiul Avocatului Poporului arată că deținuții recurg destul de des la acte de autovătămare, pentru a reuși o comunicare cu administrația închisorii, fie pentru a contesta anumite inacțiuni sau acțiuni ale acesteia. Se creează impresia că există probleme grave de comunicare dintre administrație și deținuți. Or, angajații refuză/ ignoră problema expusă de deținuți, or ultimii exagerează de uzul de drepturi. În consecință, angajații nevizați în reclamațiile deținuților recurg la aplicarea mijloacelor speciale sau fizice pentru „calmarea” deținuților. Drept rezultat, problema deținuților nu este soluționată, ci tergiversată, până la următorul act de autovătămare, pe de altă parte, este necesară implicarea proactivă a personalului specializat în situațiile descrise (educători, psihologi, medici, etc).

La finele anului 2020 Administrația Națională a Penitenciarelor a elaborat *Instrucțiunea privind procedura de calcul a termenului de pedeapsă în cazul condamnatului care și-a provocat singur boala și urmează un tratament spitalicesc*. Instrucțiunea presupunea o reacție a sistemului penitenciar de a regulariza/ stopa sau preveni numărul mare de cazuri de autovătămări, inclusiv prin responsabilizarea deținuților. Ombudsmanul a susținut că persoana aflată în detenție care se automutilează în semn de protest nu poate fi sancționată. Respectiv, ordinul elaborat ar fi contrar garanțiilor prevăzute de art.2 și 3 din CoEDO.

Avocatul Poporului amintește despre faptul că deținuții care se automutilează în semn de protest nu pot fi sancționați disciplinar. Ține de sarcina Administrației Naționale a Penitenciarelor să ofere tratamentul specializat, să depună eforturi de prevenire, consiliere, reeducare, resocializare, etc., pentru a descuraja actele de autoagresiune și nicidecum a „repedepsi” persoana pentru suplimentarea termenului de detenție, fie afectarea acestuia înainte de „liberarea condiționată” sau altă formă de liberare. La fel, este extrem de important ca în fiecare penitenciar să fie implementată o strategie complexă de îngrijire a sănătății mintale. În același timp, angajații penitenciarelor trebuie să fie instruiți în domeniul evaluării riscului de dezvoltare al unui comportament de autovătămare.

Atacuri asupra angajaților de penitenciare

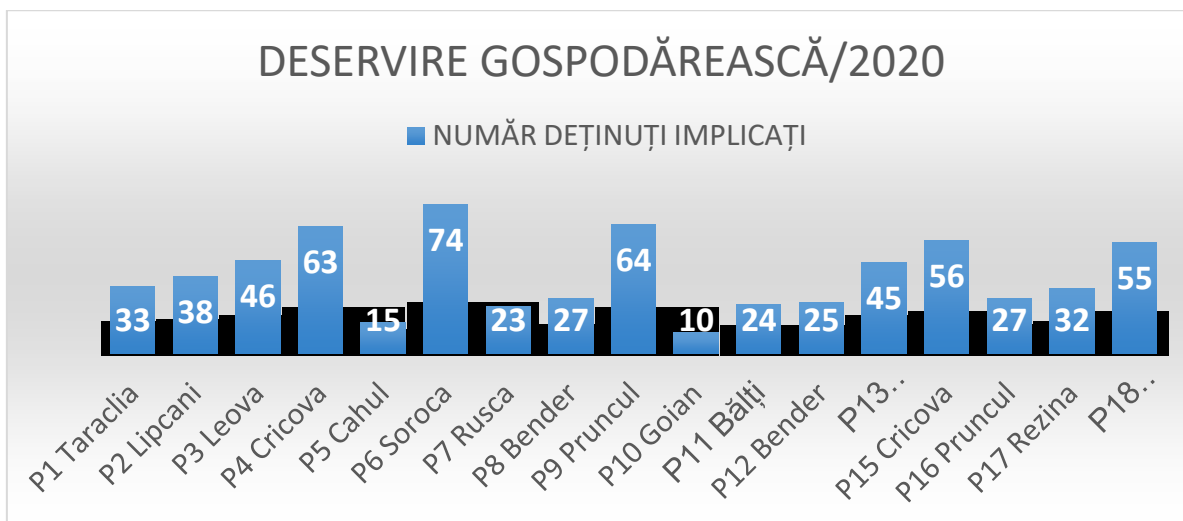
Observăm o tendință de creștere a numărului de cazuri de atac asupra angajaților (cu leziuni/ alte consecințe). În 2020 au fost înregistrate **20 cazuri de atac** asupra angajaților, comparativ cu aceeași perioadă din 2019-16 cazuri de atac.

Actele de abuz asupra angajaților se atestă în cadrul Penitenciarelor nr. 1, 5, 9, 10, 11, 15 și 18. Spre exemplu: *lovit cu foarfecele în regiunea abdomenului; lovit cu receptorul în regiunea capului; aplicarea loviturilor în diferite regiuni ale corpului; alte forme de maltratare, etc.* În toate cazurile au fost intentate dosare penale. Aici nu sunt incluse cazurile de abuz verbal, intimidare și ofensă din partea deținuților/ liderilor informali.

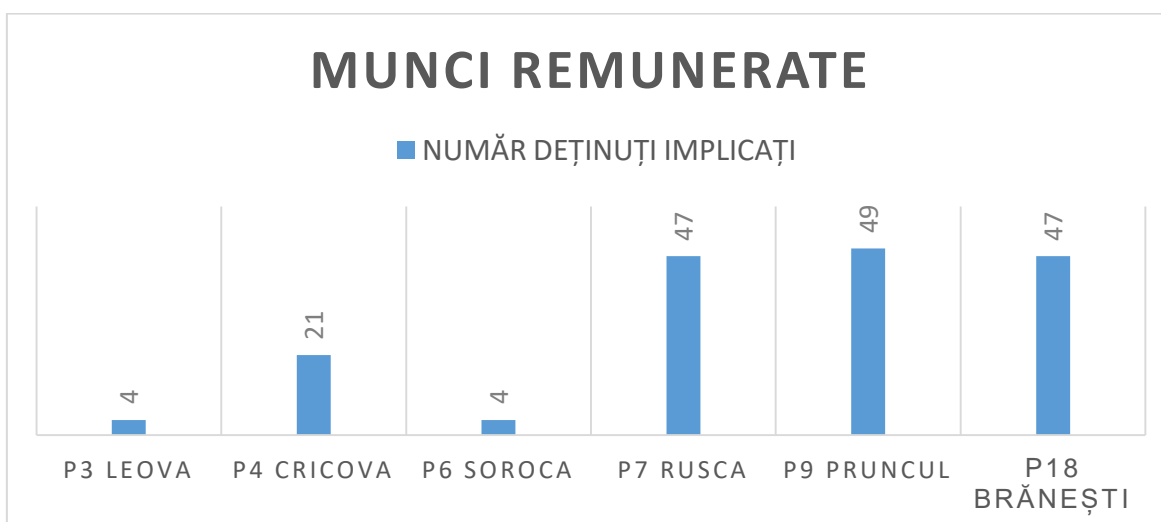
Avocatul Poporului a primit mai multe informații cu privire abuzurile continue față de angajați. Se pare că pedeapsa penală pentru nesupunere la cerințele legitime nu este tocmai drastică pentru a descuraja fenomenul menționat. Lipsa mecanismelor de protecție a angajaților împotriva abuzurilor psihice și atacurilor fizice este o problemă majoră pentru resursele umane penitenciare. Suntem de opinia că în condițiile numărului insuficient de angajați, a creșterii influenței subculturii criminale, autoritățile trebuie să revină la acest subiect, pentru a depăși eventualele riscuri de proporții. Uzul de forță fizică pentru opunerea rezistenței în favoarea art.233 Cod de executare, la fel, nu este o soluție oportună și rezonabilă.

Munca deținuților

În cadrul instituțiilor penitenciare sunt deținuți aproximativ 5254 de condamnați apti de muncă. Prin urmare, reieșind din datele evidenței contabile, în procesul de prestare de munci remunerate au fost plasați 859 de deținuți. Din numărul total de persoane deținute (6457) au contraindicații medicale de a fi antrenați la munci doar 61 de condamnați (cca 1%). La moment în instituțiile penitenciare sunt încadrați la munci remunerate **168** deținuți, iar la deservire gospodărească - **657** de deținuți sau cca **12%** din condamnați muncesc:

Doar în 6 instituții penitenciare (din 17 instituții) deținuții sunt implicați în munci remunerate, unde rata femeilor deținute prevalează rata bărbaților: -

Potrivit Administrației Naționale a Penitenciarelor, nu toate instituțiile penitenciare dispun de posibilitatea amenajării locurilor de muncă, suficiente pentru antrenarea la muncă a tuturor deținuților. Iar, în afara penitenciarelor, Administrația Națională a Penitenciarelor se confruntă cu lipsa de personal de pază și supraveghere. Aici se adaugă lipsa intenției agenților economici de a contracta forța de muncă din rândul deținuților, precum și lipsa infrastructurii penitenciare.

Alimentația deținuților

Alimentația deținuților are loc conform prevederilor Hotărârii Guvernului nr.609/2006 privind normele minime de alimentare zilnică și obiecte de toaletă și menaj ale deținuților.

Examinând raportul de bilanț al Administrației Naționale a Penitenciarelor pentru primul semestru al 2020, constatăm că cca 5,8% din bugetul sistemului penitenciar au fost alocate procurării produselor alimentare. Menționăm că din suma planificată de 44394,5 mln lei/an au fost cheltuiți doar 10287,5 mln lei pentru procurările produselor alimentare sau peste 34 mln lei nu au fost utilizați. Un calcul matematic arată că pentru 6500 deținuți în prima jumătate a anului, au fost planificate procurarea de produse alimentare în sumă de 6830 lei/ an sau 570 lei/ lună, fie cca **18 lei/zi**. În 2016, 2017 suma respectivă era de 16 lei, respectiv 17 lei/ zi²⁵⁸.

Ulterior, analizând raportul anual de bilanț al Administrației Naționale a Penitenciarelor, constatăm că bugetul planificat pentru procurarea produselor alimentare în 2020 era de 6,9%, adică cu 1,1% mai mult decât cel raportat pentru semestrul II, 2020. Respectiv, suma alocată s-a diminuat de la 44394,5 mln lei/an la 39637,7 mln lei/an (- 475 mii lei). Efectiv, au fost cheltuiți 36390,2 mln lei pentru alimentația deținuților.

3.4 SITUAȚIA PERSOANELOR DEȚINUTE LA POLIȚIE

Constatările Comitetului European Împotriva Torturii

CPT observă progrese suplimentare (*de la vizita sa din 2015*) în ceea ce privește tratamentul persoanelor reținute de poliție. Chiar dacă, delegația nu a primit plângeri în timpul vizitei sale, aceasta a rămas îngrijorată de numărul considerabil de cazuri de presupuse maltratări din partea angajaților poliției raportate Secției Combaterea Torturii a Procuraturii Generale a R. Moldova, a susținut delegația în raportul său din 15 septembrie 2020. **CPT-ul a recomandat autorităților moldovenești să își continue eforturile pentru a combate maltratarea persoanelor reținute de către ofițerii de poliție și să-i încurajaze pe aceștia să rămână vigilenți cu privire la orice informații care indică maltratarea.**

În ceea ce privește garanțiile fundamentale împotriva relelor tratamente, CPT este de opinie că **dreptul la un avocat** nu este asigurat. Încă de la începutul privării de libertate au existat acuzații că, în practică, acest drept a fost acordat numai după prima interogare a unui suspect criminal de către poliție. CPT solicită autorităților moldovenești să se asigure, inclusiv prin modificarea legislației relevante, că persoanele aflate în custodia poliției pot beneficia efectiv de dreptul de acces la un avocat din momentul în care sunt obligate să rămână la poliție. În ceea ce privește **dreptul de acces la un medic**, persoanele au fost examinate medical de către un feldcer sau la un spital civil înainte de a fi plasate într-un izolator de detenție temporară al poliției. Cu toate acestea, se fac mai multe recomandări în ceea ce

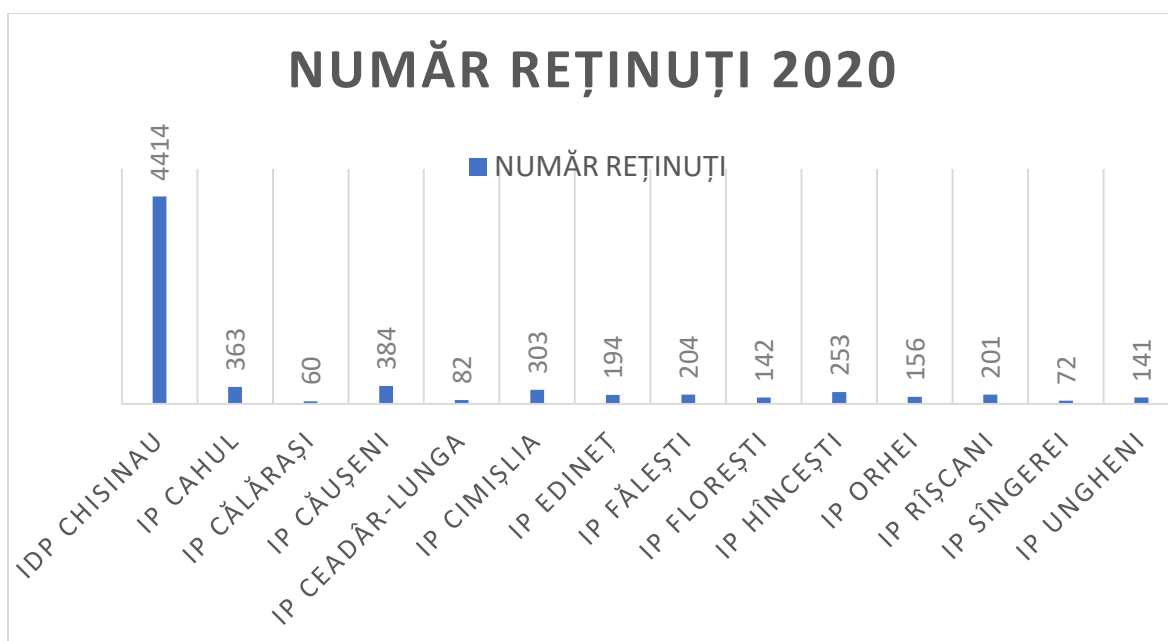
²⁵⁸ <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant>

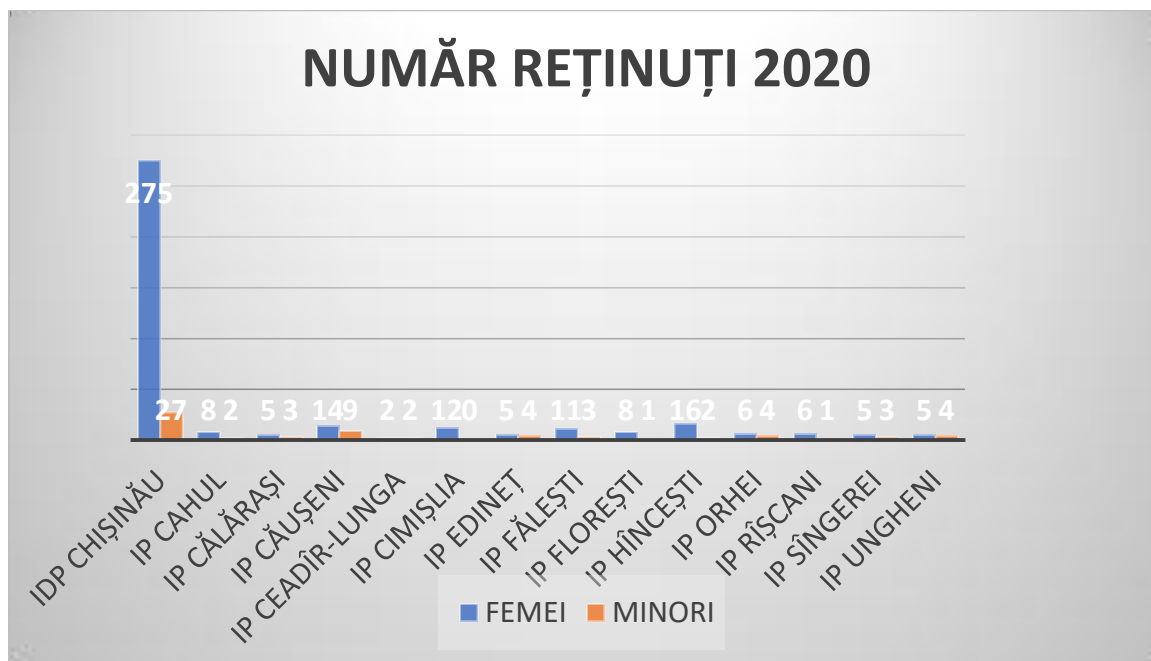
privește confidențialitatea medicală și exhaustivitatea examinărilor medicale, precum și înregistrarea leziunilor. Mai mult, Comitetul a primit acuzații potrivit cărora persoanele aflate în custodia poliției au fost **informate cu privire la drepturile lor**, abia după prima lor interogare. CPT încurajează autoritățile moldovenești să își continue eforturile pentru a se asigura că toate persoanele reținute de poliție sunt pe deplin informate cu privire la drepturile lor fundamentale de la privarea lor de libertate de facto.

Suplimentar, CPT a salutat tendința generală către îmbunătățirea **condițiilor materiale** în unitățile de detenție ale poliției și observă că facilitățile recent renovate văzute de delegația sa au oferit condiții materiale foarte bune. Cu toate acestea, restul izolatoarelor de detenție temporară vizitate au prezentat încă o serie de neajunsuri.

Dinamica reținerilor și plasării în detenția provizorie

În 2020 au fost reținute și plasate în izolatoarele de detenție provizorie (*în continuare IDP*) din cadrul inspectoratelor teritoriale ale poliției (*în continuare IP*) **7064 persoane** (6969 reținuți penal și 95 persoane reținute contravențional): - Din numărul total de reținuți, în izolatoarele poliției au fost plasate 378 femei și 65 minori: -

La fel, au fost reținute și plasate în izolatoarele poliției, **95 persoane** (84 bărbați și 11 femei). În aceeași perioadă, în izolatoarele poliției au fost plasate **1787 persoane** reținute de alte instituții cu drept de reținere (dintre care 85 femei și 19 minori). Menționăm că numărul persoanelor reținute a crescut cu 733 persoane, comparativ cu aceeași perioadă din 2019.

În 2020, angajații Direcției prevenirea torturii au realizat 14 vizite în 14 inspectorate de poliție, elaborând 14 rapoarte de vizite ce conțin 189 recomandări de îmbunătățire a situației și de prevenire a torturii și asigurarea drepturilor persoanelor la reținere²⁵⁹.

Alegații de abuz și maltratare din partea poliției

Normele internaționale și naționale interzic clar aplicarea torturii sau altor rele tratamente față de persoanele reținute sau care se află în detenție. Angajamentele de eradicare a fenomenului torturii prevede aplicarea tehnicilor non-ofensive la reținere, asigurarea șirului de garanții împotriva abuzurilor, atitudinea profesionistă față de activitatea polițienească, respectarea demnității umane ca atare, crearea unui mediu profesional pentru polițiști, echipamente calitative și de protecție, procese operaționale clare, instruire periodică și altele.

Este important să menționăm și să apreciem că rata alegațiilor de tortură sau abuzuri din partea poliției este relativ mică, comparativ cu anii precedenți și numărul persoanelor reținute. Potrivit raportului privind activitatea poliției semestrul I al anului 2020, au fost pornite 4 cauze penale pentru tortură, tratamentul inuman sau degradant²⁶⁰. În același timp, conform informației remise de IGP, la ziua de 18 decembrie 2020, au fost intentate 9 cauze

²⁵⁹ <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/in-baza-vizitelor/>

²⁶⁰ <https://politia.md/ro/advanced-page-type/rapoarte-si-evaluari>

penale în privința angajaților IGP. Pe toate cauzele au loc acțiuni de urmărire penală, nefiind emise decizii finale²⁶¹.

Cât privește numărul de plângeri adresate în 2020, referitoare la aplicarea de către colaboratorii de poliție a actelor de depășire a atribuțiilor de serviciu, în special alegerii de tortură, IGP a informat OAP, precum că până la 18 decembrie 2020 instituția a fost sesizată telefonic despre 11 cazuri de: *cauzare a durerilor fizice în mijlocul de transport al poliției; aplicarea forței fizice și a torturii; aplicarea nejustificată a forței fizice; agresiune fizică la înlăturarea din mijlocul de transport; agresiune fizică fără temeii; aplicarea în exces a forței fizice și a cătușelor în stradă; agresiune fizică la domiciliu cu aplicarea gazului lacrimogen; agresare fizică la domiciliu; agresiune fizică în stradă, etc.* În 7 sesizări pornite împotriva polițiștilor - nu s-au confirmat alegeriile de abuz, în 2 cazuri au fost constatate abateri disciplinare, restul fiind în examinare²⁶².

În perioada vizitelor preventive și de monitorizare realizate de angajații OAP, plângeri referitor la abuzuri sau tratamente inumane sau degradante din partea celor 4 persoane reținute nu au parvenit. Totuși, din **Registrelle de evidență a recepționărilor și transmiterii plângerilor, declarațiilor sau altor informații despre pretinse fapte de tortură, tratament inuman sau degradant** în unele inspectorate de poliție monitorizate, au fost constatate 23 plângeri îngrijorătoare, precum: *lovit cu picioarele de angajații poliției; agresați fizic de angajații MAI; conflict cu polițistul; agresați de mascații BDS Fulger; exces la aplicarea uzului de forță și mijloace speciale din partea angajaților de poliție; lovire de către sectorist; bătut de colaborator al poliției*, la Inspectoratele de Poliție Anenii Noi (9 cazuri), Edineț (6 cazuri), Călărași (4 cazuri), Nisporeni (2 cazuri), Glodeni (1 caz) și Râșcani (1 caz). În conformitate cu Legea cu privire la procuratură, doar instituția procuraturii poate exercita urmărirea penală pe cazurile de tortură, tratamente inumane sau degradante. Cazurile descrise se aflau în examinarea acesteia.

Un aspect pozitiv evidențiat în **Raportul tematic al Avocatului Poporului „Respectarea garanțiilor fundamentale la reținere și detenția provizorie în inspectoratele de poliție”** prezentat în 2020, urmare a chestionării 138 angajați ai poliției, este că aceștia nu recurg (potrivit chestionarelor) la aplicarea uzului de forță, mijloace și armei de foc. Polițiștii aplică cătușe, gaz lacrimogen și procedura sambo sau răsucirea brațelor la spate. Polițiștii chestionați practic **deloc nu au aplicat arma de foc**. Unii, în general, nu au recurs la aplicarea forței fizice sau mijloacelor speciale în practica lor. Politicile pașnice în activitatea

²⁶¹ Răspuns la demers, nr.34/16-1522 din 18/12/2020 IGP;

²⁶² http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Raport_Retinere_2020_OAP_FSM_FINAL-proiect_pe-site.pdf

poliției sunt apreciate și încurajate. În același timp, opinăm că este necesară pregătirea continuă a angajaților în ceea ce ține de aplicarea tehnicilor non-ofensive la reținere, inclusiv comunicare. La fel, majoritatea au afirmat că din tehnici la reținere aplică cel mai des „cătușele”. **Reiterăm că este îmbucurător faptul că printre modalitățile de imobilizare este utilizată frecvent aplicarea cătușelor, care, de altfel, prevalează tehnicile de stăvilire fizică, recunoscute a fi practic adesea abuzive, atentatoare la demnitatea umană. Identificarea unor tehnici alternative, care nu trag după sine și vătămări fizice ar trebui privită ca un ideal, atât din perspectiva dezvoltării criminalistice, cât și din perspectivele practice. Organele de poliție urmează a se instrui în domeniul tehnicilor și practicilor, afirmate în timp, care prevăd tabloul reținerii și variantele de comportament al persoanei reținute. Iar, atitudinea de lipsă de control din partea polițistului asupra procesului de reținere sau de control minim reactiv, atitudinea de a lăsa procesul să decurgă de la sine, urmează a fi categoric combătută, or, organele de poliție sunt cele mai apropiate de realitățile sociale, respectiv, cel mai bine dotate, de la atribuții legale pînă la asigurarea cu mijloace materiale, pentru a sigura și a controla, în sens larg, procesul de combatere a criminalității și, în particular, procesul de reținere.**

Asigurarea garanțiilor fundamentale la reținere

Regulile spun că reținerea (fără înaintarea unei bănuieli) nu trebuie să depășească 3 ore. Poliția trebuie să reușească să prezinte acuzație persoanei reținute, prin întocmirea actului de reținere în termenul expres prevăzut de legislație, adică 3 ore.

Potrivit datelor raportului tematic, de jure termenul de reținere se respectă în toate cazurile. Toți angajații poliției au afirmat cu certitudine că respectă cu strictețe termenul de reținere. Neoficial, majoritatea au menționat că este irealizabil de a respecta acest termen, în special, în condițiile reținerii unei persoane la distanță, la frontieră sau atunci când probele urmează de administrat la fața locului. În cazul reținerii persoanelor anunțate în urmărire la punctele de trecere a frontierei sau de alte instituții de reținere, actul de reținere este întocmit de ofițerul de urmărire penală din aria teritorială a locului de reținere. Astfel, reținerea are loc în termenul prevăzut de art. 167 Cod de procedură penală (3 ore). Problema respectivă durează ani la rând (în vizitele din 2018 la fel era una dintre cele mai prioritare) și se pare că o soluție optimă va lipsi în timpul apropiat.

Aceeași angajați ai poliției au susținut că durata de la aducerea persoanei în inspectoratul de poliție pînă la întocmirea procesului-verbal de reținere este de **la 5 min pînă la 3 ore**. Comasând timpul declarat de la reținerea *de facto* cu perioada de întocmire a actului de reținere reiese că termenul reținerii (3 ore) este depășit în toate cazurile. La sugestii, ofițerii

de urmărire penală au reiterat necesitatea majorării termenului prevăzut de al.1, art.166 Cod de procedură penală mai mult de 3 ore. Majorarea termenului de 3 ore este necesară în contextul asigurării calității actului de reținere și a proceselor respective, susțin polițiștii. Echipa OAP a observat o temere inexplicabilă din partea ofițerilor de urmărire penală în ceea ce ține de solicitarea majorării legale a termenului de 3 ore (modificarea CPP).

În același timp, recomandările internaționale impun micșorarea termenului privării de libertate de la 72 ore la 48 ore. În atare situație, justificarea majorării termenului de la 3 ore la 6 ore ar fi inoportună.

Informarea despre temeiurile reținerii are loc în **formă verbală, verbală contra semnătură și verbală și în scris contra semnătură**. Aceasta are loc atât în momentul **reținerii de facto (la locul reținerii), în mijlocul de transport, la sediul poliției, în funcție de situație, în toate cazurile precum și în timpul întocmirii procesului-verbal de reținere**.

Angajații chestionați au susținut că persoana responsabilă de anunțarea persoanei reținute despre drepturile procesuale la reținere este *ofițerul de poliție care a reținut persoana; ofițerul de poliție care a întocmit procesul-verbal de reținere; ofițerul de poliție care a reținut persoana și a întocmit procesul-verbal de reținere și organul de urmărire penală*. **Avocatul Poporului insistă asupra comunicării neîntârziată, mixte, repetitive, partajate între mai mulți angajați ai poliției în vederea asigurării faptului că informația a fost receptată și întrebuințată cu puterea modificării anumitor stări de fapt. Prin efect, angajații poliției urmează a-și onora obligația pozitivă (formarea consimțământului informat) imediat la purcederea la acțiunea de reținere, nepermițând provocarea unei stări de incertitudine, de nepredictibilitate, oferindu-i persoanei supuse exercițiului spațiul și timpul necesar de a -și exercita drepturile imutabile la obținerea unui statut procesual.**

Din interviurile realizate cu persoanele deținute, angajații OAP și-au creat impresia că acestea nu erau pe deplin informate și nici nu au înțeles esența acuzației aduse. În același timp s-a observat atitudinea neprofesionistă și ignoranță agenților de poliție și a avocaților din oficiu:

Cazul C.R_ extras din interviu cu persoana reținută despre procesul reținerii: -

...Eu am venit la judecată cu jumate de oră mai înainte, la 12.30. Paznicul de la intrare mi-a spus să aștept afară până am să fiu chemat la ședință. Peste ceva timp am fost chemat de paznic să intru la ședință. Când am intrat în sală, ședința era finisată și acolo se afla numai judecătorul. Peste 2 minute a intrat și avocatul. Judecătorul i-a făcut observație avocatului...(De ce întârzii la ședință? Persoana este reținută!). La ieșire, judecătorul mi-a spus ... așteaptă aici lângă ușă că, amuș după tine o să vină. În decurs de 15 minute am fost adus la poliție documentat și închis. De la judecată, am mers pe jos în cătușe, însoțit de doi polițiști. În izolator m-au informat despre faptul că am arest pentru 1 an. Nu mi-au explicat nimic, mi-au dat o foaie. Nu am avut niciun

contact cu avocatul timp de două ședințe. Ședința de judecată a avut loc la data de 14.08.2020 la orele 13.00. Aici stau de 4 zile. Urmează să stau închis încă 1 an de zile...

Drept **temei pentru reținerea** persoanei bănuite poate servi: (a) *acesta este prins în flagrant delict*; (b) *martorul ocular, inclusiv victima, indică direct că anume această persoană a săvârșit infracțiunea*; (c) *pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul acesteia sau în unitatea ei de transport sunt descoperite urme evidente ale infracțiunii*; (d) *la locul săvârșirii infracțiunii sunt descoperite urmele lăsate de către această persoană*; (e) *autorul actului ilicit a încercat să se ascundă ori nu i s-a putut constata identitatea*.

O garanție veritabilă a respectării demnității umane o prezintă reglementarea cu titlu de principiu a posibilității de a recurge la **dreptul de tăcere**. În mare parte, reținuții **nu** recurg la dreptul la tăcere, or, acest drept, nu este explicat corect și pe deplin de poliție, fie nu este perceput ca atare. ***Din discuții neoficiale polițiștii susțin că își apară drepturile și insistă la respectarea acestora doar reținuții care le cunosc.***

Informarea rudelor sau altor persoane despre reținere și locul aflării face parte din cele trei garanții fundamentale proclamate de Comitetul European pentru Prevenirea Torturii. În practică, informarea este efectuată telefonic de către *ofițerul de serviciu sau ofițerul de urmărire penală, reținut sau avocat* și nu este realizată, dacă *reținutul nu dorește informarea sau nu sunt cunoscute datele de contact*. În toate cazurile se fac notificări în procesul-verbal de reținere. La fel, majoritatea polițiștilor chestionați au enunțat că nu au existat temeiuri de a amâna înștiințarea rudelor sau a terțelor persoane despre reținere.

Realizarea **dreptului la asistență juridică** la reținere are loc prin intermediul solicitării (scrise sau telefonice) avocaților ce prestează servicii gratuite garantate de stat (din lista persoanelor de serviciu). Cooperarea cu avocații este bună. La fel, potrivit angajaților IP chestionați, avocații se prezintă de la *imediat - la 2 ore*, iar uneori *greu, inclusiv pe timpul nopții*.

Unii au afirmat că printre primele acțiuni realizate de avocați sunt *discuțiile confidențiale cu persoana reținută, se informează despre temeiurile reținerii, sau se familiarizează cu materialele cauzei*. Discuțiile „confidențiale” se realizează, de facto, pe hol sau în cabinetele anchetatorilor, ori afară (pe perioada pandemică). Observatorii OAP nu consideră că aceste metode asigură confidențialitatea discuțiilor. Chiar unii ofițeri de urmărire penală s-au arătat deranjați de faptul că trebuie să părăsească cabinetele lor, pe durata discuțiilor dintre avocat și reținut. **Camere pentru întrevederi și discuții confidențiale dintre reținut și avocați nu există în nici un inspectorat de poliție**. Aici, nu avem în vedere de birourile pentru

întrevederi din incinta izolatoarului de detenție provizorie. Or, în izolatorul de detenție provizorie sunt plasați cei reținuți, cărora le-a fost întocmit procesul-verbal de reținere.

87% din angajații chestionați au declarat că avocații și reținuții nu obiectează asupra reținerii, ceea ce în opinia Ombudsmanului este îngrijorător. **Avocatul Poporului amintește că obiectarea conținutului procesului-verbal de reținere urmează a fi în toate cazurile o opțiune declarată, efectivă, nelimitată tuturor participanților la acțiunea de reținere. Recurgerea la un astfel de mijloc de apărare asigură atestarea defecțiunilor, înlăturarea acestora, repunerea în drepturi, repararea prejudiciilor cauzate astfel în vederea atingerii aplicabilității principiului egalității armelor în proces.**

O altă observație referitor la calitatea actului de apărare din partea avocaților o reprezintă durata extrem de mică de întrevederi cu persoana deținută în izolatoarul de detenție provizorie. Examinând registrele interne de întrevederi din IDP vizitate, observatorii OAP au observat că durata discuțiilor dintre avocat și client este de la 5 min – la 15 min. În această perioadă scurtă de timp este pusă la îndoială calitatea reprezentării. În același timp, durata discuțiilor dintre organul de urmărire penală/ procuror cu persoana reținută este de la 15 min – la 45 min.

Constatările realizate în teren arată că vechile probleme cu privire la asigurarea inspectoratelor de poliție cu **traducători și interpreți** se menține în perioada de monitorizare. Unele inspectorate de poliție au bugetate cheltuieli pentru traduceri din română în rusă, alte inspectorate de poliție au angajați traducători (română-rusă) sau apelează la serviciile de traducător de la judecătorie. Unele inspectorate de poliție nu au linii bugetare pentru traduceri. Nici un inspectorat de poliție nu are traducător pentru limbi străine. În atare situație, chestionații au susținut că sunt contractate servicii de traducător de la birourile locale de traduceri. Totuși, toți polițiștii au afirmat cu satisfacție că nu au întâmpinat dificultăți în acest sens, pentru că nu au reținut străini. **Deși nu au reținut străini, în prezența unui exercițiu abstract, unii dintre polițiști afirmă că ar fi supuse traducerii doar: procesul-verbal de reținere și procesul-verbal de aducere la cunoștință a drepturilor și a obligațiilor persoanei reținute. Avocatul Poporului nu admite o asistență parțială. Mai mult, Ombudsmanul nu tolerează eludarea traducerii actului de reținere considerat a fi solicitat în mod prioritar de o posibilă contestare.**

Durata reținerii persoanei la poliție variază de la 30 min – la 2 ore (potrivit poliției). Totuși, în perioada pandemiei publice, durata aflării persoanei reținute în izolator a fost extinsă de până la **7 zile**. Nu au fost admise întrevederi cu rudele. Nici o persoană străină nu a putut să intre în izolator pe perioada pandemiei, decât rudele minorilor. Potrivit Inspectoratului General de Poliție în perioada de urgență doar 64 reținuți au fost deținuți în izolatoare peste 7 zile.

De facto, realizarea examinării medicale se dispune doar în cazurile în care reținutul urmează a fi plasat în IDP. În cazul inspectoratelor de poliție ce dispun de IDP, aceasta se asigură de feldcerul instituției. În cazul inspectoratelor de poliție ce nu dispun de IDP, aceasta se realizează în formă mixtă/ triplă (persoana reținută este dusă la instituțiile medico-sanitare publice raionale, fie se apelează la **serviciul de urgență 112**, ulterior reținutul este examinat și la intrarea în izolator). În inspectoratele de poliție ce nu au IDP nu există registre în care să fie specificat că reținutul a fost remis la examinarea medicală la spitalul raional, respectiv, nu e posibil de verificat dacă acestea au loc. Totuși, poliția susține că examinarea medicală are loc și că dovada acesteia este anexată în dosarul personal al reținutului. Unele inspectorate de poliție au raportat că se practică antrenarea feldcerului din izolatoarul de detenție provizorie în echipa Serviciului detenție și escortă, care merge spre inspectoratul de poliție (ce nu are izolator) și purcede la examinarea medicală vizuală a reținutului. După care, reținutul este escortat în IDP.

În 2020, IGP a aprobat o procedură operațională cu privire la examinarea medicală. De fapt, unii feldceri au menționat că cunosc această procedură standard de operare, alții – nu. Totuși, potrivit Raportului tematic - procedura standard de operare nu prevede asigurarea examinării medicale a reținuților la intrare-ieșire din IP. Aceasta, descrie procesul de examinare medicală a deținuților plasați sau ce urmează a fi plasați în IDP. Respectiv, IGP urmează să decidă cu privire aplicarea unui mecanism de realizare a garanției împotriva abuzurilor la reținere și asupra persoanelor citate în IP fără vreun statut procesual, pentru a se asigura că nicio o persoană care a intrat și a ieșit din IP nu a fost supusă la abuzuri.

În niciun inspectorat de poliție monitorizat nu există spațiu pentru deținerea temporară (cameră de reținere). Reținuții se pot afla pe durata deciderii cu privire la acordarea unui statut, fie prezentării avocatului sau Serviciului detenție și escortă, lângă spațiul unității de gardă, pe hol, scaune, în curtea inspectoratului de poliție, etc. Aceasta poate dura de la 10 min la 2 ore. Ofițerii de urmărire penală, cât și ofițerii pe investigații desfășoară acțiuni de urmărire penală în cabinetele proprii. Reținuții șed pe scaune, deseori neîncătușați, față în față cu ofițerul de urmărire penală. Securitatea angajaților la fel este o problemă în aceste situații. Lipsa unei încăperi pentru audieri conforme standardelor, precum și pentru rețineri temporare creează sau poate crea impedimente în activitatea polițienească. Potrivit reprezentanților inspectoratelor de poliție, Inspectoratul General de Poliție caută soluții în vederea amenajării unor săli de așteptare.

Respectarea condițiilor materiale în detenția provizorie

În 2016 a fost semnat Acordul de finanțare dintre Guvernul Republicii Moldova și Comisia europeană, sub formă de suport bugetar poliției în valoare de 57 mln Euro. Suportul financiar oferit poliției este unul dintre cele mai valoroase și consistente din istoria poliției. În mai 2016 a fost aprobată Strategia de dezvoltare a poliției pentru 2016-2020.

În 2017, prin Hotărârea Guvernului nr.748 din 20/09/2017 a fost aprobat Planul de acțiuni privind reducerea rețelilor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia poliției pentru anii 2017-2020. Obiectivele acestui plan (pe segmentul de monitorizare) includeau renovarea a minim 14 izolatoare de detenție provizorie conform standardelor internaționale.

Potrivit *Raportului de progres privind implementarea, în anul 2019, a Planului de acțiuni privind reducerea rețelilor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia poliției pentru anii 2017-2020*, a fost relansată activitatea a 10 Izolatoare de Detenție Preventivă ce activează conform principiului regional (Edineț, Rîșcani, Sîngerei, Orhei, Ungheni, Hîncești, Chișinău, Căușeni, Cimișlia și Cahul). Mai erau necesare modernizarea condițiilor de detenție în minim alte 5 locații. În acest sens, la finele anului 2019, la 2 IDP (Anenii Noi și Criuleni) lucrările de reconstrucție erau finalizate în proporție de 95%, iar la celelalte 3 obiecte (IDP Bălți, Soroca și Comrat) lucrările erau finalizate în proporție de 45-50%, acestea urmând a fi finalizate și date în exploatare în trimestrul III 2020²⁶³.

La ziua de 18 decembrie 2020, Izolatoarele de Detenție Provizorie Anenii Noi, Criuleni, Bălți, Soroca, Comrat nu erau date în exploatare, iar IDP a DP Chișinău se afla încă în renovare. Observatorii OAP au vizitat IDP Anenii Noi și IDP Soroca. La IDP Anenii Noi se menționa despre realizarea în proporție de 95% a construcției și se promitea darea acestuia în exploatare pe 18 decembrie 2020 (de Ziua Poliției). Totuși, echipa de vizită a observat că în IDP Anenii Noi urmează a fi realizate un șir de lucrări, care nicidecum nu sunt în limita a 5%, ci mult mai mult. La fel, IDP Soroca se afla la un nivel mult mai mic, decât cel proclamat în raportul de progres. Deși, vizita a avut loc la mijlocului lunii iulie, IDP Soroca urma să fie dat în exploatare de Ziua Independenței. Însă, și atunci aveau loc în șir de lucrări complexe, care nicidecum nu puteau să fie finisate în termen proximi. Respectiv, nici până la moment, IDP Soroca nu a fost dat în exploatare.

Angajamentele poliției de a avea în gestiune doar 14 IDP renovate, sunt aparent opțiuni bune. Însă, se pare că IP fără izolatoare, erau deja îngrijorate de faptul că nu au spații de detenție și

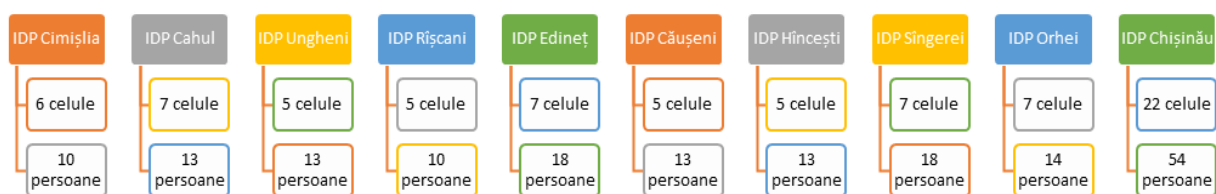
²⁶³ https://politia.md/sites/default/files/raport_de_progres_rele_tratamente_2019_ro.pdf

de un șir de alte incomodități apărute urmare a sistării activității IDP-urilor proprii. Unii reprezentanți ai IP s-au arătat deopotrivă satisfăcuți de decizia de a sista activitatea izolatoarelor din cauza condițiilor improprie. În același timp, rata escortărilor s-a majorat simțitor. În 2020 numărul de escortări a crescut până la 44 mii, comparativ cu anii precedenți. Aceasta înseamnă că cresc cheltuielile de întreținere a mijloacelor de transport, combustibil, etc.

Angajații OAP au realizat vizite în 14 inspectorate de poliție, dintre care 4 vizite la IDP renovate, 3 vizite la IDP funcționale de tip vechi și alte 7 vizite la inspectorate de poliție fără izolatoare.

La finele anului 2019 au fost date în exploatare IDP al Inspectorate de Poliție Hîncești, Orhei, Cimișlia, Ungheni, Căușeni, Edineț, Sîngerei, Rîșcani și Cahul. Izolatorul Direcției poliției Chișinău se află în proces de renovare.

Fiecare **izolator renovat** dispune de 5/7 celule, cu o capacitate de 10/18 persoane:

La momentul realizării vizitelor, condițiile materiale de detenție din izolatoarele renovate corespundeau standardelor minime internaționale. Acestea sunt amenajate cu paturi staționare pentru 2 și 3 persoane; masă și scaune fixate de podea, pentru un număr echivalent de persoane. Paturile sunt asigurate cu saltele noi, lenjerie și pături noi. În fiecare celulă există geam cu acces la lumină naturală suficientă. Pe timp de noapte, celulele sunt iluminate artificial. În cazuri speciale și neprevăzute, izolatorul dispune de iluminare de la un generator diesel. Toate celulele dispun de blocuri sanitare proprii, ce întrunește toaleta și dușul cu apă caldă sau rece. Prin urmare, fiecare deținut poate să fac duș ori de câte ori are nevoie, fără a solicita permisiunea polițistului de gardă (cum era anterior).

Izolatoarele de Detenție Provizorie din Inspectoratele de Poliție Florești, Fălești și Călărași au rămas funcționale și asigură detenția provizorie a persoanelor din raioanele Florești și Soroca; raioanele Fălești și mun. Bălți (nord) și raionul Călărași (centru). De mai multe ori Avocatul Poporului a calificat detenția provizorie în aceste inspectorate de poliție drept condiții improprie. **IDP Florești** este localizat în curtea inspectoratului de poliție în subsol. Acesta dispune de 7 (șapte) celule, dintre care 5 (cinci) celule sunt funcționale și 2 (două) celule nefuncționale. **IDP Fălești** se află în demisolul inspectoratului și dispune de 9

celule, dintre care 5 funcționale (activitatea a 4 celule este sistată). **IDP Călărași** se află în subsolul clădirii Inspectoratul de Poliție Călărași și dispune de 4 celule funcționale (7 sistate) ce poate asigura detenția a 11 persoane.

Urmare a vizitelor la Izolatoarele de Detenție Provizorie Fălești (08/10/2020), Florești (23/07/2020) și Călărași (09/12/2020), Avocatul Poporului a emis recomandări de sistare a activității izolatoarelor²⁶⁴. Acestea sunt contrare standardelor minime de detenție. Detenția în continuare a persoanelor (inclusiv pe durata de 7 zile) poate fi considerată drept o formă de tratament inuman sau degradant²⁶⁵. Din răspunsul parvenit de la IGP la 26/11/2020, reiese că activitatea IDP Fălești va fi sistată după ce va fi dat în exploatare activitatea IDP al Inspectoratului de Poliție Bălți, fără a fi menționată o dată concretă. Ulterior persoanele reținute de IP Fălești vor fi plasate și deținute în IDP Bălți. În actele sale de reacționare, **Avocatul Poporului a atenționat că condițiile materiale din izolatoarele din Inspectoratul de Poliție Florești și Inspectoratul de Poliție Fălești au atins proporții îngrijorătoare, incompatibile cu respectarea demnității umane, standardele și normele minime aplicabile în materie, cu efect dăunător asupra sănătății mentale, somatice și sociale a persoanelor private de libertate. Sistarea activității acestora ar fi o soluție.**

În 2019 a fost sistată activitatea IDP ale IP Șoldănești, IP Basarabeasca, IP Comrat, IP Rezina, IP Ștefan Vodă, IP Soroca, IP Telenești, IP Bender, IP Nisporeni, IP Glodeni și IP Leova. Dintre acestea IP Soroca și IP Comrat se află în proces de renovare, deși urmau să fie date în exploatare în 2020.

Angajații OAP au monitorizat situația la Inspectoratele de Poliție Nisporeni, Glodeni, Cantemir, Leova, Strășeni, Soroca și Anenii Noi (ultimele 2 fiind în renovare). Toate izolatoarele erau încuiate sau sigilate. Au fost făcute recomandări de a realiza curățeniei în spațiile din două izolatoare. **În general, opinăm că Inspectoratul General de Poliție/Inspectoratele de Poliție urmează să decidă cu privire la statutul încăperilor ale fostelor izolatoare (fie acestea să fie utilizate pentru arhivă sau depozite), astfel încât să fie clară utilitatea acestora (dacă este posibil).**

De regulă, reținuții sunt preluați de serviciile detenție și escortă ale Inspectoratelor de Poliție ce dețin IDP funcționale. Aceștia sunt contactați din timp, pentru a se prezenta în vederea escortării reținuților spre izolatoarele de tip nou (potrivit chestionaților). Polițiștii au susținut că Serviciile detenție și escortă reușesc în termen să escorteze reținuții. Totuși, în opinia Ombudsmanului, lipsa spațiilor pentru așteptare/ camere de reținere temporară a reținuților (de până la preluarea acestora de Serviciul detenție și escortă sau sosirea avocaților

²⁶⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/IP_Floresti_27.07.20_FINAL_pe-site.pdf

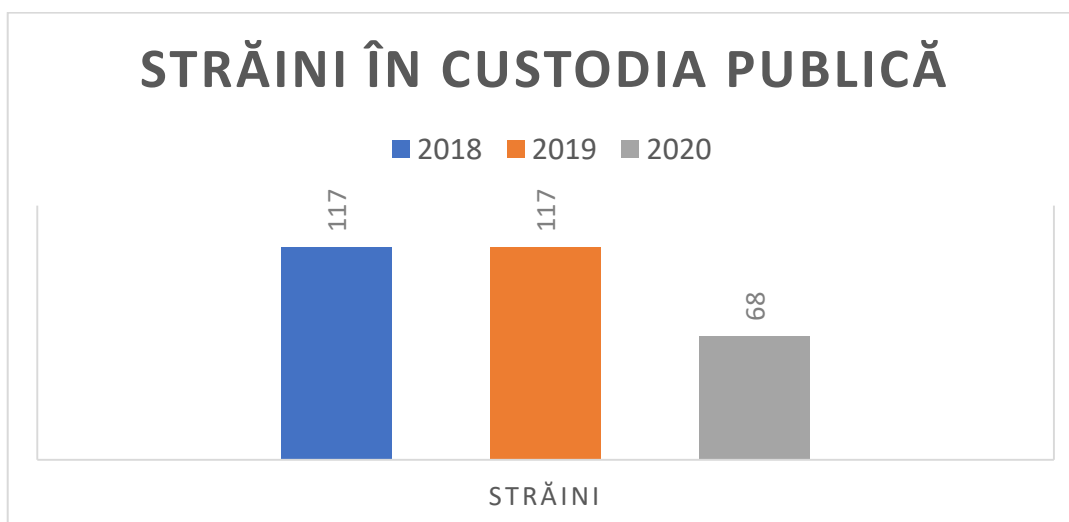
²⁶⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Raport_IP_Calarasi-09.12.2020_FINAL_PE-SITE.pdf

sau altor actori) rămâne o problemă comună pentru toate inspectoratele de poliție (cauzele nocive au fost expuse mai sus).

Avocatul Poporului încurajează Inspectoratul General de Poliție/Inspectoratele de Poliție să continue reformele inițiate privind îmbunătățirea situației materiale în izolatoarele de detenție provizorie; să decidă cu privire la amenajarea camerelor de reținere temporară în inspectoratele de poliției ce nu dispun de izolator; să asigure realizarea examinării medicale a reținuților cu privire la leziuni/ alte alegerii; să continue să înregistreze și raporteze orice caz de abuz la reținere/ în incinta inspectoratelor de poliție, precum și în perioada escortării deținuților, etc.

3.5 SITUAȚIA PERSOANELOR STRĂINE AFLATE ÎN CUSTODIA PUBLICĂ

În 2020 au fost plasați în custodia publică la Centrul de Plasament Temporar pentru Străini, **68 persoane străine** declarate indizerabile sau împotriva cărora a fost dispusă măsura returnării ori expulzării. Rata plasării străinilor în custodie s-a redus cu 42% comparativ cu anii precedenți. Spre exemplu, în 2018 au fost plasați în custodia publică 117 străini, în 2019 – 117 și 2020 – 68:

Din numărul total de străini, 56 sunt bărbați și 12 femei. Minori nu au fost plasați în 2020. După țara de origine specificăm că 18 străini provineau din Ucraina; 16 străini - Turcia, 9 din Federația Rusă, 5 din Tadjikistan, 4 din Uzbekistan, 4 persoane din Kazahstan, 2 din Azerbaidjan, 2 din Georgia, etc. Ponderea cea mai mare a persoanelor luate în custodia publică revine Secției regionale „Nord”, urmată de secțiile „Centru” și „Sud”. Durata medie de detenție a străinilor în Centrul de plasament a crescut de la 30,70 zile la 45,63 zile din cauza restricțiilor impuse de situația pandemică (interzicerea curselor aeriene și a transportului feroviar). Deși, raportul remis de Centrul de plasament al străinilor către OAP

susține pe de o parte că durata detenției a crescut din cauza interzicerii curselor aeriene, pe cealaltă parte, majoritatea străinilor totuși au fost îndepărtați prin Aeroportul Internațional Chișinău (cu cursele aeriene).

În 2020 Oficiul Avocatului Poporului nu a primit alegerii de rele tratamente din partea străinilor aflați în custodie. În același timp, Avocatul Poporului a fost informat despre detenția peste termen a unor străini; multiple escortări către instanțele de judecată din nord și sudul țării; neevaluarea riscurilor de vulnerabilitate, etc. La demersurile Ombudsmanului în acest sens, Biroul Migrație și Azil a infirmat alegeriile respective. O vizită preventivă la Centrul de Plasament al Străinilor a fost realizată de Consiliul pentru prevenirea torturii la 28 septembrie 2020²⁶⁶. **Avocatul Poporului apreciază deschiderea Biroului Migrație și Azil, precum și a Centrului de Plasament Temporar al Străinilor față de recomandările acestuia. În același timp, Ombudsmanul amintește despre necesitatea asigurării permanente a drepturilor străinilor luați în custodia publică sau dispuși spre formele de returnare. La fel, Avocatul Poporului reiterează că recomandările lansate în *Studiul tematic „Respectarea drepturilor cetățenilor străini aflați în custodia statului”, lansat în 2019 rămân valabile în continuare*²⁶⁷, cum ar fi:** - (a) Republica Moldova nu are o politică de zero toleranță față de străini; (b) Republica Moldova nu întotdeauna respectă principiul nereturnării în țara în care, solicitanții de azil pot fi supuși actelor de tortură (*cazul Turcilor returnați, cazul cetățenilor din Irak, Rusia, etc*); (c) sub pretextul atentării la securitatea națională cetățenii străini pot fi ușor declarați indizerabili, fără motivarea deciziei de returnare și acces la justiție; (d) la returnare, nu se respectă principiul reîntregirii familiei (pot fi returnați, chiar dacă au familii în țară); (e) la frontieră, nu totdeauna, străinii primesc azil (poliția se străduie să-i îndepărteze); (f) cazurile de solicitare a protecției internaționale, nu întotdeauna sunt examinate minuțios de polițiștii de frontieră; (g) la frontieră, cât și pe site-urile guvernamentale lipsesc descrierea procedurilor de azil și orice alte surse în limbile de circulație internațională ca element de asigurare a drepturilor omului; (h) doar 10% din sediile sectoarelor poliției de frontieră (cca 40) dispun de camere decente pentru solicitanții de azil; (i) sectoarele poliției de frontieră nu dispun de pachete alimentare și produse igienice pentru distribuire persoanelor solicitante de azil de până la preluarea lor de către Biroul migrație și azil (de până la 48 ore); (j) Inspectoratul General al Poliției de Frontieră nu are proceduri de operare standard cu privire la reținere, escortare și transportare, informare, asigurarea garanțiilor fundamentale la reținere uniforme pentru toți angajații poliției; (k) solicitanții de

²⁶⁶ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/08-1-66-din-01.12.2020-MAI-raportul-de-vizit%C4%83-la-CPTS-din-cadrul-BMA-la-28.09.2020.pdf>

²⁶⁷ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/12/Studiul_Situatia_str%C4%83inilor_FINAL.pdf

azil nu sunt incluși în categoria de asigurat medical gratuit și nu pot avea la acces la asistență medicală primară/ specializată gratuită. La fel, aceștia dispun de un ajutor minim de bani care nu acoperă necesitățile primare; (l) sistemul bancar refuză eliberarea cardurilor salariale pentru străinii proveniți din zonele cu risc de terorism; (m) există cazuri de luare în custodia publică cu depășirea termenului prevăzut (peste 6 luni); (n) există un singur Centrul de Plasament Temporar pentru Străini, cu capacitatea de cazare pentru 110 persoane și care este amenajat corespunzător unei instituții de detenție (acces prin filtru, sârmă ghimpată). Străinii sunt privați de libertatea de mișcare, nu au acces liber să iasă / între din Centrul de Plasament; (o) rareori se aplică asupra străinilor - alternative la detenție (altele, decât detenția în CPTS); (p) există probleme cu privire la asigurarea dreptului la interpret/ traducător persoanelor străine, inclusiv în contextul unui flux mai mare de străini în țară sau față de străinii ce vorbesc limbi rare; (q) angajații CPTS au atitudini discriminatorii și xenofobe față de străini; (r) CPTS nu are un cabinet pentru psiholog; (s) CPTS nu are un Registru antitortură, precum și un mecanism de protecție în cazul represaliilor, abuzului sau oricăror alte forme de rele tratamente în instituție și (t) instanțele nu verifică termenul de plasare în custodia publică a străinilor, precum și controlul administrativ al detenției.

3.6 SITUAȚIA PERSOANELOR REȚINUTE LA FRONTIERĂ

Inspectoratul General al Poliției de Frontieră (IGPF) asigură menținerea regimului frontierei de stat, regimului zonei de frontieră, precum și a regimului și ordinii publice în punctele de trecere a frontierei de stat, asigură securitate publică, securitatea aeronautică, controlul de securitate al pasagerilor, al bagajelor, al încărcăturilor, al personalului aeronautic, al personalului naval și al personalului de protecție a zonelor de securitate cu acces limitat în cadrul aeroporturilor și porturilor Republicii Moldova. În domeniul combaterii migrației ilegale și a criminalității transfrontaliere, Poliția de Frontieră este în drept să aplice măsura de nepermitere a intrării în Republica Moldova a străinului, în conformitate cu legislația în vigoare. La fel, instituția asigură controlul asupra migrației în punctele de trecere a frontierei de stat (PTF), are și alte atribuții prevăzute de Legea 283/2011.

În 2020 angajații OAP au monitorizat 4 puncte de trecere a frontierei și 3 sectoare ale poliției de frontieră în cadrul unor vizite comune de monitorizare (Inspectoratul General al Poliției de Frontieră, Centrul de Drept al Avocaților, Biroul Migrație și Azil și OAP)²⁶⁸. Vizitele comune au avut drept scop verificarea situației privind respectarea drepturilor cetățenilor străini, solicitanți de azil și/sau persoanelor reținute pentru trecerea ilegală a frontierei de stat, formularea de recomandări

²⁶⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/07/Raport_vizita_PTF_24.06.2020_pe-site.pdf

pentru îmbunătățirea situației și protecția solicitanților de azil²⁶⁹. Urmare a vizitelor realizate, Avocatul Poporului o observat **împrejurări ce indicau asupra efortului Inspectoratului General al Poliției de Frontieră de a îmbunătăți condițiile materiale din cadrul punctelor de trecere a frontierei „Palanca”, „Ocnîța”, „Otaci”, sectorul poliției de frontieră „Tudora-2”, sectorul poliției de frontieră Ocnîța. În același timp, lipsa unor camere de reținere temporară la punctele de trecere a frontierelor este de natură să constrângă IGPF să găzduiască reținuții în condiții materiale necorespunzătoare. În altă ordine de idei, lipsa registrelor de evidență a persoanelor reținute și plasate în punctele de trecere a frontierei și/sau sectoarele poliției de frontieră indiferent de durată trezește semne de întrebare, iar în unele cazuri îngrijorări cu privire la asigurarea garanțiilor împotriva torturii și sau altor forme de rele tratamente față de persoanele aflate în custodie. Complementar, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră urmează să identifice soluții în vederea asigurării drepturilor fundamentale la alimentație, sanitație, asistență medicală, la plimbări în aer curat, acces la bagaje și alte necesități specifice persoanelor din grupurile vulnerabile de risc (minori, persoane cu dizabilități, etc). Astfel, Avocatul Poporului a formulat 21 recomandări față de Inspectoratul General al Poliției de Frontieră ce urmează să îmbunătățească situația respectivă. Menționăm deschiderea Inspectoratului General al Poliției de Frontieră în implementarea recomandărilor Ombudsmanului ce-i revin direct acestei instituții.**

3.7 SITUAȚIA PERSOANELOR INTERNATE ÎN SPITALELE DE PSIHIATRIE

Amintim că în februarie 2020, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii a realizat vizite de monitorizare la instituțiile psihiatrice din țară. Așadar, în raportul său, cu referire la **tratamentul persoanelor în instituții psihiatrice, psiho-neurologice și alte instituții rezidențiale**, Comitetul a rămas profund îngrijorat referitor la comunicările precum că (a) persoanele cu tulburări mintale și dizabilități psiho-sociale și intelectuale sunt plasate în spitale de psihiatrie și instituții rezidențiale psiho-neurologice în condiții de hrană și igienă neadecvate; (b) condiții deosebit de inadecvate fiind raportate în instituțiile din Bălți și Cocieri; (c) mulți rezidenți ai acestor instituții au fost privați de capacitatea juridică; (d) pacienții au fost ținuți în medii închise în case de plasament psiho-neurologic, inclusiv în scop disciplinar; (e) rezidenții școlilor internat, în calitate de pedeapsă au fost trimiși în instituții psihiatrice, conform spuselor în cazul lui Igor Sandler, (f) unele persoane private de liberate

²⁶⁹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/07/Raport_vizita_PTF_Ocnita_Otaci_SPF_Ocnita_5.07.2020.pdf

sunt supuse exploatării sexuale de către personalul de supraveghere și (g) în instituțiile psiho-neurologice rata mortalității este înaltă²⁷⁰.

În acest sens, CPT-ul a sublinat că **Statul parte trebuie: (a) Să asigure urgent accesul mecanismelor independente de monitorizare în spitalele de psihiatrie și instituțiile psiho-neurologice; și să asigure un mecanism independent de soluționare a plângerilor pentru pacienții din toate spitalele de psihiatrie și instituțiile rezidențiale psiho-neurologice, precum și pentru familiile acestora; (b) Să asigure că toate pretensele cazuri de abuz și violență, inclusiv cele comise sau trecute cu vederea de către personalul administrativ și medical angajat în aceste instituții, sunt investigate prompt, imparțial și eficient, că presupușii vinovați sunt trași la răspundere și că victimelor li se asigură căile de atac adecvate; (c) Să asigure că nimeni nu este plasat involuntar în astfel de instituții pentru motive nemedicale, inclusiv asigurând dreptul pacienților de a fi ascultați personal de către judecătorul care dispune internarea, că judecătorii solicită opinia unui psihiatru și că deciziile respective pot fi atacate; (d) Să examineze toate cazurile persoanelor care au fost internate în mod forțat în spitale pentru motive nemedicale și să le asigure posibilitatea de a fi eliberați și, după caz, de a beneficia de căile de atac adecvate; și (e) Să întreprindă măsuri urgente pentru a îmbunătăți condițiile materiale, inclusiv de alimentație și igienă, în toate spitalele psihiatrice și instituțiile rezidențiale psiho-neurologice.**

Reamintim că spitalele de psihiatrie ar trebui să fie locuri sigure atât pentru pacienți cât și pentru personalul angajat. Bolnavii psihici trebuie tratați cu respect și demnitate, și într-o manieră

umană, care să le respecte deciziile și personalitatea. În 2020 Avocatul Poporului nu a realizat vizite în instituțiile psihiatrice pe motivul stării de urgență în sănătatea publică și pentru a nu supune riscului pacienții. OAP a continuat să primească informații operative cu privire la actele de rele tratamente, abuzuri, etc de la instituțiile psihiatrice și de plasament din țară. După caz, Ombudsmanul a intervenit cu demersurile corespunzătoare. În toate instituțiile au avut loc lucrări de renovare/ reconstruire a spațiilor locative și administrative, inclusiv angajări de personal se menționează în rapoartele remise de acestea.

În Moldova funcționează trei instituții psihiatrice: Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău cu 740 paturi (*SCP Chișinău*); Spitalul de psihiatrie Orhei cu 145 paturi (*SP Orhei*) și Spitalul de psihiatrie Bălți cu 530 paturi (*SP Bălți*). Acestea realizează asistența medicală

²⁷⁰ Art. 2, 11-14 și 16 <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-report-on-moldo-6>

completă de specialitate, curativă și de recuperare a pacienților cu maladii mentale sau de comportament.

Dinamica pacienților internați în instituțiile psihiatrice, durata spitalizării

În 2020 în Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău au fost internați 4937 pacienți (în 2019: 6791 internați), dintre care 2358 femei și 2579 bărbați. La fel, au fost tratați 200 de minori (în 2019 – 324 internați). În SP Bălți au fost internați 5218 pacienți (în 2019: 8008 internați) dintre care 2047 femei și 3171 bărbați. La fel, au fost tratați 274 minori. În SP Orhei au fost internați 1652 pacienți (în 2019: 2245 internați), dintre care 1007 bărbați și 645 femei²⁷¹. Scăderea numărului de pacienți ar fi fost determinată de situația generată de starea de urgență.

Durata spitalizării pacienților la Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău a fost de 37,1 zile (în creștere cu 5 zile comparativ cu situația din 2019), la Spitalul de Psihiatrie Bălți - de 25,73 zile (în creștere cu 4 zile comparativ cu situația din 2019) și la Spitalul de Psihiatrie Orhei - de 24,5 zile (în creștere cu 1 zi comparativ cu situația din anul precedent). Oficiul Avocatului Poporului a primit sesizări cu privire la depășirea duratei de spitalizare a pacienților (de peste 6 luni) pe motivul refuzului autorităților tutelare de a lua în custodie pacienții externați. Aparent, relațiile dintre instituțiile civile responsabile cât și cele psihiatrice rămân tensionate din lipsa procedurilor de reglementare a situației pacienților cu dizabilități intelectuale externate. **Avocatul Poporului este de opinie că problema respectivă urmează a fi soluționată corect, în spiritul respectării drepturilor la sănătate al pacienților, fără a admite privarea îndelungată de libertate a persoanelor.**

Decese în instituțiile psihiatrice

Numărul cazurilor de deces la Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău a crescut comparativ cu anul precedent. Dacă în 2019 au decedat 26 pacienți, atunci în 2020 au fost înregistrate **44 cazuri de deces**. Printre cauzele de decese se enumără: 19 cazuri de deces din cauza cardiopatiei ischemice; 5 cazuri din cauza insuficienței cardio-vasculare; 5 cazuri din cauza infarctului miocardic acut, 7 din cauza virusului SARS-COV-2 (din 342 tratați) și restul pacienților au decedat de alte boli comune.

În același timp, la Spitalul de Psihiatrie Orhei au decedat **11 pacienți** (dintre care 1 caz de suicid), comparativ cu 19 decese înregistrate în 2019. La fel, la Spitalul de Psihiatrie Bălți rata deceselor e în scădere ușoară. În 2020 au fost înregistrate **56 decese**, iar în 2019 –

²⁷¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/09/Avocatul-Poporului_Raport-_aprobare-pentru-tipar.pdf

62 cazuri. În total, în instituțiile psihiatrice au decedat **111 pacienți** (inclusiv din cauza maladiilor provocate de SARS-COV-2).

Aplicarea mijloacelor de contenționare față de pacienți

Numărul cazurilor de aplicare a mijloacelor de contenționare asupra pacienților Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău este într-o ușoară creștere, comparativ cu anul precedent. În 2019 au fost înregistrate **101 acțiuni de imobilizare** a pacienților ofensivi, iar în 2020 au avut loc **116** asemenea situații. Angajații au recurs la imobilizarea protectivă, imobilizarea prin fixare (*legare de pat*) sau mijloacele de contenționare, după ce elementele de psihoterapie ar fi eșuat, pentru a ameliora comportamentul pacienților, refuzul de a primi medicamente, cât și ca reacție la actele de atac asupra angajaților sau altor pacienți. Spre exemplu: *pacientul este agitat psihomotor, agresiv, impulsiv, nu se corijează la observații, amenință personalul instituției, manifestă tentative de atac; pacientul expune idei delirante de supraapreciere; pacientul a devenit extrem de agitat psihomotor, tensionat, agresiv verbal și fizic, a lovit peste umăr asistentul medical și intenționa să lovească alți pacienți; pacientul nu receptează observațiile; pacientul a manifestat un episod psihotic, refuza tratamentul medicamentos, agitație psihomotorie, există probabilitatea că avea și halucinații auditive, împrângea pacienții și infirmierii, lovea în uși și striga; pacientul fusese agresiv, încordat psihic și fizic, răutăcios, nu se supunea personalului medical; pacientul scuipa în holul instituției, ulterior asupra infirmierului, râdea fără motiv, apoi plângea; pacientul a devenit extrem de agitat, își provoca autovătămări, era conflictual cu cei din jur; pacientul dezvoltă o conduită agresivă, intenționa să agreseze personalul medical; pacientul a devenit extrem de agitat, amenința personalul medical, a atentat la integritatea fizică a infirmierului; pacientul a devenit agresiv verbal și fizic, formula injurii la adresa personalului medical; pacientul a devenit agresiv, personalul medical era plasat în imposibilitatea administrării tratamentului, etc.* Perioada imobilizării, potrivit informațiilor operative variază de la 25 la 60 min. În toate cazurile, pacienții Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău au primit îngrijirile medicale corespunzătoare.

În aceeași perioadă, la Spitalul de Psihiatrie Bălți au fost aplicate mijloacele de contenționare în 51 de cazuri, iar la SP Orhei – în 4 cazuri. O analiză comparativă asupra situației privind uzul de mijloace asupra pacienților este relativ mare la Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău și mică la Spitalul de Psihiatrie Orhei. Acest fapt, denotă că în instituțiile psihiatrice angajații recurg diferit la formele de repercursiune asupra pacienților agitați sau violenți, etc. **Avocatul Poporului amintește că recurgerea la instrumentele de imobilizare urmează a fi condiționată de parcurgerea testului necesității și al oportunității. Măsurile**

de imobilizare nu pot fi aplicate cu titlu de sancțiune, în prezența altor pacienți sau în vederea orânduirii treburilor spitalicești. Aplicarea măsurilor de constrângere nu poate depăși termenul necesar și urmează a fi realizată în strictă conformitate cu principiul umanismului, respectării demnității umane, sub controlul permanent al personalului medical, pentru a preveni un pericol nemijlocit pentru sine sau pentru cei din jur.

Pacienți cu leziuni, abuzuri în instituție

În aceeași perioadă la Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău, au fost înregistrate **208 cazuri** de internare a pacienților cu leziuni (aduși de rude, de poliție, 112 sau veniți singuri) și alte **123 cazuri de leziuni** primite de pacienți în interiorul instituției, fie din cauza actelor de autovătămare, cădere sau violență între pacienți. Spre exemplu: *pacientul și-a cauzat cicatrici pe gât în vederea diminuării durerii sufletești; pacientul a lovit cu pumnul în perete; pacientul și-a provocat excoriații pe față; pacientul se izbea de podea; pacientul a devenit agresiv și și-a provocat leziuni prin spargerea unei sticle; pacientul a spart geamul cu capul; pacientul se trântea intenționat cu genunchiul de podea; pacientul s-a zgârâiat cu lama; pacientul se lovea cu coapsele de pat; cădere în camera de odihnă; cădere în baie; cădere în cantină în urma actelor convulsive, etc. În ceea ce privește originea leziunilor la pacienți înainte de internare, din sintezele operative reiese că *leziunile au fost provocate urmare a tentativele de suicid; urmare a actelor de violență în familie; urmare a participării la conflicte; suportarea unor accidente în stradă, etc.**

La Spitalul de Psihiatrie Orhei au fost internați **52 pacienți** cu leziuni corporale și **8 cazuri** de violență între pacienți. În același timp, la Spitalul de Psihiatrie Bălți au fost înregistrați **27 pacienți** cu leziuni la internare, **6 acte** de pretinse fapte de tortură, tratament inuman sau degradant și **80 cazuri** de violență între pacienți. În toate cazurile menționate, instituțiile psihiatrice au informat organele poliției și procuraturii teritoriale. Oficiul Avocaturii Poporului nu deține informații cu privire la măsurile întreprinse de organele de drept. **Avocatul Poporului consideră variația agresiunii la pacienți o provocare dificilă pentru personal. Din aceste considerente, Ombudsmanul încurajează infirmierii și alți angajați ai instituțiilor psihiatrice să desfășoare un control al relațiilor dintre pacienți, inclusiv să-i implice în activități menite a le ocupa util timpul liber. În același timp, Avocatul Poporului îndeamnă repetat instituțiile de resort să elaboreze, aprobe proceduri operaționale privind conținerea sau imobilizarea protectivă, obligațiile și responsabilitățile angajaților, precum și instrumente de protecție a angajaților împotriva abuzurilor pacienților violenți.**

3.8 SITUAȚIA PERSOANELOR DIN CENTRELE DE PLASAMENT TEMPORAR A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

În Republica Moldova funcționează șase Centre de Plasament Temporar a Persoanelor cu Dizabilități (*în continuare CPTPD*) pentru adulți și alte 3 pentru copii²⁷². CPTPD prestează servicii de plasament temporar pentru adulți și minori, aflate în gestionarea și coordonarea Agenției Naționale de Asistență Socială.

A. Dinamica rezidenților

În instituțiile rezidențiale beneficiază de servicii sociale cu specializare 2064 rezidenți (445 minori). În perioada de monitorizare nu a fost atestată supraaglomerarea spațiilor locative în instituțiile rezidențiale:

În perioada stării de urgență, unele instituții rezidențiale au reușit să organizeze procurarea locuințelor protejate pentru 60 rezidenți, grație suportului acordat de donatorii externi. În toate instituțiile au avut loc lucrări de renovare/ reconstruire a spațiilor locative și administrative, inclusiv angajări de personal se menționează în rapoartele remise de acestea. În același timp, anul 2020 a fost unul extrem de dificil atât pentru rezidenți, cât și pentru angajați din cauza măsurilor dispuse pe perioada stării de urgență. Limitarea contactului extern (ieșirii din teritoriu), cât și intern (între rezidenți), a domeniilor ocupaționale terapeutice (plimbări, lucru în echipe, evenimente culturale, vizite de rutină, vizite ale apropiaților) au condus la revolte și abuzuri. Unii rezidenți ar fi acceptat restricțiile obligatorii, în timp ce alții au protestat împotriva acestora. Centrele de plasament au informat Oficiul Avocatiului Poporului despre unele cazuri de *părăsire* a instituțiilor de către rezidenți în perioada stării de urgență, inclusiv prin metode violente. După „capturarea” rezidenților „fugari”, aceștia au fost plasați forțat în spațiile de carantină pentru 14 zile, timp în care rezidenții au avut un comportament agresiv față de angajați și bunurile instituției. Ulterior, în perioada august-octombrie 2020 unele instituții au permis ieșirea rezidenților în afara acestora.

Agresiunile/ actele de rele tratamente în instituțiile rezidențiale

Totuși, cazurile de **agresiune și/sau acte de rele tratamente** față de rezidenți se mențin, comparativ cu anii precedenți. Spre exemplu: la Centrul de Plasament Bădiceni au fost raportate 2 cazuri de abuz față de rezidente, care ating nivelul de agresivitate compatibil actelor de tortură. CP Bădiceni a dispus sancționarea disciplinară a infermierilor, iar Procuratura Soroca urma să inițieze cauze penale. Centrul

²⁷² CPPVPD Chișinău, CPPVPD Cocieri, CPTPD Bălți, CPTPD Bădiceni, CPTPD Brânzeni, CPTPD Cocieri, CPTCD Orhei, CPTCD Hîncești și CPTCSP Soroca (www.anas.md);

de Plasament Bălți a raportat alte 3 cauze de abuz față de rezidenți. Spre exemplu: *am fost lovită de sanitar cu pumnii pe corp, de 2-3 ori în baie. Am fost dezbrăcată cu pielea goală și am fost dusă la punctul medical*, din explicațiile unei rezidente. Potrivit Centrului de Plasament Bălți alegațiile beneficiarei sunt confuze, inclusiv eronate în privința persoanei, s-a invocat și suferința psihică pe care aceasta o suportă și că un asemenea diagnostic ar putea fi pasibil de a deteriora veridicitatea informațiilor. Cu toate acestea, Oficiul Avocațiului Poporului a fost asigurat că au fost inițiate discuții individuale cu infirmierii instituției și a fost inițiată o sesiune de instruire a angajaților cu antrenarea unui psiholog. Aici nu menționăm atitudinile ofensive și atacurile verbale zilnice dintre rezidenți și angajați. **Avocatul Poporului condamnă actele de abuz asupra rezidenților, precum și orice altă formă de presiune fizică/ verbală asupra acestora. Angajații Centrelor trebuie să depună maximă diligență în onorarea atribuțiilor de serviciu. În aceeași ordine de idei, Avocatul Poporului nu admite practicile „solidarității în colectivele profesionale” în partea ce ține de mușamalizarea rețelilor tratamente. Orice acțiune care vine în atentarea drepturilor omului urmează a fi sesizată organelor de drept, iar persoanele vinovate urmează a fi trase la răspundere.**

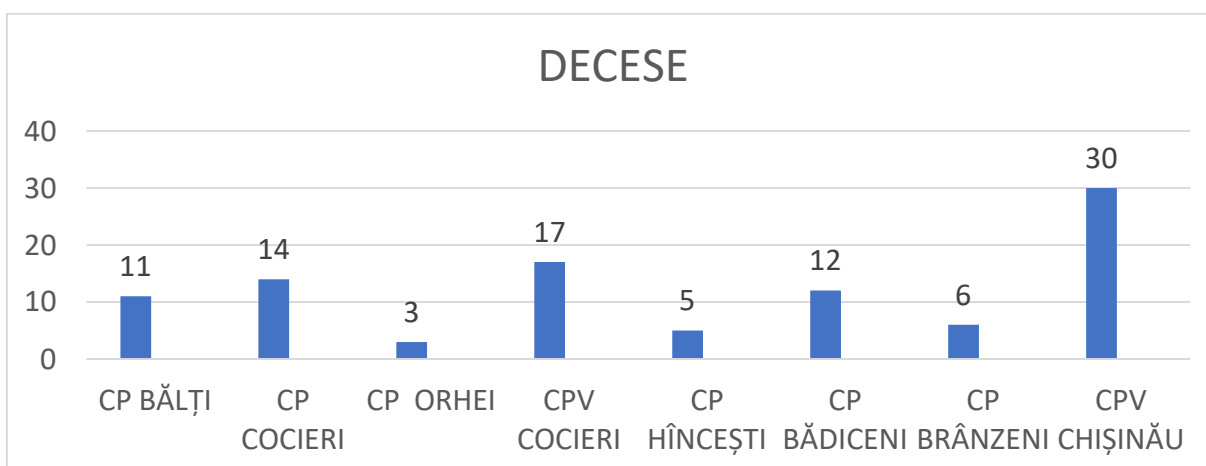
Violența între rezidenți

Deși, în perioada de monitorizare, instituțiile rezidențiale *de jure* erau închise, numărul cazurilor de abuz urmare a consumului de alcool de către rezidenți a fost în creștere în 2020. Abuzul de alcool, relațiile tensionate între rezidenți sunt principalii factori ce provoacă agresivitatea și violența în instituțiile rezidențiale (146 cazuri de violență în total). Incidente violente între rezidenți au fost raportate de Centrul de Plasament Bălți (8 cazuri), Centrul de Plasament Brânzeni (5 cazuri), Centrul de Plasament Bădiceni (9 cazuri); Centrul de Plasament Orhei (3 cazuri), CPV Cocieri (9 cazuri) și Centrul de Plasament Cocieri: - *...l-a lovit cu pumnii în spate pe un alt beneficiar; l-a lovit pe un alt rezident în regiunea capului; un beneficiar l-a îmbrâncit pe un alt rezident; în timp ce se aflau la baie, un beneficiar l-a mușcat de ureche pe un alt beneficiar; un beneficiar îl lovea cu pumnii pe un alt rezident; un beneficiar a împins căruciorul unui alt rezident, care ulterior s-a răsturnat; l-a lovit cu o farfurie în regiunea capului pe un alt beneficiar; l-a tăiat la deget cu o lamă pe care o dobândise individual; beneficiar agresează fizic un alt beneficiar; beneficiari aflați în stare de ebrietate și în bătaie, la implicarea infirmierului, îl mușcă de picior și îl apucă de gât pe subiectul care a venit în dispersarea conflictului; beneficiari, aflați în stare de ebrietate, manifestă conduite agresive; beneficiari s-au luat la bătaie, unul dintre aceștia intenționa să facă uz de un cuțit, infirmierul a intervenit în maniera promptă pentru a-i domoli pe beneficiari, etc* – extrase din notele informative remise OAP. În toate cazurile enunțate, centrele de plasament au acordat asistența medicală necesară, au purtat discuții individuale cu fiecare; au solicitat intervenția organelor de poliție, fie au abordat evenimentele la ședințele Comisiilor de sesizare a cazurilor de traumatism și de abuz. **Avocatul Poporului consideră că agresiunea nu-și poate avea loc în instituțiile rezidențiale. Rolul acestor instituții este de a spori beneficiarilor săi stări emotive calme, deschidere spre conlucrare și**

socializare cu semenii și membrii comunității. Mai mult, expresia agresiunii promovată intens de angajații instituției pare a fi un răspuns la o conduită corelativ-ostilă, alimentată de-a lungul timpul și crescută etapizat, or agresiunea nu este o reacție lipsită de provocare. Suplimentar, Avocatul Poporului este îngrijorat de fenomenul „circulației substanțelor alcoolice” în incinta Centrelor de Plasament, care, dincolo de efectul negativ profund asupra tratamentului administrat rezidenților, devine un factor care generează și provoacă conduita agresivă.

Decese în instituțiile rezidențiale

În 2020 au fost înregistrate **101 decese** în cele opt Centre de Plasament. Vârsta defuncțiilor variază de la 10 la 91 ani. Cauza a morții în 11 cazuri au fost complicațiile survenite din urma infectării cu SARS-CoV-2; în 3 dintre cazuri: complicațiile unor boli comune, pe fundalul tratării în trecut a SARS-CoV-2; în 87 dintre cazuri: complicațiile unor boli comune, cum ar fi: *șoc toxio-septic, șoc cardiogen, concesiune ACVA, comă cerebrală, hemoragie gastrică, sindrom bulbar, encefalopatie BCV, AVC repetat, intoxicație cancerigenă, stolis epileptic, ciroză hepatică, insuficiență cardio-vasculară acută, insuficiență cardio-pulmonară, diabet zaharat, pneumonie acută pe dreapta, infarct miocardic acut, insuficiență hepatică, insuficiență renală acută*: -

Avocatul Poporului evidențiază importanța activării serviciilor medicale calificate în instituțiile rezidențiale. Funcționalitatea instrumentelor preventive este una dintre condițiile indispensabile ale calității vieții în instituțiile preocupate de îngrijirea persoanelor cu dizabilități. De altfel, este recunoscut, pe măsura posibilității plasării sub control a evoluției bolii beneficiarului, se poate evita survenirea: complicațiilor afecțiunii; decesului persoanei. Prin urmare, consolidarea organizării unor astfel de servicii, promovarea unor politici de suplینire a posturilor vacante din cadrul Centrelor de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități, dotarea instituțiilor medicale cu ustensile modernizate și cu preparate variate în a răspunde necesităților vitale ar putea reduce considerabil rata mortalității.

CAPITOLUL IV. PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI

ACTIVITĂȚILE DE INFORMARE / INSTRUIRE, COLABORAREA CU MASS-MEDIA ȘI ACTIVITATEA EDITORIALĂ

Activitatea de educație, informare și instruire în domeniul drepturilor omului este o direcție de bază în activitatea unei Instituții Naționale pentru Drepturile Omului (INDO-uri), conform Principiilor de la Paris. Acest document care cuprinde un set de standarde de activitate a unei INDO prevede că o INDO trebuie „să contribuie la formularea programelor de educație și de cercetare în domeniul drepturilor omului și să participe la punerea acestora în practică, în școli, universități și cercuri profesionale”; să informeze cu privire la drepturile omului și eforturile de combatere a tuturor formelor de discriminare, în special a discriminării rasiale, prin creșterea gradului de conștientizare a opiniei publice, în special prin informare și educație și prin utilizarea tuturor organelor de presă”.

Activitatea de informare/instruire în domeniul drepturilor omului este importantă pentru că contribuie la prevenirea încălcării drepturilor omului.

Oficiul Avocatului Poporului și-a adus în 2020 aportul la prevenirea violărilor drepturilor omului prin educarea în domeniul drepturilor omului, promovarea respectului pentru demnitatea umană, în cadrul a 151 acțiuni de informare²⁷³, instruire, întâlniri și evenimente organizate, la care au participat aproximativ 3000 de persoane. Instituția a scos de sub tipar 26 de titluri de materiale informative, a elaborat 2 spoturi la tema protecției avertizorilor de integritate și rolul/ misiunea OAP, a lansat pe site-ul instituției www.ombudsman.md o aplicație (E-LEARNING) prin care a oferit utilizatorilor de internet posibilitatea de a se instrui online.

Oficiul Avocatului Poporului a făcut publică informația despre activitatea sa, poziția privitor la diferite probleme din domeniul drepturilor omului, inițiativele lansate prin intermediul paginii oficiale, conturilor de pe rețelele de socializare și mass-media. Atât numărul de comunicate, materiale plasate pe site, cât și de preluări de către mass-media a fost unul record în anul trecut, la fel ca și cel al vizualizărilor și al impactului postărilor de pe pagina web a instituției și pe conturile de pe rețelele de socializare.

Asta chiar dacă în anul 2020 activitatea în format tradițional de promovare a drepturilor omului a Oficiului Avocatului Poporului a fost afectată de restricțiile impuse în condițiile de pandemie de COVID-19. Până în luna martie, activitățile planificate au fost realizate în format

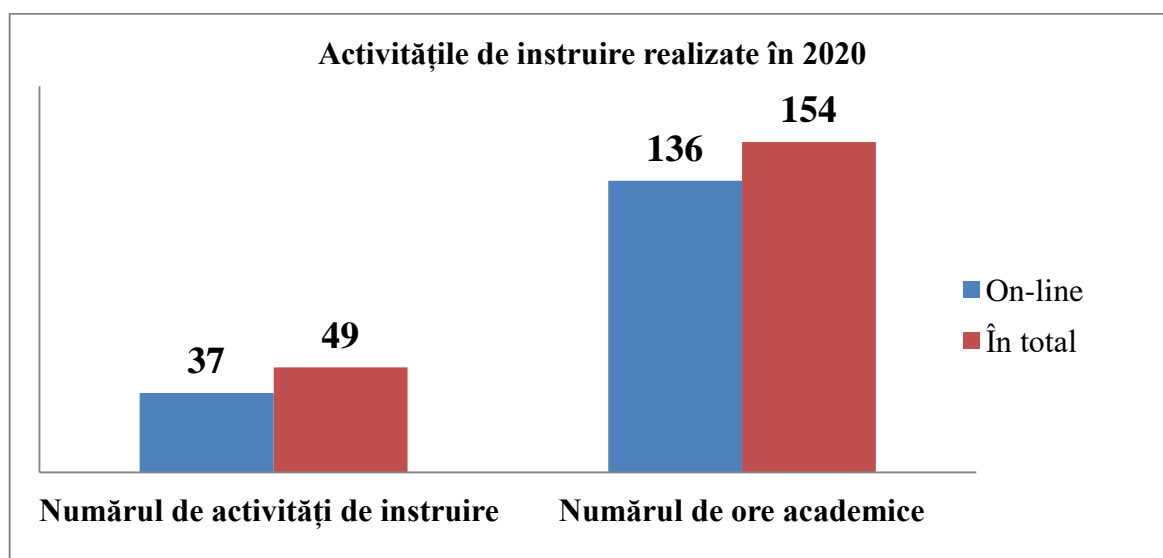
²⁷³ Această cifră include activitățile de instruire (49), de informare (62), precum și 37 de evenimente organizate de OAP

real, conform Planului de activitate și metodologiei adoptate în cadrul OAP, începând cu luna martie 2020 a fost necesară restructurarea activităților planificate și adaptarea la circumstanțele existente prin realizarea instruirilor și a activităților de informare în format online.

Astfel, din motive obiective, nu a fost posibilă realizarea în volum deplin a tuturor activităților de instruire și de informare planificate. În format offline acestea nu puteau fi organizate din cauza pandemiei, iar în cel online pentru că instituția nu a dispus de acces la platforme care ar permite de a realiza activități fără limitarea numărului de activități, frecvenței întâlnirilor, de timp și număr de participanți, dar și cu instrumentele necesare pentru realizarea acestor procese.

Activitățile de instruire

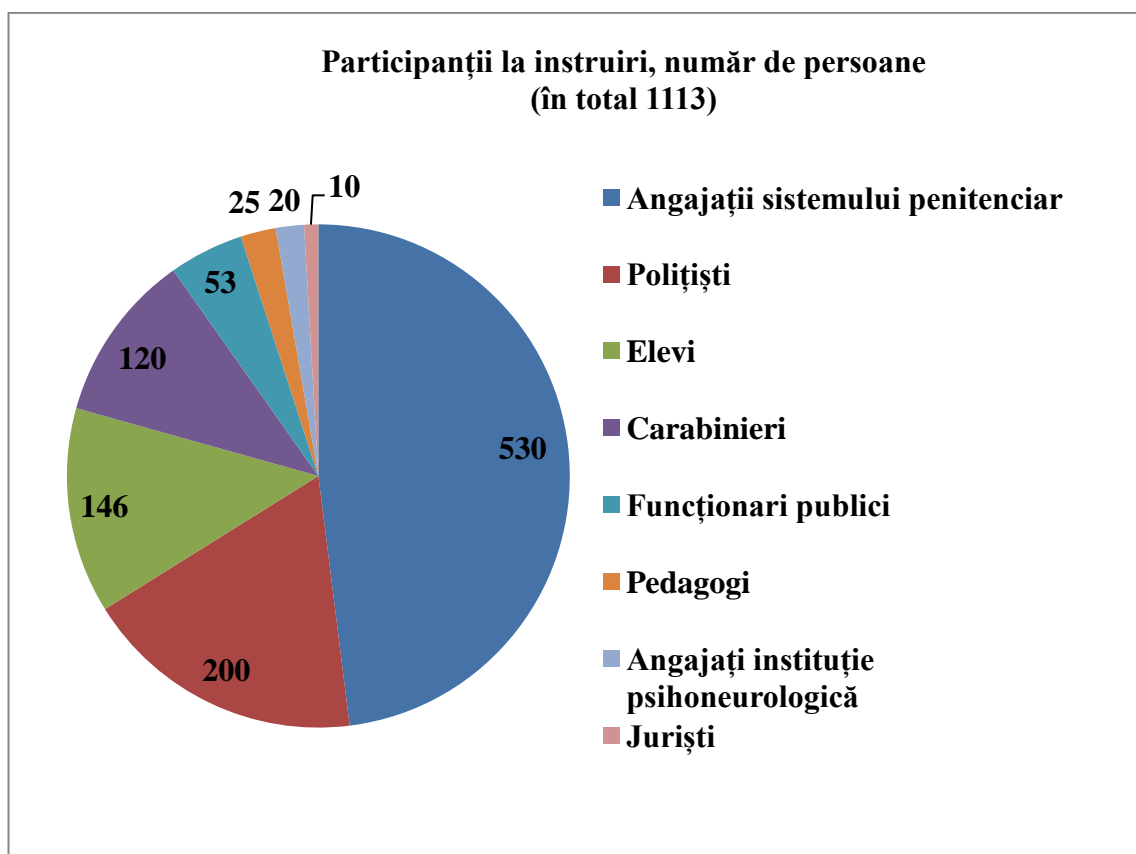
În anul 2020 formatorii Oficiului Avocatului Poporului au realizat în total **49 activități de instruire (154 ore de curs), cu participarea a 1113 de persoane. 37 dintre activități au avut loc online (136 ore).**

În anul 2020 au continuat colaborările cu Administrația Națională a Penitenciarelor și Inspectoratul General de Carabinieri, pentru a căror angajați funcționarii OAP organizează activități de instruire. Corespunzător, au fost abordate în continuare temele stabilite anterior pentru prelegeri: prevenirea torturii; mecanismele de prevenire a torturii și a relelor tratamente; garanțiile fundamentale împotriva torturii; procesul de prevenire a torturii și relelor tratamente în cadrul activității agenților din penitenciare și a corpului de carabinieri.

În cadrul acțiunilor de instruire destinate pentru beneficiarii din alte instituții au fost tratate subiecte vizând asigurarea respectării drepturilor copilului; participarea copiilor în procesul decizional; implementarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului; prevenirea violenței față de copii. Au mai fost abordate subiecte privind respectarea drepturilor omului în cadrul activității poliției, avertizarea de integritate și avertizorii de integritate.

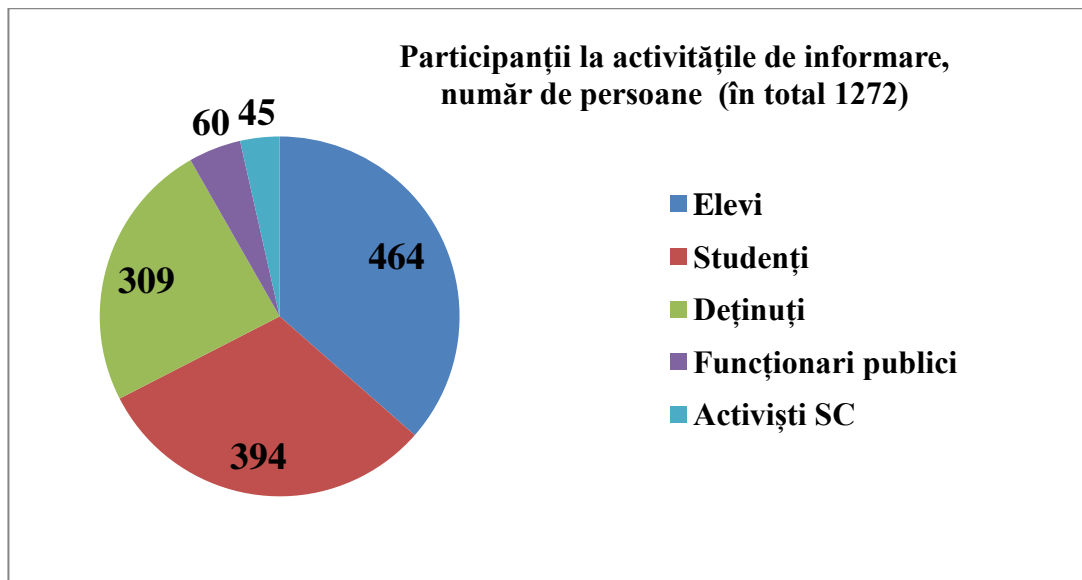
Participanții la instruire (1113) au fost funcționari publici, juriști, carabinieri, polițiști (MAI, Agenția Rezerve Materiale, Academia MAI, Poliția de Frontieră, inspectoratele de poliție din UTA Găgăuzia), angajați ai Administrației Naționale a Penitenciarelor (specialiști în integrare, psihologi, șefi de grup, ofițeri, șefii subdiviziunilor de pază și escortă), angajați ai Centrului de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilități (adulte) din Bălți, pedagogi.

Activitățile de informare

În anul 2020, formatorii OAP au realizat în total **62 activități de informare, toate desfășurate online, ceea a constituit 107 ore**, la care au luat parte **1272 participanți**.

Profilul participanților este diferit: elevi, studenți, funcționari publici, tineri activiști din cadrul organizațiilor societății civile, deținuți.

Tematica activităților de informare: drepturile copilului, prevenirea violenței în instituțiile de învățământ, participarea copiilor și tinerilor la procesul decizional, munca copiilor, exploatarea copiilor prin muncă, drepturile și garanțiile sociale ale tinerilor, prevenirea torturii și relexor tratamente, avertizarea de integritate și protecția avertizorului de integritate, abordarea bazată pe drepturile omului.

Temele legate de drepturile copiilor au fost discutate cu elevii din diferite categorii de vârstă. Accentul, pe lângă mecanismele care asigură respectarea drepturilor copilului și participarea copiilor la luarea deciziilor care îi privesc, a fost pus pe informarea despre prevenirea violenței, în special în cadrul instituțiilor de învățământ.

Prevenirea torturii a fost temă discutată cu cel de-al doilea grup-țintă interesat de subiectul dat – deținuții din cadrul instituțiilor penitenciare. În cadrul activităților deținuții au fost informați despre drepturile lor, garanțiile împotriva aplicării actelor de tortură și a relexor tratamente.

În premieră tema activităților de informare a fost tema „Abordarea bazată pe drepturile omului (ABDO)”. Subiectul a fost discutat cu două grupuri țintă: studenți și funcționari publici. Avertizarea de integritate și protecția avertizorului de integritate au fost abordate cu un grup de funcționari public.

Alte modalități de instruire

În 2020 Oficiul Avocatului Poporului a creat cu suportul PNUD Moldova²⁷⁴ pe site-ul instituției www.ombudsman.md o aplicație (E-LEARNING) prin care a oferit utilizatorilor

²⁷⁴ Acest curs a fost creat în cadrul proiectului „Lupta au corupția prin consolidarea integrității în Republica Moldova”, implementat de PNUD cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe al Norvegiei;

de internet posibilitatea de a se instrui online. **E-LEARNING este o platformă modernă instituită pentru studierea online a diferitor subiecte din domeniul drepturilor omului. Prin intermediul acestei platforme OAP își propune să contribuie la dezvoltarea educației în domeniul drepturilor omului, să promoveze cunoștințele despre drepturile omului și să sporească accesul gratuit la informație într-un mediu flexibil și confortabil. Fiecare persoană poate parcurge pas cu pas cursul și verifica propriile cunoștințe.**

Primul curs de instruire este dedicat Avertizorului de integritate. Utilizatorul parcurge mai multe pagini cu informație la temă prezentată atrăgător din punctul de vedere al designului, iar la sfârșit utilizatorului i se propune un test pentru verificarea cunoștințelor.

Crearea aplicației oferă Oficiului Avocatului Poporului posibilitatea de a informa și a instrui în mai multe domenii cât mai multe persoane, fără a fi necesară organizarea procesului în direct, fapt care presupune economisirea unor resurse pentru instituție.

Instituția își propune să dezvolte platforma E-learning, prin elaborarea unor cursuri noi (Abordarea Bazată pe Drepturile Omului, discursul de ură, de ex.), să continue elaborarea materialelor didactice, a altor documente, conform metodologiei OAP, dar și să facă activ uz de platforme online care oferă timp pentru întâlniri cu format diferit, în special cu funcții pentru instruire.

Alte activități mai importante organizate de OAP

„70 de ani ai CEDO, 25 de ani de la aderarea Republicii Moldova la Consiliul Europei – implementarea standardelor CoE la nivel național” a fost tema conferinței internaționale care a fost organizată, pe 8 decembrie, în regim online de Oficiul Avocatului Poporului în comun cu Oficiul Consiliului Europei în Moldova²⁷⁵. La eveniment au participat peste 50 de persoane, printre care înalți oficiali CoE, dar și reprezentanți ai instituțiilor publice, sectorul neguvernamental, organizații internaționale.

Cu suportul CoE, au fost elaborate și prezentate la conferință un spot video despre rolul și atribuțiile OAP, care ulterior va fi utilizat în cadrul activităților de informare/instruire, și un alt video spot vox populi despre opinia oamenilor cu privire la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova.

Instituția a lansat în anul trecut 3 campanii on-line: **Campania #EuNuSuntVirusEuSuntOm,** **Campania „#EuNUAplíc166¹-EuRespectDemnitateaUmană”** și una de informare în susținerea avertizorilor de integritate

²⁷⁵ Conferința a fost organizată în cadrul Programului „Promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”, finanțat de Guvernul Norvegiei și implementat de Consiliul Europei;

din rândul medicilor. Oficiul Avocatului Poporului, de asemenea, s-a alăturat altor 2 campanii, cum ar fi **”Filtrează cuvintele. Raportează ura!”**, lansată de Asociația PromoLEX, și campania de informare **„Reducerea stigmei asociate cu COVID-19”** cu mesajul „Doar împreună putem opri pandemia și stigmatizarea!”, lansată de Oficiul ONU pentru Drepturile Omului din Moldova.

Campania **#EuNuSuntVirusEuSuntOm** a fost lansată cu scopul de a combate discriminarea și discursul de ură împotriva persoanelor suspectate de infectare cu COVID, contaminate de coronavirus sau vindecate de această boală infecțioasă.

Campania tradițională **EuRespectDemnitateaUmană**, a fost desfășurată în perioada 25 – 30 iunie, cu prilejul Zilei Internaționale în Sprijinul Victimelor Torturii, în parteneriat cu Inspectoratul General de Poliție, Administrația Națională a Penitenciarelor, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și Agenția Națională de Asistență Socială.

În lunile mai-iunie 2020 Oficiul Avocatului Poporului, în colaborare cu PNUD Moldova și Centrul Național Anticorupție, a desfășurat o campanie de informare în susținerea avertizorilor de integritate din rândul medicilor, lansând un spot video și mai multe materiale informative la acest subiect. Totodată, pe portalul *www.ombudsman.md* a fost dezvoltată o aplicație nouă prin intermediul căreia avertizorii de integritate pot depune o cerere online pentru asigurarea protecției din partea Oficiului Avocatului Poporului, dar și un curs de instruire on-line.

De asemenea, Avocatul Poporului a avut mai multe întâlniri importante, printre care cea cu comisarul Consiliului Europei pentru drepturile omului, Dunja Mijatović, cu reprezentanții programului Consiliului Europei **”Promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”**, cu viceprim-ministrul pentru reintegrare privind respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană și cu membrii misiunii OSCE/BIDDO pentru observarea alegerilor prezidențiale din Republica Moldova etc.

În perioada 1 iunie – 31 decembrie 2020, angajații Oficiului Avocatului Poporului au desfășurat mai multe activități în cadrul **Proiectului „Apărătorii împotriva torturii”**. Proiectul a avut drept scop contribuția la diminuarea situațiilor de încălcare a drepturilor persoanelor reținute și aflate în custodia poliției și fortificarea capacităților a 12 avocați publici (regiunea nord, centru și sud) în prevenirea actelor de rele tratamente față de persoanele reținute și care se află în custodia poliției, inclusiv prin intermediul instrumentelor de monitorizare elaborate de Fundația Soros Moldova.

Activitatea editorială

În anul 2020 Oficiul Avocatului Poporului a publicat **26 de materiale informative**: „*Cum depui o cerere la Avocatul Poporului?*” și „*Cum depui o cerere la Avocatul Poporului dacă te afli în detenție?*”, pliantul „*Abordarea bazată pe drepturile omului*”. Pe lângă publicarea *Raportului privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2019* și a unui sumar în limba engleză al acestuia, a fost editat raportul tematic „*Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei*”.

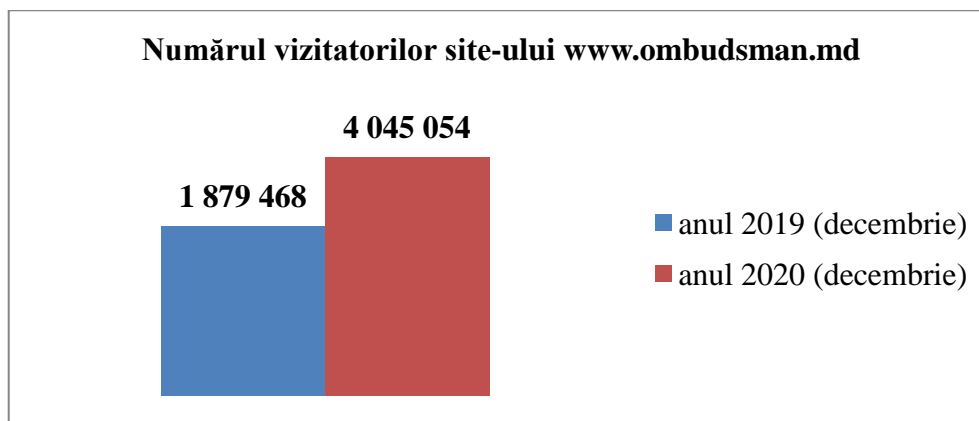
A fost încheiat publicarea seriei de pliante „*14 drepturi ale pacientului*”. În 2020 au fost editate pliantele: „*Dreptul la inovație*”, „*Dreptul la siguranță*”, „*Dreptul la evitarea suferințelor și a durerii nejustificate*”, „*Dreptul de a-și manifesta nemulțumirea*”, „*Dreptul de a fi compensat*” și republicat materialul informativ „*14 drepturi ale pacientului*” în limbile română și rusă.

Cu sprijinul financiar UNICEF Moldova, a fost editat *Raportul privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2019* și raportul tematic „*Evaluarea eficienței și eficacității mecanismelor de cooperare intersectorială în domeniul protecției drepturilor copilului*”, „*Convenția ONU cu privire la drepturile copilului*” în română și rusă.

Asigurarea transparenței activității Oficiului Avocatului Poporului și colaborarea instituției cu mass-media

Oficiul Avocatului Poporului utilizează diverse instrumente pentru a-și face cunoscută activitatea, poziția pe marginea unor diverse probleme din domeniul drepturilor omului, inițiative și propuneri lansate în scopul ameliorării situației în sfera dată: plasarea de informații pe site-ul ombudsman.md, conținutul de pe rețelele de socializare (Facebook, YouTube), organizarea conferințelor, cluburilor de presă, a unor întâlniri informale cu jurnaliștii, elaborarea și distribuirea unor buletine informative ș.a. Site-ul OAP www.ombudsman.md este unul dintre cele mai operativ reactualizate, precum și bogate în conținut din sectorul public.

În anul 2020 site-ul a înregistrat o creștere constantă a numărului general de vizitatori și a atins valoarea record de **4 045 054** vizitatori și cea de 181 135 vizitatori unici, demonstrând o dinamică peste cea medie.

Creșterea a fost cauzată de mai mulți factori, determinante în acest sens fiind reacțiile prompte Avocaților Poporului la diverse încălcări ale drepturilor omului, activitatea destul de intensă a Oficiului Avocatului Poporului pe timpul pandemiei. Astfel, pe pagina web au fost publicate 1905 materiale, dintre care 907 comunicate de presă în limbile română, rusă și engleză. La sporirea vizualizărilor pe site a contribuit instituirea a câteva rubrici care corespundeau necesităților de informare pe timp de pandemie: *„Respectarea drepturilor omului pe timp de pandemie”*, *„Opinia experților internaționali cu privire la respectarea drepturilor omului pe timp de criză sanitară”*.

Interesul pentru pagina web a instituției a crescut și urmare a lansării noii aplicații E-learning. În plus, pe parcursul anului 2020 au fost efectuate mai mult lucrări legate de designul paginii principale, a început lucrul la pagina *Podcast*, a fost restructurat meniul site-ului.

Rețelele sociale

Cel mai activ este contul Oficiului Avocatului Poporului de pe Facebook. În anul 2020 acesta a devenit o platformă deschisă de dialog cu oamenii, prin care instituția informa prompt despre diverse evenimente, reacții ale Ombudsmanilor în contextul pandemiei. Numărul de vizualizări de pe Facebook de asemenea a crescut – indicele mediu de vizualizări a ajuns și s-a menținut între **5000 și 9000 de vizualizări**, iar numărul de urmăritori a crescut considerabil până la **4200 de persoane**.

Colaborarea OAP cu mass-media

În anul 2020 a fost înregistrat un număr record de apariții în presă, cel mai mare în ultimii 10 ani – **1198** (în 2019 – 683 iar în 2018 – 400 de apariții). Pe parcursul anului propunerile, reacțiile Avocaților Poporului au fost pe larg oglindite de către cele mai importante instituții media. Toate evenimentele importante, rapoartele, studiile elaborate de Oficiul Avocatului Poporului, reacțiile, declarațiile și opiniile acestora au fost mediatizate.

Studii de măsurare a percepției beneficiarilor cu privire la activitatea Oficiului Avocatului Poporului

În corespundere cu Programul de Dezvoltare Strategică a Oficiului Avocatului Poporului pentru anii 2018-2022, instituția și-a propus să monitorizeze gradul de cunoaștere a OAP în societate și de apreciere a prestației acestuia. În acest sens, periodic urmează a fi realizate sondaje cu privire la percepția instituției de către populație sau /și beneficiari. În anul 2020 a fost elaborat un studiu privind măsurarea percepției beneficiarilor cu privire la activitatea Oficiului Avocatului Poporului, care a fost realizat cu sprijinul Programului Consiliului Europei „Promovarea unui sistem de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”, finanțat de Guvernul Norvegiei. În cadrul acestuia a fost apreciată percepția funcționarilor publici, reprezentanților mass-media și ai organizațiilor societății civile cu care OAP a conlucrat în anul 2020 în ceea ce privește realizarea atribuțiilor pe cele mai importante domenii de activitate ale instituției: promovarea drepturilor omului, relația cu presa, elaborarea raportului anual și prezentarea propunerilor și recomandărilor pentru aderarea la instrumentele internaționale în domeniul drepturilor omului, elaborarea rapoartelor către comitetele ONU, perfecționarea legislației în domeniul drepturilor omului și examinarea cererilor cu privire la încălcarea drepturilor omului.

Studiul a constatat printre altele faptul că, potrivit beneficiarilor participanți la sondaj, instituția reușește să promoveze drepturile omului în Republica Moldova.

Mai mult decât 8 din 10 participanți la studiu au apreciat cu note de 8 și mai mari acest aspect pe o scară din 10 puncte. Aproape jumătate (44%) dintre beneficiarii OAP au apreciat această activitate cu note de 9 și 10. Aprecieri negative (5 puncte și mai puțin) au acordat doar 4% dintre respondenți.

Totuși, chiar dacă aprecierile pozitive predomină în cazul tuturor domeniilor de activitate ale OAP, conform opiniei respondenților, în unele sectoare lucrurile decurg foarte bine în timp ce în altele mai sunt necesare îmbunătățiri. Domeniile forte, în cazul cărora aprecierile „foarte bine” și „bine” cumulează peste 70% sunt: colaborarea cu mass-media, elaborarea Raportului anual privind respectarea drepturilor omului și prezentarea propunerilor și recomandărilor pentru aderarea la instrumentele internaționale în domeniul drepturilor omului, prezența în mass-media și prezentarea de recomandări privind repunerea în drepturi a persoanelor, drepturile cărora au fost încălcate.

Elaborarea rapoartelor către comitetele ONU, perfecționarea legislației în domeniul drepturilor omului și examinarea cererilor cu privire la încălcarea drepturilor omului sunt domeniile cu un nivel moderat de performanță, potrivit participanților la studiu.

Funcția de impact general a întregii activități OAP și a tuturor actorilor a căror activitate are menirea de a contribui la respectarea drepturilor omului – îmbunătățirea situației în domeniul drepturilor omului cumulează 60% de aprecieri pozitive (foarte bine și bine), și 14% - cu calificativul „satisfăcător”. Împreună cu acest domeniu este necesară îmbunătățirea performanței OAP și în ceea ce privește contribuirea la soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor între cetățeni și autorități, consideră participanții la studiu.

Răspunsurile respondenților la întrebările-capcană au demonstrat însă că gradul de cunoaștere a atribuțiilor Avocaților Poporului nu este suficient de bun, astfel încât doar 7 % au răspuns corect, iar unul din patru nu a știut ce apreciere să ofere.

Educația în domeniul drepturilor omului

Oficiul Avocatului Poporului, în calitate de Instituție Națională pentru Drepturile Omului (INDO), are atribuția de promovare a culturii drepturilor omului, de „contribuire la formularea programelor de educație și de cercetare în domeniul drepturilor omului și participare la punerea acestora în practică, în școli, universități și cercuri profesionale”²⁷⁶.

E de menționat de asemenea faptul că și Planul Național de Acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022²⁷⁷ (PNADO) subliniază necesitatea completării curriculumul-ui școlar și celui universitar prin dezvoltarea modulelor privind: drepturile omului, cultura păcii și nonviolența, cetățenia globală și diversitatea culturală; educația ecologică; promovarea sănătății copiilor și a adolescenților în corespundere cu evidențele relevante în domeniu; dimensiunea de gen.

În scopul realizării acestei atribuții și ghidându-se de prevederile Declarației ONU privind educația și instruirea în domeniul drepturilor omului, Programului mondial în domeniul dat și Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (Obiectivul 4, „Educație de calitate”, ținta 4.7, din Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă), Oficiul Avocatului Poporului și-a propus să monitorizeze starea de lucruri în domeniul vizat și să contribuie la ameliorarea situației la acest capitol în Republica Moldova.

În anul 2019, Oficiul Avocatului Poporului și-a propus să monitorizeze starea de lucruri privind instruirea despre funcțiile și atribuțiile Avocatului Poporului la facultățile de drept din țară și, după posibilități și la alte facultăți la care se predă protecția juridică a drepturilor omului. În acest scop, a fost elaborat un chestionar cu întrebări generale despre misiunea și rolul Avocaților Poporului, competențele acestora, studenții urmând doar să bifeze răspunsurile corecte din opțiunile propuse. Constatările la care s-a ajuns ca urmare a

²⁷⁶ Standardele internaționale de activitate ale unei Instituții Naționale pentru Drepturile Omului sunt stipulate în Principii referitoare la Statutul Instituțiilor Naționale - Principiile de la Paris, adoptate prin Rezoluția Adunării Generale nr. 48/134 din 20 decembrie 1993;

²⁷⁷ http://www.justice.gov.md/public/files/massmedia/PNADO_III.pdf, pag. 11;

sintetizării rezultatelor evaluării sunt că viitorii juriști au cunoștințe superficiale despre rolul și atribuțiile Avocaților Poporului.

Pentru a stabili motivele din care studenții nu obțin cunoștințe satisfăcătoare privind atribuțiile și activitatea Oficiului Avocatului Poporului, în 2020, instituția și-a propus să elaboreze studiul privind reflectarea Institutului Juridic al Avocatului Poporului în conținutul unităților de curs din cadrul instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova. În studiu se constată numărul redus de ore destinate studierii de către studenți a misiunii și atribuțiilor Avocaților Poporului (variază între 2 și 4 ore) și tendința de limitare în continuare a acestora; se mai stabilește că programul de studiu nu întotdeauna reflectă atribuțiile de perfecționare a legislației, sesizare a Curții Constituționale, de examinare a cererilor, condițiilor în care acestea pot fi adresate Avocatului Poporului. Programele de studii în mare parte nu includ referințe la standardele internaționale de activitate a unei Instituții Naționale pentru Drepturile Omului (INDO), în a cărei bază a fost elaborată și legislația națională care reglementează funcționarea instituției date: Principiile de la Paris și Principiile de la Veneția. S-a mai stabilit că unele cadre didactice nu au reactualizat programele de studiu, operând cu date învechite despre activitatea INDO din Moldova, chiar dacă aceasta deja de 5 ani activează în baza unei legi noi (Legea cu privire la Avocatul Poporului nr. 52 din 03.04.2014). S-a mai constatat că instituțiile universitare nu dispun de materiale didactice necesare suficiente, actualizate. De asemenea a fost stabilit că nu există repere metodologice uniformizate cu privire la predarea obiectului de studiu INDO nici pentru fișa disciplinei, nici pentru programul de studii.

În studiu se recomandă printre altele elaborarea unui curriculum-model de studiere a disciplinei „Rolul și atribuțiile Instituției de protecție a Drepturilor Omului”; precum și a unui ghid metodologic cu repere pentru cadrele didactice care predau disciplina în cauză. În baza constatărilor privind gradul de cunoaștere a Institutului Juridic al Avocatului Poporului printre studenți, dar și a programelor de studii conexe, care se referă la instruirea privind mecanismele naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului, este oportună introducerea unui curs obligatoriu la această temă la toate instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova și la alte facultăți decât facultățile de drept.....

În continuare Oficiul Avocatului Poporului își propune să extindă aria de cercetare pentru a analiza în cadrul unui alt studiu predarea în ansamblu a subiectului drepturile omului la instituțiile de învățământ superior din țară, care să conțină un compartiment despre experiența altor state în domeniu. Acest lucru ar permite promovarea la nivel național a practicilor pozitive din alte țări și ajustarea programelor de studii conform celor mai avansate experiențe în domeniu.

V. ACTIVITATEA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI

CONTRIBUIREA LA PROCESUL DE PERFEȚIONARE A LEGISLAȚIEI

Potrivit art. 16 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52/2014, una din atribuțiile Avocatului Poporului este contribuția la perfecționarea legislației în domeniul drepturilor și libertăților omului. În acest scop, Avocatul Poporului prezintă subiecților cu drept de inițiativă legislativă propuneri și recomandări de perfecționare a legislației în vederea eliminării cauzelor și condițiilor care creează premise pentru încălcarea drepturilor și libertăților omului, emite opinii asupra proiectelor de acte normative care vizează drepturile și libertățile omului, expune viziuni asupra compatibilității legislației naționale cu instrumentele juridice internaționale în domeniul drepturilor și libertăților omului, sesizează Curtea Constituțională privind controlul constituționalității actelor normative.

În realizarea atribuției de perfecționare a legislației în vigoare, în anul 2020 Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului au formulat **22 propuneri de modificare a cadrului normativ**, care au fost înaintate subiecților cu drept de inițiativă legislativă atât la nivel de Guvern, cât și Parlament. Problemele abordate în 5 propuneri înaintate autorităților au fost soluționate în perioada de referință, 9 au fost acceptate de principiu sau acceptate parțial de către autoritățile vizate pentru a fi examinate și inițiată procedura de modificare a cadrului normativ, iar în 3 cazuri propunerile nu au fost susținute. Cu referire la 5 probleme legislative abordate nu au fost recepționate răspunsurile autorităților.

În calitate de subiect cu drept de sesizare a Curții Constituționale, în anul 2020, Avocatul Poporului a înaintat **1 sesizare către Curtea Constituțională**. Obiectul controlului constituționalității s-a referit la interdicția transferului pensiei peste hotare beneficiarilor de pensii în baza Legii asigurării cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne și din cadrul Inspectoratului General de Carabinieri nr. 1544/1993. Prevederile contestate au fost declarate neconstituționale.

Totodată, în anul 2020 Avocații Poporului au prezentat **10 opinii/Amicus Curiae la Curtea Constituțională** cu referire la sesizările aflate în procedură de examinare, cu impact în domeniul drepturilor omului, dintre care 8 - la solicitarea Curții, iar 2 - din proprie inițiativă.

Influențarea politicilor publice, cadrului normativ și a practicilor administrative prin promovarea integrării standardelor internaționale din domeniul drepturilor omului este un

segment prioritar de activitate a Oficiului Avocatului Poporului, stabilit în Programul de Dezvoltare Strategică a instituției pentru anii 2018-2022.

Avocații Poporului mizează pe un dialog eficient cu Parlamentul, Guvernul și actorii principali din domeniul justiției. Prin urmare, acțiunile Avocaților Poporului au fost axate pe identificarea lacunelor din cadrul normativ, conform principiilor Abordării Bazate pe Drepturile Omului (ABDO), și contribuire la îmbunătățirea acestuia, participarea la dezbaterile subiectelor din domeniul drepturilor omului în ședințele comisiilor parlamentare, oferirea opiniilor cu referire la subiectele aflate în procedură de examinare la Curtea Constituțională.

În anul 2020 **au fost examinate 32 de proiecte de acte normative** asupra cărora Avocații Poporului și-au expus punctul de vedere prin prisma corespunderii acestora standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului. Cel mai frecvent opinia Avocaților Poporului a fost solicitată de către Cancelaria de Stat la propunerea Ministerului Justiției, Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, dar și Adunarea Populară a UTA Găgăuzia.

De asemenea, în scopul prevenirii încălcării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în cazul în care Avocatul Poporului consideră că anumite proiecte de acte normative ar putea aduce atingere drepturilor și libertăților omului, el intervine din oficiu către autoritățile competente cu propuneri și recomandări pentru perfecționarea proiectelor de acte normative plasate pe paginile oficiale pentru consultări publice. Prin urmare, cu referire **la 5 proiecte de acte normative care vizau drepturile și libertățile omului, punctele de vedere au fost expuse din oficiu.** Spre exemplu, Avocații Poporului au venit cu unele sugestii pentru îmbunătățirea proiectului de lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030” elaborat de Cancelaria de Stat, din perspectiva integrării principiilor Abordării Bazate pe Drepturile Omului.

Dat fiind faptul că sinteza obiecțiilor și propunerilor nu totdeauna este publicată este dificil de a urmări care din propunerile înaintate în cadrul procesului de consultare a proiectului au fost acceptate. Avocații Poporului consideră important ca autoritățile publice să asigure un proces transparent în acest sens, precum și în privința proiectelor de acte normative, administrative care pot avea impact social, economic, de mediu (asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, serviciilor publice).

GESTIONAREA ȘI INVESTIGAREA CERERILOR

Examinarea și investigarea cererilor cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului este una din atribuțiile Avocatului Poporului, potrivit Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014. Avocatul Poporului examinează cererile persoanelor fizice, fără deosebire de rasă ori origine etnică, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alte împrejurări, care locuiesc permanent, se află ori s-au aflat temporar pe teritoriul țării, ale căror drepturi și libertăți se presupune că au fost încălcate de Republica Moldova.

În conformitate cu articolul 17 din Legea nr.52 din 03.04.2014, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului acordă protecție și asistență copilului la cererea acestuia, fără a solicita acordul părinților sau al reprezentanților legali. Copilul este anunțat despre rezultatul examinării cererii în formă corespunzătoare maturității sale intelectuale și mintale.

Cererile pot fi depuse personal sau prin poștă, fax, e-mail sau alt mijloc de comunicare. Cererea din partea unei persoane aflate în detenție, a unei persoane aflate în izolatoarele de urmărire penală, din partea militarilor din unitățile militare nu se supune cenzurii și se expediază de către administrația instituțiilor respective Avocatului Poporului în termen de 24 de ore.

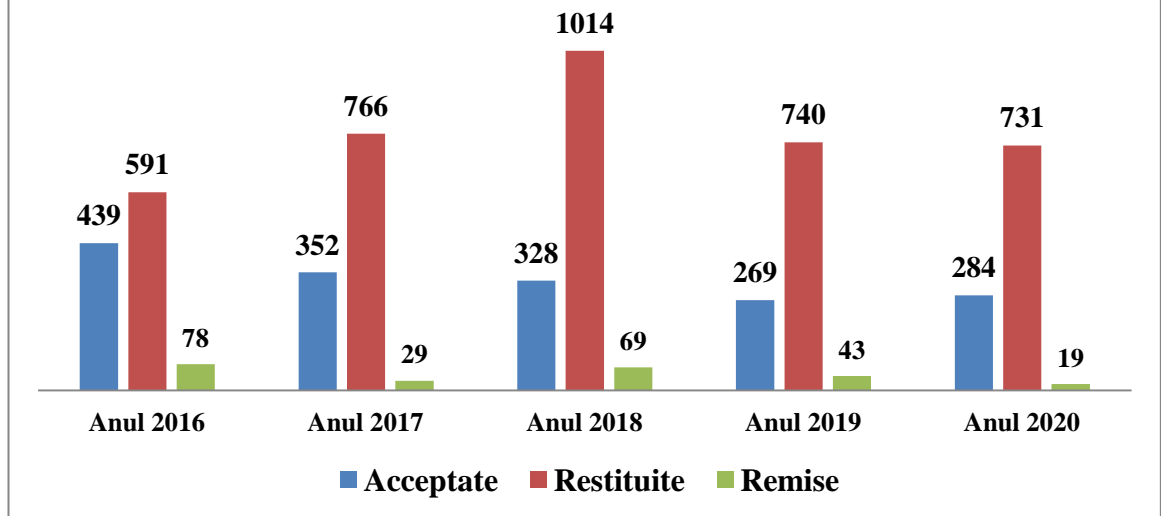
Potrivit art. 21 din Legea nr.52/2014, după recepționarea cererii, Avocatul Poporului este în drept: să accepte cererea spre examinare; să restituie cererea fără examinare, explicând petiționarului procedura pe care acesta este în drept să o folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile; să remită cererea organelor competente pentru a fi examinată în conformitate cu prevederile legislației cu privire la petiționare.

În termen de 10 zile de la data recepționării cererii, Avocatul Poporului înștiințează petiționarul despre decizia adoptată. În cazul în care cererea este restituită fără examinare, se indică în mod obligatoriu motivele restituirii. Decizia de restituire a cererii nu poate fi atacată.

Cererea repetată poate fi depusă după înlăturarea cauzelor care au servit drept temei pentru restituire.

Anual Oficiul Avocatului Poporului, inclusiv reprezentanțele acestuia, recepționează în medie circa 1300 de cereri. Circa 75 % din aceste cereri sunt restituite fără examinare, din cauză că nu țin de competența Avocatului Poporului sau nu întrunesc condițiile de admisibilitate expuse în articolele 19 și 20 din Legea nr.52/2014. Cu toate acestea, fiecărui petiționar i se explică procedura pe care acesta este în drept să o folosească, pentru a-și apăra drepturile și libertățile.

Cererile adresate Avocatului Poporului conform deciziei luate (anii 2016- 2020)

În procesul de investigare a cererilor acceptate spre examinare, Avocatul Poporului este în drept să se adreseze în instanța de judecată cu cereri în apărarea intereselor petiționarilor; să intervină pe lângă autoritățile competente cu demersuri pentru intentarea procedurilor disciplinare sau penale în privința persoanelor cu funcții de răspundere care au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului; să sesizeze poliția referitor la săvârșirea contravenției prevăzute la art.320 din Codul contravențional al Republicii Moldova; să sesizeze persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra cazurilor de neglijență în serviciu, de încălcare a eticii de serviciu, de tergiversare și birocrațism. De asemenea, Avocatul Poporului poate interveni în proces pentru a pune concluzii în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor.

Pe parcursul anului 2020, în legătură cu situația epidemiologică generată de Covid-19, Oficiul Avocatului Poporului a organizat și și-a desfășurat activitatea în mare parte la distanță. Pentru a asigura accesul persoanelor către Avocații Poporului pe pagina web oficială a instituției www.ombudsman.md a fost îmbunătățită aplicația „Depune o cerere on-line” destinată persoanelor care doresc să depună cerere către Avocatul Poporului prin intermediul poștei electronice. Aplicația oferă confidențialitatea și siguranța informației furnizate. Astfel, cetățenilor le-a fost oferită posibilitatea de a se adresa Ombudsmanului rapid, în condiții de siguranță. De asemenea, întru facilitarea procesului de acordare a asistenței informaționale cetățenilor, a fost organizat procesul de recepționare și gestionare zilnică a apelurilor telefonice de către angajații Oficiului.

În anul 2020 în adresa Oficiului Avocatului Poporului au parvenit **1034 de cereri** prin diferite mijloace: poștă, poșta electronică, sistemul electronic de gestionare a documentelor. Din numărul total de **1034 cereri, 856 (88%) cereri au fost adresate Avocatului Poporului și 178 (12%) cereri adresate Avocatului Poporului** pentru drepturile copilului.

Din cele **1034 de cereri înregistrate, 284 (25%) au fost acceptate spre examinare** cu întreprinderea acțiunilor procesuale, în temeiul art.25 din Legea nr. 52/2014. Au fost remise autorităților competente pentru a fi examinate conform competenței **19 cereri (4%)**. Alte **731 de cereri (71%) au fost restituite** în temeiul prevederilor art. 18, 19, 20 din Legea nr. 52/2014. În fiecare caz adresanților le-au fost explicate procedurile pe care sunt în drept să le folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile și, totodată, au fost informați despre atribuțiile Avocatului Poporului. Numărul mare de cereri, care au fost restituite sunt cauzate de faptul că atribuțiile Avocaților Poporului sunt cunoscute insuficient sau sunt interpretate eronat atât de populație, cât și de cei care se adresează la Avocatul Poporului în numele anumitor persoane.

Potrivit conținutului cererilor recepționate în anul 2020, cel mai frecvent a fost invocată pretinsa încălcare a următoarelor drepturi:

Dreptul la un proces echitabil – 189 de cereri. Problemele invocate de către petiționari au ținut de dezacordul cu hotărârea (sentința) instanței de judecată; dreptul de a fi asistat de un avocat numit din oficiu; dezacordul cu decizia adoptată de organele poliției, judecarea cauzei de către o instanță independentă, imparțială și instituită de lege, asigurarea prezumpției nevinovăției, acțiunile/inacțiunile judecătorilor și avocaților, neexecutarea hotărârilor instanței de judecată, tergiversarea examinării dosarelor în instanțele de judecată și corectarea erorilor din hotărârile judecătorești.

Dreptul la viață, integritate fizică și psihică – 210 de cereri. Petenții s-au plâns pe acțiunile angajaților penitenciarelor, condițiile precare de detenție, lezarea onoarei și demnității. Frecvent, deținuții au solicitat intervenirea Avocatului Poporului pentru transferul lor în alte penitenciare, invocând faptul că sunt maltratați de către alți deținuți-reprezentanți ai subculturii penitenciare, ori în opinia solicitanților, continuarea ispășirii pedepsei privative de libertate în penitenciarele în care erau repartizați reprezenta un pericol real pentru viața și integritatea fizică și psihică a acestora.

Dreptul la libertatea individuală și siguranța persoanei – 56 de cereri. Neinformarea imediată despre motivele reținerii sau arestului și depășirea termenilor legali de aflare a persoanelor în arest preventiv au fost invocate cel mai des.

Dreptul la ocrotirea sănătății – 92 de cereri. Problemele abordate țin de asistență medicală gratuită în volumul stabilit de legislație; lipsa atitudinii respectuoase și umane din

partea prestatorilor de servicii de sănătate; examinare și tratament în condiții inadecvate normelor sanitaro-igienice; neoferirea informațiilor exhaustive cu privire la propria sănătate; metodele de diagnostic, tratament și recuperare; accesibilitatea serviciilor medicale; anularea programărilor pentru investigații medicale și tratament planificate din cauza pandemiei și instituirii spitalelor cu profil Covid; neincluderea medicamentelor pentru tratarea virusului Covid în lista medicamentelor compensate.

Dreptul la proprietate privată și la protecția acesteia – 50 de cereri. Petiționarii destul de des au invocat nerespectarea bunurilor debitorilor în cadrul executării documentelor executorii, prin aplicarea sechestrului pe bunurile mobile și imobil; depășirea atribuțiilor executorilor judecătorești prin aplicarea abuzivă a sechestrului pe conturile bancare ale debitorilor; obținerea precum și posedarea proprietății private; dreptul la moștenire; plata exagerată pentru serviciile comunale, precum și imposibilitatea achitării creditelor în perioada pandemică.

Dreptul la asistență și protecție socială – 59 de cereri. Problemele abordate au fost: quantumul mic al pensiilor; refuzul de acordare a ajutorului social/ajutorului pentru perioada rece a anului și a altor prestații sociale; imposibilitatea achitării serviciilor comunale; asigurarea în caz de șomaj, boală, invaliditate, bătrânețe, pierderea mijloacelor de subzistență în perioada stării de urgență; neacordarea asistențelor personale persoanelor cu dizabilități severe; nedistribuirea pensiilor și ajutoarelor sociale de către poștași în unele localități îndepărtate, lipsa surselor financiare de a-și întreține familia în legătură cu pierderea temporală a locului de muncă în perioada pandemică

Dreptul la informație – 66 cereri. Au fost adresate multe cereri în care petenții au solicitat informații cu privire la activitatea instituțiilor internaționale de protecție a drepturilor omului cât și rapoartele emise de către ele. De asemenea, au continuat să parvină cereri prin care s-au solicitat Rapoartele Oficiului Avocatului Poporului cu privire la constatarea condițiilor precare de detenție.

Dreptul la apărare – 38 de cereri. Destul de des cetățenii au solicitat să fie reprezentați și să le fie apărate drepturile în cadrul ședințelor de judecată, precum și monitorizarea desfășurării ședințelor de judecată.

Dreptul la muncă și la protecția muncii - 35 cereri. Au fost invocate concedierile ilegale, neachitarea salariilor, intimidări și amenințări din partea angajatorilor, igiena muncii, protecția împotriva șomajului, precum și condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, lipsa susținerii patentarilor în perioada pandemică și neincluderea lor în categoria persoanelor pentru a beneficia de un suport financiar.

Dreptul la petiționare – 22 de cereri, în care a fost invocat dezacordul cu răspunsurile primite de la autorități; încălcarea termenului de examinare a petițiilor.

Dreptul la cetățenie – 6 cereri. Petenții au invocat că autoritățile statului nu le-au primit actele pentru dobândirea cetățeniei, nu le-a fost acordată cetățenia Republicii Moldova, două persoane străine au solicitat aportul Avocatului Poporului pentru obținerea azilului politic.

Au mai fost invocate presupuse încălcări ale dreptului la libera circulație (7 cereri), libertatea opiniei și exprimării (7 cereri), libertatea întrunirilor (6 cereri), precum și protecția datelor cu caracter personal (2 cereri).

În premieră, în anul 2020 au fost recepționate 4 cereri de la persoane care au solicitat protecție, susținând că sunt avertizori de integritate. Acordarea protecției avertizorilor de integritate este o atribuție nouă a Avocatului Poporului, obținută în baza Legii privind avertizorii de integritate nr. 122 din 12.07.2018

În anul 2020 s-a atestat o îngrijorare sporită a populației privind respectarea dreptului la un mediu sănătos. Astfel, la Oficiul Avocatului Poporului au fost înregistrate 9 cereri în care s-a invocat lipsa finanțării de la bugetul de stat pentru activitățile privind ariile naturale protejate, inclusiv pentru rezervațiile naturale științifice; expunerea la fumul de tutun în blocurile locative, precum și îmbunătățirea cadrului legal în domeniul tutunului; edificarea ilegală a stațiilor PECO în zona verde a orașului și în imediata apropiere de blocurile locative și instituțiile de învățământ; evacuarea la timp a deșeurilor de pe teritoriul penitenciarelor.

Din cele **284 de cereri acceptate** spre investigare, în 145 de cazuri s-a constatat încălcarea drepturilor și libertăților omului și, în rezultatul intervenirii Avocatului Poporului și Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, 108 persoane au fost repuse în drepturi. La sfârșitul anului 37 de cereri se mai aflau în proces de investigare.

În procesul investigării cererilor se întreprind în anumite acțiuni procesuale și se emit anumite tipuri de acte, specifice mandatului, după cum urmează:

Acțiuni procesuale	2017	2018	2019	2020
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art.24 din Legea nr.52/2014)	129	57	41	71
Demers pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților	13	9	7	10

omului (art.25 al.1 lit. b) din Legea nr.52/2014)				
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, târăganare și birocrațism (art.25 alin.1 lit. d) din Legea nr.52/2014)	6	9	1	6
Acțiuni în instanța de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii, (art.25 alin.2) și 3) din Legea nr.52/2014)	13	1/11	4/12	3/9
Acord de conciliere a părților (art.23 alin.3) din Legea nr.52/2014)	2	1	-	-
Propuneri privind îmbunătățirea activității aparatului administrativ (alin.6 pct.7 din Legea nr.164/2015)	4	-	8	13
Solicitare de efectuare a expertizei judiciare (art.11 din Legea nr.52/2014)	-	-	-	-
Propuneri și recomandări de perfecționare a legislației (art.27 lit. a) din Legea nr.52/2014)	14	12	18	34
Sesizarea Curții Constituționale în vederea controlului constituționalității actelor normative/Amicus curiae (art.26 din Legea nr.52)	3	-	3	1/11
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art.27 lit. b) din Legea nr.52/2014)	59	42	42	37

Avize cu recomandări pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarilor

Potrivit art. 24 din Legea nr. 52/03.04.2014, în situațiile în care se constată încălcări ale drepturilor sau libertăților petiționarului, Avocatul Poporului prezintă autorității sau persoanei cu funcție de răspundere, ale cărei decizii, acțiuni sau inacțiuni, după părerea sa, încalcă drepturile și libertățile omului, un aviz ce va cuprinde recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului.

Autoritatea sau persoana cu funcție de răspundere care a primit avizul este obligată să-l examineze în termen de 30 de zile și să informeze pe Avocatul Poporului despre măsurile luate pentru remedierea situației.

În cazul în care Avocatul Poporului nu este de acord cu măsurile întreprinse, el este în drept să se adreseze unui organ ierarhic superior pentru luarea măsurilor ce se impun pentru executarea recomandărilor cuprinse în avizul său și/sau să informeze opinia publică. Organul ierarhic superior este obligat să comunice despre măsurile întreprinse în termen de 45 de zile.

Pe parcursul anului 2020, în adresa autorităților publice centrale și locale au fost înaintate **71 de avize cu recomandări** privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru

repunerea imediată în drepturi a petiționarilor. Avocatul Poporului În trei cazuri s-a făcut uz de dreptul de adresare organului ierarhic superior, dat fiind faptul că autoritățile vizate nu au dat curs recomandărilor înaintate.

Instituția vizată	2018	2019	2020
Ministerul Justiției, inclusiv instituțiile subordonate	27	11	18
Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și instituțiile subordonate	6	10	14
Ministerul Afacerilor Interne, inclusiv instituțiile subordonate	5	6	6
Autoritățile publice locale	5	6	5
Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și instituțiile subordonate	9	2	5
Guvernul Republicii Moldova	-	1	7
Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești	-	1	-
Inspectoratul de Stat al Muncii	-	1	-
Procuratura Generală și procuraturile subordonate	1	1	3
Ministerul Apărării	-	1	1
Serviciul Fiscal de Stat	-	1	-
Ministerul Economiei și Infrastructurii	-	-	3
Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică	-	-	1
Ministerul Finanțelor	-	-	1
Agenția Proprietății Publice	-	-	1
Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației	-	-	1
Centrul Național Anticorupție	-	-	1
Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene	-	-	1
Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului	-	-	1
Primăria municipiului Chișinău	-	-	1
Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat	-	-	1
TOTAL	53	41	71

Recomandările înaintate **Ministerului Justiției** și instituțiilor subordonate se referă la întreprinderea măsurilor ce se impun pentru prevenirea actelor de violență și intimidare între

deținuți; întreprinderea măsurilor în favoarea extinderii numărului camerelor de supraveghere video; a trata în timp și într-o manieră riguroasă cererile deținuților privind asigurarea securității personale; a întreprinde activități efective pentru eliminarea condițiilor inumane și degradante în care sunt deținuți în penitenciare, precum și întreprinderea altor activități, ce ar contribui esențial la crearea unui climat favorabil de trai și conviețuire în condiții de detențiune, astfel, încât deținuții să resimtă atârănarea umană și calitatea lor de ființe umane, protejate de stat în ce privește cinstea, onoarea, demnitatea, sănătatea și viața în plină siguranță, luarea măsurilor de consultare și acordare a asistenței medicale adecvate stării de sănătate a deținuților, garantarea dreptului deținuților de a depune plângeri, precum și respectarea drepturilor copilului aflat în locurile de detenție; necesitatea implementării unor măsuri eficiente, proporționale și legale în lupta pentru prevenirea și răspândirea infecției Covid-19 în instituțiile penitenciare.

Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, inclusiv instituțiile subordonate, au primit recomandări pentru acordarea serviciilor medicale adecvate, conform Protocolului Clinic Național; întreprinderea acțiunilor eficiente în vederea asigurării unor cetățeni, care au devenit șomeri în perioada pandemiei, cu îndemnizații de șomaj; implementarea unor măsuri eficiente, proporționale și legale în lupta pentru prevenirea și răspândirea infecției Covid-19 în instituțiile penitenciare, dotarea adecvată și suficientă a personalului penitenciarelor cu echipamente de protecție, consolidarea serviciului medical din penitenciare și înzestrarea acestora cu echipamentul necesar, medicamente și dispozitive medicale, atât pentru prevenirea infecției Covid-19, cât și pentru tratarea și profilaxia acesteia; respectarea, protejarea și asigurarea deplină a drepturilor pacientului, statuate în Cartea Europeană a drepturilor pacientului, precum și îmbunătățirea procesului de prevenire și control al transmiterii Covid-19, prin asigurarea efectivă și în termen util a accesului la testele de laborator și consolidarea capacităților instituționale ale Agenției Naționale pentru Sănătate Publică, inclusiv prevenirea, diminuarea și compensarea „arderii profesionale” în favoarea tuturor angajaților Agenției.

Recomandările înaintate **Ministerului Afacerilor Interne, inclusiv instituțiilor subordonate**, se referă la respectarea dreptului la petiționare și oferirea răspunsurilor privind satisfacerea, inoportunitatea sau imposibilitatea satisfacerii cererilor, în termenul stabilit de lege; întreprinderea măsurilor efective pentru a identifica și a sista definitiv utilizarea spațiilor de detenție (celule) ale căror condiții materiale sunt incompatibile cu standardele și normele minime aplicabile în materie; renovarea izolatoarelor de detenție, precum și a celulelor de detenție temporară; identificarea tuturor victimelor directe/indirecte/potențiale ale actelor de violență în familie și eliberarea neîntârziată a ordonanțelor de protecție.

Autoritățile Publice Locale au primit recomandări cu privire la întreprinderea de urgență a măsurilor necesare pentru instalarea rampelor de acces în sediile primăriilor, pentru asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități și identificarea urgentă a posibilităților la nivel local, de a recepționa petiții de la acest grup de persoane, în lipsa rampelor de acces în sediul primăriei; respectarea, promovarea și garantarea drepturilor copilului stabilite prin Constituția Republicii Moldova, Legea privind drepturile copilului (nr.338/1994) și în concordanță cu prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului; protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, prevenirea și combaterea violenței față de copii, asigurarea asistenței și protecției copiilor, precum și a îngrijirii recuperatorii, care întrunește și asistența psihologică, stabilirea unor măsuri concrete de protecție a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți.

Guvernului Republicii Moldova i s-a recomandat să creeze un mecanism fiabil întru asigurarea protecției sociale a deținatorilor de patentă, care și-au sistat activitatea în perioada stării de urgență și au rămas fără ajutorul de șomaj în cuantum suficient și proporțional coșului minim de consum; adoptarea instrumentelor legale de reducere a numărului deținuturilor prin aplicarea către anumite categorii de deținuți (bolnavi, cu dizabilități de gradul I și II, vârstnici, trecuți de 60 de ani, minori care ispășit 2/3 din pedeapsă și au o conduită bună) a liberării condiționate înainte de termen, cu ispășirea pedepselor în condiții de libertate, în contextul prevenirii și răspândirii infecției Covid-19 în instituțiile penitenciare; dispunerea demarării unui proces amplu de revizuire a legislației în domeniul muncii copilului, în corespundere cu standardele prevăzute de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și alte acte internaționale relevante; stabilirea în baza evaluărilor estimative relevante și alocarea anuală a resurselor financiare din bugetul de stat pentru finanțarea rezervațiilor științifice; întreprinderea măsurilor necesare pentru asigurarea accesului efectiv și continuu la apă potabilă și suficientă, acceptabilă și sigură populației.

Ministerului Educației, Culturii și Cercetării i s-a recomandat dezvoltarea/aplicarea politicii nediscriminatorii în instituțiile de învățământ, întru asigurarea principiilor egalității și a recunoașterii/garantării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, inclusiv prin crearea unui mediu prietenos pentru copiii ce vin din familii minoritare; familiarizarea cadrelor didactice cu politica educațională nediscriminatorie, precum și luarea măsurilor ce se impun întru realizarea dreptului la învățătură a copiilor cu grad de dizabilitate accentuat.

Procuraturii Generale i-au fost înaintate recomandări cu privire la examinarea urgentă a oportunității eliberării ordinelor de restricție urgentă în cazuri de violență în familie, precum și pornirea urmăririi penale în privința persoanelor vinovate de violență domestică; reevaluarea situației victimelor abuzului și asigurarea examinării psihologice în

vederea beneficiarii de conciliere/reabilitare și protejare a acestora. De asemenea s-a recomandat depunerea diligenței pentru asigurarea protejării datelor cu caracter personal.

Actualmente 7 recomandări se mai află în proces de examinare de către autoritățile vizate.

În procesul de examinare a recomandărilor Avocaților Poporului, 2 instituții (Ministerul Muncii, Sănătății și Protecției Sociale, Administrația Națională a Penitenciarelor) au informat despre întreprinderea tuturor măsurilor necesare pentru înlăturarea neajunsurilor indicate în avizele cu recomandări. Câteva instituții vizate au informat că monitorizează permanent activitatea instituțiilor din subordine, pentru a exclude derogările de la cadrul normativ național și internațional în domeniul drepturilor omului.

În 4 cazuri, în scopul examinării multiaspectuale a recomandărilor înaintate, fie au fost create grupuri de lucru interdepartamentale, fie au fost organizate ședințe cu participarea experților/specialiștilor pentru soluționarea obiectivă a cazurilor.

În majoritatea cazurilor, cu mici excepții, instituțiile vizate au manifestat o atitudine responsabilă față de recomandările Avocatului Poporului și Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, și au ținut cont de acestea.

Demersuri pentru intentarea procedurilor disciplinare sau penale

Potrivit art. 25 lit. b) din Legea nr. 52/2014, în baza rezultatelor examinării sesizării, Avocatul Poporului este în drept să intervină pe lângă autoritățile competente cu demers pentru intentarea unei proceduri disciplinare sau penale în privința persoanei cu funcție de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului.

În anul 2020, Avocatul Poporului a solicitat intentarea proceselor disciplinare sau penale în **10** cazuri în care au fost vizate persoane cu funcții de răspundere care se presupune că au comis încălcări ce au generat lezarea drepturilor și libertăților omului. **În rezultatul examinării demersurilor Avocaților Poporului, au fost intentate 6 proceduri disciplinare și 4 penale.**

Astfel, către Procuratura Generală au fost înaintate **7 demersuri privind pornirea urmăririi penale** pentru aplicarea torturii și/sau relelor tratamente față de persoanele aflate în custodia statului. A fost solicitată inițierea și desfășurarea unor anchete efective cu intentarea proceselor penale, după caz. De asemenea, s-a dispus efectuarea controlului legalității acțiunilor/inacțiunilor unor angajați din sistemul administrației penitenciare în presupusa activitate a grupului criminal organizat, care a generat încălcarea drepturilor persoanelor aflate în custodia statului și intentarea proceselor penale, după caz. Tot organelor procuraturii le-a fost solicitată dispunerea unui control privind legalitatea acțiunilor/inacțiunilor și inițierea

unei proceduri disciplinare în privința colaboratorului care a generat încălcarea dreptului la petiționare. În rezultatul anchetei de serviciu petrecute pe acest, colaboratorul organelor procuraturii nu a fost sancționat disciplinar.

În rezultatul controalelor petrecute de către organele procuraturii, **a fost dispusă pornirea a 4 dosare penale** în privința colaboratorilor care au încălcat drepturile și libertățile persoanelor aflate în detenție.

A fost înaintat un demers cu privire la atragerea la răspundere disciplinară a unor medici cărora le-au fost aduse acuzații de malpraxis, iar în rezultatul examinării cazului, s-a dispus neînceperea urmăririi penale pe acest fapt.

În adresa Ministerului Afacerilor Interne a fost expediat un demers cu privire la sancționarea disciplinară a colaboratorului de poliție, care a restricționat accesul membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii în sediul Inspectoratului de poliție. În rezultatul examinării demersului, angajații poliției au fost atenționați cu privire la prevederile Legii nr.52/2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), în special să asigure accesul expres, prompt, calitativ și eficient în orice sector al poliției, inspectorat teritorial și subdiviziune, Avocatului Poporului, angajaților Oficiului Avocatului Poporului și membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii. De asemenea, organului de poliție, i s-a solicitat intentarea unei proceduri penale în privința persoanelor implicate în procesul de organizare a unui eveniment sportiv, ce a condus la fracturarea coloanei vertebrale a unui minor. Pe acest caz, s-a refuzat în intentarea procesului penal din motivul că faptele nu întrunesc elementele vreunei infracțiuni.

Un demers cu privire la intentarea unei proceduri disciplinare în privința unei angajate, ale cărei acțiuni au generat lezarea drepturilor copiilor minori, a fost expediat în adresa unei instituții de învățământ. Cu angajata bănuită de încălcarea drepturilor și libertăților copiilor minori au fost petrecute discuții, fiind atenționată asupra neadmiterii a astfel de cazuri pe viitor.

Sesizarea persoanelor cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra cazurilor de neglijență în serviciu, de încălcare a eticii de serviciu, de tergiversare și birocratism

Conform art.25 lit.d) din Legea nr. 52, Avocatul Poporului este în drept să sesizeze persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile asupra cazurilor de neglijență în serviciu, de încălcare a eticii de serviciu, de tergiversare și birocratism.

În baza acestei prevederi, în anul 2020 au fost înaintate **6** sesizări: 2 - organelor procuraturii, 2 - autorităților publice locale, una în adresa Direcției de Asistență și Protecție Socială și una Direcției Municipale pentru Protecția Drepturilor Copilului.

Organelor procuraturii li s-a solicitat verificarea corectitudinii îndeplinirii atribuțiilor funcționale de către autoritățile tutelare locale, referitor la măsurile întreprinse față de unii copii lăsați fără supraveghere.

Autoritățile publice locale au fost sesizate asupra necesității asigurării interesului superior al copilului; întreprinderea tuturor măsurilor necesare pentru acordarea ajutorului și susținerea copiilor și a familiilor în scopul preîntâmpinării cazurilor de separare a copiilor de părinți sau familie și integrarea/reintegrarea lor în familie și îmbunătățirea activității organelor tutelare locale.

Direcției de Asistență și Protecție Socială și Direcției Municipale pentru Protecția Drepturilor Copilului i s-a solicitat respectarea, promovarea și garantarea drepturilor copiilor; asigurarea protecției efective și neîntârziate a copiilor supuși violenței în familie, cu acordarea asistenței social-economice, psihologice și juridice copiilor în cauză.

Instituțiile vizate au informat Avocații Poporului, că vor depune toate eforturile necesare pentru a asigura respectarea drepturilor și a libertăților copilului.

Obiecțiile și propunerile de ordin general referitoare la asigurarea drepturilor și libertăților omului, la îmbunătățirea activității acestora

În temeiul pct.8, alin.6) din Legea nr.164 din 31.07.2015 pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului, Oficiul Avocatului Poporului elaborează și prezintă autorităților publice, organizațiilor și întreprinderilor, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, organizațiilor necomerciale și persoanelor cu funcții de răspundere de orice nivel obiecții și propuneri de ordin general referitoare la asigurarea drepturilor și libertăților omului, la îmbunătățirea activității acestora.

Astfel, pe parcursul anului 2020, Oficiul Avocatului Poporului a înaintat **13** obiecții și propuneri de ordin general.

Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (MSMPS) i s-a recomandat întreprinderea măsurilor necesare pentru încetarea imediată din partea personalului cu funcții de conducere din autoritățile subordonate a oricăror forme de răzbunare asupra angajaților care au făcut dezvăluiri privind practicile ilegale; informarea tuturor managerilor autorităților din subordine și a personalului acestora asupra prevederilor Legii nr.122/2018 privind avertizorii de integritate.

Ca rezultat al recomandării Ombudsmanului, în cadrul instituției a fost emis un ordin prin care a fost aprobat Regulamentul privind procedurile de examinare și raportare internă a dezvoltărilor practicilor ilegale, precum și Registrul dezvoltărilor practicilor ilegale și al avertizorilor de integritate, modelul formularului dezvoltărilor interne a practicilor ilegale, înregistrarea și examinarea dezvoltărilor practicilor ilegale, la nivel de unitate.

Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale de asemenea i s-a recomandat emiterea cât mai urgentă a unui document (recomandare/protocol clinic) destinat medicilor de familie pentru standardizarea tratamentului la domiciliu pentru persoanele cu Covid-19 cu diferite forme (medii și grave); dezvoltarea unui algoritm care ar oferi accesul echitabil la investigațiile necesare persoanelor cu Covid-19 în tratamentul la domiciliu (acoperite de Asigurarea obligatorie de asistență medicală), pentru a le fi indicat un tratament calitativ conform necesităților de sănătate; includerea medicamentelor indicate în tratamentul la domiciliu a diferitor forme ale infecției Covid-19, precum și medicamentele necesare tratamentului de reabilitare a stărilor post-Covid în Lista medicamentelor compensare din Programul Unic al Asigurării Obligatorii de Asistență Medicală și monitorizarea și analiza prețurilor pentru medicamentele indicate în tratamentul diferitor forme de Covid-19.

Ministerul a ținut cont de recomandările Avocatului Poporului și a revizuit și actualizat Protocolul Clinic Standardizat pentru medicii de familie și a fost aprobată lista investigațiilor de laborator și instrumentale pentru examinarea pacienților cu semne de agravare a bolii și reglementat mecanismul de acces a pacienților infectați cu Covid-19 la investigații în condiții de laborator. Suplimentar, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a asigurat că persoanele care se tratează la domiciliu cu forme ușoare, moderate de Covid-19 sau care se află în reabilitarea post Covid-19, vor beneficia de medicamente compensate din fondurile de asigurare obligatorie de asistență medicală.

Alte recomandări adresate Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale se referă la întreprinderea măsurilor de evaluare multidisciplinară individuală a unor cetățeni, internați în instituțiile psihiatrice, care nu prezintă pericol social, în vederea incluziunii sociale ale acestora; identificarea posibilităților de acordare a asistențelor personale pentru monitorizare zilnică. Ministerul a ținut cont de problemele abordate de către Avocatul Poporului și a dispus instituțiilor competente din subordine să acorde asistență medicală, socială și ocrotire judiciară în conformitate cu legislația în vigoare.

O altă recomandare expedită ministerului se referă la întreprinderea măsurilor tehnice și organizatorice necesare pentru implementarea principiilor de protecție a datelor cu

caracter personal, precum și informarea tuturor instituțiilor din subordine despre importanța asigurării protecției datelor cu caracter medical.

Totodată, ministerului i s-a mai solicitat luarea măsurilor necesare pentru încetarea imediată a din partea persoanelor cu funcții de răspundere a oricăror forme de răzbunare asupra lucrătorilor medicali, care au făcut dezvăluiri privind cantitatea și calitatea echipamentelor și dispozitivelor de protecție a cadrelor medicale împotriva infecției Covid-19 și promovarea climatului de integritate în instituțiile medicale publice și private.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a recomandat Guvernului Republicii Moldova să prevadă în Bugetul Național Public pentru anul 2021 resurse financiare pentru unele activități prioritare, cum ar fi: susținerea familiilor cu copii afectate de consecințele situației epidemiologice nefavorabile în legătură cu pandemia Covid-19, asigurarea accesului copiilor la surse îmbunătățite de apă în grădinițe și școli; salarizarea specialiștilor în protecția drepturilor copilului din cadrul primăriilor, care realizează activități de suport pentru îndeplinirea atribuțiilor autorității tutelare locale. Ministerul Finanțelor ne-a dat asigurări, că pentru anul 2021 vor fi prevăzute alocațiile necesare realizării Programului de ajutoare sociale conform legislației, precum și aprobate alocații către Fondul Ecologic Național, în scopul finanțării programelor de asigurare a accesului populației la apă potabilă calitativă. În ce privește salarizarea specialiștilor în protecția drepturilor copilului, această problemă ține de competențele proprii ale autorităților publice locale și se finanțează din contul și în limita veniturilor proprii ale acestora.

Comisiei Electorale Centrale i-au fost înaintate recomandări în vederea elaborării unor recomandări/măsuri speciale foarte clare, pentru asigurarea condițiilor de maximă siguranță și protecție pentru cetățeni împotriva răspândirii virusului Covid-19 în cadrul desfășurării alegerilor prezidențiale din 1 noiembrie 2020. Ca rezultat, Comisia Electorală Centrală a întreprins un șir de măsuri în vederea minimizării riscului răspândirii infecției printre funcționarii electorali și printre cetățeni, în timpul procesului de votare.

Președintelui Judecătoriei Chișinău i-au fost date recomandări în vederea asigurării controlului privind modalitatea de întocmire a hotărârilor integrale; monitorizarea continuă a respectării cerințelor privind înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată, precum și instruirea angajaților pe segmentele abordate mai sus.

În adresa șefului unui Inspectorat de poliție din țară a fost expediată recomandarea privind asigurarea controlului privind supravegherea executării măsurilor de protecție a victimelor violenței în familie de către colaboratorii din subordine. Organul de poliție a informat că asigură și va fi asigurată controlul privind supravegherea executării măsurilor de

protecție ale victimelor violenței în familie de către angajații poliției, iar periodic va fi organizată și instruirea ultimilor.

Unei instituții penitenciare i-a fost recomandată îmbunătățire mecanismului intern de înregistrare a cererilor parvenite din partea deținuților și a răspunsurilor oferite, monitorizarea corectă a documentației specifice și a termenelor indicate în Statutul executării pedepsei de către condamnați, astfel încât să nu fie lezat dreptul la petiționare al deținuților. În acest context, administrația penitenciarului în cauză a îmbunătățit mecanismele interne menite să asigure respectarea pe deplin a drepturilor fundamentale a persoanelor private de libertate.

Urmare a parvenirii în adresa Avocatului Poporului a unui număr mare de citații, emise de instanțele de judecată, în care Avocatul Poporului era citat în calitate de intervenient accesoriu, pentru participare în cauzele civile pentru a depune concluzii în vederea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor, a fost expediată în adresa Consiliului Superior al Magistraturii o recomandare de ordin general. În recomandarea expediată, Avocatul Poporului o solicitat emiterea unei circulare către toate instanțele de judecată, întru atenționarea judecătorilor asupra garanțiilor de independență a Ombudsmanului și evitare de a atragere unilaterală/ automată a Avocatului Poporului în procesele judiciare.

Tot Consiliului Superior al Magistraturii i-a fost recomandat să sensibilizeze judecătorii, în vederea depunerii diligenței la examinarea demersurilor privind posibilitatea aplicării liberării de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave și examinarea acestor cauze în termen cât mai restrâns, precum și atenționarea judecătorilor privind importanța și obligativitatea respectării întocmai a legii la examinarea demersurilor de aplicare a măsurilor preventive sub formă de arest preventiv. CSM a examinat recomandările Avocatului Poporului, ca rezultat, a emis circulare, care au fost expediate în adresa instanțelor judecătorești, privind importanța și obligativitatea respectării prevederilor procesual-penale.

Procuraturii Generale i-a fost recomandat să atenționeze procurorii privind importanța și obligativitatea respectării întocmai a prevederilor Codului de Procedură Penală, asupra respectării termenului de reținere a persoanelor bănuite de săvârșirea unei infracțiuni, care nu trebuie să depășească 72 ore. La acest subiect de importanță majoră au fost introduse reglementări cu caracter imperativ în mai multe acte de uz intern ale Procuraturii, iar procurorii sunt periodic atenționați în cadrul întrunirilor desfășurate cu privire la neadmiterea încălcărilor de lege la acest capitol.

În scopul de a asigura respectarea drepturilor și libertăților omului, Avocatul Poporului și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului sunt în drept să acționeze din oficiu.

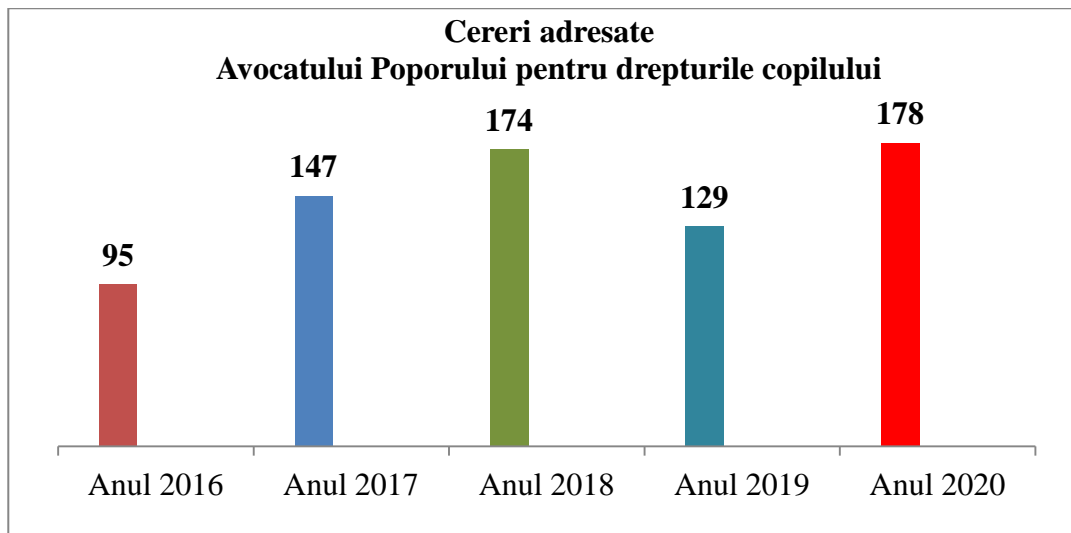
Astfel, pe parcursul anului 2020 Avocații Poporului în **9 cazuri s-au sesizat din oficiu**, în care s-a atestat **încălcarea dreptului la ocrotirea sănătății (3 cazuri), dreptului la viață, integritate fizică și psihică (4 cazuri) , dreptului de acces la informație (1 caz), protecția și asigurarea drepturilor persoanelor fără adăpost (1 caz).**

Sesizările din oficiu au fost urmare a publicării informației în mijloacele mass-media, rețelele de socializare, etc.

Pe parcursul anului au fost recepționate **2620 apeluri telefonice**, în cadrul discuțiilor la telefon au fost oferite informații ample privind procedura pe care persoanele sunt în drept să o folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile. Din numărul total de apeluri, **43 cereri au fost preluate spre examinare**. Cele mai dese probleme invocate: lipsa ajutorului de șomaj pe timp de pandemie pentru deținătorii de patente; imposibilitatea perfectării dosarului pentru pensionare pentru persoanele care în perioada stării de urgență au atins vârsta de pensionare și, implicit, imposibilitatea de a beneficia de polița de asigurare medicală ca persoane asigurate de către stat forțarea angajaților de a pleca în concedii plătite sau neplătite pe perioada stării de urgență; aplicarea de către executorul judecătoresc a sechestrului pe cardul de salariu ca măsură de asigurare a executării documentului executoriu, pe timp de pandemie; lipsa accesului la asistență medicală a pacienților cu maladii cronice în perioada stării de urgență; deconectarea serviciilor de telecomunicații din cauza neachitării taxelor pentru serviciile prestate în perioada stării de urgență; remunerarea muncii în perioada stării de urgență; imposibilitatea de a ridica pensiile de la oficiile poștale în condițiile stării de urgență, în legătură cu sistarea activității acestora; limitarea dreptului deținuților la întrevederi cu familia sau rudele, în perioada crizei sanitare; neachitarea la timp a indemnizației pentru incapacitate temporară de muncă.

Analiza cererilor parvenite la Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în anul 2020

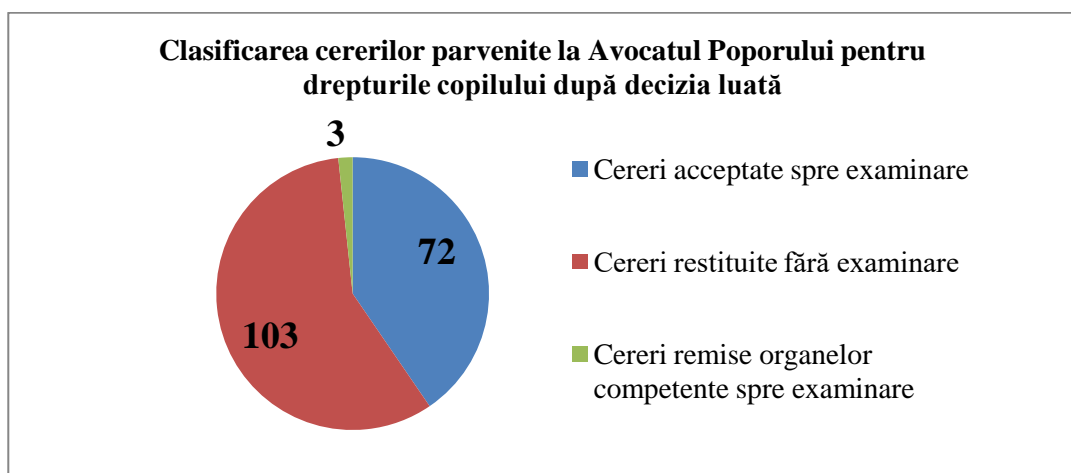
În anul 2020 în adresa Avocatului Poporului pentru drepturile copilului au parvenit 178 de cereri. Atestăm o creștere a numărului de adresări comparativ cu anii precedenți: în anul 2016 – 95 cereri; în anul 2017 – 147 adresări; în 2018 – 174; în anul 2019 – 129 cereri, în 2020- 178 de cereri.

În procesul de examinare a cererilor parvenite în adresa Avocatului Poporului pentru drepturile copilului au fost constatate mai multe încălcări la compartimentul respectării drepturilor copilului.

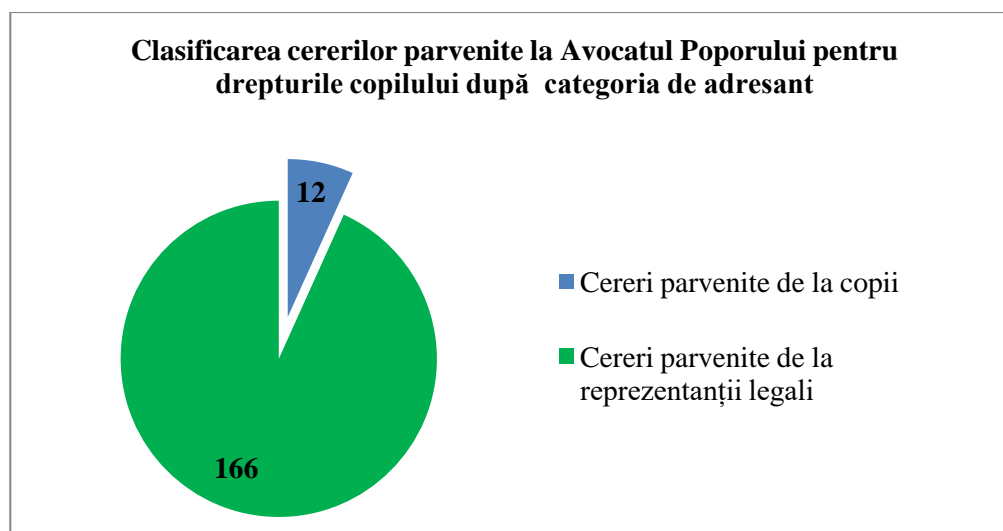
În adresări a fost invocată încălcarea mai multor drepturi: **dreptul la educație -34 cereri, protecția copilului față de abuz și neglijare - 28 adresări, dreptul copilului de a nu fi separat de părinții săi împotriva voinței lui – 26 cereri, dreptul la familie – 16 adresări, dreptul la asistență medicală – 13 cereri, dreptul la asistență și protecție socială -14 adresări, dreptul la viață, supraveghere și dezvoltare -13 cereri.**

Din numărul total de 178 de cereri, 103 cereri (57%) au îndeplinit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre examinare. În privința a 72 cereri (41%) au fost emise decizii de restituire a cererii fără examinare, fiind explicată petiționarului procedura pe care acesta este în drept să o folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile, iar 3 cereri (2%) au fost remise organelor competente pentru a fi examinate în conformitate cu prevederile legislației cu privire la petiționare.

Pe parcursul anului 2020 în adresa Avocatului Poporului pentru drepturile copilului au parvenit **12 cereri de la copii**. În aceste adresări copiii au solicitat protejare față de abuz și neglijare, drept prevăzut de Convenția ONU pentru drepturile copilului. *Numărul mic de cereri parvenite de la copii demonstrează faptul că copiii nu cunosc -) dreptul lor de a se adresa către Avocatul pentru drepturile copilului de sinestătător, fără acceptul sau informarea reprezentantului legal: -) nu cunosc sau insuficient cunosc despre mecanismul de adresare la Avocatul Poporului pentru drepturile copilului; -) lipsa de încredere că va fi auzit și ajutat de către adulți, inclusiv de către Ombudsmanul Copilului; -) lipsa deprinderilor de a vorbi despre problemele sale și/sau ale semenilor, a problemelor din familie etc; - cunoașterea suficientă a drepturilor și responsabilităților și perceperea acestora ca drepturi naturale, inalienabile și garantate.*

Aceste constatări indică necesitatea de a intensifica lucrul de informare a copiilor despre statutul și atribuțiile Avocatului Poporului, mecanismului de adresare la acesta.

Datele statistice denotă faptul că în mare parte adresanții solicită consultație juridică în vederea protecției copilului în caz de violență față de acesta, dreptul copilului de a nu fi separat de părinții săi împotriva voinței lui, dreptul la educație și dreptul la familie.

Clasificarea cererilor după dreptul pretins încălcat

Dreptul pretins încălcat	Cereri recepționate				Cereri acceptate				Cereri restituite				Cereri remise			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Dreptul la familie	47	28	39	16	27	15	18	10	15	11	21	6	5	2		-

Dreptul la educație	28	18	9	34	21	7	5	25	5	7	3	9	2	4	1	-
Drepturile copiilor din sistemul administrației juvenile	4	15		3	3	10	1	1	1	5		1	-	-		-
Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia	4	3	5	3	3	1	2	1	1	2	3	1	-	-		-
Dreptul la asistență medicală	9	8	2	13	5	5	1	4	3	3	1	9	1	-		-
Dreptul la informație	3	9	7	11	1	2	-	5	1	5	7	6	1	2		-
Dreptul la asistență și protecție socială	17	19	4	14	15	10	2	8	1	6	2	6	1	3		-
Dreptul la nume și cetățenie	5	9	1		3	5	-		2	4	1		-	-		
Dreptul la apărare	3	13	2	1	2	6	-	1	1	7	2		-	-		
Dreptul la viață, supraveghere și dezvoltare	7	8	2	13	7	6		3	-	2	1	9	-	-	1	2
Dreptul la muncă	2	-		4	-	-	3	2	2	-	1	2	-	-		-
Protecția față de abuz și neglijență	18	40	6	28	2	24	5	18	15	15	-	10	1	-	1	-
Libertatea opiniei și exprimării	-	2	1		-	1	1		-	1			-	-		
Colectarea ilegală a banilor în inst. de educație	-	2														
Dreptul la un proces echitabil			9	8			6	5			3	3				1
Protecția familiei și copiilor orfani			3	4				4			3					
Dreptul copilului de a nu fi separat de părinții săi împotriva voinței lui			18	26			7	16			11	10				
Dreptul la identitate culturală și religioasă			1				1									
Dreptul la libera circulație			5								5					

Dreptul copilului la joc, odihnă, recreare			1				1									
Dreptul la un mediu înconjurător sănătos			1				1									
Total	147	174	116	178	89	94	53	103	47	69	64	72	11	11	3	3

În procesul investigării cererilor acceptate spre examinare, Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului este împuternicit să întreprindă anumite acțiuni procesuale și să înainteze acte cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarilor. Astfel și în anul 2020 Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului a întreprins mai multe acțiuni și a emis mai multe acte de reacționare, conform competențelor prevăzute de Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 2014.

Dinamica acțiunilor procesuale/actelor de reacționare ale Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului

Acțiuni procesuale	2017	2018	2019	2020
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului (art.24 din Legea nr.52 din 03.04.2014)	28	25	14	17
Demers (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privința persoanei cu funcții de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor și libertăților omului (art.25 alin.(1) lit.b) din Legea nr.52	4	1	1	3
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, târăgănare și birocratism (art.25 alin.(1) lit.d) din Legea nr.52	4	4	2	6
Acțiuni în instanța de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii/concluzii (art.25 alin.(2) și (3) din Legea nr.52	8	8	3/6/10	1/3/7
Acord de conciliere (art.23 alin.(3) din Legea nr.52	1	1	-	-
Propuneri privind îmbunătățirea activității aparatului administrativ în temeiul subpunctului 6 din punctul 7 al capitolului II din Regulamentul de organizare și funcționare a OAP	1	1	1	2
Solicitare de efectuare a expertizei judiciare (art.11 lit.m) din Legea nr.52)	-	-	-	-
Propuneri și recomandări de perfecționare a	4	1	2	7

legislației (art.27 lit.(a) din Legea nr.52)				
Sesizarea Curții Constituționale în vederea controlului constituționalității actelor normative (art.26 din Legea nr.52)/opinii	2	2 opinii	-/2	-/2
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art.27 lit.(b) din Legea nr.52)	1	8	11	8
TOTAL	53	51	52	56

Cele mai multe acte de reacționare au constituit avizele cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului, înaintate în conformitate cu prevederile articolului 24 din Legea nr.52 din 03.04.2014, sesizări și acțiuni/opinii în judecată, precum și propuneri și recomandări de perfecționarea legislației, înaintate în baza prevederilor legii indicate mai sus. În toate cazurile examinate recomandările Ombudsmanului Copilului au fost îndeplinite.

Pe parcursul anului 2020 la Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului la **Telefonul de Încredere al Copilului 080011116, gestionat de Oficiul Avocatului Poporului** au apelat **56 de persoane, dintre care 2 copii.**

În baza acestor apeluri și informații din mass-media Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a dispus **sesizarea din oficiu în 27 cazuri** referitor la: protecția față de abuz și neglijare, exploatarea copilului prin muncă, dreptul la sănătate, dreptul la protecție socială și dreptul la viață supraviețuire și dezvoltare.

Apelurile parvenite la Telefonul de încredere al Copilului 080011116 în perioada 01.01.2020 – 31.12.2020

Dreptul pretins încălcat	Adult	Copil	Urban	Rural	M	F
Protecția familiei și a copiilor orfani	9		4	5	2	7
Protejare față de abuz și neglijare	12	2	9	5	3	11
Dreptul la asistență și protecție socială	8		6	2		8
Dreptul la sănătate	7		5	2	-	7
Dreptul la nume și cetățenie	6		1	5	1	5
Dreptul la educație	3		1	2	-	3
Dreptul la proprietate	5		3	2	1	4
Accesul la informație	4			4	2	2
TOTAL	54	2	29	27	9	47

Analiza chestiunilor sisteme privind asigurarea respectării drepturilor copiilor identificate în baza problemelor invocate în cereri.

Copiii, ca titulari de drepturi sunt în viziunea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului prioritari în procesul de activitate, mai cu seamă atunci, când își propune să ilustreze modul în care norma juridică se adaptează intereselor și necesităților specifice ale copiilor, rolul părinților/reprezentanților legali, precum și al autorităților publice responsabile de implimentarea cadrului juridic de promovare, asigurare și protecție a drepturilor copilului, fiind unul esențial, în situațiile în care responsabilitățile le revin în cea mai mare măsură.

Dreptul la educație

Recunoscând principiile fundamentale ale educației, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului continuă să urmărească cu interes deosebit asigurarea angajamentelor statului în domeniul educației, în special cu referire la *condițiile de acces, limba de predare și a finalităților educaționale, inclusiv prin prisma nediscriminării și a procesului educației incluzive.*

Urmare analizei cererilor parvenite la acest subiect, Ombudsmanul Copilului constată în continuare lipsa toleranței față de copiii cu dizabilități, atât a unor grupuri de părinți, cât și a personalului de conducere din unele instituții de învățământ, în procesul de implimentare a educației incluzive. Ombudsmanul Copilului rămâne profund dezamăgit de faptul, că promovarea educației incluzive stârnește atitudine negativă în sistemele de învățământ. La această concluzie Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a ajuns în momentul în care cererile adresate lui, au demonstrat acțiuni de discriminare în privința copiilor cu nevoi speciale în cadrul procesului educațional. Așa motive cum sunt „lipsa capacităților de înțelegere reduce”, „crearea impedimentelor și sustragerea atenției elevilor la ore, alții decât cei cu nevoi speciale”, „lipsa capacităților și a pregătirii cadrelor didactice” au stat la baza sesizărilor Ombudsmanului Copilului, invocându-se faptul că educația incluzivă este un proces prematur pentru învățământul moldovenesc, pledându-se pentru menținerea procesului de educație în instituții speciale pentru aceștia. Uimitor a fost faptul că această abordare a dreptului la educație s-a manifestat și în unele instituții de învățământ din domeniul privat, care interpretează educația incluzivă a copiilor cu nevoi speciale drept un fenomen ce „strică imaginea” unor astfel de instituții, procesul de incluziune fiind perceput într-un mod ostil/distructiv. Deși Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a ținut să reamintească petenților despre angajamentul statului privind implimentarea programului de dezvoltare a educației, al cărui scop este asigurarea oportunităților și șanselor egale pentru persoanele excluse/marginalizate de a beneficia de drepturile fundamentale ale omului la dezvoltare și

educație, în condițiile diversității umane, intervenind cu acțiuni prompte pe cazurile individuale pentru a repune în dreptul la educație și a exclude fenomenul de discriminare, totuși consideră că managementul educației incluzive este unul defectuos, fenomenul în mare parte este cauzat de faptul că eforturile statului pentru fortificarea și fezabilitatea serviciilor de educație incluzivă la nivel instituțional, în opinia Ombudsmanului Copilului nu sunt susținute de resurse financiare adecvate pentru promovarea pozitivă a educației incluzive în rândul cadrelor didactice, cât și de neînțelegerea, lipsa de conștientizare a necesității, precum și de perceperea negativă a avantajelor educației incluzive din partea cadrelor didactice, în special la nivel local. Această stare de lucruri rezultă, în viziunea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, din lipsa unei colaborări interinstituționale, precum și a suportului din partea autorităților publice locale, din promovarea slabă a educației incluzive și a toleranței, inclusiv în rândul părinților, a căror copii sunt alții decât cei cu nevoi speciale, precum și a lipsei de promovare și dezvoltare a serviciilor de voluntariat, instituțiile de învățământ rămânând să soluționeze prin forțe proprii problemele ce apar în procesul de realizare a educației incluzive. Ombudsmanul Copilului observă o necesitate stridentă de promovare și monitorizare activă a educației incluzive și de implicarea promptă a autorităților responsabile de asigurarea procesului, în momentul în care sunt identificate lacune și/sau impedimente ce-l împovărează, ori acestea duc la nerealizarea finalităților educaționale, garantate de norma legală. Astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului constată în continuare stagnarea procesului de educație incluzivă și îndeamnă autoritățile statului de a trage atenție sporită acestui subiect, pentru garantarea și asigurarea dreptului la educație, pe principii nediscriminatorii.

Un alt subiect necesar a fi elucidat în contextul asigurării dreptului la educație este ***securitatea și protecția copiilor/elevilor*** în cadrul instituțiilor de învățământ, or statul are obligația de a proteja copiii de toate formele de maltratare săvârșită de către părinți sau alte persoane răspunzătoare de îngrijirea copiilor și de a aplica programe preventive și de tratament în această privință. Pe parcursul anului 2020, Ombudsmanul Copilului a fost sesizat de mai multe ori asupra cazurilor de abuz psihologic și fizic a copiilor în cadrul instituțiilor de educație timpurie și de nivel liceal, admise atât din partea personalului de conducere, cât și din partea minorilor înșiși. Monitorizarea și intervenția pe aceste cazuri l-au determinat pe Avocatul Poporului pentru drepturile copilului să identifice un șir de raționamente care au determinat admisibilitatea unor astfel de acțiuni, printre care se enumeră: procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului nu este cunoscută la un nivel suficient de personalul de conducere, precum și nici procedurile de implementare a metodologiei lor, nu

există o percepere pozitivă fermă a politicii de protecție a copilului în instituția de învățământ per ansamblu. De asemenea printre cauzele enumerate sunt și fenomenul protecționismului colegial sau așa-numitei „solidarități corporative”, indiferența și/sau lipsa capacităților de a identifica potențialele abuzuri față de minori atât din partea personalului, cât și din partea elevilor, frica copiilor de a-și exprima opinia, pentru a nu fi supuși ulterior unor eventuale acțiuni de victimizare etc., cea mai gravă cauză în acest sens considerată de Ombudsmanul Copilului, fiind acțiunea de tăinuire a cazurilor de abuz și violență admise în privința minorilor din partea managerilor de conducere și/sau a personalului din instituția de învățământ. Acest fapt în majoritatea cazurilor duce la eschivarea ultimului de la răspunderea administrativă și/sau penală, anchetele interne de serviciu și intervenția organelor de urmărire penală, având deseori finalități formale. În opinia Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, personalul de conducere/didactic nu asigură în deplină măsură securitatea vieții și ocrotirii sănătății copiilor, elevilor și studenților în procesul de învățământ, în unele cazuri fiind chiar complice prin tolerare, ascundere a unor fapte de acest gen.

În context, Ombudsmanul Copilului evidențiază cazul sesizat de mama unui minor privind acțiunile de violență aplicate în privința acestuia, în momentul în care educatoarea din cadrul instituției preșcolare din Chișinău a lăsat fără supraveghere copiii, fapt ce a dus la acțiuni care au cauzat urme de strangulare și leziuni vizibile în jurul gâtului copilului. Deși, pe cazul dat a fost pornită urmărire penală, petenta a solicitat intervenția Avocatului pentru drepturile copilului pe motivul că administrația instituției preșcolare crează impedimente ce duc la tergiversarea investigării, încercând să mușamalizeze cazul. Mai mult ca atât, dat fiind faptul că petenta se afla în relații juridice de muncă cu instituția dată, activând în calitate de educator, personalul de conducere a considerat necesară încetarea acestora, odată ce petenta a sesizat organul de urmărire penală, astfel realizând acțiuni de discriminare prin victimizarea acesteia. Urmare investigării cazului, Ombudsmanul Copilului a constatat încălcarea dreptului copilului la securitate și protecție, prin care statul este obligat de a proteja copiii de toate formele de maltratare și de a aplica programe preventive, a dreptului la muncă a petentei prin eliberarea nemotivată de la muncă, precum și al accesului liber la justiție, prin tergiversarea investigării cazului de violență, pentru care a intervenit către autoritățile de resort în vederea repunerii în drepturi ai ambilor, cazul fiind în proces de investigare.

Un alt caz similar, este cel al fraților minori, elevi ai unui liceu din capitală, ai căror părinți au sesizat Ombudsmanul Copilului cu scopul de a interveni pe faptul acțiunilor de abuz psihologic și discriminare admise de către personalul responsabil de gospodărie ai instituției liceale, în privința acestora. Petenții au invocat faptul că angajata manifestă un comportament agresiv față de copiii lor, hărțuindu-i verbal prin expresii de genul „маленькие террористы”

„тупые турки”, fapt ce a dus la afectarea psihologică a acestora și apariția fricii de a frecventa instituția liceală. Considerând acțiunile invocate drept unele discriminatorii pe criteriu etnic și de abuz psihologic, Ombudsmanul Copilului a intervenit către administrația liceului cu avize, prin care a solicitat luarea măsurilor urgente regăsite în politica de protecție a copiilor aprobată la nivel de Stat. Urmare răspunsurilor administrației liceului, Ombudsmanul Copilului a constatat o lipsă de cunoaștere a metodologiei de aplicare a procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului, dar și o atitudine părtinitoare a personalului de conducere față de acest caz, demonstrată prin acțiuni formale și analiză subiectivă a faptelor sesizate, recomandările nefiind realizate. Considerând important de a acționa în interesele superioare ale copiilor, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a sesizat Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, care a răspuns prompt și pozitiv, stabilind pentru instituția liceală în cauză, inclusiv în privința persoanelor vizate, un șir de activități necesare redresării situației și întru asigurarea managementului eficient a cazurilor de violență și abuz, acestea fiind monitorizate în continuu. În context, Ombudsmanul Copilului salută și susține relațiile de colaborare interinstituțională cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării în domeniul protecției drepturilor copilului, soluționarea cazului enunțat, având o finalitate pozitivă.

Odată cu declararea stării de urgență în anul 2020, Ombudsmanul Copilului și-a fortificat mecanismele de monitorizare și protecție a drepturilor copilului, reamintind autorităților publice de orice nivel asupra necesității de a acționa prompt în cazurile unde sunt vizată copiii, indiferent de care ar fi sfera socială în care au fost admise acțiuni și/sau inacțiuni ce au dus la atingerea drepturilor copilului în mod direct sau indirect. Conștientizând **importanța asigurării condițiilor egale de acces la educație**, în special cu referire la situația pandemică, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a adus la cunoștința Direcției Generale Educație Tineret și Sport mai multe semnale din partea părinților cu privire la acțiuni de favorizare a unor elevi în contextul frecventării orelor de studii, invocându-se faptul că unii elevi zilnic sunt prezenți în sălile de curs ale instituțiilor de învățământ, iar alții sunt obligați de a varia procesul de învățământ prin ore în format on-line, potrivit graficului aprobat de instituția de învățământ, deși nu au contraindicații medicale sau alte temeuri în acest sens.

În această ordine de idei, Ombudsmanul Copilului a reiterat că instituțiile de învățământ nu pot stabili principii de admitere la studii bazate pe anumite restricții, cu excepția cazurilor stipulate de legislația în vigoare, iar condiționarea în sensul restricțiilor admise în

perioada stării de urgență, nu anulează principiile de bază a raporturilor educaționale pe care acestea se întemeiază.

Deși managerii instituțiilor de învățământ sunt autonomi în ceea ce privește gestionarea procesului de învățământ în perioada pandemică și pot crea condiții de acces la studii în cadrul instituției, totuși Avocatul Poporului a recomandat DGETS ca aceste condiții să presupună acțiuni pozitive și proporționale necesității care le-a determinat, or admiterea unor elevi în sălile de curs nu trebuie să fie în detrimentul altor elevi.

Drept rezultat al sesizării, recomandarea Ombudsmanului Copilului a fost adusă la cunoștința tuturor managerilor instituțiilor de învățământ prin intermediul unei circulare, publicate pe pagina DGETS, totodată fiind avetizați privind obligativitatea asigurării dreptului la educație a elevilor .

Concluzionând asupra cazurilor enunțate mai sus, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului evidențiază o lipsă de abordare a managementului educațional bazat pe drepturile copilului în unele instituții de învățământ, ceea ce duce în mod direct și/sau indirect la fraudarea acestora, precum și o necesitate stridentă de perfecționare a cadrelor educaționale în domeniu nediscriminării.

O altă chestiune aflată în vizorul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului înaintată de către părinții elevilor din instituțiile de educație de toate nivelurile a fost ***obligativitatea purtării măștilor în instituțiile de educație pe tot parcursul perioadei aflării acestora în instituții.***

Având la bază îngrijorările și dezacordul părinților de a impune copiilor purtarea obligatorie a măștilor în spații publice deschise și închise, precum și prezumția că marja de protecție a copilului admisă de autoritățile locale în sănătate publică ar fi una ce ar putea depăși raționamentul pozitiv, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a considerat oportun de a solicita opiniile Academiei de Științe a Moldovei, Spitalului Clinic Municipal de Boli Contagioase pentru Copii, organizațiilor internaționale UNICEF și OMS în Moldova. Instituțiile vizate urmau să se expună prin prisma opiniilor științifico-medicale asupra obligativității purtării măștilor de protecție de către copii pentru o perioadă îndelungată timp, cât și privind efectele pozitive și negative asupra sănătății acestora. Totodată, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a solicitat și Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică a mun. Chișinău de a se expune asupra raționamentelor adoptării măsurilor restrictive privind purtarea măștilor de protecție de către copii în condițiile menționate.

Urmare a celor expuse de către instituțiile vizate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a conchis că masca de protecție nu este contraindicată în cazul în care sunt respectate condițiile de purtare a acesteia, cu excepția prezenței unor contraindicații medicale.

Totuși, Ombudsmanul Copilului rămâne sceptic în privința argumentelor că purtarea permanentă a măștilor nu are consecințe negative asupra stării psiho-emoționale a copiilor, deoarece acestea nu sunt bazate pe concluziile unor studii privind impactul purtării măștilor de către copii, în special a celor cu vârsta cuprinsă între 6-11 ani. Mai mult ca atât, nu au fost aduse argumente cu privire la impactul purtării măștilor de către copii în raport cu temperaturile sezoniere.

Avocatului Poporului pentru drepturile copilului a reamintit că deciziile privind impunerea restricțiilor în condițiile stării nefavorabile epidemiologice, inclusiv purtarea măștilor în instituțiile de învățământ, trebuie să fie bazate pe principiul cauzalității și a proporționalității, iar interesul superior al copilului să fie prioritar. Totodată să se țină cont de opiniile cadrelor didactice/a managerilor instituțiilor de educație, părinților și copiilor, ori recomandările internaționale consideră importante disponibilitatea supravegherii din partea adulților și accesul echitabil la măști, în condițiile când acestea urmează a fi schimbate o dată la 4 ore. De asemenea, Avocatul Poporului atenționează asupra neadmiterii mimării respectării regulilor sanitaro-epidemiologice impuse de către organele publice competente în gestionarea crizei epidemiologice provocate de virusul SARSCOV2, situație observată în multe instituții de educație: lipsa condițiilor pentru spălătul mâinilor și a dezinfectanților; nepurtarea măștilor de către elevi și lipsa controlului asupra schimbării acestora odată la 4 ore; lipsa accesului la măști de protecție a copiilor din familiile cu un venit financiar nesatisfăcător.

Exercitarea drepturilor părintești vs drepturile copilului

Exercitarea drepturilor părintești este garantată și poate fi realizată în condițiile în care, aceasta este compatibilă cu interesul superior al copilului, ori drepturile părinților nu pot fi exercitate contrar intereselor copilului lor, părinții nu pot prejudicia sănătatea fizică și psihică a copilului .

Pe parcursul anului 2020, Ombudsmanul Copilului a observat o creștere a numărului de cereri a cărui subiect îl constituie lipsa protecției juridice a copilului în contextul exercitării drepturilor familiale, unde așa fenomene ca migrația activă a unui și/sau a ambilor părinți peste hotarele țării, divorțul, activitatea slabă, iar uneori incompetentă a autorităților publice de asistență socială și protecție a copilului, aflarea în detenție a unuia și/ sau a ambilor părinți, precum și mecanismele ambigue și/sau chiar lipsa lor, de protecție a drepturilor copilului, au scos în evidență vulnerabilitatea copiilor și consecințele socio-psihologice ale acesteia.

Deoarece fiecare copil are dreptul să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, să coabiteze cu ei, obligația părinților este să asigure condiții de trai adecvate pentru dezvoltarea și confortul psiho-emoțional al acestora, ori părinții poartă

răspundere, în modul stabilit, pentru exercitarea drepturilor părintești în detrimentul intereselor copilului .

Un element important al exercitării drepturilor părintești este asigurarea interesului superior al copilului în orice acțiune ce ține de dezvoltarea și educația acestuia, indiferent de faptul dacă părinții locuiesc împreună sau separat, iar în orice conflict sau litigiu, în relațiile familiale care crează sau ar putea crea un pericol pentru creșterea și dezvoltarea normală a copilului, afectează interesele lui legale, autoritatea tutelară recomandă membrilor familiei aflați în conflict sau litigiu soluționarea acestuia în cadrul unui proces de mediere . În context, Ombudsmanul Copilului consideră esențial rolul autorității tutelare în procesul de asigurare a drepturilor copilului, în special când relațiile familiale dintre soți sunt afectate de conflicte violente, de egocentrism și/sau de divorț, or anume acești factori crează lipsa unui echilibru psiho-emoțional al copilului făcându-l vulnerabil în fața problemelor familiale cu care se confruntă și/sau plasându-l în situații de risc.

O problemă des abordată în contextul exercitării drepturilor părintești sesizată de Ombudsmanul Copilului pe parcursul anului trecut, a fost *asigurarea dreptului de comunicare a copiilor cu părinții care se află în proces de divorț* și/sau în privința cărora deja există decizie judecătorească de încetare a relațiilor de familie, care în opinia Avocatului Poporului pentru drepturile copilului este una foarte gravă, cazurile investigate dovedind atât inaptitudinea părinților de a păstra pozitive relațiile, indiferent care ar fi statutul lor, cât și cea a autorităților publice de protecție a drepturilor copilului, de a acționa cu fermitate și de a impune respectarea intereselor superioare ale copiilor, în unele cazuri din cauza lipsei unui cadru juridic fiabil, altele din cauza lipsei de voință de a-și asuma responsabilități și/sau a capacități slabe de cunoaștere și implementare a mecanismelor de protecție a drepturilor copilului.

Părintele care locuiește împreună cu copilul nu are dreptul să împiedice contactul dintre copil și celălalt părinte care locuiește separat, părinții în acest sens având dreptul să încheie un acord privind exercitarea drepturilor părintești de către părintele care locuiește separat de copil, iar în cazul unor divergențe apărute între soți autoritatea tutelară teritorială intervine întru soluționarea acestora, prin stabilirea unui program de întrevederi, care poate fi contestat în instanța judecătorească sau să recomande și să încredințeze soluționarea cazului unui mediator. Programul de întrevederi se va întemeia pe un șir de factori care necesită a fi luați în calcul și necesită a fi respectat de ambii părinți, indiferent dacă cel separat locuiește în țară sau se află peste hotarele ei, ori părintele în a cărui custodie se află copilul asigură comunicarea cu celălalt părinte prin intermediul tehnologiilor informaționale sau alte mijloace, precum și posibilitatea vizitării copilului .

În pofida existenței prevederilor legale, majoritatea cazurilor examinate de Ombudsmanul Copilului indică faptul că programele de întrevederi stabilite de autoritatea tutelară deseori nu sunt respectate de către părinți, fiecare dintre ei încercând într-un fel sau altul să manifeste comportament autoritar și egocentrist, ceea ce în rezultat duce la apariția unor conflicte cu tentă agresivă, de manipulare a copiilor, afectându-le starea psiho-emoțională. În cazurile unde părinții se află în proces de divorț, astfel de comportamente fac să apară chiar situații de răpire și scoatere ilegală a copilului de pe teritoriul țării de către un părinte, care sunt contrare obligațiunii de a respecta programul de întrevederi și asigurării unei comunicări pozitive a copilului cu abii părinți.

În opinia Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, *plecarea minorilor la trai permanent cu unul din părinți într-o altă țară, rămâne o problemă majoră pentru Republica Moldova*. Este o traumă trăită de foarte mulți părinți și copii, în contextul creșterii ratei divorțurilor în care sunt implicați minori și a mobilității din ce în ce mai mari a persoanelor, cauzată de fenomenul migrației populației peste hotarele țării. Ombudsmanul Copilului notează că în numeroase cazuri deplasarea nejustificată sau nereturnarea unui copil părintelui cu care a fost stabilit domiciliul copilului este cauzată de lipsa de cunoștințe din partea părintelui răpitor. De multe ori, părinții nu cunosc condițiile în care se pot deplasa dincolo de granițele statului cu copiii lor sau etapele pe care trebuie să le parcurgă atunci când călătoresc în străinătate. Există situații în care, unul dintre părinți (de cele mai multe ori, acest lucru se întâmplă în căsătoriile încheiate între soți cu cetățenii diferite), deplasează copilul spre domiciliere din locul stabil de conviețuire, în țara unde se află fără acordul celeilalte părți. Această situație intervine între părinții unui copil ori între părinți și bunici una din părți fiind cea care deplasează/reține ilicit un copil în alt loc decât cel al domiciliului său obișnuit.

Considerând reținerea minorilor și/sau refuzul înapoierii acestora o încălcare a prevederilor Convenției de la Haga asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, în litigiile judiciare a căror obiect îl constituiau raporturile familiale și despre care a fost sesizat, Ombudsmanul Copilului a intervenit prompt prin depunerea concluziilor în instanțele de judecată în interesul copiilor, reiterând că pentru un părinte și copilul său a fi împreună reprezintă un element esențial al vieții de familie, chiar dacă relația dintre părinți a încetat și că măsurile interne care-i împiedică să fie împreună constituie o ingerință în dreptul protejat de art.8 al CEDO .

Totodată, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră importantă consolidarea mecanismelor de protecție a autorității tutelare, astfel încât orice conflict de familie dintre soți și/sau litigiu judiciar să fie orientat apriori spre siguranța și interesul superior al copilului și doar apoi pe exercitarea drepturilor părintești.

Copiii aflați în situație de risc și protecția acestora

Responsabilitatea autorităților pentru asigurarea protecției împotriva neglijării, violenței și exploatării copilului este unul din principiile pe care se bazează protecția copilului aflat în situație de risc și a copiilor separați de părinți și punctul de reper al monitorizării respectării drepturilor copiilor de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului.

În contextul executării pedepsei de către femeile gravide și mamele care au copii în vârstă de până la 3 ani, Ombudsmanul Copilului a identificat, prin intermediul cererilor parvenite în adresa sa, *probleme ce țin de aspectul psiho-emoțional al deținutelor care au devenit și/sau care urmează a deveni mame aflându-se în custodia statului*. Deși acestor categorii de persoane le sunt asigurate condiții de detenție mai bune, există situații când mamele deținute au un comportament reticent și/sau chiar agresiv față de propriii copii născuți în condiții de detenție, creând premise reale de abandonare a copilului, iar acțiunile administrației penitenciarului răspund parțial necesităților, intervenția acesteia neavând o abordare holistică de soluționare a problemelor. În astfel de cazuri, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a ajuns la concluzia, că administrația penitenciarului pune accent pe asistența medicală, pe convorbiri cu caracter educativ, în vederea identificării necesităților sociale, iar uneori chiar se ajunge la sancționarea deținutelor și mai puțin pe asistența psihologică unor astfel de deținute, care sunt foarte vulnerabile, manifestând un comportament impulsiv, incompatibil echilibrului emoțional și respectiv care nu poate duce la fortificarea relației copil-mamă. În context, Ombudsmanul Copilului a solicitat administrației penitenciarului să evite acțiuni de sancționare a deținutelor, precum și să intensifice monitorizarea stării psiho-emoționale a mamelor cu statut de deținut și antrenarea în evaluarea acesteia a specialiștilor în domeniu, inclusiv a psihologilor. Ca răspuns la intervenția Ombudsmanului Copilului, administrația penitenciarului a menționat, că recomandările lui au avut un impact pozitiv, iar într-un caz particular, comportamentul mamei față de copil a recăpătat o evoluție pozitivă pe fundalul calmării psiho-emotive, stabilindu-se în acest sens o relație afectivă cu copilul, chiar și în condiții de detenție.

În context, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră important ca statul să fortifice mecanismele de protecție a copiilor și a mamelor aflați în situații vulnerabile, orientându-se mai mult pe politici și strategii bazate pe abordarea drepturilor copilului, unde interesul copilului în vârstă de până la trei ani să răspundă responsabilității primare a părinților pentru creșterea, educarea și protecția lor.

Protecția minorilor-victime ale abuzurilor și asigurarea dreptului la un proces echitabil în cadrul desfășurării procedurii de investigare penală și/sau în cadrul

procedurilor administrative la fel constituie subiect al monitorizării desfășurate de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Analizând astfel de cereri, Ombudsmanul Copilului a observat că în cadrul investigării procesual-penale și/sau a cauzelor privind acțiunile contravenționale admise în privința minorilor unii ofițeri de urmărire penală sau agenți constatați evită de a întreprinde acțiuni complexe de investigare, evitând să țină cont de circumstanța agravantă la examinarea acestor cazuri, fapt ce influențează în cele din urmă și actul judecătoresc.

Relevant pentru această situație este cazul unei mame a cărui copil a fost supus acțiunilor de viol din partea altui minor. Mama victimei a solicitat Inspectoratului de Poliție de circumscripție să întreprindă acțiuni suplimentare necesare investigării penale, precum și audierea martorilor și dispunerea expertizei psihologice a copilului sau atragerea unui specialist din domeniu. Refuzul ofițerului de urmărire penală, în opinia Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, a fost unul lipsit de responsabilitate, invocându-se că efectuarea celor solicitate, prezumă doar epuizarea timpului și a resurselor nejustificate, fapt pentru care Ombudsmanul Copilului a expediat în adresa Procuraturii de circumscripție și Procuraturii Generale demersuri, prin care a recomandat asigurarea dreptului la un proces echitabil și asigurarea măsurilor de protecție minorului prin acordarea consilierii psihologice a minorului abuzat. Urmare acțiunilor întreprinse, copilul și mama acestuia au beneficiat de terapie psihologică din partea experților CNPAC, iar minorul abuzator a fost luat la evidență de către polițistul de sector și serviciile abilitate de asistență socială din comunitate.

Un alt caz avut în procedură a fost cel al unei minore care, în timp ce se afla în spațiu public împreună cu tatăl său, în prezența tatălui, a fost agresată de o persoană, respectiva persoană i-au aplicat fetei câteva lovituri, cauzându-i dureri fizice, pentru faptul că copilul i-a adresat acestuia, din motive necunoscute, cuvinte ofensatoare. Potrivit procesului-verbal întocmit de către agentul constator, acțiunile persoanei au fost calificate drept huliganism mai puțin grav, adică acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei fizice, alte acțiuni similare ce tulbură ordinea publică și liniștea persoanei fizice, care se sancționează cu amendă de la 6 la 30 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 20 la 60 ore. Iar tatălui copilului i-au fost aplicate prevederile art.63 alin.(1) din Codul Contravențional, neîndeplinirea obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului, care se sancționează cu amendă de la 6 la 15 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 15 la 25 de ore. Urmare analizei materialelor cauzei prin prisma cadrului legal, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a ajuns la concluzia că agentul constator nu a examinat circumstanțele cauzei sub toate aspectele, complet și obiectiv și nu a luat în considerație faptul, că acțiunile ilegale au fost admise în privința unui

minor, ceea ce reprezintă o circumstanță agravantă și prezumă acțiuni de violență și vătămare a integrității corporale care urmează a fi examinate prin prisma art.78 Cod Contravențional.

Astfel, practica de investigare a cererilor privind încălcarea drepturilor copilului, inclusiv și cazurile enunțate mai sus, au făcut Ombudsmanul Copilului să ajungă la concluzia, că, contrar art.3 alin.(1) din Convenția cu privire la Drepturile Copilului, vulnerabilitatea minorilor și caracterul grav al acțiunilor ilegale în privința minorilor nu sunt luate în considerație de către reprezentanții poliției și a organelor de urmărire penală, în toate acțiunile care îi privesc pe copii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, interesele superioare ale copilului trebuie luate în considerare cu prioritate.

În acest sens, Ombudsmanul Copilului a considerat important de a sesiza Ministerul Afacerilor Interne, Procuratura Generală și Consiliul Superior al Magistraturii prin care a atras atenție asupra lacunelor și aplicabilității eronate a cadrului legal în procesul de investigare a cazurilor privind minorii, nuanțând rolul prioritar și activ pe care trebuie să-l adopte instituțiile statului responsabile de aplicarea legii și să răspundă la toate formele de violență, indiferent de natură lor, într-o manieră promptă și corespunzătoare, oferind o protecție adecvată și imediată copilului.

Realizarea dreptului de succesiune a copiilor aflați în situație de risc și asigurarea de către stat a dreptului la proprietate privată a acestora a fost un alt subiect monitorizat de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului.

Punct de reper pentru desfășurarea monitorizării în cauză a servit dezacordul unei petente cu prevederile cadrului legal privind succesiunea legală a copiilor minori. Urmare examinării acestei cereri prin prisma cadrului legal existent, s-au identificat unele neconcordanțe în legislația națională, precum și lipsa unui mecanism clar privind procesul de dobândire a dreptului de succesiune a copiilor aflați în situație de risc, lipsiți de ocrotire părintească, inclusiv temporară. Acest fapt a determinat Avocatul Poporului pentru drepturile copilului de a solicita autorităților publice direct responsabile de gestionarea acestui mecanism informație amplă privind practica acestora în domeniul succesoral în contextul asigurării realizării dreptului de moștenire al copiilor aflați în situație de risc, lipsiți de ocrotire părintească, inclusiv temporară, precum și impedimentele și/sau propunerile de rigoare, care în opinia lor ar îmbunătăți calitatea acestui mecanism.

Astfel, pe lângă lacunele și imperfecțiunea cadrului legal identificate de către Ombudsmanul Copilului cu privire la drepturile patrimoniale și nepatrimoniale ale copiilor minori rămași fără ocrotire părintească, care dobândesc statut de succesor în contextul moștenirii legale, s-au constatat un șir de impedimente de ordin administrativ, relatate de

autoritățile direct responsabile de realizarea procesului de decizie privind cazurile ce vizează subiecții menționați, cum ar fi mecanismul defectuos de eliberare a acordurilor de către autoritățile tutelare, lipsa unui ghid metodologic privind aplicarea mecanismului eliberării acordurilor, precum și frica autorităților tutelare de a interveni prin acțiuni ferme în vederea protecției acestor copii vulnerabili.

Aceste constatări au determinat Avocatul Poporului pentru drepturile copilului de a pregăti și înainta autorităților publice cu inițiativă legislativă propuneri de îmbunătățire a cadrului legal din domeniu, precum și recomandări privind îmbunătățirea mecanismului de implementare a acestuia.

Cele mai multe acte de reacționare au constituit avizele cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiționarului, înaintate în conformitate cu prevederile articolului 24 din Legea nr.52 din 03.04.2014, sesizări și acțiuni/opinii în judecată, precum și propuneri și recomandări de perfecționarea legislației, înaintate în baza prevederilor legii indicate mai sus. În toate cazurile examinate recomandările Ombudsmanului Copilului au fost îndeplinite.

MANAGEMENTUL RESURSELOR UMANE

Sub aspect structural, Oficiul Avocatului Poporului este constituit din Avocatul Poporului și adjuncții săi, Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului, Secretarul General, subdiviziunile structurale cu statut de direcții, secții, servicii și reprezentanțe teritoriale. Conducerea generală a Oficiului este exercitată de către Avocatul Poporului, activitatea organizatorică și administrativă a Oficiului este condusă de către Secretarul general.

Potrivit *art. 34 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52/2014*, Oficiul Avocatului Poporului acordă asistență organizatorică, juridică, informațională și tehnică Avocatului Poporului, în vederea exercitării de către acesta a atribuțiilor sale mandatate. În teritoriu, activitatea este desfășurată prin cele 4 Reprezentanțe: Reprezentanța Bălți, Reprezentanța Cahul, Reprezentanța Comrat, Reprezentanța Varnița.

Prin *Legea nr. 164/2015 pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului*, a fost aprobat efectivul-limită al instituției în număr de 65 de unități. Efectivul-limită poate fi modificat de Parlament, la propunerea motivată a Avocatului Poporului.

Structura organizatorică a Oficiului Avocatului Poporului cuprinde:

Subdiviziuni structurale:

1. Direcția politici publice și legislație;
2. Direcția monitorizare și raportare;
3. Direcția prevenirea torturii;
4. Direcția drepturile copilului;
5. Direcția gestionarea și investigarea cererilor;
6. Direcția promovarea drepturilor omului și comunicare;
7. Secția financiar-administrativă;
8. Serviciul audit intern;
9. Serviciul suport management intern;
10. Serviciul resurse umane;
11. Serviciul juridic;
12. Serviciul secretariat.

Subdiviziuni teritoriale:

1. Reprezentanța Bălți;
2. Reprezentanța Cahul;
3. Reprezentanța Comrat;
4. Reprezentanța Varnița.

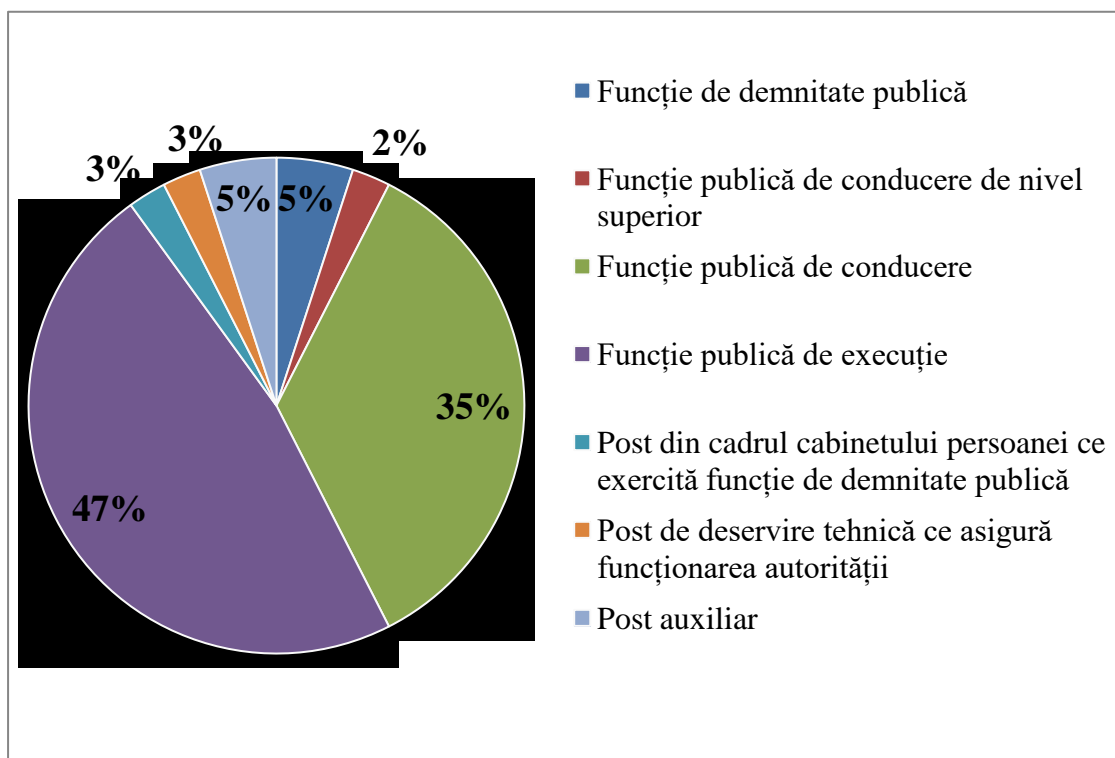
La sfârșitul anului 2020, în cadrul Oficiului Avocatului Poporului își desfășurau activitatea 40 de angajați. Personalul Oficiului este compus din funcționari publici, personal încadrat în cabinetul Avocatului Poporului, personal de deservire tehnică și alt personal.

Structura personalului pe categorii socio-profesionale

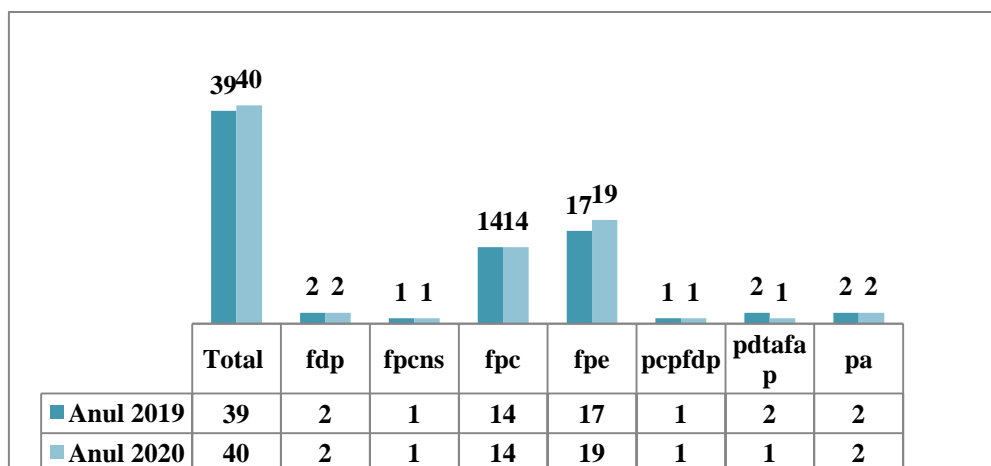
Categoria funcției publice/ postului	Numărul persoanelor la sfârșitul anului 2020
Persoane cu funcție de demnitate publică (fdp)	2
Funcționari publici de conducere de nivel superior (fpcns)	1
Funcționari publici de conducere (fpc)	14
Funcționari publici de execuție (fpe)	19
Personal încadrat în cabinetul Avocatului Poporului (pcpfdp)	1

Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorității (pdtafap)	1
Personal auxiliar (pa)	2
Total	40

Structura funcțiilor și posturilor din cadrul Oficiului Avocatului Poporului

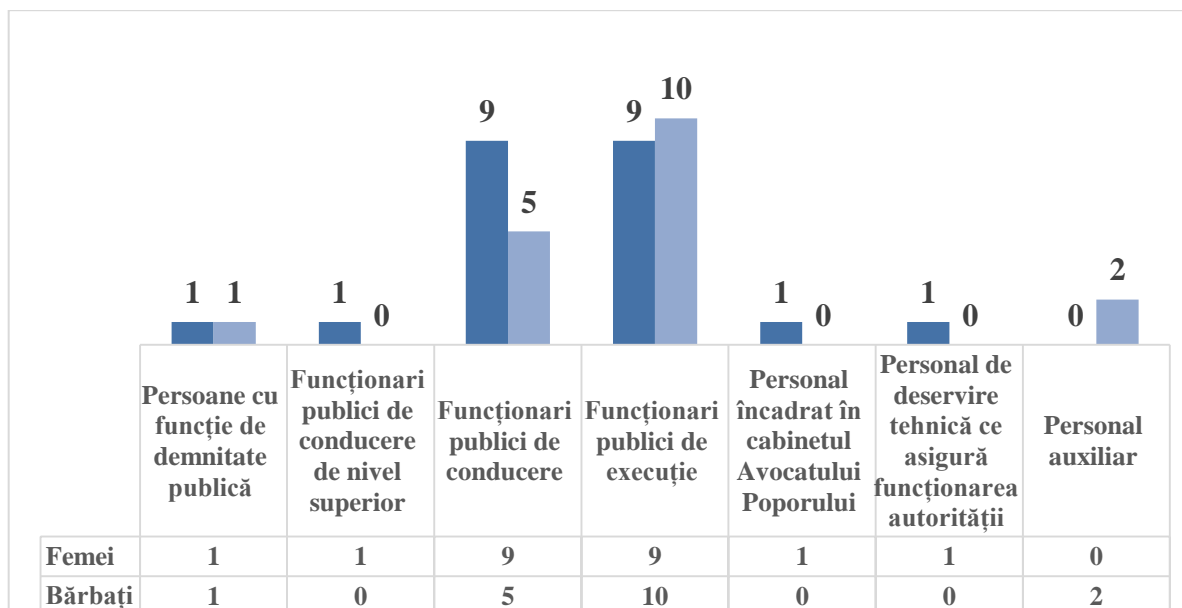

Analiza asigurării Oficiului Avocatului Poporului cu resurse umane presupune analiza dinamică a efectivului de salariați, în total și pe categorii, anul 2020 în raport cu anul 2019:

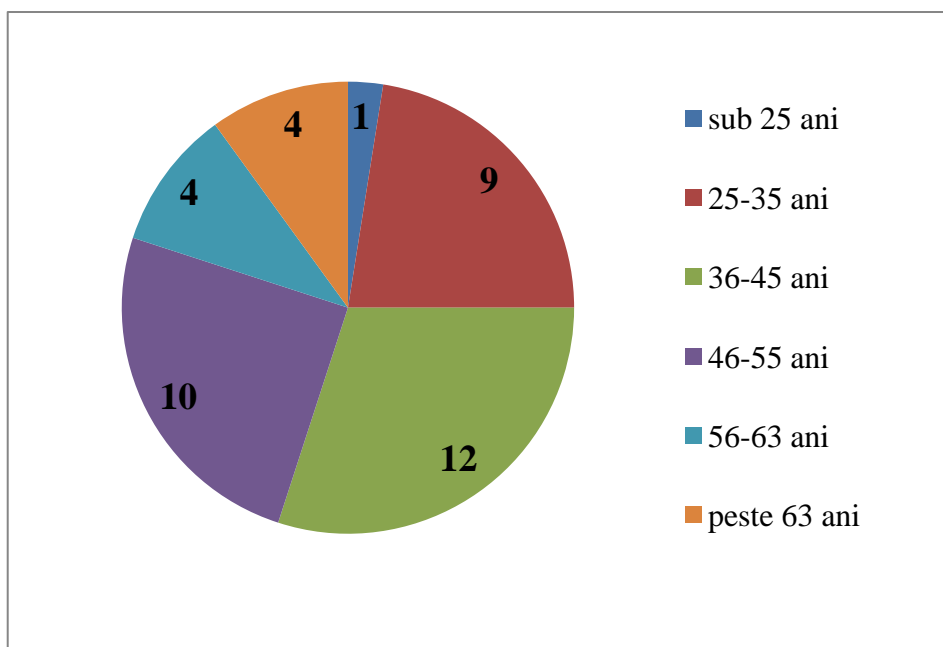
Structura colectivului de salariați pe criteriu de gen

Analiza structurii colectivului de angajați se evidențiază faptul că, potrivit structurii pe gen, în cadrul instituției predomină femeile, numărul acestora fiind de 22 față de 18 bărbați.

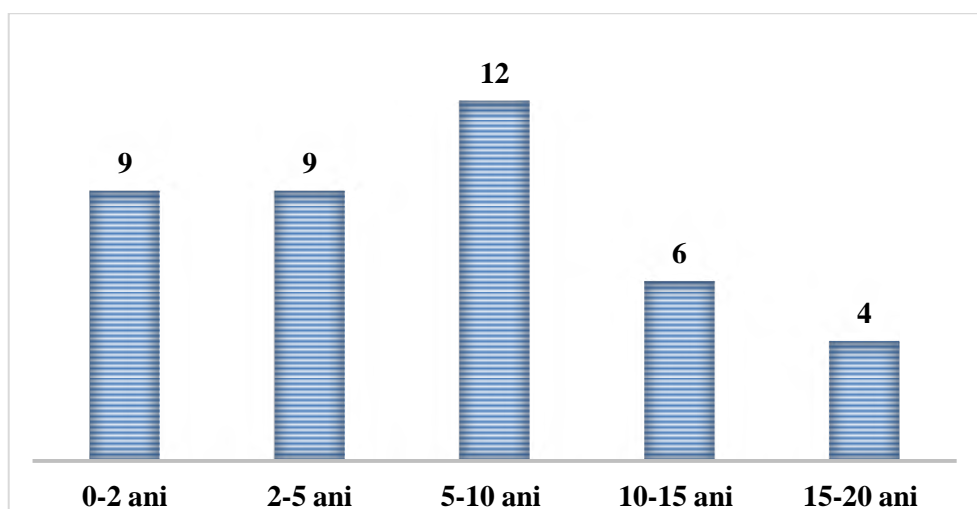

Structura colectivului de salariați pe criteriu de vârstă

Analiza structurii colectivului angajaților pe categorie de vârstă arată o dominare din punct de vedere numeric a persoanelor aflate în intervalul de vârstă de 36-45 ani.

Structura colectivului de angajați pe criteriu de vechime în cadrul Oficiului Avocatului Poporului, persoane

În cadrul Oficiului Avocatului Poporului 34 de angajați dețin statutul de funcționari publici, toți deținând grade de calificare/ profesionale.

<i>Tipul gradului de calificare/ profesional</i>	<i>Numărul funcționarilor publici care dețin gradul de calificare/ profesional</i>
Consilier, clasa I	5
Consilier, clasa a II-a	4
Consilier, clasa a III-a	4
Consilier de stat, clasa I	10
Consilier de stat, clasa a II-a	4
Consilier de stat, clasa a III-a	6
Consilier de stat al Republicii Moldova, clasa I	1
Consilier de stat al Republicii Moldova, clasa a II-a	0

Ocuparea funcțiilor publice este realizată în conformitate cu prevederile *Legii nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public*, ale *Hotărârii Guvernului nr. 201/2009 privind punerea în aplicarea a prevederilor Legii nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public*.

Angajarea personalului pe alte categorii socio-profesionale este realizată în conformitate cu legislația din domeniul muncii.

În anul 2020, având în vedere și Hotărârea Guvernului Nr. 672/2019 pentru stabilirea moratorului temporar privind încadrarea personalului din sectorul bugetar în funcțiile vacante înregistrate, au fost anunțate 4 concursuri pentru ocuparea funcțiilor publice vacante/temporar vacante, iar altele 5 finalizate din numărul concursurilor inițiate în anul 2019.

Astfel, în perioada de referință, au fost numite/angajate 6 persoane, dintre care:

- prin concurs, au fost numiți 4 funcționari publici de execuție (urmare a concursurilor inițiate în anul 2019);
- prin transfer și promovare, a fost numit 1 funcționar public de execuție;
- 1 funcționar public de execuție, a fost numit pe o perioadă determinată, după atingerea vârstei de 63 de ani.

Pe parcursul anului 2020 au fost încetate raporturile de serviciu/muncă prin demisie, eliberare din funcție prin transfer cu 8 persoane, astfel rata de fluctuație a personalului a constituit 20%, iar rata de retenție a angajaților constituie 61,5%.

Analiza structurii organizatorice, a categoriilor de posturi și a competențelor personalului din cadrul Oficiului Avocatului Poporului

În anul 2020, cu suportul Consiliului European, a fost efectuată analiza structurii organizatorice, categoriilor de posturi și a competențelor personalului din cadrul Oficiului Avocatului Poporului.

Analiza cantitativă a muncii a urmărit realizarea următoarelor obiective:

1. Stabilirea gradului actual de realizare a funcțiilor la nivel general și particular;
2. Identificarea gradului de încărcătură a muncii la nivel de subdiviziune;
3. Stabilirea încărcăturii muncii la nivel de angajat, în mediu;
4. Identificarea necesarului de personal în caz de realizare deplină a tuturor funcțiilor și atribuțiilor.

Rezultatele analizei muncii pot fi utilizate în:

- Planificarea resurselor umane;
- Stabilirea priorităților în procesul de asigurare cu personal;
- Revizuirea structurii organizatorice și a structurii de personal;
- Revizuirea metodelor de lucru.

Procesul de analiză cantitativă a muncii a fost realizat din două perspective: situația actuală/curentă, denumită „AS IS” și situația dorită/ideală denumită „TO BE”. În cadrul analizei efectuate au fost studiate produsele cheie ale subdiviziunilor (volum, complexitate,

calitate). Totodată, la stabilirea necesarului de personal a fost luat în considerație și absenteismul motivat al personalului (concediu medical, concediu anual de odihnă, instruire).

În baza analizei efectuate, au fost identificate câteva **constatări** la nivelul subdiviziunilor funcționale:

- **Rata medie de eficacitate a activității la nivel de instituție constituie 69%**. La nivel de subdiviziuni funcționale, rata de eficacitate variază de la 52% la 94%.
- **Rata medie de ocupare a posturilor la nivel de instituție constituie 61%**. La nivel de subdiviziuni funcționale, rata de ocupare a posturilor variază de la 50% la 75%.
- **Încărcătura medie muncii la nivel de instituție constituie 114% sau 25 zile de muncă/lunar pe unitate de personal**. La nivel de subdiviziuni, încărcătura muncii variază de la 89% la 159%.

În baza constatărilor, au fost formulate următoarele **concluzii**:

- Oficiul Avocatului Poporului realizează parțial funcțiile și atribuțiile care îi revin, în mod special, din cauza gradului scăzut de ocupare a posturilor. În baza datelor obținute, putem presupune că dacă instituția va ocupa toate posturile vacante cu personal profesionist, unitățile de personal disponibile vor fi suficiente pentru realizarea cantitativă și calitativă a funcțiilor și atribuțiilor.
- Divizarea muncii și structura de personal la nivelul subdiviziunilor corespunde în mare parte specificului, complexității și volumului de muncă, cu unele ajustări necesare la nivelul a două subdiviziuni.
- Competențele profesionale (gândire strategică, abilități de analiză și sinteză, soluționare de probleme etc.) limitate și/sau lipsa acestora contribuie la realizarea insuficientă sau relativ necalitativă a celor mai complexe funcții și atribuții ale instituției. Astfel, în rezultat, instituția dispune de un deficit de produse cheie calitative (care fac diferența).
- Încărcătura muncii extrem de ridicată (sarcini/activități multiple și/sau cu volum de muncă ridicat) în cadrul unor subdiviziuni va duce la scăderea calității și relevanței activității subdiviziunilor, precum și la sindromul arderii profesionale ale personalului, cu repercusiuni asupra sănătății angajaților.

În baza constatărilor și concluziilor, cele mai importante **recomandări** sunt următoarele:

- Revizuirea structurii de personal atât din prisma numărului de unități de personal, cât și a tipului de funcții publice de execuție (consultant principal, consultant superior, consultant). Subdiviziunile care realizează cele mai complexe funcții și

atribuții vor include cele mai multe unități de personal de „consultant principal”. Totodată, structura de personal a acestor subdiviziuni va lua în considerație și repartizarea sarcinilor și atribuțiilor pe unitate de personal, reflectate în fișele de post.

- Inițierea acțiunilor necesare pentru ocuparea tuturor funcțiilor vacante ale instituției cu asigurarea calității procesului de angajare și a condițiilor de muncă necesare.
- Dezvoltarea profesională continuă rămâne o prioritate cheie în asigurarea performanței personalului.

Dezvoltarea profesională continuă

Formarea profesională a angajaților sporește nivelul de realizare a misiunii/obiectivelor strategice ale autorității publice.

Dezvoltarea instituțională a Oficiului Avocatului Poporului, îmbunătățirea procedurilor și a sistemelor de lucru depinde, în mare măsură, de formarea inițială a salariaților și dezvoltarea profesională continuă a acestora.

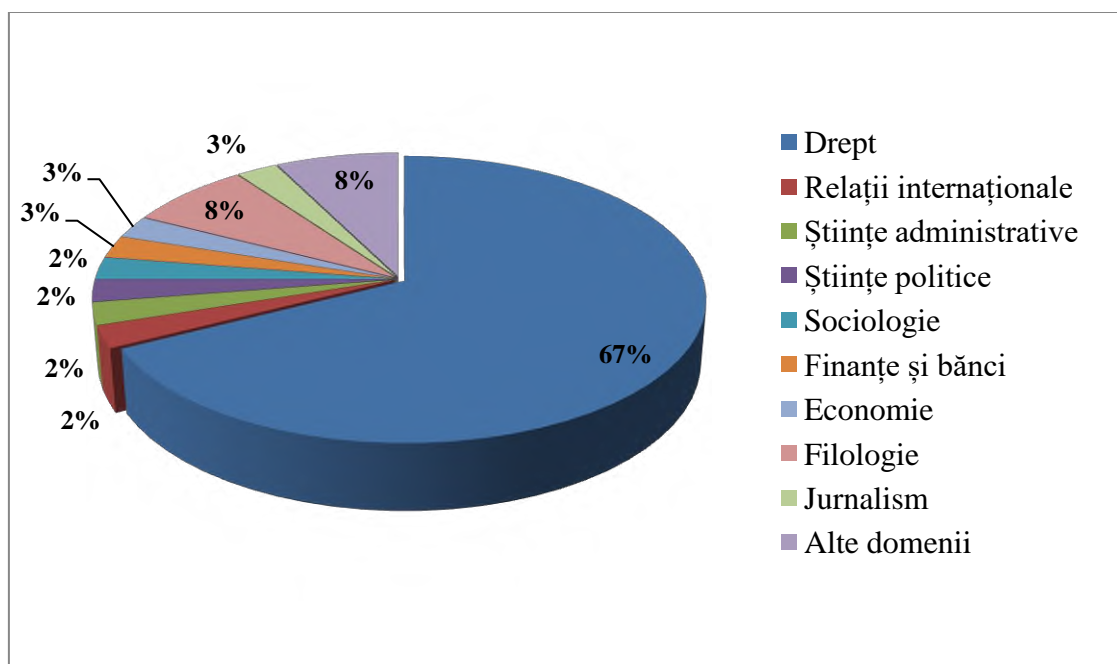
În cadrul Oficiului Avocatului Poporului, din numărul categoriilor funcțiilor/posturilor, doar personalul auxiliar are studii în învățământul profesional tehnic, celelalte categorii au studii superioare de licență, ciclul I și studii superioare de master, ciclul II:

Numărul angajaților cu domeniul de formare profesională în învățământul profesional tehnic	Numărul angajaților cu un singur domeniu de formare profesională în învățământul superior	Numărul angajaților cu mai multe domenii de formare profesională în învățământul superior	Numărul angajaților cu domeniu de formare profesională în învățământul superior de licență și master	Numărul angajaților cu mai multe domenii de formare profesională în învățământul superior de licență și master
2	14	1	20	3

În funcție de domeniul de formare profesională, clasamentul statuează:

Nr. crt.	Domeniul de formare profesională, ciclul I – studii superioare de licență	Numărul angajaților
1.	Drept	27
2.	Relații internaționale	1
3.	Științe administrative	1

4.	Științe politice	1
5.	Sociologie	1
6.	Finanțe și bănci	1
7.	Economie	1
8.	Filologie	3
9.	Jurnalism	1
10.	Alte domenii	3

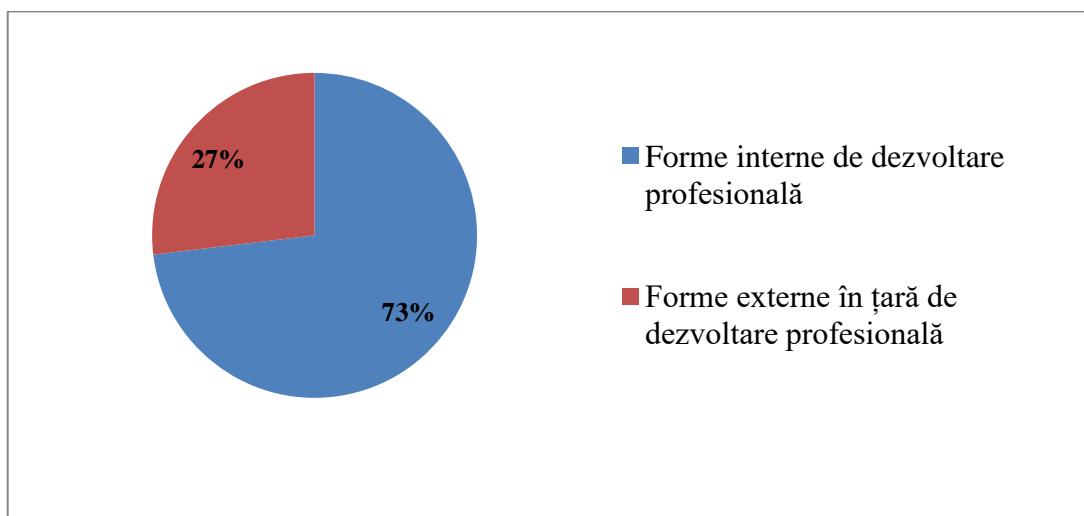
Procesul de dezvoltare profesională continuă în cadrul Oficiului Avocatului Poporului este organizat și desfășurat conform următoarelor principii:

- respectarea dreptului funcționarului public la dezvoltarea profesională;
- obligativitatea perfecționării profesionale;
- orientarea spre necesitățile de instruire;
- descentralizarea procesului de dezvoltare profesională continuă;
- liberalizarea serviciilor de instruire.

Dezvoltarea profesională continuă a angajaților Oficiului Avocatului Poporului se realizează prin activități de instruire de diferite tipuri și forme, în vederea aprofundării și consolidării cunoștințelor, dezvoltării abilităților și modelării atitudinilor/comportamentelor necesare pentru exercitarea eficientă a atribuțiilor de serviciu.

În anul 2020, în legătură cu situația pandemică provocată de infecția COVID-19, Oficiul Avocatului Poporului a motivat și a asigurat participarea a 40 de angajați la activități de instruire, în mare parte desfășurate în regim on-line, inclusiv a celor ale căror raporturi de

serviciu/ muncă ulterior au încetat, în număr total de 2350 ore, dintre care externe în țară (632 ore) și interne (1718 ore).

Pentru a realiza eficient misiunea/ obiectivele strategice ale autorității publice, Oficiul Avocatului Poporului stabilește cerințe specifice față de programele de instruire, corelate cu domeniile de activitate ale instituției.

În funcție de necesitățile de dezvoltare profesională ale diferitor categorii de angajați, sunt stabilite obiective concrete, pentru a căror realizare sunt necesare programe de instruire:

- 1) cu **caracter general**, inclusiv referitor la funcția publică și statutul funcționarului public, management / leadership organizațional (pentru conducătorii subdiviziunilor structurale/ teritoriale), oferite de Oficiul Avocatului Poporului, cu susținerea partenerilor de dezvoltare.
- 2) cu **caracter specializat**, dintre care:
 - a) în domeniul realizării mandatului Avocatului Poporului și Avocatului Poporului pentru drepturile copilului;
 - b) în domeniul drepturilor omului.

Principalii parteneri ai Oficiului Avocatului Poporului în procesul de dezvoltare profesională în domeniul de realizare a mandatului și drepturilor omului au fost Consiliul Europei, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare – în cadrul unor proiecte de dezvoltare instituțională.

MANAGEMENTUL RESURSELOR FINANCIARE

În conformitate cu limitele bugetului de stat și rectificările la buget aprobate pentru anul 2020, pentru finanțarea activității Oficiului Avocatului Poporului au fost repartizate mijloace

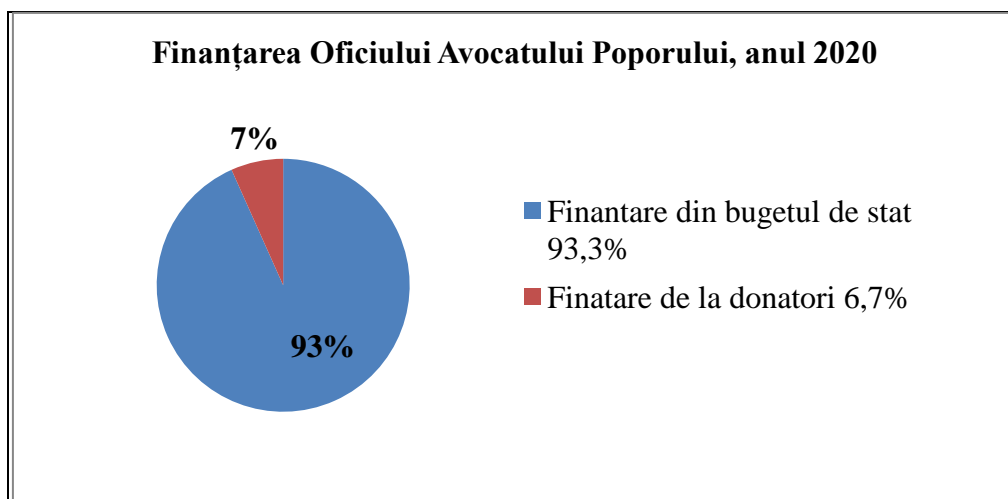
financiare în sumă de 11666.8 mii lei. Această sumă este mai mică cu 1723.3 mii lei, comparativ cu suma de 13390.1 mii lei, care a fost alocată din bugetul de stat la începutul anului 2020. Micșorarea sumei alocațiilor a fost un răspuns benevol al Oficiului Avocatului Poporului la apelul Guvernului de micșorare a cheltuielilor bugetare, în contextul fortificării eforturilor autorităților în lupta cu pandemia COVID-19.

Mijloacele alocate au fost distribuite pentru acoperirea cheltuielilor la două componente:

- **00101** Controlul asupra respectării drepturilor omului - alocații în sumă de 11427.0 mii lei
- **00453** Mecanismul național de prevenire a torturii - alocații în sumă de 239.8 mii lei.

Suplimentar, pe parcursul anului 2020 instituția a beneficiat de donații voluntare în sumă de 836.7 mii lei din partea:

- **Fundației SOROS Moldova** pentru implementarea proiectului de grant *„Apărătorii împotriva torturii”* - suma de 481.9 mii lei;
- **UNICEF Moldova** pentru realizarea prevederilor acordului de colaborare MOLA/2020/01 *„Suport pentru Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în sporirea capacităților de monitorizare independentă și raportare în realizarea protecției drepturilor copiilor din Republica Moldova”* - suma de 354.8 mii lei.

Nivelul de executare a bugetului OAP pe fiecare linie bugetară la situația din 31.12.2020 este reprezentat astfel:

Denumirea cheltuielilor pe componente	Precizat, mii lei	Executat, mii lei	% executare
---------------------------------------	-------------------	-------------------	-------------

Controlul asupra respectării drepturilor omului			
Cheltuieli de personal	7776.6	7773	99.9
Bunuri și servicii	3623.3	2760.2	76.2
Prestații sociale	80	55.5	69.4
Alte cheltuieli (taxe de membru în organizații internaționale)	229.5	226.8	98.8
Procurarea mijloacelor fixe	184	110.5	60
Procurarea stocurilor de materiale circulante	370.3	201.4	54.4
Total pe componenta	12263.7	11127.4	90.7
Mecanismul național de prevenire a torturii			
Bunuri și servicii	56.4	0	0
Remunerația membrilor Consiliului MNPT (pentru vizite și ședințe)	163.4	93.1	57.0
Procurarea mijloacelor fixe	20	20	100
Total pe componenta	239.8	113.1	47.2
TOTAL	12503.5	11240.5	89.9

Rata de executare a bugetului Oficiului Avocatului Poporului pentru anul 2020 constituie circa **90%**. Deși aceasta este la un nivel înalt față de obiectivul stabilit, situația a fost afectată de diverși factori externi, cum ar fi micșorarea volumului alocațiilor bugetare în cursul anului bugetar, ca răspuns la solicitarea Guvernului de reducere a cheltuielilor bugetare (solicitările Ministerului Finanțelor nr.06/1-03-13 din 27.03.2020 și nr.06/1-17-37 din 29.07.2020 privind necesitatea revizuirii cheltuielilor bugetare). Conducerea OAP împreună cu factorii de decizie din subdiviziunile structurale au revizuit prioritățile și au decis amânarea/anularea unor activități sau renunțarea la unele achiziții, care nu pot fi realizate în condițiile pandemiei.

Cu toate că instituția a propus benevol reducerea considerabilă a alocațiilor bugetare, păstrând volumul alocațiilor bugetare la un nivel minim necesar pentru acoperirea cheltuielilor esențiale, din partea Trezoreriei au fost întâmpinate dificultăți în procesul de înregistrare a unor contracte de achiziții. Uneori, contractele prezentate la Trezorerie pentru înregistrare, inclusiv cele din contul donațiilor, au rămas o perioadă lungă neînregistrate, cu toate că potrivit procedurii stabilite termenul de înregistrare a acestora este de maxim 14 zile calendaristice. Alteori, contractele nu au fost înregistrate deloc. Aceste dificultăți au

influențat deciziile luate în grupul de lucru pentru achiziții, prin renunțarea de a face unele procurări prevăzute în planul anual de achiziții.

Neexecutarea bugetului la unele coduri economice de cheltuieli se explică prin dificultățile create de pandemia COVID-19, solicitarea Guvernului de a reduce cheltuielile, instituirea stării de urgență și a stării de urgență în sănătate publică, imposibilitatea de realizare a unor activități de promovare și instruire cu implicarea fizică a unor grupuri de persoane (grupuri țintă și beneficiari). Din aceleași cauze s-a decis trecerea angajaților la lucrul la distanță. Respectiv, s-au micșorat semnificativ cheltuielile pentru plata serviciilor comunale: energie electrică, energie termică, apă și canalizare, serviciile de telefonie fixă, cheltuielile pentru deplasările de serviciu ale angajaților în interiorul și în afara țării, consumul mărfurilor de gospodărie, a combustibilului, utilizarea materialelor promoționale și alte cheltuieli.

Pe parcursul anului finanțarea activităților și a necesităților instituției a fost efectuată, de regulă, operativ. Majoritatea plăților către angajați, bugetul de stat, datoriile față furnizori au fost efectuate. Atât pe parcursul anului, cât și la finele acestuia, datoriile cu termen de achitare expirat nu au fost.

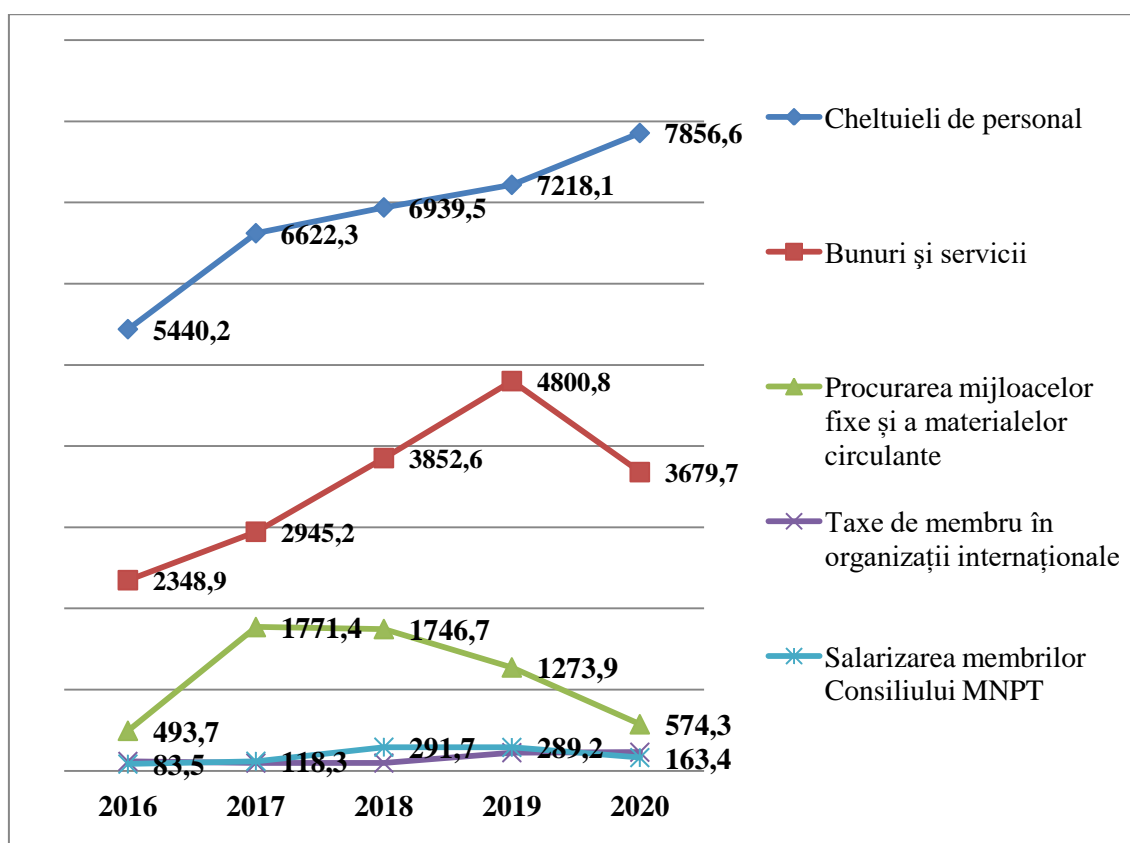
La compararea sumei alocate la începutul anului din bugetul de stat și anume 13390.1 mii lei cu sumele alocate în perioadele precedente, trendul a fost în stagnare sau chiar într-o descreștere nesemnificativă. Dar, odată cu începutul pandemiei, aprofundarea crizei sanitare și economice, Oficiul Avocatului Poporului a renunțat benevol la circa 15% său (1960 mii lei) din bugetul instituției, revizuiind prioritățile stabilite și activitățile planificate pentru anul 2020, conform Planului de Dezvoltare Strategică pentru anii 2018-2022.

După rectificarea bugetului de stat prin reducerea alocațiilor, în dinamică sumele alocate finanțării instituției sunt reprezentate astfel:

Finanțarea Oficiului Avocatului Poporului în dinamică (2016-2020)					
Denumirea alocației, mii lei	2016	2017	2018	2019	2020
Controlul asupra respectării drepturilor omului					
Cheltuieli de personal (inclusiv prestații sociale)	5440.2	6622.3	6939.5	7218.1	7856.6
Bunuri și servicii	1912.3	2940.2	3796.1	4740.8	3623.3
Procurarea mijloacelor fixe și a materialelor circulante	493.7	1640.3	1699.5	1273.9	554.3
Taxe de membru în organizații internaționale	116.8	95.6	96.1	224.2	229.5
Total pe componentă	7963	11298.4	12531.2	13457.0	12263.7

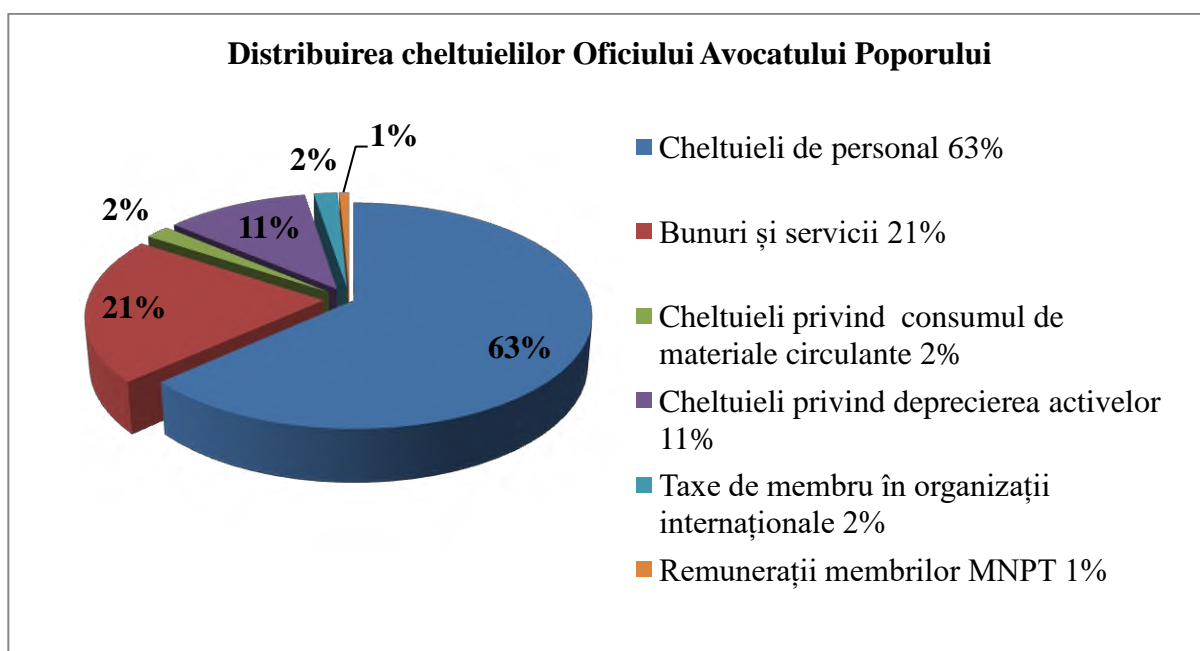
Mecanismul Național de Prevenire a Torturii					
Bunuri și servicii	436.6	5	56.5	60	56.4
Remunerația membrilor Consiliului MNPT (pentru vizite și ședințe)	83.5	118.3	291.7	289.2	163.4
Procurarea mijloacelor fixe și a materialelor circulante		131.1	47.2		20
Total pe componentă	520.1	254.4	395.4	349.2	239.8
TOTAL ALOCAȚII	8483.1	11552.8	12926.6	13806.2	12503.5

Analizând trendul fiecărui tip de alocații, se atestă o creștere a alocațiilor pentru cheltuielile de personal. Această creștere se explică prin majorarea valorii de referință, stabilite prin Legea Bugetului de Stat. Totodată, având în vedere că la finele anului 2020 aceste alocații au fost insuficiente în legătură cu adoptarea modificărilor la Legea 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, au fost efectuate modificări și la Legea Bugetului de Stat pentru anul 2020 prin care instituției i-au fost alocate mijloace financiare suplimentare în sumă de 236.7 mii lei pentru plata primei anuale angajaților pentru rezultatele activității desfășurate în 2019.

Pe parcursul anului 2020 Oficiul Avocatului Poporului a avut cheltuieli în sumă de 12332,5 mii lei, comparativ cu 12362,5 mii lei, cheltuieli efective în anul 2019. Acestea pot fi grupate, după cum urmează:

- **Cheltuieli de personal** - constituie circa 63% în 2020 comparativ cu 53.8% din totalul de cheltuieli în 2019 și includ retribuirea muncii angajaților, plata contribuțiilor și primelor obligatorii în bugetul de stat, achitarea indemnizațiilor în folosul angajaților conform prevederilor legale. Salarizarea angajaților se efectuează conform prevederilor legale în sistemul bugetar.
- **Cheltuieli pentru bunuri și servicii** - circa 21% cheltuieli în anul 2020, în descreștere semnificativă față de anul 2019 (30.1%). Aceste cheltuieli includ întreținerea sediului instituției – plata energiei electrice, termice, apa, servicii de pază, servicii de locațiune, de reparații curente, curățenie, contractare experți în diverse domenii, servicii de instruire, deplasări, ș.a.).
- **Cheltuieli privind deprecierea activelor** - circa 11% cheltuieli privind uzura mijloacelor fixe și amortizarea activelor nemateriale.
- **Cheltuieli pentru consumul materialelor circulante** - circa 2% cheltuieli pentru combustibil, mărfuri de gospodărie, rechizite de birou, piese de schimb, materiale promoționale, materiale informative ș.a.
- **Taxe de membru în organizații internaționale** - circa 2% cheltuieli
- **Remunerația membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii (MNPT)** – circa 1% cheltuieli (plata remunerației membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii pentru vizite efectuate în locurile de detenție și participare la ședințe)

Analizând părțile componente ale cheltuielilor putem concluziona că cota cea mai mare în total cheltuieli sunt cheltuielile pentru personal. Această cotă atestă faptul că pe parcursul anului angajații instituției au fost protejați financiar, le-au fost menținute locurile de muncă și salariile. Trebuie de menționat faptul că, comparativ cu anul 2019, s-au micșorat substanțial cheltuielile pentru plata indemnizațiilor pentru incapacitatea temporară de muncă achitate din mijloacele financiare ale angajatorului. Astfel, în anul 2020 cheltuielile la acest capitol au constituit doar 18.8 mii lei, comparativ cu 70.2 mii lei - cheltuieli efective în anul 2019. Unul din motivele micșorării cheltuielilor este faptul că angajații și-au desfășurat activitatea la distanță, într-un mediu prielnic pentru sănătate, raportat la mediul din sediul instituției (aer și pereți contaminați cu mucegai, umiditate sporită și luminozitate scăzută).

În concluzie, volumul de mijloace financiare alocate pentru realizarea mandatelor Avocatului Poporului și Avocatului Poporului pentru drepturile copilului în anul 2020 a fost în cuantumul minim necesar, iar independența financiară a instituției rămâne afectată de cadrul legal existent. Totodată, angajații instituției, în condițiile distanțării sociale, au conlucrat eficient și au activat productiv, vizibilitatea instituției a fost în creștere, opinia instituției a fost deseori solicitată și auzită de autorități, iar recomandările Avocatului Poporului și ale Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului au fost luate în considerare în multe situații.